תלמוד בבלי · ראשונים · רש״י · סדר נזיקין

רש"י על בבא קמא

רש״י

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רש"י על בבא קמא

רש״י

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רשי-על-בבא-קמא/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 7
דף ב: 7
דף ג. 9
דף ג: 11
דף ד. 12
דף ד: 14
דף ה. 16
דף ה: 18
דף ו. 19
דף ו: 21
דף ז. 22
דף ז: 23
דף ח. 25
דף ח: 27
דף ט. 28
דף ט: 29
דף י. 31
דף י: 33
דף יא. 35
דף יא: 36
דף יב. 38
דף יב: 39
דף יג. 40
דף יג: 41
דף יד. 43
דף יד: 45
דף טו. 46
דף טו: 47
דף טז. 48
דף טז: 50
דף יז. 51
דף יז: 52
דף יח. 54
דף יח: 55
דף יט. 57
דף יט: 59
דף כ. 60
דף כ: 62
דף כא. 64
דף כא: 65
דף כב. 66
דף כב: 67
דף כג. 68
דף כג: 70
דף כד. 71
דף כד: 72
דף כה. 73
דף כה: 74
דף כו. 75
דף כו: 77
דף כז. 78
דף כז: 79
דף כח. 80
דף כח: 81
דף כט. 82
דף כט: 83
דף ל. 85
דף ל: 86
דף לא. 87
דף לא: 87
דף לב. 89
דף לב: 90

דף לג. 91
דף לג: 92
דף לד. 93
דף לד: 95
דף לה. 96
דף לה: 97
דף לו. 98
דף לו: 99
דף לז. 100
דף לז: 102
דף לח. 102
דף לח: 103
דף לט. 104
דף לט: 105
דף מ. 106
דף מ: 107
דף מא. 108
דף מא: 109
דף מב. 110
דף מב: 111
דף מג. 112
דף מג: 114
דף מד. 116
דף מד: 117
דף מה. 118
דף מה: 119
דף מו. 121
דף מו: 121
דף מז. 122
דף מז: 123
דף מח. 123
דף מח: 124
דף מט. 126
דף מט: 127
דף נ. 129
דף נ: 131
דף נא. 132
דף נא: 134
דף נב. 135
דף נב: 137
דף נג. 137
דף נג: 139
דף נד. 140
דף נד: 141
דף נה. 142
דף נה: 143
דף נו. 144
דף נו: 145
דף נז. 146
דף נז: 147
דף נח. 148
דף נח: 149
דף נט. 150
דף נט: 151
דף ס. 152
דף ס: 152
דף סא. 153
דף סא: 154
דף סב. 155
דף סב: 156
דף סג. 156
דף סג: 157
דף סד. 159
דף סד: 160

דף סה. 161
דף סה: 162
דף סו. 163
דף סו: 164
דף סז. 165
דף סז: 165
דף סח. 166
דף סח: 168
דף סט. 169
דף סט: 170
דף ע. 170
דף ע: 171
דף עא. 172
דף עא: 173
דף עב. 174
דף עב: 175
דף עג. 175
דף עג: 176
דף עד. 177
דף עד: 179
דף עה. 180
דף עה: 182
דף עו. 184
דף עו: 185
דף עז. 186
דף עז: 186
דף עח. 187
דף עח: 188
דף עט. 189
דף עט: 190
דף פ. 191
דף פ: 192
דף פא. 193
דף פא: 195
דף פב. 196
דף פב: 197
דף פג. 198
דף פג: 199
דף פד. 200
דף פד: 201
דף פה. 202
דף פה: 204
דף פו. 205
דף פו: 206
דף פז. 206
דף פז: 207
דף פח. 208
דף פח: 209
דף פט. 210
דף פט: 211
דף צ. 212
דף צ: 213
דף צא. 214
דף צא: 215
דף צב. 216
דף צב: 217
דף צג. 218
דף צג: 219
דף צד. 221
דף צד: 222
דף צה. 223
דף צה: 224
דף צו. 225
דף צו: 226

דף צז. 227
דף צז: 228
דף צח. 229
דף צח: 230
דף צט. 231
דף צט: 232
דף ק. 234
דף ק: 234
דף קא. 235
דף קא: 236
דף קב. 237
דף קב: 238
דף קג. 239
דף קג: 240
דף קד. 241
דף קד: 242
דף קה. 243
דף קה: 244
דף קו. 246
דף קו: 248
דף קז. 249
דף קז: 250
דף קח. 251
דף קח: 252
דף קט. 253
דף קט: 254
דף קי. 256
דף קי: 258
דף קיא. 259
דף קיא: 260
דף קיב. 261
דף קיב: 263
דף קיג. 264
דף קיג: 266
דף קיד. 267
דף קיד: 269
דף קטו. 270
דף קטו: 272
דף קטז. 273
דף קטז: 274
דף קיז. 275
דף קיז: 276
דף קיח. 277
דף קיח: 279
דף קיט. 281
דף קיט: 283

דף ב.

מתני' ארבעה אבות נזיקין - אבות קרי להנך דכתיבן בקרא בהדיא ובגמרא מפרש הי ניהו תולדות:

השור והבור כו' - כסדר שהן כתובין בפרשה סדרן במשנה דפרשה ראשונה נאמרה בשור שניה בבור:

מבעה - מפרש בגמ':

הבער - כי תצא אש:

לא הרי שור כהרי המבעה - כלומר אי כתב רחמנא שור לא נפיק מבעה מיניה ואמטו להכי איצטריכו למיכתב ולהכי נקט ברישא כהרי המבעה ולא נקט להו כסדר לא הרי השור כהרי הבור משום דתו לא הוי מצי למיתני לא זה וזה שיש בהן רוח חיים דהא בור אין בו רוח חיים ועוד טעמא אחרינא דהא רבותא אשמעינן שאע"ג שיש לשניהם רוח חיים לא נפיק חד מחבריה ובגמ' מפרש מאי לא הרי דקאמר:

כהרי האש שאין בו רוח חיים - ואי לא כתביה רחמנא הוה אמינא ליפטר:

לא זה וזה כו' - אלו שלשתן דרכן לילך ולהזיק:

הצד השוה כו' - מפרש בגמ' לאתויי מאי:

במיטב הארץ - מעידית נכסיו יגבה דמי הזיקו אם רוצה לפרוע לו קרקע:

גמ' חטאת - בשוגג:

סקילה - במזיד:

אי עביד שתי אבות - בשוגג:

מיחייב - תרתי חטאות:

לא מיחייב אלא חדא - אאב מלאכה אבל אתולדה דידיה לא מיחייב:

ולר"א דמחייב תרתי כו' - דאי עביד אב ותולדה דידיה מחייב תרתי חטאות במס' כריתות בפ' אמרו לו (כריתות דף טז.) כולהו אבות מלאכות ממשכן גמרינן להו במסכת שבת (דף מט:):

דף ב:

וטמא מת - מי שנגע במת הוי אב הטומאה דמת עצמו אבי אבות הטומאה הוא והנוגע בו הוי אב הטומאה ומטמא אדם וכלים דהא כתיב כל אשר יגע בו הטמא יטמא וגו' (במדבר יט) והאי קרא בטמא מת כתיב ומשמע דמטמא אדם דהא כתיב והנפש הנוגעת וגו':

הכא מאי - תולדות דשבת הוי כאבות תולדות דטומאה לא הוי כאבות והכא תולדות דנזקין מאי מי אמרינן תולדות כיוצא בהן לא שנא אב ל"ש תולדה אם הזיק משלם או דלמא לא:

יש מהן כו' - ולקמן מפרש מילתיה דרב פפא בשמעתין:

הקרן - לנגוח:

השן - לאכול:

רגל - דריסה לשבור את הכלים:

באלה תנגח את ארם בהם עמים ינגח - אלמא נגיחה בקרן:

דברי קבלה - נביאים וכתובים:

והאי מילף הוא - בתמיה הא לא גמרי' מדברי קבלה לא חיוב ולא פטור אלא גלוי מילתא הוא דכל היכי דכתיב נגיחה בקרן הוא:

אלא - להכי איצטריך ואומר דמהו דתימא כי חלק רחמנא בין תמה למועדת דבשור תם כתיב וחצו את כספו דלא משלם אלא חצי נזק ובמועד כתיב שלם ישלם שור תחת השור דמשלם נזק שלם ה"מ בקרן תלושה דומיא דקרני צדקיה בן כנענה וכגון שאחזה הבהמה הקרן בין שיניה ונגחה דהתם ודאי לא משלם תם כוליה נזק משום דאין דרכה בכך ולא היה לבעלים לשמור מדבר זה:

אבל מחוברת - דאורחיה הוא:

אימא כולה מועדת היא - אפילו בתחילה ומשלם נזק שלם:

ת"ש - וקרני ראם כתיב בה נגיחה אלמא מחוברת נמי קרי נגיחה ובסתם נגיחה פליג רחמנא בין קרן תמה לקרן מועדת:

נגיפה - שדחפה בגופה והזיקה בכוונה:

רביצה - שראתה כלים בדרך והלכה ורבצה עליהן כדי לשברן:

בעיטה - שבעטה ברגליה ושברה את הכלים ואהכי הוו תולדה דקרן דכוונתן להזיק כי קרן ואין הנאה להזיקה כי קרן ואין הזיקו מצוי תדיר והלכך הוו כי קרן דכל אימת דלא הועדה בב"ד ג' פעמים בכך אינה משלמת נזק שלם:

מאי שנא נגיחה דקרי ליה אב דכתיב כי יגח נגיפה נמי כתיב כי יגוף שור איש את שור רעהו. וכיון דנגיפה כתיב תיהוי נמי אב:

הך נגיפה נגיחה הוא - ולא דחיפת הגוף:

פתח הכתוב בנגיפה - כי יגוף שור איש את שור רעהו:

וסיים בנגיחה - או נודע כי שור נגח הוא ולא כתיב כי שור נגף הוא אלא נגח:

לומר לך - דהך נגיפה לאו דחיפת הגוף היא אלא נגיחת קרן וליכא למימר דאכתי נגיפה הוי אב ונגיחה זו היא נגיפה דהיינו דחיפת הגוף דהא נגיחה אשכחן דבקרן היא:
גבי אדם - כשהשור נגח אדם כתיב כי יגח שור את איש וגבי נגיחה שור בשור כתיב כי יגוף שור איש את שור רעהו:
אדם דאית ליה מזלא - שיש לו דעת לשמור את גופו:
כתיב כי יגח - דודאי נתכוון השור להרע ובא עליו בכח אבל נגיפה הוי משמע שמצאו עומד ודחפו בקרניו לישנא אחרינא אית ליה מזלא ואינו נוח להמיתו בנגיפה דהיא דחיפת קרן מעט אלא בנגיחה בכח ובכוונה ובתחיבת קרן בגוף:
ואגב אורחיה קמ"ל - קרא מדתלה נגיחה באדם ונגיפה בבהמה דמשמע נוחה היא הבהמה למות מן האדם משמיענו דשור המועד להרוג את הבהמה ג' פעמים לא חשיב העדאה לגבי אדם דאם נגח אדם ומת דינו כתם דאינו משלם את הכופר דבתם ההורג אדם כתיב סקול יסקל השור ובעל השור נקי (שמות כ"א:כ"ח) ובמועד כתיב וגם בעליו יומת וההיא מיתה היינו ממון שמשלם את הכופר דמי נהרג ליורשיו ולא מיתה ממש דאמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף טו:) על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו אבל מועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד להרוג את האדם משכחת לה כשלא עמד בדין עד שנגח שלש פעמים שלא נסקל מיד כשהמית הראשון:
רביצה תולדה דרגל היא - דעל ידי כפיפת רגלים היא רובצת:
רגל הזיקה מצוי - דכל שעה היא מהלכת ואם יש כלום תחת רגליה היא דורסת:
הני אין הזיקן מצוי - הלכך תולדה דקרן הן דאין הזיקו מצוי ואין הנאה להזיקו ומשלמי חצי נזק כקרן:
מאי שנא קרן - דמחייב דכוונתו להזיק כו':
ושלח - את בעירה:

דף ג.

הגלל - היינו שן שפעמים מגולה ופעמים מכוסה וכתיב ביה יבער לישנא אחרינא גלל זה רעי שהשן מבערת למאכל ונעשית גלל כמו גללי אדם וגללי בהמה:
אידי ואידי - ושלח וביער תרוייהו אשן ושלח אתא לחיוביה היכא דלא כליא קרנא דמשמע כגון שאכלה ערוגה וסופו לחזור ולצמוח אבל לא כתחלה וביער היינו היכא דמכליא קרנא דמשמע וביער שמבער לגמרי ואי קשיא היכא מצי למימר אידי ואידי אשן הא דמכליא קרנא והא דלא מכליא ליכתוב חד להיכא דלא מיכליא דליחייב וכ"ש

היכא דכליא תריץ אי מהאי קרא ה"א האי אתי להיכא דמכליא אבל לא מכליא לא הלכך איכא למימר ודאי אידי ואידי אשן אי לאו דכתב רחמנא משלחי רגל השור:

מה רגל לא שנא כו' - דהא לא כתיב ביה ובער:

מה שן לא שנא כו' - דהא לא כתיב ביה ושילח:

או הא או הא או רגל משום דהזיקה מצוי - אבל שן לא:

או שן משום דיש הנאה להיזיקה - אבל רגל לא:

מכדי - שן ורגל שקולין הן שאין זה חמור מזה שהרי בשניהם יש בהן צד חמור:

ויבאו שניהם - מושלח:

דהי מינייהו מפקת - דלא ליתי מיניה הא שניהן שוין:

איצטריך - ליה ובער דאי מפקת מושלח הוה אמינא הני מילי היכא דשלחי איהו בכוונה לרעות בשדה חבירו אבל אזלא ממילא לא:

קמ"ל - ובער וכיון דנפקא לן שן דממילא מובער אתיא רגל וילפה מיניה:

נתחככה בכותל להנאתה - והפילתו או טינפה פירות להנאתה שנתגלגלה עליהן כדרך סוסים וחמורים דהיינו דומיא דשן שיש הנאה להזיקה:

ומאי שנא שן - מהנך דקא מוקמת מילתיה דרב פפא בתולדה דשן ורגל:

כל היזק דרך הילוך שלא בכוונה הוי תולדה דרגל דהזיקו מצוי ואין כוונתו להזיק:

ובשערה - שנדבקו כלים בשערה וגררתן ושברתן:

מאי שנא רגל - דמיחייב דהיזק מצוי כו':

אב עשרה - בור עמוק י' טפחים היינו אב דבכך דרכו להמית:

וזה אב לנזקין - דאם נפל שור בבור תשעה ומת פטור בעל הבור ואם הוזק חייב ואב הוא דהא מדיוקא דקרא נפקא מדכתיב והמת יהיה לו דמשמע בור עשרה דבר מקטיל הוא חייב במיתת השור הא בציר מהכי במיתה לא חייב הא בניזקין מתחייב לישנא אחרינא סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לנזקין דכי היכי דנפיק לן מקרא בור עשרה למיתה נפקא לן בור ט' לנזקין דכתיב ונפל שמה שור או חמור משמע בין מת ובין הוזק בעל הבור ישלם ומיהו אם מת השור אמור רבנן בבור תשעה פטור דלא מחמת הבור מת דאין בו כדי להמית אבל הוזק חייב דבור תשעה בר נזקין הוא:

אבנו או סכינו שהניחן ברשות הרבים - ונתקלו בהן בני אדם והזיקו להם:

דאפקרינהו - שהפקירן ונתנן ברשות הרבים:

בין לרב בין לשמואל - דפליגי בפרק המניח את הכד (לקמן דף כח:):

היינו בור - דתרוייהו אמרו כל תקלה שהפקיר נפקא לן מבור דחייב כי היכי דבור חיובא ברה"ר היא דהוי הפקר כדאמרינן לקמן בפ' שור שנגח את הפרה (דף מט: נ.) שעל עסקי כרייה ופתיחה בא לו אף כל תקלה שהפקירה חייב:

דף ג:

אי דלא אפקרינהו לשמואל דאמר - התם בהמניח את הכד (לקמן דף כח:) כל תקלה בור הוא ואע"ג דלא הפקיר היינו בור:

ולרב דאמר - כל תקלה שלא הפקירה משור למדנו מה שור שהוא ממונו ואם הזיק חייב אף כל ממונו אם הזיק חייב:

היינו שור - ולאו תולדה דבור נינהו ובשור אמרן לעיל תולדה דשור כי שור ואפי' לשמואל נמי דאמר תולדה דבור נינהו מאי חזית לאוקומי מילתא דרב פפא אתולדה דבור מאי שנא בור דחייב שכן תחילת עשייתו וכו':

הני נמי תחלת עשייתן - תחילת מה שנעשו בור דהיינו כשהונחו לשם היו עומדים לנזק:

וכי קאמר רב פפא - תולדה לאו כאב דידה אתולדה דמבעה:

פלוגתא דשמואל ורב במבעה לקמן בשמעתין:

אדם ניעור - היינו אב:

אדם מועד - ער וישן בשילהי פ"ב:

אלא - תולדה דאדם היינו כיחו וניעו. כיחו רוק הפה ניעו ליחת החוטם (רוק היוצא מתוך גופיה אגב כח):

אי בהדי דאזלי מזקי - שנפל על השיראים וטנפוה או לתוך המשקין ונמאסו:

כחו הוא - והיינו אדם גופו וחייב:

אי בתר דנייח - אחר נוח הרוק לארץ הזיקו שהוחלק אדם בהם:

בין לרב בין לשמואל היינו בור - דהא ודאי תקלה דאפקרה היא:

ברוח מצויה - דאי ברוח שאינה מצויה הוי אונס ולא מחייב אבל ברוח מצויה הוי תולדה דאש שהרי אש נמי הרוח מוליכה:

דכח אחר מעורב בה - והוה ליה לאסוקי אדעתיה:

בחצי נזק צרורות - שהיתה מהלכת והתיזה צרורות ברגליה ושיברו את הכלים דקי"ל דהלכתא גמירי לה למשה מסיני דממונא הוא ולא קנס ואע"ג דפלגא נזק של נגיחה הוי קנס כדאמרינן לקמן האי פלגא נזקא ממונא הוא והלכך לאו תולדה דקרן הוא אלא דרגל דמכח רגל הוא דאתו וכרגל לא הוי דרגל משלם נזק שלם והיינו דרב פפא:

ואמאי קרי לה תולדה דרגל - הואיל ואינה משלמת כמותה:

לשלם מן העלייה שאם הזיקה יותר ממה שהיא שוה משלם ההיזק מביתו כי רגל דכתיב בה ברגל מיטב שדהו וגו' ולא הויא כי קרן דאין המזיק משלם אלא מגופו כדכתיב (שמות כ"א:ל"ה) ומכרו את השור החי וחצו את כספו ואם הזיק יותר על כדי דמיו מפסיד הניזק:

אמר שומר - אמר הקב"ה:

אתא בקר - גאולה לצדיקים:

וגם לילה - חשך לרשעים אם תשובו בתשובה ותבקשו מחילה בעיו אלמא באדם כתיב בעיו:

איגליין - תרגומו של נבעו אלמא נבעו לשון גילוי הלכך אמר מבעה זה השן דמבעה לשון מגולה הוא דהיינו שן שפעמים מגולה ופעמים מכוסה:

נבעה - דמשמע הוא עצמו נבעה נגלה מבעה קתני שהוא מבעה דבר אחר:

בועה - לשון בעיו:

תנא שור לקרנו ומבעה לשינו - ולקמן פריך רגל מאי שייריה:

לא ראי הקרן שאין הנאה כו' - בעל כרחיך הכי מפרש לא ראי הקרן שאין הנאה להזיקו כראי השן כו' כלומר דאי כתב רחמנא קרן דחייב לא אתיא שן מיניה דקרן אין הנאה להזיקו שן יש הנאה להזיקו:

דף ד.

ולא ראי השן שאין כוונתו כו' - דאי כתב רחמנא שן לא אתי קרן מיניה ולהכי פריך ולאו ק"ו הוא כל שכן דמשום האי טעמא נפיק קרן משן וה"ה נמי דקא פריך אטעמא קמא דאי כתב קרן הוה נפקא שן מיניה בק"ו ומה קרן שאין הנאה להזיקה חייב כו' והאי ליכא לתרוצי דהכי מיפרשא מילתא דרב יהודה לא ראי הקרן שאין הנאה כו' ואי כתב שן לא אתיא קרן מיניה ולא ראי השן שאין כוונתו להזיק כו' ואי כתב קרן לא אתיא שן מיניה ולא תיקשי מידי האי לאו מילתא היא שאין זה לשון הש"ס אלא ההוא דבעי למיגמר חבריה מיניה נקיט ברישא כדקתני מתני' לא זה וזה שיש בהן רוח חיים כהרי האש שאין בו רוח חיים ואי כתב הני תרתי לא אתי אש מתרוייהו אלמא כל היכא דקתני לא ראי זה כראי זה ההוא דבעי אגמורי חבריה מיניה נקיט ברישא כדקתני מתני' וה"ק לא ראי זה כראי זה אין דין הכתוב בזה ראוי לנהוג בזה:

איצטריך - למיכתב קרן:

אפ"ה פטורין - כדאמרינן בפ' החובל (לקמן דף פז.) העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהן חייב והן שחבלו באחרים פטורין:

לאו טעמא רבה איתי בהו - דאי מיחייבת ליה כל שעה שיכעיסנו רבו ילך וידליק גדישו של חבירו כדי לחייב את רבו:

אלא פריך ואימא הכי - לא ראי השור כראי המבעה דקתני במתני' ה"ק לא ראי הקרן שכוונתו להזיק כהרי השן שאין כוונתו להזיק אלא להנאתה מתכוונת הלכך אי כתב קרן לא הוה נפיק שן מינה:

ולא הרי השן שיש הנאה להזיקה כהרי הקרן כו' - ואי כתב שן לא אתיא קרן מינה:

ורגל מאי - עביד ליה תנא דמתני' דלא תני:

שייריה - בתמיה:

וה"ק - הך דקתני מתני' לא הרי השור כהרי המבעה ה"ק כו':

רגל הזיקה מצוי - הלכך לא אתיא שן מינה:

רגל ובור שן ואש מועדין מתחילתן לשלם נזק שלם דלא פליג רחמנא בין תם למועד אלא בנגיחה:

שור המזיק ברשות הניזק - שנכנס לרשות הניזק ונגח שם את שורו ואע"ג דתם הוא משלם נזק שלם וסתמא כר"ט דאמר לקמן (דף טו:) משונה קרן ברשות הניזק נזק שלם משלם:

בנזקי ממונו - בנזקין שממונו מזיק מיירי רישא:

בנזקי גופו - שהוא עצמו מזיק לא מיירי:

הא קתני אדם - בסיפא ולמה ליה למיתני ברישא:

למיחשביה בהדי מועדין הוא דאתא - דקתני חמשה תמין וחמשה מועדין וקחשיב להו ואזיל:

ומאי לא הרי - דקתני במתני' לא הרי השור כהרי המבעה לרב דאמר מבעה זה אדם:

שור מועד שנגח אדם ומת משלם כופר - הלכך אי כתב שור לא אתיא אדם מיניה דאדם שהרג את חבירו במזיד נהרג בשוגג גולה ואינו משלם כופר:

אדם החובל בחבירו חייב בארבעה דברים צער ריפוי שבת ובושת אבל נזק לא קא חשיב דשור נמי נזק משלם אבל בהנך ארבעה דברים אינו חייב כדמסיק בשילהי כיצד הרגל מועדת (לקמן כו.) דאמרי' כי יתן איש מום בעמיתו איש בעמיתו ולא שור בעמיתו:

וקא פריך הצד השוה כו' - לרב דאמר תנא שור וכל מילי דשור היכי מצי למיתני בקרן דרכו להזיק ולשמואל ליכא למיפרך דרגל ודאי דרכו לילך ולהזיק:

דכייף ופשיט - את רגליו:

אורחיה הוא - לשבר כלים שבצד מרגלותיו: וקא פריך מאי האי דקתני ושמירתן עליך - לשון זה אינו שייך אלא בנזקי ממונו:

דף ד:

ה"נ תני אדם שמירת גופו עליו - והאי דקתני ושמירתן עליך אשארא:
אימא מבעה זה המים - שאם שופך אדם מימיו לרה"ר ובא אחר ונטנפו כליו חייב השופכן:
כקדוח אש המסים - כמו שהאש שורף דבר הנימס כגון זפת ושעוה וכל מיני רבב:
מים תבעה אש - וכמים שמבעבעים את האש כשנותנין מים על האש נעשים כמין אבעבועות הרתיחות וסיפא דקרא הכי הוא להודיע שמך לצריך כן תודיע שמך לצריך כשתאבדם מן העולם:
מי כתיב מים נבעו - לשון רבים דליהוי משמע דמבעה אמים קאי שהן מבעבעין את האש:
תבעה אש כתיב - דמשמע שהאש מבעבע המים דתבעה לשון יחיד ולשון נקבה:
פרושי קא מפרש - המבעה זה ההבער:
דאית ביה תרתי - שן ורגל וקרן לא קחשיב דבתמין לא קמיירי:
מאי לא זה וזה - דקתני מתני' אשור ומבעה לא זה וזה שיש בהן רוח חיים ואי מבעה היינו אש מי אית בו רוח חיים:
אבות - קרי להנך דכתיבן בקרא:
שומר חנם - חייב בפשיעה והשואל חייב אפילו באונסין ושוכר ונושא שכר חייבים בגניבה ואבידה וכ"ש בפשיעה וכולהו כתיבי כדתני בפרק השואל בבבא מציעא (דף צד:) פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם שניה בשומר שכר שלישית בשואל הלכך אבות נינהו ולקמן בעי מאי נינהו תולדות:
נזק - החובל בחבירו נותן לו מה שהוא שוה עכשיו פחות מבתחילה:
צער - אומדין כמה אדם העומד ידו ליקצץ ע"י חרב רוצה ליתן כדי שיתקצץ לו ע"י סם דלית ליה צער כולי האי:
וריפוי ושבת ובושת - כולהו יליף מקראי בפרק החובל (לקמן דף פה.) וכיון דכתיבי אבות נינהו כל הנך דר' אושעיא הוא עצמו מזיק דהנך ד' שומרים הן עצמם הזיקו הואיל ולא שמרו כראוי ובנזקין דאזיק גופו לא קמיירי מתני':
אלא לרב - דאמר מבעה זה אדם הואיל ומיירי תנא דמתני' ליתני הני:
תנא אדם - מבעה דמתני':

תנא אדם דאזיק שור - כלומר נזקי ממון דהא מבעה דומיא דבור קתני ובור לא מיירי בנזקי אדם דרחמנא פטריה לגמרי כדתניא לקמן (דף נג:) שור ולא אדם חמור ולא כלים ואדם דאזיק שור היכא כתיב דקרי ליה אב דכתיב ומכה נפש בהמה ישלמנה:

בשלמא אדם דאזיק שור כו' - וכיון דלא דמי חיובינהו להדדי תני להו בתרתי:

אדם דאזיק אדם - כגון ה' דברים דחובל בחבירו ולקמיה פריך הא ד' שומרין דר' אושעיא אדם דאזיק שור הוא:

וקתני - רבי אושעיא:

אבות דמתני' הזיק דבידים ד' שומרין הזיק דממילא:

תשלומי כפל - אם המצא תמצא בידו הגנבה (שמות כב, ג):

תשלומי ארבעה וחמשה - בטובח ומוכר:

וגנב - שמשלם ע"פ עצמו ואינו משלם כפל אלא קרן בלבד וכגון שהודה מעצמו דמודה בקנס פטור כדאמרינן אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים והיינו קנס ואמרינן בפ' מרובה (לקמן דף סד:) פרט למרשיע את עצמו:

וגזלן - נמי אב הוא דכתיב והשיב את הגזלה אשר גזל (ויקרא ה':כ"ג):

אונס ומפתה - כתיבי חמשים כסף כתיב באונס (דברים כ"ב:כ"ט) ובמפתה כתיב (שמות כ"ב:ט"ז) כסף ישקל כמוהר הבתולות כמוהר בתולים של אונס דהיינו חמשים כסף:

מוציא שם רע - כתיב וענשו אותו מאה כסף (דברים כ"ב:י"ט):

מטמא - תרומה:

מדמע - תרומה בחולין:

ומנסך - יין לע"ז ובמס' גיטין (דף נב:) מפרש אמאי לא קם ליה בדרבה מיניה. מטמא מדמע ומנסך לא כתיבי בהדיא ואפ"ה הוו אבות שבכלל נזק הן ונזק ממון כתיב בתורה (ויקרא כ"ד:י"ח) מכה נפש בהמה ישלמנה ומנסך את היין ליכא למימר שניסכו ביין נסך שזרק בו דלא קמחסריה ולא מידי דהא מזבין ליה בר מדמי יין נסך שבו:

ומטמא - שמגיע שרץ בתרומת כהן דאפסדה מיניה:

גנב - המודה מעצמו וגזלן דלא משלמי אלא קרן ליתני:

תנא ליה שומר חנם והשואל - דהתם נמי שייך גניבה כגון שטען שנגנב הימנו והרי היא בידו ואמרינן בפרק מרובה (לקמן דף סג:) דטוען טענת גנב כגנב וטוען טענת גזלן כגזלן והא דנקט הכא והשואל לאו דוקא דהא לא משכחת ביה דנפטר לא בטוען טענת גנב ולא בטוען טענת גזלן שהרי הוא חייב בכולו:

דאתא לידיה בהיתירא - שומר חנם אע"ג דהשתא טוען טענת גנב שנגנב הימנו מיהו מעיקרא כי אתא לידיה בהיתירא אתא לידיה וגנב וגזלן ממונא אתא לידיה באיסורא:

דף ה.

עדים זוממין דממונא הוא - דכל המשלם יותר ע"מ שהזיק כגון כפל ותשלומי ארבעה וחמשה קרי קנס כדלקמן בהך פירקין (ד' טו:) וכגון כל דבר קצוב האמור בתורה כגון חמשים של אונס ומפתה ומאה של מוציא שם רע כולהו הוי קנסא אבל מידי אחרינא ממונא:

סבר לה כר"ע - דאמר במס' מכות בפ"ק (ד' ג.) עדים זוממין אין משלמים על פי עצמן כגון אם הוזמו בב"ד זה ולא הספיק בעל דין להעמידן בדין ולתובען והלכו למקום אחר והודו שם בב"ד ואמרו הוזמנו בבית דינו של פלוני פטורין אלמא קנסא הוא ומודה בקנס פטור:

אי ר"ע ליתני תרי גווני שור - דהא לר"ע יש חילוק בין תשלומין של שור דאזיק שור דלא משלם אלא חצי נזק לתשלומי שור דאזיק אדם דתנן לקמן בפ' המניח את הכד (דף לג.) ר"ע אומר כו':

במותר - אם חבל אדם בשור תם ותם באדם ושמו ב"ד חבלה שחבל שור באדם יותר מחבלה שחבל האדם בשור משלם בעל השור אותו עודף:

לגזיזיה - לכח אגרופו כדאמר בסנהדרין בפ"ק (דף ז.) אדייה לגזיזה וקם:

יכול ישלם תם שחבל באדם מן העלייה ת"ל כו' - ואשתכח דלא משלם נזק שלם אלא כמו שהשור שוה:

אונס ומפתה דממונא הוא - שחמשים כסף לבד הוי קנס אבל יש בו פגם ששוה עכשיו פחות מדמעיקרא כדאמר בכתובות (דף מ.) ובושת דממונא הוא:

ה"ג מה נפשך - משום מאי איצטריך ליה למיתני אי משום צער תנא ליה:

מדמע - מערב תרומה עם חולין של חבירו דהשתא מזבין להו בזול לפי שאין יכול לאוכלה אלא כהן:

מנסך - שניסך יין חבירו לע"ז ואסרו בהנאה הואיל ועביד ביה מעשה בגופיה דיין:

שאינו ניכר - כגון הכא דאין הנזק ניכר בתוך הפירות דלא חסר להו:

לימא קסבר רבי חייא לא שמיה היזק - ומשום דקנס הוא תני דלא הוי בכלל אבות דרבי אושעיא:

אלא מניינא דרבי חייא למעוטי מאי - דלא מחשיב בהדייהו:

מוסר - מלשין שמוסר ממון חבירו לעובד כוכבים:

ומפגל - כהן ששחט קרבנו של ישראל חטאת לשום שלמים דאין הקרבן עולה לחובת בעליו וצריך אחר:

וליתני ליה - ר' חייא האי מוסר:

מוציא שם רע דיבורא דאית ביה מעשה - בעילה:

מכלל דאיכא תולדות - כדפרשינן לעיל לכל חד וחד נגיפה ונשיכה לקרן נתחככה להנאתה תולדה דשן וכן לכולן:

תחת נתינה כו' - דבכולהו כתיב או תחת וגמרינן תחת תחת משור מועד דכתיב ביה שור תחת השור מה התם ממיטב דגמר משן ורגל דכתיב ביה מיטב שדהו אף כאן מיטב שאם בא לשלם קרקע לניזק בשביל הזיקו מגביהו מן העידית או נתינה וגמר נתינה נתינה משור שנגח את העבד דכתיב ביה יתן לאדוניו או ישלם וגמר משן ורגל דכתיב בהן מיטב כרמו ישלם או כסף וגמרי מבור דכתיב ביה כסף ישיב לבעליו וארבע אבות גמירי כולהו משן ורגל בשומר חנם כתיב אשר ירשיעון אלהים ישלם בשואל כתיב בעליו אין עמו שלם ישלם בנושא שכר כתיב אם גנוב יגנב מעמו ישלם שוכר אינו כתוב בתורה אבל דינו כנושא שכר בנזק דחובל בחבירו כתיב נתינה כן ינתן בו והיינו ממון הניתן מיד ליד כדדרשינן בהחובל (לקמן דף פד.) בצער כתיב פצע תחת פצע ודרשינן ליה לקמן בהחובל (דף פה.) פצע תחת פצע ליתן צער במקום נזק בריפוי ושבת כתיב נתינה שבתו יתן ורפא ובשבת כתיב תחת גבי אונס ומפתה דכתיב תחת אשר עינה ודרשינן בכתובות בפרק אלו נערות (כתובות דף מ:) חמשים כסף תחת העינוי מכלל דאיכא בושת ופגם לישנא אחרינא הואיל וכתיב בחובל בחבירו תחת דכתיב תחת פצע כולהו חמשה דברים דידיה מהתם גמרינן בתשלומי כפל כתיב ישלם שנים ובתשלומי ארבעה וחמשה כתיב חמשה בקר ישלם תחת וגו' וקרן דגנב בכלל כפל הוא ובגזל כתיב נתינה ונתן לאשר אשם לו (במדבר ה':ז') בעדים זוממין כתיב בהו נפש בנפש (דברים י"ט:כ"א) וכמאן דכתיב תחת דמי באונס ומפתה ומוציא שם רע כתיב כסף ונתן לאבי הנערה חמשים כסף (שם כב) היינו אונס מפתה כסף ישקול כמוהר הבתולות (שמות כ"ב:ט"ז) במוציא שם רע וענשו אותו מאה כסף (דברים כ"ב:י"ט) מטמא ומדמע ומנסך בכלל נזק הן ובנזק כתיב ביה תחת:

מאי קאמר - למה לי למיתני כלל:

ותיתי אידך מינה - במה מצינו בשור שהוא מזיק וחייב אף המבעה שהוא מזיק יהא חייב:

לא אתיא - כדמפרש לעיל רב לטעמיה ושמואל לטעמיה:

דף ה:

לכתוב רחמנא תרתי - שור ומבעה ותיתי אש מינייהו דכי פרכת מה לקרן שכן כוונתו להזיק איכא למימר שן תוכיח מה לשן שיש הנאה להזיקו קרן יוכיח ולרב דאמר מבעה זה אדם תיתי הכי כי פרכת מה לשור שכן כוונתו להזיק תאמר באש אדם יוכיח שאפילו אין כוונתו להזיק חייב כדתנן (לקמן דף כו.) אדם מועד בין ער בין ישן מה לאדם שכן חייב בארבעה דברים שור יוכיח הצד השוה שבהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך אף אני אביא אש:

הדר אמר חדא מתרתי נמי לא אתיא - דלא ראי קרן ומבעה שיש בהן רוח חיים כהרי אש כו':

וכולהו כי שדית בור בינייהו אתיא - אי כתיב בור וחדא מהנך אתיא כולהו [מההוא ומאידך] בצד השוה דאי כתיב בור וקרן אתיא שן מינייהו הכי מה בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב שן שדרכו לילך ולהזיק לא כל שכן מה לבור שכן תחילת עשייתו עומד לנזק תאמר בשן קרן יוכיח מה לקרן שכן כוונתו להזיק בור יוכיח וחזר הדין הצד השוה שבהן שדרכן להזיק וממונך כו' אף אני אביא שן וכן רגל מקרן ובור דכי פרכת מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר ברגל קרן יוכיח מה לקרן שכן כוונתו להזיק בור יוכיח וכן אש מקרן ובור בכולן תחילת הדין מה בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב אלו כולן שדרכן לילך ולהזיק לא כ"ש מה לבור שכן תחילת עשייתו כו' וכן אי כתב רחמנא בור ושן אתו כולהו אינך נמי לבר מקרן בהאי דינא מה בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב רגל ואש לא כל שכן וכן אדם מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר בכל אלו שן תוכיח מה לשן שכן יש הנאה להזיקו תאמר בכל אלו בור תוכיח הצד השוה כו' אף אני אביא כל אלו אבל קרן לא אתיא מינייהו דאיכא למיפרך מה להצד השוה שבבור ושן שכן מועדים מתחילתן תאמר בקרן וכן אי כתיב בור ורגל אתיא כולהו מהא דינא דבור לבר מקרן דכי פרכת מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר בשן ואש ואדם רגל יוכיח מה לרגל שכן הזיקו מצוי דכל שעה היא מהלכת תאמר בכל אלו בור יוכיח וחזר הדין הצד השוה כו' אף אני אביא כל אלו אבל קרן לא אתיא דמה להצד השוה שבהן שמועדין מתחילתן תאמר בקרן וכן אי כתב בור ואש הוה אתו אינך בהאי דינא מבור וכי פרכת מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר ברגל ושן ואדם אש תוכיח מה לאש שכן מועדת לאכול בין שראוי לה בין שאינו ראוי לה כגון עצים כלים ואבנים תאמר בשן שאינה מועדת אלא לדבר הראוי לה בור יוכיח שאינו מועד אלא לדבר הראוי לה דבר שאינו ראוי לה מאי ניהו אדם דכתיב ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא

כלים דאם נפל בבור אדם וכלים פטור בעל הבור הצד השוה שבהן כו' אף אני אביא שן ואתו אדם ורגל בפלגי דינא דכי אמרת אש תוכיח ליכא למיפרך מה לאש מידי אבל קרן לא אתיא דמה להצד השוה בבור ואש שכן מועדים מתחילתן ולהכי נקט רבא בור דמחד מאידך לא מצי למימר כי שדית חד בינייהו אתו כולהו מההוא ומחד מאידך דהא מכל תרי מינייהו לא הוה אתו לא קרן ולא בור קרן מאש ורגל ושן ואדם לא דמה לכולהו שכן מועדין מתחילתן ובור נמי לא אתיא דמה לכולהו שכן דרכן לילך ולהזיק ואי קשיא לך לימא כי שדית קרן בינייהו אי נקט קרן איכא תרי דלא אתי מינה ומחד מאידך דאי נקט או רגל או שן או אדם בהדי קרן לא אתיא אש מינייהו דפרכינן מה להצד השוה שבהם שיש בהם רוח חיים וכן בור נמי לא אתיא מינייהו ואי נקט אש בהדי קרן לא אתיא שן ובור מינייהו דכי פרכינן מה לאש שכן אוכלת אפילו דבר שאין ראוי לה כגון כלים תאמר בשן דפטור על הכלים כדתנן במתניתין ליכא למימר קרן יוכיח ובור נמי לא אתי מינייהו שכן דרכן לילך ולהזיק מה שאין כן בבור:

ולמאן דאמר כו' - לא איתפרש היכא:

להלכותיהן - למה שיש בזה מה שאין בזה:

לפוטרן ברשות הרבים - דכתיב בהו ובער בשדה אחר דלא חייבין אלא ברשות הניזק:

לפטור בו את האדם - כדדרשינן שור ולא אדם:

אדם - להכי כתביה רחמנא:

לחייבו בארבעה דברים - צער ריפוי שבת ובושת משא"כ בכל הני:

לפטור בו את הטמון - שאם היו בגדים טמונים בגדיש פטור המבעיר דכתיב ביה (שמות כב) או הקמה ודרשינן בשילהי הכונס צאן לדיר (לקמן דף ס.) מה קמה בגלוי אף כל גלוי לאפוקי טמון דלא מה שאין כן בשור ובור ומבעה ורבי יהודה קא פליג התם:

דף ו.

לאתויי ליחכה נירו - שאם ליחכה האש חרישתו של חבירו או סכסכה אבניו חייב באבנים שייך לשון סכסוך שלא נשרפו לגמרי אלא שסכסכה ונדבקה האש בהן וסכסכה מעט כדאמרינן (חולין דף יז:) גבי פגימת סכין מסוכסכת מרוח אחת שלא נפגמה מב' צדדין לגמרי . ולהכי כתב אש לחייבו בהני דנפקא לן התם מאו השדה דלא שמעינן מהנך דמתניתין הא מילתא דליחייב בדבר שאינו ראוי לה כגון הכא שאין עיקר אש בכך:

הצד השוה שבהן שדרכן להזיק כו' - דמשמע אף כל שדרכו להזיק ושמירתו עליך ומאי מצית לאתויי:

היינו אש - דתולדה דאש היא דמאי שנא אש מינה שכן כח אחר מעורב בה הני נמי כח אחר כו':

בתר דנייחי - מזקי בהן שור או חמור:

אי דאפקריה בין לרב בין לשמואל - דפליגי בהפקר בפ' המניח את הכד (לקמן דף כח:):

היינו בור - דתרוייהו אמרי כל תקלה שהפקיר נפקא לן מבור דחייב דכי היכי דחיובא דבור הוא ברה"ר דהוי הפקר כדאמרינן בפ' שור שנגח את הפרה (לקמן דף מט:) שעל עסקי כרייה ופתיחה באה לו אף כל תקלתו שהפקיר חייב דהא נמי תחילת עשייתן לנזק דהוה ליה לאסוקי אדעתיה דסופו ליפול ברוח מצויה:

אש תוכיח - והיינו דנקט במתני' הצד השוה:

שכן דרכו לילך כו' - אבל אלו לא הזיקו בהליכתן אלא השור והחמור נתקל בהן:

וחזר בהן הדין - דאיכא למפרך מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו ואתיא בהצד השוה דמתניתין:

בורו המתגלגל - כגון הניח אבן ברה"ר ובעודה במקומה לא הזיקה וגלגלה רגלי אדם ובהמה למקום אחר והזיקה שם:

אי בהדי דאזלי מזקי כו' - לא גרס והכי גרסינן היכי דמי אי דאפקרה בין לרב בין לשמואל כו':

מעשיו - כרייתו גרמה את ההיזק אבל מעשיו של זה לא הזיקו אלא רגלי אדם ובהמה שגלגלוהו:

שור יוכיח - שאין מעשה בעלים גרמו ההיזק אלא ממונו הזיק והיינו הצד השוה דנקט במתניתין:

כל אלו שאמרו - וקחשיב ואזיל להו אלו הפותקים ביבותיהם וגורפים מערותיהם כלומר כל אלו שאמרו חכמים שיש להן רשות להשליך נזקיהן לרה"ר ואלו הן פותקין ביבותיהן פותחין צינורותיהן המקלחים שופכים ששופכין מחצריהן לר"ה:

וגורפין מערותיהן - ומשליכין זבליהן לרה"ר:

בימות החמה אין להם רשות - מפני שהרחוב נאה והוא מקלקלו אבל בימות הגשמים שהרחובות מלוכלכות יש להן רשות:

ואע"פ שברשות - ב"ד משליכין אם הזיקו חייבין:

כחו הוא - והיינו אדם ותנא ליה במתניתין:

דף ו:

שור יוכיח - שברשות ב"ד הוא מהלך ברה"ר שהרי כל אדם יש לו רשות בכך ואם הזיק חייב אף אני אביא כו' והיינו הצד השוה דמתני':

נתנו לו זמן - ב"ד:

מאי שנא בור שכן הזיקו מצוי - שדרך שנופלין שם בהמות ואי קשיא הא מילתא דאמרן לעיל דרגל הזיקה מצוי ולא בור לאו פירכא היא דבור הזיקו מצוי אבל אינו מצוי כ"כ כי רגל שכל שעה היא מהלכת:

תחילת - בנין הכותל ונטיעת האילן לא היה לנזק:

מיטב שדהו של ניזק - שאם אכלה ערוגה בשדהו שמין ערוגה משובחת של ניזק כמה יפה עכשיו עם פירותיה וכמה תהא יפה בלא פירות ונותן לו:

לא בא הכתוב אלא לגבות לנזקין מן העידית - של מזיק דשמין ערוגה של ניזק לפי מה שהיא ואם מזיק בא ליתן לו קרקע בדמי נזקו נותן לו מיטב שדותיו שוה אותן דמים:

וקל וחומר להקדש - מפרש לקמן:

וקפריך ורבי ישמעאל אכל ערוגה שמינה - ודאי דין הוא דלשלם שמינה:

אכל כחושה - מי משלם שמינה בתמיה:

בין הערוגות - ויש שם ערוגות שמינות וטעונות פירות הרבה וכחושות וטעונות מעט ולא ידעינן הך ערוגה הנאכלת מהי ניהו:

השתא משום דלא ידעינן משלם שמינה - בתמיה הא ניזק הוא מוציא מחבירו ועליו הראיה:

ה"ג אלא אמר רב אחא בר יעקב - מודה רבי ישמעאל דלא משלם אלא דמי ערוגה לפי מה שהיא ובהא פליג כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק רבי ישמעאל סבר בדניזק שיימינן דהא דכתיב בקרא שישלם לו בדמי נזקו מקרקע מיטב אשדות דניזק קאי ומשלם ליה מזיק דמי נזקו קרקע מזיבורית שלו בשוה נזקו שהרי הוא כמיטב שדהו של ניזק:

ורבי עקיבא סבר בדמזיק שיימינן - למיטב דקרא דיהיב ליה מעידית דידיה:

נאמרה שדה למטה - מיטב שדהו ישלם:

ונאמרה שדה למעלה - ובער בשדה אחר:

אף שדה האמור למטה של ניזק - והכי קאמר קרא שאם יש למזיק קרקע הדומה לעידית דניזק ישלם לו הימנה שיעור דמי נזקו:

מיטב שדהו של האיך דקא משלם - דהיינו שדה של מזיק ולא אתי גזרה שוה ועקר ליה לקרא:
ואהני קרא - דמשמע מיטב דהאיך דקא משלם:
משלם ליה ממיטב דידיה - הואיל וזבורית שלו לא הויא כעידית דניזק:
שור רעהו אמר רחמנא ולא שור דהקדש - דאם נגח שור של הקדש פטור והוא הדין לכל שאר נזקין שאם מזיק את ההקדש פטור לישנא אחרינא להכי נקט שור הקדש ולא מוקי לה באכילת בהמתו שדה הקדש משום דלא משכחת לה דאי שדה חרם לכהנים הוי וכשדה הדיוט דמי וליכא למימר ק"ו להקדש ושדה הקדש נמי דהוי לצורך בדק הבית או המקדיש פודהו לאלתר או מוכרין אותו לאלתר לאחר וכשיוצא ביובל לכהנים הוי דכתיב (ויקרא כ"ז:כ"א) והיה השדה בצאתו ביובל וגו' דלכהנים הוי ואי קודם פדייה אין מעילה בקרקעות דכל המחובר לקרקע כקרקע דמי:

דף ז.

ובעל חוב דינו בבינונית - במס' גיטין בפרק הנזקין (גיטין ד' מח:):
וכי תימא קסבר ר"ע כו' - אפילו הכי לא גמרינן הקדש מיניה דאיכא למיפרך מה לב"ח שכן יפה כחו בנזקין שההדיוט הוא נוטל בהזיקו מן העידית:
תאמר בהקדש שהורע כחו בנזקין - דלא שקיל נזק מידי:
דתניא ר"ש בן מנסיא כו' - בריש פירקין דשור שנגח [ארבעה וחמשה]:
משלם נזק שלם - וקדריש ליה לרעהו הכי שור של רעהו הוא דכי הוי מזיק תם לא משלם אלא חצי נזק אבל אי מזיק שור של הקדש משלם מזיק נזק שלם ואפילו תם וקאמר ר"ע דשקל הקדש שיעור דמי שורו מעידית קרקעות של מזיק:
דלמא דכ"ע בדניזק שיימינן - ולא משלם ליה מזיק אלא זיבורית הואיל והוא כעידית דניזק דמודה ר"ע לר' ישמעאל דאמר מיטב שדהו של ניזק ועידית דקאמר ר"ע עידית דניזק קאמר ולא אתי לאיפלוגי עליה אלא בהקדש:
ובפלוגתא דר"ש בן מנסיא ורבנן פליגי - דשמעיה ר"ע לרבי ישמעאל דלא איירי אלא בהדיוט אבל בנזקי הקדש פטר ליה ואתי ר"ע לפלוגי עליה:
א"כ מאי לא בא הכתוב - דמשמע דבקרא גופיה פליגי דלא בא הכתוב להכי אלמא בהדיוט נמי פליגי:
ועוד מאי ק"ו להקדש - הואיל ומן העידית דקאמר ר' עקיבא אניזק קאי ולאקולי אתא דיהיב ליה מזיק מזיבורית מאי ק"ו להקדש גריעותא הוי ולר"ע יפה כחו דהקדש בנזקין דאמר דאפילו הוי מזיק תם שקיל הקדש נזק שלם ונפקא ליה מרעהו:

ועוד - תניא בהדיא דמן העידית דקאמר ר"ע אמזיק קאי:
ישיב - כסף ישיב לבעליו דהוה ליה למיכתב בעל הבור ישלם כסף לבעליו ישיב דכתב רחמנא למה לי הואיל וכבר כתיב ישלם לרבות כל השבות:
מדעתו - אי משלם ליה מזיק נזקו מדעתו דלא אטרחיה לצעוק עליו בב"ד שקיל סובין אבל אם אינו רוצה המזיק לשלם נזקו לניזק אלא בב"ד דהיינו בעל כרחו אינו משלם אלא כסף:
דיקא נמי - דגבי מיטב כתיב ישלם דמשמע ישלם בעל כרחו:
ישולם - משמע על ידי אחרים דב"ד יורדין לנכסיו דמזיק אבל ישלם משמע נמי מדעתו:
אלא אמר אביי - לא משכחת תירוצא להני קראי אלא כדמר כי האי גוונא דתרצה רבה להך דתניא כו':
מי שהיו לו שדות בתים וכרמים - שוה מאתים זוז ותנן במסכת פאה (פ"ח מ"ח) מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני דלאו עני הוא ונמצא גוזל עניים היו לו מאתים זוז חסר דינר ונתנו לו שוה אלף זוז בבת אחת הרי זה יטול וזה יש לו בתים שדות וכרמים שוה מאתים זוז אבל אינו מוצא למכור מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה שוה מאה זוז וקרקעותיו ימכור במאה זוז דטפי מפלגא לא זיילי לעולם והרי יש לו מאתים זוז:
והוי בה מר - והיינו רבה:
אפילו טובא נמי ליספו ליה - שהרי עכשיו אין שוה מאתים זוז ותנן (שם) היו לו מאתים זוז חסר דינר אפילו נתנו לו שוה אלף זוז בבת אחת יטול:

דף ז:

אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה - שהרי שוות קרקעותיו מאתים זוז:
דביומי ניסן יקרי ארעתא - מפני שהלוקח ניר חורש אותן בימות הקיץ וזורען בתשרי ובמרחשון וביומי תשרי זילי שאין סיפק לזורען באותה שנה:
זבין כדהשתא - בתשרי משום דאיצטריך לזוזי הלכך עני לא הוי דיטול שוה אלף דינר הואיל וביומי ניסן שוות קרקעותיו מאתים ועשיר לא הוי הואיל ולכולי עלמא נמי לא הוי שוין השתא מאתים הלכך משלימין לו עד מאתים והיינו מחצה דעד פלגא אורחיה למיזל טפי לא:
והכא נמי גבי נזקין - נמי בהכי מיתרצו קראי כגון דביומי ניסן יקרא ארעתא וביומי תשרי זול והזיק בתשרי שוה מנה ובא לגבות מנה מקרקעות המזיק ודינו בעידית כדכתיב מיטב:

[**שקול**] - כי זול דהשתא:

ואי א"ל - ניזק הב לי מבינונית כדהשתא טפי פורתא ממאי דבעית למיתב לי בעידית לא מצי למכפייה אלא א"ל מזיק אי שקלת בעידית כי דינך שקול כי השתא ואי לא שקול מבינונית כיוקרא דלקמיה ולהכי אתי ישיב לרבות סובין דאי בעי למשקל ניזק סובין כגון שיש לו קרקע סמוך לאותה בינונית של מזיק וניחא ליה בה שקיל לה כיוקרא דלקמיה דהא שוה כסף הוא בניסן ולהכי איצטריך לאביי לאוקמא בהכי כדאמרן דסופה לייקר בניסן משום דאי אין סופה לייקר קרא למאי אתא פשיטא דאי בעי ניזק למישקל סובין שקיל בע"כ של מזיק שאפילו בעידית יפה כחו כל שכן בבינונית אלא להכי אתא קרא למימר דישיב לו שוה כסף כיוקרא דלקמיה:

לישנא אחרינא מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה לאו אעני קאי אלא אכל אדם שצריך מעות למזונות והיו לו בתים שדות וכרמים ואינו מוצא למכור אפילו בחצי דמיהן מאכילין אותו מעשר עני עד שיתייקרו קרקעותיו שיוכל למכרן בחצי דמיהן:

אפילו טובא נמי - אפילו מצי לזבונינהו טובא יותר מחצי דמיהן ליספו ליה עד שיוכל למכור בשוויהן דהא מכה דכולי עלמא הוא ולא פשע מידי:

אפילו פורתא נמי - אפילו אין יכול למוכרן אלא פורתא לא ליספו ליה דפושע הוא:עד פלגא אורחיה למיזל טפי לא - הלכך אם יכול למכור בחצי דמיהן אין מאכילין אותו מעשר עני דזה דרכו ואם הוזלו טפי מאכילין ולא יפסיד. ותפוס לשון ראשון:

ואת אמרת מבינונית וזיבורית לא שקיל - כי השתא:

אי איכא לדמויי - להא דרבה:

לבעל חוב מדמינן לה דבעל חוב דינו בבינונית - בפרק הניזקין במסכת גיטין (דף מח:) והשתא אם בא בעל חוב לגבות מן הלוה בתשרי וא"ל ללוה הב לי זיבורית טפי פורתא כי היכי דליהוי שוה מלוה דאית לי גבך כזולא דהשתא מצי אמר ליה אי שקלת כו' ואי לא שקלת בינונית שקול כיוקרא דלקמיה:

לכתובת אשה מדמינן לה - וכגון שנתן לה גט בתשרי וזילו ארעתיה והיתה כתובתה מאתים ודינה למיגבי מזיבורית כדמסקינן התם בפרק הניזקין:

מכל מקום קשיא - מיטב וישיב דמרבי סובין:

כל דיהיב ליה ממיטב יהיב ליה - וכי פרע ליה סובין יתן לו מסובין מעולין שלו:

והא מיטב שדהו כתיב - ואי כדקאמרת לכתוב מיטב סתמא:

כל מילי - דמטלטלין שיכול להוליכן ממקום זה למקום אחר הוי מיטב:

דאי לא מיזדבן הכא - כולי האי:

מיזדבן במתא אחריתי - ולהכי לא כתיב מיטב אלא לגבי שדות והכי מתרצי קראי בשדות יתן מיטב ובמטלטלים אפי' סובין:
כשהן שמין - האי עידית וזיבורית:
בשלו הן שמין - וההוא דהוי עידית לדידיה דמזיק יהיב ליה ואי אית ליה עידית וזיבורית ושוויי' זיבורית דידיה כעידית דעלמא אפילו הכי לא יהיב ליה מזיק לניזק אלא מעידית דידיה דבתר ארעתא דידיה אזלינן:
או בשל עולם הן שמין - ויהיב ליה מזיבורית שהרי לכל העולם הוא עידית:
דאמר בדניזק שיימינן - וכיון דשויא הך זיבורית כעידית דניזק יהיב ליה מזיבורית:
למעוטי דניזק - דלא אזלינן בתר מיטב דניזק ואע"ג דהך זיבורית דמזיק הוא מיטב דניזק הואיל ולא הוי מיטב לעלמא לא יהיב ליה מינה אבל אי לעלמא הויא מיטב יהיב ליה מינה אע"ג דאית ליה עידית:
או דלמא למעוטי נמי דעלמא - דשדהו דוקא וההיא דלגביה הויא עידית יהיב ליה:
א"ל מיטב שדהו אמר רחמנא - דאזלינן בתר ארעתא דידיה ויהיב ליה מעידית ארעתיה ולא שיימינן בשל עולם:
אין לו אלא עידית - במי שהיו עליו בעל חוב וכתובת אשה ונזקין:
וכתובת אשה בזיבורית - במסכת גיטין בפרק הניזקין (גיטין דף מט:) תני טעמא דיותר משאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא:

דף ח.

עידית וזיבורית נזקין בעידית ובעל חוב וכתובת אשה בזיבורית - מדאורייתא ב"ח בזיבורית כדלקמן ורבנן הוא דתקון ליה בבינונית משום נעילת דלת ללוין והיכא דליכא בינונית ליתא לתקנתא:
תעשה בינונית שלו כעידית - דהא מיטב היא לו:
ומכרה - לאחר הלואה דאישתעבדא ליה בינונית לב"ח מעיקרא בעוד שהיתה עידית בידו:
אידי ואידי שלא היתה לו עידית - ודכ"ע בשל עולם הן שמין:
ולא קשיא כו' - הא דקתני ב"ח וכתובת אשה בזיבורית דשויא בינונית דידיה כעידית דעלמא:
אידי ואידי [כגון] **שהיתה בינונית שלו כבינונית דעלמא** - ולא היתה לו עידית מתחילה ובהא פליגי דתנא דמתניתא קמייתא סבר בשל עולם הן שמין ואמטו להכי שקיל ב"ח בבינונית כדיניה ואידך סבר בשלו הן שמין. ל"א גרסינן אידי ואידי כגון שהיתה בינונית

שלו כעידית דעלמא ומפרשינן ליה הכי אידי ואידי כשהיתה לו עידית ומכרה ובהא פליגי דתנא דמתניתא קמייתא סבר בשלו הן שמין וכיון דלדידיה הואי בינונית אע"ג דלעלמא עידית מיניה משלם ותנא דברייתא סבר בשל עולם הן שמין ותפוס לשון ראשון:

בדעולא קמיפלגי - תנא בתרא לית ליה תקנתא דעולא אלא בתר קרא אזיל ואפילו הוי ליה נמי עידית דהשתא הואי ליה בינונית גמורה בין לדידיה בין לעלמא אפילו הכי ס"ל דלשקול ב"ח מזיבורית:

מכרן לא' או לג' בני אדם - ביום א' מי שהיה עליו נזקין וכתובת אשה וב"ח והיו לו עידית ובינונית וזיבורית:

כולן נכנסו תחת הבעלים - נכנסו הלקוחות כדין המוכר ומי שלקח עידית יפרע לניזק ולוקח בינונית ישלם את החוב ולוקח זיבורית את הכתובה:

מן האחרון - דאפי' שקלו קמאי עידית ובינונית מצי מדחן להו הלקוחות לנזקין וב"ח אצל זיבורית דאמר הנחתי לך מקום לגבות הימנו ותנן במסכת גיטין (דף מח:) אין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין ואפי' הן זיבורית דכי זבון הני תרי קמאי אשתייר זיבורית בני חורין ואע"פ דהדר איזדבנא בתר בתרא אזלינן:

אין לו - כדי סיפוק שלשתן שאין אותו קרקע שוה כל כך:

גובה - המותר משלפניו:

אילימא בבת אחת - בשטר אחד:

השתא לג' דאיכא למימר חד מינייהו קדים - שזה לקח בבוקר והללו שנים בערב ומצי למיטען הנחתי לך מקום:

אמרת נכנסו תחת הבעלים - הואיל ואין ניכר בשטר המכר מי לקח ראשון:

אלא בזה אחר זה - בג' ימים:

לימא - האי לוקח אחד:

הנחתי לך מקום לגבות - כי היכי דניזלו כולהו בתר זיבורית:

שלקח עידית באחרונה - דניחא ליה למיתב להו כדינייהו ולא ליזלו בתר עידית:

ליגבו מעידית - כלומר מעידית שנשארה בת חורין בב' הלקוחות והוטל שיעבודן עליה:

ואי לא מהדרנא לשטרא דזיבורית למריה - כי היכי דתהדרו למיגבא מיניה דאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין:

אי הכי - דמשום האי טעמא הוא:

דף ח:

בנזקין נמי נימא הכי - אי בעית למישקל בינונית שקול ואי לא מהדרנא שטרא דזיבורית למריה ותשקול זיבורית בע"כ ואמאי יהיב ליה עידית אלא מדלא טעין הכי בע"כ בהכי עסקינן כגון שמת המוכר וכיון שלא הניח קרקע אין היתומים בני פרעון דמטלטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי ואע"פ שמחזיר להם קרקע הוו להו כיתמי שקנו קרקע לאחר מיתת אביהם ולהכי פריך מנזקין ולא פריך מב"ח דמאי לימא ליה אי שקלת זיבורית שקול ואי לא מהדרנא שטרא למריה ותשקול מיניה מצי א"ל האי לכשתחזיר דהא השתא נמי זיבורית קבעית למפרע לי:

הלכך ליכא למימר הכי - לשון קושיא הוא:

משום דא"ל - ראובן:

אלא - להכי לא גבי מעידית משום דאמר להו טעמא מאי אמור רבנן אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין משום תקנתא דלוקח:

אנא בהאי תקנתא לא ניחא לי - שקילו כדינייכו: דאמר רבא במסכת כתובות:

דאמר רבא - במסכת כתובות:

מאי כגון זו - על הי מלתא אמר רבא:

האי מכלל דאיכא אחריתי לא גרסינן ליה איני ניזונית - משלך: ואיני עושה מלאכה דמשום תקנתא דידי דדלמא לא ספקי לי מזונות במעשה ידי תקינו לי רבנן מזונות משלך תחת מעשה ידי בההיא תקנתא לא ניחא לי:

פשיטא - בניחותא:

מכר לוקח - שלקח עידית באחרונה בינונית וזיבורית ושייר עידית לפניו כו':

דהא אחרונה היא - ושיעבודייהו עלה רמיא ובינונית הא לית ליה השתא דמצי למימר גבי מיניה דלא ניחא לי בתקנתא כו':

מאי - מי אזלי כולהו בתר לוקח ב' שהרי הוא לקח שיעבודייהו ומלוקח ראשון לא גבו דאמר בעינא בתקנתא דרבנן ועידית דהואי בת חורין בשתי לקוחות הראשונות שלכם היא:

ראשון לשני - לוקח ראשון ללוקח שני:

כל זכות שתבא לידו - וכיון דאי הואי עידית גבי לוקח ראשון הוה מגבי להו מבינונית בהאי טענה דאמרן אי אפשי בתקנת חכמים השתא נמי אמר להו לוקח שני זילו לגבי לוקח ראשון וגבו בינונית:

ומכר שדה אחת ללוי - וההיא שדה בינונית הואי ולא שייר שמעון בינונית אצלו דהכי מפרש לה לקמיה:

רצה - מלוי גובה אותה שדה דא"ל שיעבודי שקלת:

רצה - משמעון גובה מזיבורית דא"ל את בעל דברים דידי את דשקלת כולהו נכסי דראובן:

ולא אמרן - דגובה מלוי:

אלא דזבן - לוי בינונית:

להכי דייקי - דקדקתי:

וקמשתעי דינא בהדיה - דבעל חוב לסלקו מאותו קרקע בדברים אם יש לו לראובן שום תביעה על בעל חובו לומר פרעתיך דקיימא לן במסכת שבועות (דף מא.) דאע"ג דנקיט שטרא אי א"ל אישתבע לי דלא פרעתיך בעי אישתבועי:

ולא מצי א"ל - ב"ח לראובן:

לאו בעל דברים דידי את - בקרקע זו שכבר יצתה מרשותך ואנא שיעבודי שקילנא:

משום דא"ל - ראובין:

כי מפקת מיניה עלי הדר - מה שאתה מוציא משמעון יחזור עלי שהרי קבלתי עלי אחריות:

דף ט.

עסיקין - עוררין לומר שלנו היא:

חייתא דקיטרי - שק קשורה מלא רוח:

ואיכא דאמרי אפילו באחריות נמי - אפי' קבל אחריות עליו דיש לומר הואיל וסופו לחזור עליו עכשיו נמי יחזור ויטלנה אפ"ה אינו יכול לחזור בו:

דאמר ליה - מוכר:

אחוי טרפך - שכתבו לך ב"ד שטר טירפא שבדין נטלו ממך ואשלם לך:

רב הונא אמר - לא קשיא קראי דלעיל כסף ומיטב דהכי קאמר רחמנא או כסף יתן לו או מיטב שדותיו והא דלא איירי רב הונא עד הכא משום דבעי לאסוקי למילתא דרבי ישמעאל ור"ע דבעו לעיל כשהן שמין אותו (בינונית) בשלו הן שמין כו' ועד הכא קמיירי ואזיל:

שוה כסף - ואת אמרת כסף:

בדלית ליה - לא כסף ולא שדות:

מהו דתימא אמרינן ליה - למזיק:

זיל טרח וזבין - סובין בכסף ואייתי ליה כסף קמ"ל:
לענין מיטב - דאפי' יש לו עידית מסלק בכסף אי בעי:
היינו דרב הונא - והוה ליה למימר וכן אמר רב אסי:
ונטל קרקע - בשביל חובות אביהם:
דאזיל האי - אח:
ושקיל פלגא בכספים - עם אחיו והיינו דקאמר הרי הן כקרקע דבעל כספים נמי יפרע חצי חובו של אביו:
האי ברא והאי לא ברא - בתמיה כלומר בעל כספים לא הוי ברא לפרוע חוב אביו אבל בעל קרקע הוי ברא:
איכא דאמרי - דלאידך גיסא פרכינן דבעל כספים לא ליחייב דאמר ליה לבעל קרקע להכי שקלי כו':
לשני אחין שחלקו - קרקע:
ובא ב"ח ונטל חלק האחד - דמשלם לו האחר חצי חלקו או קרקע או מסלק ליה בזוזי והיינו הרי הן כקרקע דמצי מסלק ליה בזוזי כבקרקע:
בטלה מחלוקת - אותה חלוקה בטילה וחוזרים וחולקים בשוה החלק הנשאר:
ויתר - אבד:
רביע בקרקע - יחזיר לו רביע חלקו או קרקע או מעות:
ורביע במעות - או רביעית במעות כמו דתנן ביבמות (דף נ:) חלץ ועשה בה מאמר ונתן גט ובעל:
כיורשים דמו - ועל שניהם לפרוע הלכך מחצית חלקו יחזיר לו:
אי כלקוחות דמו - ואין לו עליו כלום הלכך רביע מאותו חלק המגיעו יפרע דה"ל ספק ממון וכל ממון המוטל בספק חולקים ואין נוטל עמו אלא רביע והלה יכול לסלקו או בקרקע או במעות. ל"א ורביע במעות ממש לבד רביע בקרקע והיינו הרי הן כקרקע מספקא ליה אי כיורשין דמו וחייב להחזיר לו מחצית חלקו קרקע ולא יכול לסלקו במעות או כלקוחות דמו ומיהו כלוקח באחריות דמי וחייב להחזיר לו מחצית מה שאיבד אבל במעות יכול לסלקו הלכך יחזיר רביע בקרקע כיורשים ורביע במעות כמוכר באחריות ולשון ראשון שמעתי:

דף ט:

שליש ביתו - שחייב אדם לבזבז במצות לולב או ציצית או ספר תורה שליש מה שיש לו:

בהידור מצוה עד שליש במצוה - שאם מוצא ב' ספרי תורות לקנות ואחד הדור מחבירו יוסיף שליש הדמים ויקח את ההדור דתניא (שבת דף קלג:) זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה לך ספר תורה נאה לולב נאה טלית נאה ציצית נאה:

שליש מלגיו - וכגון אם הקטן נמכר בששה יוסיף שני דינרי דהיינו שליש מלגיו שליש שבתוך הדמים ויקח את ההדור:

או שליש מלבר - הדמים יחלוק לשנים ויוסיף חלק שלישי משלו דהיינו אם קטן נמכר בששה יוסיף שלשה דינרין ויקח את הגדול בתשעה:

עד שליש משלו - דהיינו אותו שליש שיוסיף בהידור מצוה משלו הוא שאינו נפרע לו בחייו כדאמרינן היום לעשותם ולא היום ליטול שכרם (ע"ז דף ג.):

מכאן ואילך - מה שיוסיף בהידור יותר על שליש יפרע לו הקב"ה בחייו:

מתני' שחבתי בשמירתו - שנתחייבתי לשומרו:

הכשרתי את נזקו - כלומר אם הזיק הכשרתי וזימנתי אותו היזק שלא שמרתיו יפה כך מצאתי לישנא אחרינא הכשרתי את נזקו עלי להכשיר ולתקן את נזקו כלומר אני חייב לשלם. מפי מורי:

הכשרתי במקצת נזקו חבתי בתשלומי כו' - האי הכשרתי לא דמיא להכשרתי קמא דהא ודאי זימנתי הוא כלומר אם זימנתי את מקצת נזקו אע"פ שלא זימנתיו כולו חבתי לשלם את נזקו כהכשר כל נזקו כאלו זימנתיו כולו ובגמרא מפרש היכי דמי:

נכסים שאין בהם מעילה - כלומר אם הזקתי נכסים שאין בהן מעילה אני חייב לשלם אבל אם הזקתי נכסי הקדש איני חייב דנפקא לן כולהו נזקין משור רעהו:

של בני ברית - לאפוקי נכרי דאינו חייב בנזקיו:

ונכסים המיוחדים - שיש להם בעלים לאפוקי דהפקר שאם הזקתי נכסים דהפקר פטור ובגמרא מפרש לה:

ובכל מקום - חב המזיק כמו שהזיקו נכסיו את נכסי בני הברית ואת נכסיו המיוחדין:

חוץ מרשות המיוחדת למזיק - שאם נכנס שורו של ניזק ברשות המזיק והזיקו שור של מזיק פטור דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי:

ורשות הניזק והמזיק - מפרש בגמרא:

כשהזיק חב המזיק - הא דרשינן ליה בריש פירקין לאתויי קרן וכשהזיק חב המזיק דרישא לא דרשינן ליה דלאו יתירה היא:

גמ' מה שאין כן באש - כדמפרש לקמן:

גחלת - שאינה בוערת אלא אם כן ליבה אותה:

שלהבת - שמסר אור מלובה לחרש דפטור בתמיה:

והאמר ריש לקיש - בהכונס צאן לדיר (לקמן נט:):
לא שנו - דהשולח הבעירה ביד חרש שוטה וקטן דפטור מדיני אדם:
אלא כשמסר לו הגחלת וליבה - אותה החרש:
ברי הזיקא - מבורר הזיקו לכל שהיא מזומנת להזיק:
ברי - מזומן:
שור דרכיה לנתוקי - והוה ליה לאסוקי אדעתיה שאפילו אין החרש מתירו סופו להתיר את עצמו הלכך שמירה רעועה היא ואפילו התירו חרש חייב בעל השור:
לנתורי - לנפול הלכך שמירה רעה היא אפילו גילהו חרש בעל הבור חייב לשלם שלא שמרו כראוי:
מעמיא עמיא ואזלא - ומאי דליבה חרש לא רמיא עליה דבעל גחלת לאסוקי אדעתיה:
ולרבי יוחנן דאמר - בהכונס אפילו מסר לו שלהבת פטור דהשתא מוקי להא דקתני מה שאין כן באש בשלהבת ודכוותיה דמחייב גבי שור ובור בשור מותר ובור מגולה מאי שנא כו':
התם - גבי בעירה:
צבתא דחרש קגרים - אחיזתו של חרש גרמה ההבער שהוא נטלה והוליכה לגדיש הכא לא צבתא דחרש קגרים שהשור הלך והזיק וכן הבור ולא על ידי חרש הזיק:
צבתא - אחיזתו וכחו מלשון צבתא שקורין טניילא"ש: ל"א גרס' צוותא יחודו של חרש שנתייחד עם השלהבת ונטלה ולשון צוותא שולא"ש כדאמרינן ליהוי צוותא לחברו (ב"ב דף כא.):
כופר - במועד שהמית בן חורין:
אסור בהנאה - אם המית אדם כדכתיב ובעל השור נקי כאדם שאומר לחבירו פלוני יצא נקי מנכסיו ואין לו בהן הנאה:
מה שאין כן בבור - שאין בעל הבור חייב בתשלומי מיתת אדם כדאמרינן שור ולא אדם:

דף י.

מה שאין כן באש - אש לא חייב בה שריפת אדם שהיה לו לברוח ואם כפות הוא המבעיר חייב מיתה וקם ליה בדרבה מיניה כדמפרש לקמן בפרק הכונס צאן לדיר (דף סא:):
ובין שאין ראוי - לקמן מפרש לה כל שור דקתני הכא בקרן קמיירי ולא בשן ורגל:
חייב בו את הכלים - אם שיברן בנגיחה או בבעיטה שהיא תולדה דקרן כלים אין ראויין לאש שאין דרך להסיק בכלים: פלוגתא דרבי יהודה ורבנן בפרק שור שנגח את הפרה (לקמן דף נג:):

אלא לעולם רבנן היא - ודקשיא לך ליתני חומר בשור שחייב בו את הכלים כו' תנא ושייר:

שייר טמון - דהוה ליה למתני חומר בשור ובור מבאש שאם בעט שור בשק מלא כלים ושברן חייב או אם נפל חמור בבור ועליו שק מלא תבואה חייב ואע"ג דטמון בשק מה שאין כן באש דנפקא לן (לקמן דף ס.) מאו הקמה דאינו חייב אלא בגלוי:

שור פסולי המוקדשין - שנפדה ונפל בבור פטור בעל הבור דכתיב (שמות כ"א:ל"ד) בעל הבור ישלם והמת יהיה לו יצא זה שאין המת שלו דאע"ג דנפדה אם מת אסור להאכילו לכלבים כדאמרינן בבכורות (דף טו.) תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלבים ובפסולי המוקדשין הכתוב מדבר ואם נגחו שור חייב דהא כתיב שור רעהו וכיון דנפדה שור רעהו קרינא ביה ואע"ג דבשור נמי כתיב והמת יהיה לו מוקמי' ליה לקמן לבעלים מטפלים בנבילה:

אי אמרת בשלמא רבנן איידי דשייר - טמון וכלים שייר נמי האי:

אלא אי אמרת ר' יהודה - ואין כאן שיור דהא כלים בבור וטמון באש רבי יהודה מחייב מאי שייר דהאי שייר:

האי מאי - לא גרסינן:

דש בנירו - שאם דש השור בנירו ונתכוון לכך שהרי השוורין מלומדין בדישה תולדה דקרן היא שכוונתה להזיק וחייב לשלם דמי נירו שקילקל מה שאין כן בבור דלא שייך ביה היזק קרקע:

דהא קתני - לעיל בשור שדרכו לילך ולהזיק וכל נזקין בכלל:

האחרון חייב - בין מת בו השור בין הוזק וטעמא מפרש לקמן מקראי בפרק שור שנגח את הפרה:

אחר אחרון למיתה - אם מת השור לא ישלם הראשון כלום דט' טפחים אין בהם כדי להמית:

אחר שניהם לנזקין - דאם הוזק השור ולא מת ישלמו בין שניהם:

רב פפא אמר - מתניתין דקתני כהכשר כל נזקו דאין חייב אלא אחרון במיתה שמת השור קמיירי:

ודברי הכל - דאפי' רבי קאמר אחר אחרון למיתה:

ותו ליכא - למימר כהכשר כל נזקו:

והא איכא - למימר תו כגון אי אתרמי דמסר שורו כו' ומסברא קמקשי ליה רבי זירא ואינה משנה:

ופשע בו - שהלך לו ולא שמרו:

אי דבלאו איהו לא מינטר - כגון שהיו עסקיו רעים:
פשיטא - אין זו הכשרתי במקצת נזקו אלא כל נזקו ולא דמי להשלים בור לעשרה דאע"ג דקי"ל בור ט' דלא עבדי מיתה נזקין מיהא עבדי וסייע הראשון בהגרמת מיתתו ואיצטריכא למיתני דאחרון חייב:
מאי קעביד - ואינו חייב כלום:
מרבה בחבילות - שריבה חבילות זמורות בהדלקה של חבירו וקירבה ע"י החבילות לגדיש אחרים שהיה בדין שיהא הוא חייב ולא הראשון:

דף י:

פשיטא - ולמה הוה לן למיתנייה הרי הראשון לא סייע כלום דכל מה דשביק ליה מעמיא ואזיל אבל חופר בור תשעה רוב מיתתו הוא עושה אלא האחרון מקרבה:
כגון פפא בר אבא - שהיה בעל בשר:
פשיטא - דלא דמי לבור שהראשון גרם נזקין והרג חציו או רובו אלא משום הכי הוא דמפטר דאמר ליה אי לאו אתה הוה מתזיק ולא הוה מיית אבל אלו לא שברו כלום כל זמן שלא בא זה:
מתניתא - דספסל:
היכא מיתרצא - הואיל ומותבת הכי אבל מוסר שורו ומרבה בחבילות לא מתנייתא נינהו אלא מסברא הוו מקשי להו:
דבלאו איהו הוה מיתבר בתרי שעי - ולהכי אצטריך למיתנייה לאשמועינן דאפי' הכי חייב ומיהו בהדי ההיא דחופר בור לא מצי למיתנייה דתהוי הך כהכשר במקצת נזקו דמתני' דהאי לא מקצת נזק הוא אלא כל נזק שהראשונים לא התחילו לשברן כי היכי דחופר בור ט' הזיקתו הבל חום של ט' והבל חום של י' הרגו:
ולימא להו אי לאו אתון בדידי - לחוד לא הוה מיתבר ואתם כשישבתי היה לכם לעמוד ומדלא עמדתם אתם כמוני שברתם וגבי משלים בור לעשרה ליכא לאקשויי הכי דמאי הוה ליה לקמא למיעבד:
לא צריכא דבהדי דסמיך עלייהו - לעולם דבלאו איהו לא הוה מיתבר כלל ודקאמרת פשיטא לא צריכא דלא ישב עליו אלא עמד על רגליו ונסמך עליהם ואתא לאשמועינן דכחו כגופו דמי:
סמך בהו - נסמך עליהם ולא יכלו לעמוד לישנא אחרינא דזגא מזגא גרסינן כדאמרינן בעלמא חזי למיזגא עליה (שבת דף מח.):
פטורין - שאין ידוע על ידי מי נהרג:

שקירב מיתתו - ופלוגתייהו דרבי יהודה בן בתירא ורבנן מפ' בסנהדרין בפרק אלו הן הנשרפין (דף עח.) ר' יהודה סבר כי יכה כל נפש אדם כתיב דמשמע כל דהו נפש ורבנן סברי כולה נפש משמע והיינו הכשרתי במקצת נזקו דומיא דחופר בור שהראשון הזיק והאחרון הרג:

דלא כרבי וכרבנן מוקמינן - דהלכה כרבים:

בנזקו לא קתני - דליהוי משמע שישלם שור גמור חי והוא יטול את הנבילה:

אלא בתשלומי נזקו - דמשמע השלמה שיטול ניזק את הנבילה וזה משלים לו מה שפחתתו מיתה:

תשלומי נזקו מלמד כו' - לשון השלמה משלים לו לניזק:

הבעלים מטפלין בנבילה - כלומר נוטלין את הנבילה:

ישלימנה - משמע שישלם המותר:

יביאהו עד - דריש השתא הכי אם טרוף יטרף השור בפשיעתו של שומר שכר דהאי קרא בשומר שכר כתיב כדאמרינן בהשואל (ב"מ דף צד:) פרשה שנייה נאמרה בשומר שכר יביאהו עד הטרפה ישלם כל ההיזק עד דמי הטרפה אבל דמי הטריפה עצמה לא ישלם דניזק מטפל וטורח בנבילה למוכרה:

לניזק - שיטלנו בדמים ועליו ישלים המזיק:

אי ס"ד נבילה דמזיק - והאי המת יהיה לו למזיק קאמר:

ולשתוק - קרא מיניה דלא אצטריך להכי דפשיטא לן כיון דשלם שור תחת השור נבילה שלו היא:

מכה בהמה לא שכיחא - שיהא אדם מזיק בהמה של חבירו לפיכך לא החמיר עליו הכתוב לטרוח במכירת הנבילה:

טריפה דממילא - שהזאב טרפה והשומר לא נתכוון אמטו להכי חס רחמנא עליה דלא למיטרח בנבילה:

דבידים - קא מזיק אימא על המזיק לטרוח בנבילה ומשלם הדמים קמ"ל:

והמת יהיה לו - משתעי בשור נגח דשכיח ובידים הוא ממש (שהשור) שהוא (ממונו של מזיק) נתכוין להזיק:

שומר שכר - שפשע ונטרפה על ידי זאב כנזקי גופו חשיב ליה שהרי היה עליו לשומרה:

השתא אי הוו ליה טריפות - למזיק כשיעור כל דמי נזקו הוה יהיב ליה בעל כרחיה דניזק דאמר מר ישיב לרבות כו' דידיה מיבעיא:

לא נצרכא - הא דכתב קרא דניזק מטפל בנבילה:

אלא לפחת נבילה - דהכי אמר רחמנא דמשעת מיתה קאי ברשותיה דניזק ואם הסריח ופחתה דמים משעת מיתה ועד שעת העמדה בדין פסידא דניזק הוא ומשלם ליה מזיק מה שהנזק הוי יתר על הדמים שהיתה נבילה שוה בשעת מיתה:

דף יא.

ופטור - דשומר שכר פטור באונסין כדכתיב ביה ומת או נשבר או נשבה אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם (שמות כ"ב:ט'-י'):

יביא עדודה - נבילה:

לב"ד - לשומה כמה היא שוה והכי משמע קרא יביאהו עד יביא העדודה כדכתיב (בראשית מ"ט:כ"ז) בבקר יאכל עד דהיינו שלל כדמתרגמינן עדאה מפי מורי:

מאי לאו בהא קמיפלגי - דבאונסין הא ודאי לא פליג אבא שאול למימר דאפי' נטרפה באונס יהא חייב דאין שומר שכר חייב באונסין אלא ה"ק אם נטרפה בפשיעה שיהא בר תשלומין יביא עדודה ויוסיף מביתו על הדמים שהיא שוה בשעת מיתה דאי משום דמים דהשתא לא איצטריך דהשתא אי אית ליה נבילות אחרנייתא יהיב ליה כל שכן הא אלא לפחת נבילה אתא ות"ק דלא מפיק ליה להך דרשה סבר פחת נבילה דמזיק הוי הלכך לא מצי לאוקמי לקרא להך דרשה דאי משום דמים דהשתא לא איצטריך דהא תניא ישיב לרבות שוה כסף:

בטורח נבילה - להביאה ממקום שמתה שם למקום שהיתה שם אבא שאול סבר על המזיק הוא:

והתניא - בניחותא:

כסף ישיב לבעליו והמת - משמע שאף המת ישיב לבעליו:

בדנפשיה קא טרח - וריוח דנפשיה קא עביד דשיים ליה לניזק בדמי יתירי ולמה לי קרא דוהמת:

ואגודא - שפת הבור:

כשורא - קורה:

בדברא - בשדה ואע"ג שמחוסר הבאה לעיר נמכר בזוז:

אמר שמואל - מנהג דיינין הוא שאין שמין לא לגנב ולא לגזלן שאם גנב וגזל בהמה או כלים ונפחתו אצלו אין שמין הנבילה והשברים לבעלים שיחזיר גנב הפחת אלא ישלם בהמה וכלים מעולים והשברים שלו:

אלא לנזקין - שמין כדכתיב והמת יהיה לו:

ואני אומר אף לשואל ואבא מודה לי - רב:

אף לשואל שמין - ואניזקין קאי:
או דלמא אף לשואל אין שמין - והאי אף אגנב וגזלן קאי:
מדאמרי ליה רב כהנא ורב אסי - בבבא מציעא בפ' השואל (דף צו:):
שליא שיצתה כו' - דקי"ל המפלת שליא יושבת עליה ימי טומאה וימי טהרה שאין שליא בלא ולד אלא שנימוח בתוכה:
מונין לה מן הראשון - דמיום ראשון טמאה ואפי' הואי לידה יבישתה:
לחומרא - דמטמאין טהרות שנגעה בראשון משעת יציאת שליא:
דקא מטהרת לה מראשון - שתהא סופרת י"ד של נקבה עם יום הראשון ודמים שתראה ביום ט"ו טהורין דהיינו קולא דאי הויא מניא משני לא חיילא ימי טהרה עד למחר:
חוששת - לטמא טהרות שתגע בראשון:
מימנא לא ממניא - שבועיים דנקבה אלא משני:
מאי קמ"ל - עולא דאמר חוששת:
דאין מקצת שליא בלא ולד - ומש"ה חוששת שמא רוב מיחוי הולד יצא באותו מקצת ומכי נפק רוב הוי ליה כילוד כדאמרינן במסכת נדה (דף כח.) יצא מחותך או מסורס עד שיצא רובו ומימנא ודאי לא מניא מראשון דשמא לא נפק רובא עד שני דאי יש מקצת שליא בלא ולד לא הוה חיישינן לטמא טהרות דכולי האי לא חיישינן דנימא תרי חומרי דלמא נפקא ורוב נפקא:
שליא - של בהמה:
שיצאת מקצתה - קודם שחיטת הבהמה:
אסורה - כולה ואע"פ שאין בה ולד:
ה"ג סימן ולד באשה וסימן ולד בבהמה - כלומר מפני שהשליא סימן ולד בין באשה בין בבהמה שאין שליא בלא ולד אלא שנימוח וחיישינן שמא באותו מקצת שיצא קודם שחיטה היה רובו של עובר וקיימא לן יצא רובו ה"ז כילוד ואינו ניתר בשחיטת האם:

דף יא:

דיש מקצת שליא בלא ולד - ודקאסרי לה באכילה גזירה מקצתה אטו כולה והאי דקתני סימן ולד לאו אמקצתה קאי אלא ה"ק אסורה באכילה גזירה אטו היכא דנפקא כולה ואתו למימר אין כאן ולד ואם חזרה לפנים תשתרי בשחיטת האם וקאכלי נבילה דההיא ודאי סימן ולד באשה כו' אבל גבי אשה לא ניחוש למקצת לטמא טהרות דראשון דהתם ליכא למיגזר אטו כולה דהא קחזי דמכי נפק ולד בשני מטמינא לה קמ"ל:

אין פודין אותו - אין צריך לפדותו ואם מת מעצמו לא איצטריך לן למימר דהא כתיב (במדבר יח) ופדויו מבן חדש תפדה אבל השתא איצטריך לאשמועי' דלא אמרינן אי לא איקטיל הוה חי ולא נפל הוה וליפרקיה:

בכור שנטרף - בכור אדם שנהרג בתוך ל' יום:

פדה תפדה - אך פדה תפדה את בכור האדם:

במסירה תנן - בפ"ק דקדושין דכיון דמסר לו באפסר קנאה אע"פ שלא משכה מרשות מוכר:

זו וזו - גסה ודקה בהגבהה וגסה מתרצינן בקדושין שנותן חבילי זמורות תחת רגליה והיא עולה עליהן:

מה שעל בניהן ובנותיהן אין שמין - דכיון דבנים ובנות לא אתו לבי דינא לא מבזינן להו למיתי:

בגדול אחי - גדול האחין העוסק בנכסים להכניס ולהוציא דעד השתא ניחא להו לאחין דליכסי מדידהו במלבושים נאים כי היכי דלשתמעון מיליה:

שומר שמסר לשומר פטור - הראשון בכל אותן דינים שהיה פטור אם היתה אצלו פטור נמי השתא ולא אמרי' פשיעה היא זו שמסרה לאיש אחר:

ולא מבעיא שומר חנם שמסר לשומר שכר - ונגנבה או שאבדה דפטור שומר חנם כי היכי דמיפטר אילו הואי גביה דלא פשע:

דעלויי עלייה לשמירתו - דשומר שכר מסר נפשיה לנטורי טפי משומר חנם שהרי שומר שכר חייב בגניבה ואבידה:

אלא אפי' שומר שכר שמסר לשומר חנם דהשתא גרעה לשמירתו פטור - שומר שכר באונסין ולא מצי א"ל בעל הבית פשעת שמסרת לאחר שהרי מסרה לבן דעת:

חייב - אפי' באונסין:

בשבועה - דשומר חנם נשבע שלא פשע:

גובין - חוב מן העבדים:

אפי' מיתמי - אם מת לוה ונפלו קמי יתמי מי א"ר אלעזר דבעל חוב גובה מן העבדים דכמקרקעי דמו:

מיניה - מן הלוה עצמו א"ר אלעזר דב"ח גובה מן העבדים:

וקפריך מיניה - אפי' מן גלימא דעל כתפיה:

אפותיקי - אפה תהא קאי כלומר מזה יהא לך פרעון ואשמעינן רבי אלעזר דאם מכרו גובה בעל חוב ממנו:

דף יב.

לבתר דנפק - ר"נ:
אמר להו עולא ליושבין לפניו:
הכי אמר ר' אלעזר אפילו מיתמי - דעבדא כמקרקעי דמי:
אשתמטין עולא - נשמט ממני וירא משום דס"ל עבדא כמטלטלי דמי ומתיירא הוא שמא אקפחנו בהלכות ובקושיות:
הוה עובדא ואגבו דייני דנהרדעא - אפי' מיתמי:
הא עולא והא ר' אלעזר כו' - דכולהו סבירי להו כמקרקעי דמו:
מר - דאמר כמטלטלי כמאן ס"ל:
פרוזבול - מפרש בגיטין (דף לו.) שתיקן הלל הזקן פרוזבול כדי שלא תשמט שביעית המלוה:
חל על הקרקע - דכיון דלא מחוסרי גוביינא וזה כתב לו עליהן שכל חוב שיש לו עליו שיגבנו כל זמן שירצה קיימי ברשותיה דמלוה:
נקנין עם הקרקע - אם מכר לו קרקע ומטלטלין והחזיק בקרקע קנה מטלטלין אע"פ שלא משך:
ואין נקנין עם העבדים - שאם החזיק בעבדים לא קנה מטלטלין ויכול מוכר לחזור במטלטלין אלמא עבדא כמטלטלי:
ה"ג בקרקע לא קנה עבדים - ואע"ג דס"ל להאי תנא עבדים כמטלטלין דמי אפ"ה לא קנה אלא א"כ עומד העבד בתוכה בשעה שהחזיק בה כדמתרץ לקמן שאני מטלטלי דניידי ממטלטלי דלא ניידי:
דומיא דערים מצורות - דמהאי קרא נפקא לן במס' קדושין דמטלטלין נקנין בחזקת קרקעות דכתיב ויתן להם אביהם מתנות עם ערי מצורות הלכך בעינן מקרקעי דלא ניידי כי התם:
חצר מהלכת היא - אינה קונה לבעליה כלום דלאו חצר היא במהלכת:
והלכתא - הא דמתרצינן דקנה ליה עבד בעודן עליו כגון שהעבד כפות שאינו ראוי לילך דדמי לחצר:
והתניא החזיק בקרקע קנה עבדים - ולעיל קתני דלא קנה:
בעומדין בתוכה - וההיא דלעיל בשאין עומדין בתוכה:
הניחא להך לישנא - דאוקי רב איקא לעיל להההיא מתני' דעבדי כמטלטלי דמי כו':

דף יב:

הא קיימא לן - בפ"ק דקדושין (דף כו.) דמטלטלין נקנין עם הקרקע ולא בעינן שיהו עומדין לתוכה:

אלא מאי אית לך למימר כו' - והשתא דבעל כרחך אתית להכי אפי' תימא לאידך לישנא דעבדא כמקרקעי דמי ודקשיא לך דשמואל שאני מקרקעי דניידי ממקרקעי דלא ניידי:

מעילה הוא - דבעינן דלא להוי בהו בנכסים שאני חייב בנזקין הא אי לית בהו מעילה אע"ג דמקדש קדשי [אני] חייב בנזקין כגון קדשים קלים שאין בהן מעילה מחיים אלא באימורין לאחר זריקת דם כדגרסינן במסכת מעילה (דף ז:):

מאן תנא - דמחייב בנזקין אם הזיק שורו שור שלמים של חבירו:

ממון בעלים הן - ושור רעהו קרינן ביה:

ומעלה מעל בה' - וכחש בעמיתו וגו' גבי שבועת הפקדון כתיב:

לרבות קדשים קלים - הא דכתיב בה' לרבות קדשים קלים שאם הפקיד בהמת שלמים אצל חבירו וכפר ונשבע והודה משלם קרן וחומש ואשם ואע"ג דבקדשי שמים אין נשבעין עליהן כדגרסינן בפרק הזהב (ב"מ דף נו.) בקדשים קלים נשבעין:

שהן ממונו - של חבירו וקרינן בהו בה' וכחש בעמיתו וכחש:

המקדש - אשה בחלקו:

כי אמר ר' יוסי הגלילי - ממון בעלים הוי:

מחיים - שאחריות הוא עליו:

אבל לאחר שחיטה - כי זכו בין כהנים בחזה ושוק בין בעלים בשאר הבשר משלחן גבוה זכו:

בכור מוכרין אותו - בזמן הזה כדמוקי לה לקמן [והכהנים] מוכרין אותו לכהן:

תם חי - ולוקח ימתין עד שיפול בו מום וישחטנו אבל תמים שחוט לא דאין לו תקנה אלא קבורה דאסור בהנאה דקדשים השחוטין בחוץ הוא:

ומקדשין בו - כהנים:

את האשה - דממונן הוא דבעליו של בכור היינו כהן דמשנולד הבכור שלו הוא:

לא שנו - דבכור חי הוי ממון בעלים כשהוא תם אלא בזמן הזה:

זכייה בגווייהו - מחיים:

ואיתיביה - גרסי':

שהן ממונו - אפי' בזמן שבית המקדש קיים דהא קרא דשבועת הפקדון בזמן שבית המקדש הוא דמחייב ליה אשם:

ומשני רבינא - הכא דקתני דממון בעלים הם בבכור הנולד בחו"ל בזמן המקדש עסקינן דלא קאי להקרבה:
ואליבא דר"ש דאמר - במסכת תמורה (דף כא.):
אם באו - בכורות מחו"ל לא"י תמימים יקרבו:
באו אין לכתחילה לא - אלא ירעו עד שיסתאבו והלכך כיון דלאו להקרבה קאי הוי ממון כהן:
ואם איתא - דמחיים אמר רבי יוסי הגלילי דממון בעלים הן כדקתני מתני' דחייבין על נזקן ואוקימנא כר' יוסי הגלילי:

דף יג.

לישני - רבינא:
הא רבי יוסי הגלילי - ורב נחמן דאמר כרבנן:
מתנות כהונה קאמרת - בכור מעשרים וארבע מתנות כהונה והלכך אוקמה רבינא להא דרב נחמן כר"י הגלילי דאיהו נמי מודה בהא דכל זמן שהבית קיים משולחן גבוה זכו להו כהנים ואפילו מחיים וכי קאמר רבי יוסי הגלילי ממון בעלים הן בשלמים קאמר דבעלים ישראל לא זכו להו מחיים משלחן גבוה והא דתירץ רבינא לרבי יוסי הגלילי בבכור בחוצה לארץ ולא תירץ בשלמים משום דסיפא דברייתא מוכיח דבבכור קמיירי דקתני לא אמר בן עזאי אלא בבכור ובן עזאי מילתיה דרבי יוסי קמפרש ולקמיה מפרש מילתיה:
שלמים - שטעונין סמיכה ונסכים מנחת נסכים שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש כדמפרש במנחות בפ' כל [המנחות] (דף סא.) אבל בכור לא:
בכור מבעיא - ובבכור בחוצה לארץ קאמר דכיון דלאו להקרבה קאי לא זכו ליה משלחן גבוה דלא חזי לגבוה:
למעוטי מעשר בהמה - שאע"פ שהוא קרב שלמים כדאמרינן בפ' בתרא דבכורות (דף ס.) אפי' הכי לא הוי מחיים ממון בעלים כשלמים:
בבכור - תם נאמר אך בכור שור וגו' לא תפדה פדיון הוא דלית ליה דליפוק מקדושת בכור למכור באיטלז ולישקול בליטרא אבל נמכר הוא חי ולוקח יאכלנו בקדושתו כשיומם או אם הבית קיים יקריבנו:
במעשר נאמר לא יגאל - וגמרינן בבכורות בפ' [חמישי] (דף לב.) האי לא יגאל מלא יגאל דחרמים דכתיב בהן לא ימכר ולא יגאל מה להלן מכירה עמו אף כאן מכירה עמו הלכך אינו נמכר לא חי ולא שחוט כו' אלמא לאו ממון בעלים הוא:

רבא אמר - מעילה דמתניתין לא תידוק מיניה הא מקדש קדשי אלא ה"ק שאין בהן דין מעילה שאין בהם שום קדושה לשמים דבקדושת שמים שייכא דין מעילה כגון קדשי קדשים:

ומאי נינהו - כגון נכסים דהדיוט:

גובה - חצי נזקו מבשרו דנזק שור תם משתלם מגופו:

לא צריכא - הא דקתני אינו גובה מאימורין הא קמ"ל דאין גובה מבשרו כנגד אימורין כגון שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים אינו גובה אלא חציו דמי בשרו אף על גב דלא הוי מנה שלם ודמי חצי אימורין לא ישתלם מדמי חצי האחר של בשר:

אי אליבא דרבנן - דפליגי עליה דרבי נתן בפרק שור שנגח את הפרה (דף נג.) גבי שור שדחף את חבירו לבור [ואמרינן] בתם בעל השור משלם רביע ובעל הבור פטור מפני שזה הפילו ובמועד בעל השור משלם חצי ובעל הבור פטור אלמא כי ליכא לאשתלומי מבעל השור לא משתלם מבעל הבור ואע"פ שבו נמצא הנזק ופשיטא דאינו גובה מבשרן כנגד אימוריהן:

ואי אליבא דרבי נתן הא אמר כי ליכא לאשתלומי - מבעל השור משתלם מבעל הבור דאמר בתם בעל השור משלם רביע ובעל הבור שלשה חלקים ובמועד בעל השור משלם מחצה ובעל הבור מחצה והכא נמי אמאי אינו גובה מבשרן כנגד אימוריהן הא הכא נמי תרוייהו אזיק חלק גבוה וחלק הדיוט וספרים דכתיב בהן אע"ג דאיכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי שבשתא היא דהתם לא מצינו לאוקמי הכי:

הני מילי - דלא אמרינן כי ליכא לאשתלומי מהאי לישתלם מהאי:

בתרי גופי - כגון שור ובור:

אבל בחד גופא - אי לא אשמעינן ר' אבא דאינו גובה מאימוריהן הוה אמינא דמצי א"ל מכל היכא דבעינא משתלמנא:

התם הוא דאמר ליה בעל השור - ההרוג לבעל הבור:

אנא תוראי בבירך אשכחתיה - מת הלכך כל הנזק עליו מה דאית לי לאשתלומי מבעל השור משתלימנא אם תם הוא משלם רביע דאפילו הזיקו הוא לבדו לא היה משלם אלא חצי נזק ועכשיו שיש אחר עמו ישלם רביע והשאר משתלימנא מינך:

דף יג:

אבל הכא מי מצי א"ל - על הבשר נמצא הנזק יותר מן האימורין הלכך שוה חצי האימורין יפסיד: לשון אחר לא צריכא לגבות מבשרן כנגד אימוריהן - דודאי גובה מבשרן כנגד אימוריהן דהאי גובה מבשרן דקאמר רבי אבא אפי' חלק האימורין קאמר וקא פריך

אי אליבא דרבנן אמאי הא אמרינן כו' אי אליבא דר' נתן פשיטא ולא שמעתיה וראשון עיקר דמסתברא דהאי דאותביה קא משני ליה דהא גמרא מסיפא דמילתיה דקאמר אינו גובה מאימוריהן פריך פשיטא אימורין לגבוה סלקי ועלה בעי לשנויי מה אינו גובה מאימוריהן דקאמר אינו גובה מבשרן כנגד אימוריהן:

לחם פשיטא - הא לא אזיק:

ניזק אוכל בשר - לאחר הקרבת אימורין:

למעוטי זה אומר שורך היזק - שאינו יודע שור של מי הזיקו שהיו עמו שוורים של אנשים הרבה ומיוחדין דמתניתין הכי משמע שיהו כל נכסים שהזיקו מיוחדים לאדם אחד שאין בהם ספק:

שנים שהיו רודפין - שני שוורים של שני בני אדם שהיו רודפין אחר שור של אדם אחד:

בשקדם וזכה בו אחר - לאחר שהזיק:

למעוטי נגח ואח"כ הקדיש - דהכי משמע שיהיו מיוחדים לאדם אחד לעולם משעת נגיחה עד שעת העמדה בדין:

והועד בבעליו והמית איש השור יסקל וגם בעליו יומת - דמשמע שיהא לו בעל אחד משעת העדאה ועד שעת העמדה בדין:

שוין כאחד - בבעל אחד:

חוץ מרשות המיוחדת למזיק - שאם נכנס שור ניזק בחצר המזיק והזיקו שור המזיק פטור:

חצר השותפין חייב בה - הכתוב על השן ועל הרגל אם אכלה בהמתו של זה פירותיו של זה או דרסה על כליו חייב דבשדה אחר קרינן ביה ולא הוי כרשות הרבים וכ"ש על הקרן ותולדותיו דהא אפי' ברה"ר נמי חייב ודקתני מתניתין רשות הניזק והמזיק אדלבתריה קאי וה"ק רשות הניזק והמזיק כגון חצר השותפין כשהזיק חב המזיק ובשן וברגל קאמר דבקרן לא אצטריך למימר דהא ברה"ר דיש לשניהם רשות בה נמי חייב אלא בשן ורגל קאמר וקמ"ל דלאו כרה"ר דמיא:

ורשות הניזק והמזיק נמי פטור - בשן וברגל קאמר דבעינן ובער בשדה אחר אבל קרן חייב דלא גרע מרה"ר:

כשהזיק חב המזיק לאתויי קרן - לר' אלעזר דאי משום מיטב הא תנא ליה רישא אלא לאתויי קרן דחייב עליו דלא תנייה לעיל בהדי ארבעה אבות:

הניחא לשמואל - דאמר בריש פירקין מבעה זה השן ותנא שור לרגלו ומבעה לשינו אצטריך הא לאתויי קרן:

אלא לרב דאמר - מבעה זה אדם ושור דתנא בהדי ארבעה אבות לכל מילי תנייה לאתויי מאי:

תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם - מפרש לקמיה:

נפרצה - כותל בלילה מאיליה ובכותל שאינו רעוע קאמר דהוה ליה אונס:

לימא ליה - משאיל לשואל:

אילו אזיק - שורו שור של אדם אחר:

בעית לשלומי ליה - שהרי שמירתו עליך השתא כו':

אלא דאזקיה תורא דשואל לתורא דמשאיל - וקתני חצי נזק:

לימא ליה - בעלים:

אילו איתזק מעלמא - אם הזיקו שור של אדם אחר:

בעית לשלומי לי כולא ניזקא - דהא שואל חייב באונסין השתא דאזקיה כו':

לעולם דאזקיה תורא דמשאיל לתורא דשואל - וקאמר חייב משאיל לשלם ודקשיא לך הרי השואל מוטל לשומרו שלא יזיק:

כשקבל עליו - השואל:

שמירת גופו - שלא יזיקנו אחר:

דף יד.

ולא קבל עליו שמירת נזקיו - אם יזיק הוא את אחרים:

איני והא תני רב יוסף - אדרבי אלעזר פריך:

והפונדק - בית גדול שרגילין אורחים ואכסנאין ללון בו ואם הזיק זה את זה חייב אשן ורגל ולא הוי כרה"ר דהואיל ואינו מיוחד לבני רשות הרבים אלא לאותן הדרין בו כשדה אחר קרינן ביה שהרי ע"י שכירות הם דרים שם:

ותסברא דמתניתא לא פליגי - דליכא ברייתא דקאי כוותי והתניא ד' כללות כו':

חייב בכל - לקמן מפרש שאפילו קרן תמה משלם נזק שלם הואיל ונכנס לרשותו והזיקה:

פטור מכל - דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי:

על השן ורגל - דלא קרינן ביה בשדה אחר דמשמע שיהא מיוחד לניזק אבל על הנגיחה ועל הנגיפה והנשיכה והרביצה והבעיטה שהן תולדותיו של קרן תם משלם חצי נזק דכרה"ר הוא שהרי לשניהן רשות בו:

לא לזה ולא לזה - מפרש לקמיה דאינו של שניהן אלא של אחד מהן של ניזק:

חייב בה על השן ועל הרגל - נ"ש:

ועל הנגיחה כו' - ולקמן פריך הא תנא רישא דבחצר הניזק אפילו קרן תמה משלם נ"ש:

פטור בה על השן ועל הרגל - והיינו כר' אלעזר:
וקפריך גמרא - קשיא אהדדי:
כי תניא ההיא - דפטור:
בחצר המיוחדת לזה ולזה - לפירות ולשוורים דהויא ליה חצר השותפים לגבי שן ולגבי קרן הלכך בשן פטור ברה"ר ובקרן תמה ח"נ ברה"ר משלם:
ודרב יוסף בחצר המיוחדת כו' - דהויא חצר הניזק שלא היה לו להכניס שם שוורים ולא דמי לרה"ר, פונדק אינו מיוחד לשוורים לפי ששם מונחת פרגמטיא של סוחרים ואינן מניחין ליכנס שם שוורים שלא ידחפו ויטנפו כליהם:
סתם בקעה רועים שם שוורים:
בעינן שדה אחר וליכא - שהרי יש למזיק רשות בה להכניס פירותיו:
שדה אחר קרינן ביה - שהרי נכנס שלא ברשות שלא היה לו רשות לשוורים:
אמוראי נמי לא פליגי - דהא דרב חסדא בשאינה מיוחדת לשוורים ודרבי אלעזר במיוחדת אף לשוורים:
בקושיא דר' זירא ופירוקא דאביי - ובחצר המיוחדת לפירות ולא לשוורים רב חסדא כאביי דכיון דאינה מיוחדת לשוורים שדה אחר קרינא ביה ורבי אלעזר כרבי זירא כיון דיש למזיק רשות בה לפירות לא קרינא ביה שדה אחר:
חייב על הכל לא קתני - דליהוי משמע על השן והרגל ועל הקרן אלא חייב בכל דמשמע על הקרן אע"ג שהוא תם אתא לאשמועינן דחייב נ"ש:
רבי טרפון היא דאמר - לקמן בפרק כיצד (דף כד:):
משונה קרן בחצר הניזק נ"ש משלם - קרן תמה וכל תולדותיה קרי משונה הואיל ושינו את וסתן שלא היו דרכן לכך:
אלא דאחר - שאינו לא ניזק ולא מזיק וקתני חייב על השן והא בעינן שדה אחר:
אלא דחד מינייהו - כלומר דניזק:
הא א"ל שמואל לרב יהודה כו' - לקמן גבי חמשה תמין:
שבוק מתניתין - לא תטרח לשנויי כחד תנא:
ותא אבתראי - ואימא כוותי דאוקי אנא רישא רבי טרפון וסיפא רבנן וד' כללות דקאמר ר"ש תרי מינייהו בחד דוכתא חד כר' טרפון וחד כרבנן:
אלא דחד - דניזק:
דלגבי שן הויא חצר הניזק - וחייב המזיק בנזקי שן שהרי לגבי פירות אינה אלא דניזק:
ולגבי קרן הויא רה"ר - שהרי ברשות הכניס שם שורו ומשום הכי הוא משלם חצי נזק ותו לא:

ג' כללות הוו - דהאי כללא בתרא שמעינן ליה מקמאי דכיון דלגבי שן הויא חצר הניזק למה ליה למתני חייב על השן הא תנא ליה רישא כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל וקרן בחצר השותפין הא תנא ליה רישא כגון חצר השותפין והבקעה על הנגיחה ועל הנגיפה תם משלם חצי נזק:

דף יד:

שלשה כללות בד' מקומות - דאין כאן אלא ג' דינין ברשות הניזק חייב בכל ברשות המזיק פטור מכל בחצר השותפים חייב בח"נ בקרן ופטור על השן והרגל אבל ארבעה מקומות הן שאינן דינן שוה דיש חצר השותפין שהוא חייב בה על השן כגון דמיוחדת לחד לפירות ולשניהן לשוורין:

מתני' שום כסף - כולה מתניתין מפרש בגמרא:

גמ' שום זה - של נזקין:

לא יהא אלא בכסף - שיהו ב"ד שמין כמה שוה הנזק מנה או מאתים וכך ישלם לו:

תנינא - במתניתין להא דת"ר בברייתא וש"מ דהא ברייתא עיקר היא:

פרה שהזיקה טלית - שדרסה עליה בחצר הניזק וטלית שהזיקה פרה ברה"ר כגון שנתקלה בהמה בטלית ונשבר רגל פרה:

אין אומרין תצא פרה בטלית - יטול את הפרה שהזיקה טליתו ולא תהא נשומית אלא הן חסר והן יותר יטלנה:

אלא שמין אותה בדמים - שמין הניזקין בכסף ולפי מה שהזיק את חבירו יותר ישלם (ומי שהזיק את חבירו יותר ישלם):

שוה כסף - כלומר שוה כסף יפרע לו:

מלמד שאין ב"ד נזקקין - ליפרע מן המזיק אא"כ יש לו קרקע דהיינו שוה כסף דמתניתין ולקמן מפרש מאי משמע:

דבר השוה כל כסף - שנותנין עליו וקפריך מאי ניהו דאין להן אונאה מאי כל כסף דקאמרת דאין להן אונאה שאפילו קנאן ביותר מדמיהן שתות אין מוכר חייב להחזיר לו כדקאמרינן בפרק הזהב (ב"מ דף נו.) העבדים והשטרות והקרקעות אין להן אונאה אפילו קנאן ביותר מדמיהן:

שטרות - אם מכר שטרות לחבירו אין יכול לוקח לתבוע ממנו אונאה:

דבר הנקנה בכסף - בלא משיכה דקרקע נקנה בכסף בפ"ק דקדושין (דף כו.):

עבד נמי נקנה בכסף - כדקתני בקדושין (דף יד.):

אלא אמר רב אשי שוה כסף - דהיינו קרקעות והכי משמע שוה כסף ישלם ולא כסף עצמו והני כולהו מטלטלים ועבדים ושטרות כסף נינהו דמצי לאמטויינהו ממתא למתא ומזדבני:

שוה כסף אפי' סובין - אלמא דמטלטלין נמי גבינן לניזקין:

ביתמי - קאמרינן דאי שבק להו אבוהון המזיק מקרקעי גבי מינייהו אבל ממטלטלי לא דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב דאיכא למימר לאחר מיתת אביהן קנאום:

כדאמר רבא אמר רב נחמן - במסכתא כתובות בפרק הכותב:

שתפס מחיים - דאבוהון:

בפני ב"ד - הכי משמע מתניתין שוה כסף בפני ב"ד שיהו קרקעותיו בפני ב"ד:

פרט למוכר נכסיו - וכילה המעות ובא לבית דין שאין בית דין נפרעין מן הלקוחות:

ש"מ - בתמיה והא קי"ל דאתי מלוה וטריף:

אלא - להכי אתא מתניתין דב"ד מומחין דנין דיני קנסות ולא בית דין הדיוטות:

ע"פ עדים - שיעידו על הנזק בב"ד שזה הזיקו:

הניחא למ"ד כו' - פלוגתא הוא לקמן בפרק מרובה (דף עה.):

דף טו.

בני חורין - שיהו העדים בני חורין ובני ברית:

עבד אין לו יחס - דאמרינן בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף סב.) הכל מודים בעבד שאין לו יחס כדכתיב עם החמור עם הדומין לחמור:

נכרי יש לו יחס - כדמפרש התם דכתיב הדרימון בן טברימון בן חזאל: עבד כנעני שייך במצות שהנשים חייבות בהן דגמר לה לה מאשה: לפניהם כולן בכלל:

קמייתא - איש או אשה כי יעשו דמשתעי בקרבן:

התם הוא דחס רחמנא עלה - דתיהוי כאיש לענין כפרה:

כי היכי דתיהוי לה חיותא - דאי לא הואי בכלל דינין הוי פרשי תגרי מינה:

איש דבר מצות - משלם בעל השור כופר ליורשים משום דבטליה ממצות:

ממונא - דין הוא שישלמנו ואינו קנס ונפקא מינה דאי מודה מקמי דאתו סהדי לא מיפטר:

לאו בחזקת שימור קיימי - שרגילין בנגיחה וצריכין שמירה:

בתשלומין - משמע דשניהן מפסדי ממון בתשלומין שזה משלם מחצה וזה מפסיד מחצה:

דשייך ניזק בתשלומין - כלומר מפסיד ממה שהיה ראוי לו דבעי למשקל כוליה שזה פשע בשורו שלא שמרו:
בתשלומין איתיה - בתמיה דמשמע שמפסיד מדינו:
לפחת נבילה - דכל פחת נבילה דניזק הוא והיינו דשייך ניזק בתשלומין שאפילו אותו קנס שזיכתה לו תורה אינו נוטל כולו:
הא תנא ליה רישא - חבתי בתשלומי נזקו וקתני עלה תשלומי נזק מלמד שהבעלים מטפלים בנבילה ואמרינן לא נצרכא אלא לפחת נבילה:
מגופו - ואם אינו שוה חצי נזק מפסיד הניזק כדכתיב (שמות כ"א:ל"ה) וחצו את כספו:
מן העלייה - אם אינו שוה כנגד כל הנזק נוטל נכסים מביתו:
ואם איתא - דקנסא:
ליתני נמי הא - שחצי נזקו של תם קנס ואינו משלם ע"פ עצמו ומועד הוי ממון ומשלם ע"פ עצמו:
חצי כופר - מועד שהמית את האדם משלם כופר ליורשים ותם אפילו חצי כופר לא משלם:
רבי יוסי הגלילי היא דאמר - בפרק שור שנגח את הפרה (לקמן דף מב.) תם משלם חצי כופר וליכא שיורא דאי משום דהאי משלם כופר שלם והאי לא משלם אלא פלגא כופר לאו שיורא הוא דהא תני לה תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם וכופר בכלל:

דף טו:

המית שורי כו' מאי לאו בתם - וה"ק המית שורי את פלוני משלם חצי כופר ע"פ עצמו ורבי יוסי הגלילי היא או שורו של פלוני המית משלם ע"פ עצמו חצי נזק אלמא ממונא הוא:
עבדו של פלוני - הא קנסא הוא דמשלם ל' סלעים ואפילו אינו שוה אלא דינר:
לפלוג וליתני בדידיה - בקמייתא גופיה דהמית שורי שורו של פלוני מצי לפלוגי:
כולה במועד קמיירי - וחילוקים דמועד בעי לאשמועינן:
יותר על מה שהזיק - כגון ל' של עבד:
הא פחות - כגון חצי נזק דתם משלם ע"פ עצמו:
כמה שהזיק - נזק שלם דמועד:
משום דלא קתני כמה שהזיק - הא לאו תיובתא היא דלא פסיקא ליה למיתני כמה שהזיק דליהוי משמע דפחות אינו משלם ע"פ עצמו כיון דאיכא חצי נזק צרורות דאינו משלם כמה שהזיק ואפילו הכי משלם ע"פ עצמו דהלכתא גמירי לה דממונא הוא:

אימרי - כבשים:
משונה הוא - דאין דרכן בכך והוי תולדה דקרן לשלם חצי נזק:
ולא מגבינן לה בבבל - דאין דנין דיני קנסות אלא בסמוכין ובבבל אין סמיכה:
ברברבי - תרנגולים וכבשים גדולים דאין דרך כלב וחתול להורגן:
ואי תפיס - ניזק בבבל לא מפקינן מיניה: ואי לא תפיס ניזק ואמר קבעו לי זמן דליתי בהדי לארעא דישראל קבעינן ליה:
ובין כך ובין כך משמתינן ליה - להרוג את הכלב ואת החתול:
עד דמסלק הזיקא - שיהרגם:
מתני' לא ליגח - בקרן:
ולא ליגוף - דחיפת גוף וכולהו הוי תולדה דקרן ומשלמין חצי נזק הרי חמשה תמין:
ושור המועד - ג' פעמים ליגח או לגוף או לרבוץ או לבעוט או לשוך הרי הן חמשה מועדין לשלם נזק שלם ולגבי מועד חשיב להו חד דע"י העדאה דעדים אתי בהו חיוב נ"ש הלכך חדא מילתא הוא:
ושור המזיק ברשות הניזק - ואפי' קרן תמה הוי כמועד לשלם נזק שלם:
והאדם - הרי חמשה ובבעלי חיים קמיירי להכי לא חשיב בור ואש ולקמן פריך אמאי לא חשיב הארי והדוב כו':
הרי אלו מועדים - אפילו בנשיכה ובכל. נזקין ומשלמין בעלים שלהן נזק שלם:
שהן בני תרבות - שגידלן אדם בביתו:
גמ' וקתני הבהמה אינה מועדת - לא ליגח ולא לגוף אלמא קרן בחצר הניזק חצי נזק הוא דמשלם:

דף טז.

כולה רבי טרפון היא - ורישא לאו בחצר הניזק גמורה עסקינן משום הכי קתני אינה מועדת ודקא מחייב ליה אשן ורגל בחצר המיוחדת לניזק לפירות ובקרן חצי נזק ותו לא משום דלשוורים הוא רשות לשניהם וכרה"ר דמיא:
ראוי לה אין - כגון פירות וירקות:
שאין ראוי לה - כסות וכלים:
לא - דמשונה הוא וחצי נזק הוא דמשלם:
ואי רבי טרפון כו' - הא ודאי לגבי שן רשות הניזק הוא דהא במיוחדת לניזק לפירות אוקימתה:
חמשה תמין הן - נגיחה נגיפה נשיכה רביצה בעיטה:

ואם הועדו חמשתן מועדין - והיינו דקתני חמשה מועדין והא דקתני השן מועדת לאכול כו' לאו אמניינא קאי אלא הכי קאמר ושן ורגל מועדין מתחילתן והא דקתני ושור המועד ושור המזיק ברשות הניזק הכי קאמר והיכן העדאתן דשן ורגל ברשות הניזק: ה"ג מתקיף לה רבינא הא קתני לקמן שור המזיק ברשות הניזק כיצד. ולא גרס חדא דחמשה תנן:

הא קתני לקמן - בפרק כיצד דקמפרש לכולהו מועדין דפ"ק וקמפרש נמי שור המזיק ברשות הניזק כיצד:

אי אמרת בשלמא איירי - בקרן תמה ברשות הניזק בנזק שלם בפ"ק היינו דתני פירושא בפ"ב כיצד ומפרש פלוגתא דרבי טרפון ורבנן:

אלא אי אמרת לא איירי בה - בהאי פירקא:

מאי כיצד - אהיכא קאי:

ואם הועדו חמשתן מועדין - היינו פירושא דחמשה מועדים דתנן במתניתין:

ושן ורגל מועדין מתחילתן - לאו אמניינא קאי אלא מועדין קתני ואזיל:

וזהו שור המועד - הא דאמרן ואם הועדו חמשתן מועדים זהו שור המועד הכתוב בפרשה:

ושור המזיק כו' מחלוקת רבי טרפון ורבנן - בפרק שני והאדם:

ויש מועדים כו' - סיפא דמתניתין קא מפרש (והא דלא מנו להו בהדי הני משום דלא כתיבן כי הנך):

אבל פכים קטנים אורחיה - לרבוץ ואם רבצה עליהן ברה"ר פטור וברשות הניזק חייבת נזק שלם דתולדה דרגל הוא:

לימא מסייע ליה הבהמה מועדת למעך כו' - ומתניתין קתני דאינה מועדת לרבוץ אלא ודאי דמתניתין בגדולים ובריית בכלים קטנים ובילדים קטנים ובבהמה קטנה:

דלמא מן הצד - האי דקתני מועדת למעך לאו ברביצה אלא מן הצד כשהיא מהלכת ויש בצידה כלים ממעכתן בינה לכותל וזו היא שאמרנו הזיקה בגופה דרך הלוכה דהויא תולדה דרגל:

נפרזא - אפא:

אף הצבוע - אהני דמתניתין מוסיף:

ואמר רב יוסף - בדוכתא אחריתי:

צבוע זו אפא - ומדמוסיף ר"מ אפא מכלל דברדלס לאו אפא הוא:

לא קשיא כו' - דברדלס דמתניתין הוא צבוע זכר ועליו קאמר רב יוסף צבוע זו אפא ור"מ מוסיף אף צבוע נקבה דלא שמיה אפא ודרב יוסף לאו אדר"מ איתמר אלא בעלמא איתמר כדתניא צבוע זכר נעשה כו' אלמא צבוע זכר משתנה לכמה מינין הלכך קרי לה

ברדלס ונפרזא ואפא כך מצאתי: לישנא אחרינא ועיקר הוא מתני' בצבוע נקבה - ור"מ מוסיף צבוע זכר ותרוייהו מיקרו אפא דתניא צבוע זכר וכו' ומשום דמשתנה לבריה אחרת אצטריך לאוסופי בהדיא מפי מורי ולא שמעתי:

דף טז:

אף הנחש - מדקתני אף מכלל דלר' אלעזר הוו אינך מועדין:
והא אנן תנן ר' אלעזר אומר - נחש הוא מועד אבל הני לא:
דרס - שלא הרגה אלא מחיים אכלה פטור דאורחיה הוא ושן ברה"ר פטור:
טרף - שהרגה ואכלה:
חייב - דלאו אורחיה היא ותולדה דקרן הוא ומשלם חצי נזק ברה"ר:
בדי גורותיו - די מאכל גורותיו ילדיו אלמא טורף הוא:
ומשני בשביל גורותיו - אורחיה להרוג ולהביא ולהצניע אבל לטרוף ולאכול הוא עצמו כי האי לאו אורחיה:
וקפריך והכתיב ומחנק ללבאותיו - אלמא אורחיה להרוג ומשני בשביל לבאותיו:
והכתיב וימלא טרף חוריו ומשני בשביל חוריו - אורחיה להרוג ולהביא לחוריו ולהצניע אבל לאכול מיד לאחר הריגה כי הא דשמואל לאו אורחיה הוא:
טרפה בהמה - והרגתה ואכלה הבשר:
משלם נזק שלם - מדמשלמת בחצר הניזק נזק שלם מכלל דאורחיה הוא ותולדה דשן היא וברה"ר ליפטר:
ועוד דשמואל נמי - דאמר טרף ואכל חייב אמאי חייב דלמא הכי הוא דטרף על מנת להצניע ונמלך ואכל וליפטר:
ה"ג אמר רב נחמן לצדדין קתני טרפה והניחה או דרסה ואכלה משלמת נזק שלם. כלומר הא דקתני ברייתא טרפה בהמה ואכלה בשר תרי מילי נינהו טרפה בהמה והניחה או אכלה בשר על ידי דריסה משלם נזק שלם:
להניח - להצניע אורחיה להרוג:
רבינא אמר - לעולם אורחיה הוא לטרוף ולאכול ושמואל דמחייב ליה ברה"ר בארי תרבות כו' ואליבא דר' אלעזר:
אי הכי - אפי' דרס נמי לחייב אלא ודאי דרבינא לא אדשמואל אתמר אלא אי איכא לאוקמא לדרבינא אמתניתא הוא דמוקמת ליה והכי קאמר רבינא הא דקתני מתניתא נזק שלם לאו משום דאורחיה לטרוף דאפי' בארי תרבות נמי מתוקמה: ופרכינן מתניתא נמי היכי איתא לדרבינא חצי נזק בעי לשלומי:

אי הכי - דתולדה דקרן היא אדתני להא מתניתא (לקמן דף יט:) גבי תולדה דשן גבי תולדה דקרן ליתני:

מתני' מן העלייה - ואפי' אין הנוגח שוה שיעור הנזק דבמועד כתיב ישלם שור תחת השור ולא כתיב ביה דמגוף הנוגח יפרע:

גמ' ויקברוהו במעלה וגו' - בחזקיה כתיב בספר דברי הימים:

וישכיבוהו במשכב - באסא מלך יהודה:

זני זני - מיני מיני בשמים הרבה כדמתרגמינן למינהו לזנוהי (בראשית א):

כי כרו שוחה ללכדני - בירמיה הנביא כתיב:

עצתם עלי למות - דאשת איש ביה חיוב מיתה אבל בזונה פנויה ליכא מיתה:

וכבוד עשו לו במותו - בחזקיה כתיב:

ישיבה - תלמידים לעסוק שם בתורה:

שלשה - ימים הושיבו שם ישיבה:

דף יז.

וחד אמר שבעה - ימים:

זה חזקיה מלך יהודה - לישנא דש"ס הוא ולא לאשמועינן דזהו חזקיה דהאי קרא בחזקיה כתיב אלא אגב אורחיה דמפרש מאי כבוד עשו לו במותו נקיט ואמר הכי:

חלוצי כתף - כמו וחלצה נעלו (דברים כ"ה:ט') שקרעו בגדיהם עד שנראו כתפיהם:

והאידנא מפקינן - ספר תורה קמי גברא רבה:

אנוחי - על מטתו לא מנחינן:

כי הוה עייל לבית הכסא - כלומר זימנא חדא כי הוה עייל לבית הכסא אמר לן הכי קיים אמרינן לימד לא אמרינן ולימד אמרו לחזקיה והאידנא לא משום כבודו דחזקיה דלימד עדיף מקיים:

מביא לידי מעשה - אלמא מעשה עדיף:

למיגמר - לעצמו מעשה עדיף אבל לאגמורי לאחריני עדיף ממעשה הלכך לימד לא אמרינן:

זורעי - היינו צדקה וחסד כדמפרש לקמיה:

לנחלת שני שבטים - דהכי משמע רגליכם ישולחו בנחלת השור והחמור יוסף וישששכר:

בנות צעדה עלי שור - היינו כילה:

חמור גרם - מתרגמא עתיר בניכסין:

יוסף איקרי שור בכור שורו הדר לו (דברים ל"ג:י"ז):

מתני' כיצד הרגל מועדת - כלומר במה הרגל מועדת:
לשבר בדרך הלוכה - כלומר בכך היא מועדת שמשברת דרך הלוכה:
הבהמה מועדת כו' - קפריך בגמ' היינו רגל היינו בהמה הא תנא ליה לשבר דרך הלוכה:
היתה מבעטת - שינוי הוא זה ותולדה דקרן הלכך חצי נזק ותו לא:
או שהיו צרורות מנתזין כו' - אע"ג דלאו שינוי הוא אלא אורחיה הוא אפ"ה ח"נ ותו לא דהלכתא גמירי להו וברשות הניזק קאמר דברה"ר פטור כדאוקימנא בריש פ"ק (דף ג:) דצרורות תולדה דרגל לפוטרו בר"ה:
ונפל על כלי - אחר:
ראשון - נזקי רגל הן ומשלמת כולה ואחרון ע"י צרורות נשבר הלכך חצי נזק:
דליל קשור ברגלו - כל דבר הנקשר ברגל התרנגול קרי דליל ואית דגרסי דלי:
מהדס - מרקד:
משלם חצי נזק - דדליל היינו צרורות כדמפרש בגמ' דאדייה אדויי הידוס נמי כגון שהתיז והצרורות שברו את הכלים:

דף יז:

גמ' היינו רגל היינו בהמה - מאי רגל ומאי בהמה דתני תרתי במתני' הא חדא היא ואמאי הדר תני הבהמה מועדת:
תנא אבות - רגל ממש שדרסה ברגליה וסיפא קתני תולדות הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר בגופה ובשערה ובשליף שעליה דרך הלוכה דתולדות דרגל הן דהזיקה מצוי ואין כוונתה להזיק:
מאי אבות ומאי תולדות איכא - (והא) ליכא למימר דהאי דתנא בהמה מועדת לאכול פירות וירקות הוי להו תולדה דהיינו שן ממש ותולדה דשן היינו נתחככה בכותל להנאתה:
הוה קמהדר ליה - רבא לרבינא:
בבדיחותא - בשחוק:
וא"ל אנא שנאי חדא - רישא ואת שני סיפא:
וטעמא מאי - אסיפא קאי:
בעירה - היינו תרגום של בהמה:
קמ"ל - מתני' דאשן דחיה נמי מיחייב:
דחיה בכלל בהמה - דכתיב (דברים י"ד:ד') זאת הבהמה אשר תאכלו ומפרש בתריה איל צבי ויחמור:

אי הכי הא - שן בהמה מבעי ליה למיתני ברישא והדר שן חיה:
רישא נמי ליתני - בהמה דהוי תולדה ברישא דלא כתיבא:
אידי ואידי - שן דחיה ושן דבהמה:
הכא - גבי רגל:
שביק אב ותני תולדה - בתמיה:
דסליק מרגל - בפ"ק (דף טו:) תנן הרגל מועדת ולא תנן הבהמה:
אוכף - שול"א בלע"ז:
שליף - משאוי שבאמתחת ובמרצופין:
סומכוס - לית ליה הלכתא דחצי נזק צרורות אלא נזק שלם ס"ל:
נובר - בחוטמו ובלע"ז פורי"ר:
התיז - דהוה צרורות:
צרורות כי אורחייהו - כלומר אע"ג דאורחייהו להתיז צרורות משלם חצי נזק כדמפרש לקמיה דהלכתא גמירי לה וכן חזיר הנובר ומתיז צרורות בחוטמו הוי נמי כצרורות דרגל דכל מה שהוא כחו ולא גופו קרי צרורות:
בכנפיהם - שנגעו בכנפיהם בכלי:
רוח שבכנפיהם - היינו צרורות דכחו הוא:
מהדסין - מרקדין:
ונקרו - בחרטום שלהם שקורין בי"ק:
העלו עפר - מן הארץ לעיסה:
חצי נזק נמי לא - דלא אשכחן חצי נזק אלא במשונה אבל במידי דאורחיה לא:
שבזב טמא - משמע נגיעה ממש:
שבזב טהור - כגון שזרק חפץ על אדם הוי טהור ובנזקין כעין צרורות חצי נזק:
צרורות אתא לאשמועינן - בתמיה:
עגלה מושכת בקרון - אתא לאשמועינן דבזב טמא אם הלכה קרון שהזב עליה על גבי כלים טמאים משום מדרס הזב ובנזקין נמי עגלה שמשכה בקרון ע"ג כלים כגופה הוי ולא כצרורות ואם התיז צרורות מתחת הקרון דבזב טהור בנזקין נמי צרורות נינהו:
בפרומביא - רסן:
זוג - אישקליטא:
מחטטין - מנקרין בחרטומיהן:
בתר מעיקרא - שדחפתו ובגופה תבר מנא:
ושברו במקל - קודם שנח:

פטור - המשברו וחייב הזורק אלמא בתר מעיקרא אזלינן והואיל וסופו לישבר לכשינוח כמי ששברו הוא דמי:

הידוס - רקידת התרנגולים:

הידוס ס"ד - אמאי לא ליהוו מועד הא אורחיה הוא:

הידוס והתיז - שגלגל הכלי ברקידתו למקום אחר ונשבר מ"ד מועד לנזק שלם סבר בתר מעיקרו אזלינן:

דף יח.

בהתיז צרורות - והצרורות שברו הכלים והוא לא נגע בכלי מאן דאמר מועד סבר לה כסומכוס ומאן דאמר אינו מועד סבר לה כרבנן:

ונשבר הדלי - קס"ד דעל ידי שהיה התרנגול מנקר את החבל נתגלגל הדלי ונשבר:

תרגמא אחבל - הא דקתני נזק שלם אחבל:

משונה הוא - שאין דרך שן לאכול את שאין ראוי לה וחצי נזק לשלם:

דמאוס בלישה - שמדובקת בו עיסה דמאוס לשון לכלוך:

אלא סומכוס היא - ולעולם בתר תבר מנא אזלינן וצרורות הן וסומכוס היא:

בין כחו לכח כחו - דלי שנתגלגל הוי כחו והאחר שנשבר בצרורות הדלי הוי כח כחו:

דבעי רב אשי - לקמן בשמעתין:

דקא אזיל - דלי:

מיניה מיניה - דתרנגול ולא נשבר על ידי גלגול למקום אחר אלא הוא דוחפו כל שעה ובשעת שבירה נמי:

קסבר מגופו משלם - והיינו אינו מועד דדינו כתם לכל מילי:

קסבר מעלייה משלם - והאי מועד דקאמר לאו לנזק שלם אלא לענין עלייה לחצי נזק:

לא בפלוגתא דסומכוס ורבנן - ומועד לנזק שלם קאמר:

ועל החררה נ"ש - דהיינו שן והדלקת גדיש הוי צרורות דאינו אלא כחו שהוא מניח כאן הגחלת והוא הולך ודולק למקום אחר והא מתניתין היא בפירקין:

ותני עלה - בתוספתא מגופו משלם להאי חצי נזק:

ותסברא - משום צרורות כי אורחייהו מחייב לה:

לר' אלעזר - דאמר בברייתא נזק שלם ואפילו אי סבירא ליה כסומכוס דאמר צרורות נ"ש מגופיה מי אשכחן נזק שלם וכל אורחיה כגון צרורות רבא גופיה לא קמיבעי ליה אלא אליבא דרבנן דאמרי חצי נזק מבעיא ליה אי הואי האי כשאר חצי נזק ומגופו או

דלמא בתר כאורחיה אזלינן וכל כי אורחיה מעלייה הוא אבל אליבא דסומכוס פשיטא ליה לרבא דמעלייה משלם דהא לכל מילי כמועד משוי להו:

אלא כגון דשני בגחלת - שנטלה בפיו והניחה דהיינו שינוי אלא בעיין מהכא לא תפשוט דאי בצרורות כאורחייהו דכולי עלמא מעלייה משלם והכא בצרורות ששינה בהן קמיפלגי ובצרורות כי אורחייהו בין ר' אלעזר בין תנא קמא סבירא להו כסומכוס דנזק שלם משלם הלכך הכא דשני בצרורות קאמר ת"ק חצי נזק ומגופו משלם דמשונה הוא ותולדה דקרן:

ורבי אלעזר סבר כרבי טרפון דאמר משונה קרן בחצר הניזק משלם נזק שלם. והואיל ומשונה הוא אע"ג דנזק שלם משלם מגופו הוא דמשלם כדאמרינן לקמן (דף כד:) בשמעתין לרבי טרפון משונה קרן בחצר הניזק מגופו משלם:

ולא היא - האי ותסברא דקפרכת ובעית למידק מדרבי אלעזר דלאו בצרורות כי אורחייהו מצינן לאוקמיה לאו דוקא ודחייה הוא דמצי לדחויי ולמימר דלאו בכי אורחיה פליגי אלא בדשני אבל מגופה לא תידוק הכי דהא שפיר מצית לאוקמא בצרורות כי אורחייהו ותפשוט דצרורות מגופו משלם דמאי טעמא מוקמת לה בשינוי ורבי טרפון משום דנזק שלם במידי דאורחיה לא אשכחן מגופו הא לא תיקשי דלעולם בצרורות פליגי ורבי אלעזר כסומכוס:

וס"ל כר"י דאמר - לקמן במועד צד תמות במקומה עומדת לקמן בפרק שור שנגח ארבעה (דף מה:) והלכך גבי צרורות נמי לסומכוס דחשיב ליה מועד משלם החצי מגופו וכי קתני מגופו אצד תמות:

במועד מתחילתו - כגון צרורות דאורחייהו:

דף יח:

מי שמעת ליה - הא לא הוי לה תמות מעולם ואי בצרורות כי אורחיה מוקמת לה ולמפשט דצרורות מגופו משלם דר' אלעזר תיקשי:

אלא - אי בעית לאוקמא בצרורות כי אורחייהו ולמפשט בעיא דרבא דמגופו משלם לא תוקמא בצרורות דחד זימנא וכי אורחיה דאם כן דר' אלעזר לא משכחת לה אלא בדשני בצרורות ואייעד שלשה זימני בהכי דהדר הוה ליה כאורחיה ואמרי רבנן חצי נזק כשאר צרורות דמועדין מתחילתן ואפ"ה חצי נזק ותו לא האי נמי דשני ואייעד לא חמור ממועד מתחילתו ואין העדאה לצרורות ששינה בהן ומדקתני מגופו אלמא צרורות כי אורחיה נמי מגופו ורבי אלעזר סבר דצרורות כי אורחייהו כרבנן דפליגי אסומכוס ושני

ואייעד נפקא מתולדה דרגל ונעשה תולדה דקרן ויש להן העדאה לשלם נ"ש החצי מגופו דצד תמות במקומה עומדת וחצי מן העלייה. לישנא אחרינא אלא בדאייעד בצרורות כי אורחייהו תלתא זימני ובהא פליגי רבי אלעזר סבר יש העדאה לצרורות כשאר חצי נזקין שבאין על ידי העדאה לכלל נ"ש האי נמי שתחילתו ח"נ כי אייעד תלתא זימני משלם נזק שלם ומגופו אצד תמות כך שמעתי ועיקר אבל קשה לי כיון דמעיקרא הוי אורחיה ואפי' הכי ח"נ משלם מה לי חד זימנא מה לי מאה זימני:

אלא הא דבעי רבא יש העדאה לצרורות - כי אורחייהו אם עשאן שלש פעמים מי אמרינן כיון דבזימנא קמייתא משלם חצי נזק כי קרן לקרן מדמינן ליה (ולגיר' קמיית' אלא הא דבעי רבא יש העדאה לצרורות אם שינה בהן ועשה ע"י שינוי ג' פעמים מי אמרינן כיון דשינוי הוא נפקא מדין צרורות דרגל וחל עלייהו דין קרן וכי אייעד משלם נזק שלם וכי גמיר הלכתא אצרורות כי אורחייהו שהן תולדה דרגל גמיר) א"ד כיון דתולדה דרגל היא דהא אורחיה הוא אין להם העדאה דהא מזימנא קמייתא אייעד ליה ואפי' הכי אינו משלם אלא חצי נזק:

אמר לך רבא כי קמבעיא לי אליבא דרבנן דפליגי עליה דסומכוס - וכדפרשינן והכא ס"ל דבין רבנן ובין רב אלעזר כסומכוס ובזימנא קמייתא קמיפלגי דקאמר רבי אלעזר נ"ש ורבנן אמרי חצי נזק ובדשני בצרורות כגון שזרק הכלב הגחלת בידו על הגדיש דכיון דלאו הני צרורות כי אורחייהו הוו תולדה דקרן הלכך לרבנן ח"נ ומגופו ור"א כרבי טרפון דמשונה בחצר הניזק משלם נ"ש וניחא ליה לרבא לאוקמינהו לרבנן ורבי אלעזר כסומכוס דאילו לרבנן לא פסיקא ליה לאוקמי להא בצרורות ע"י שינוי דכיון דבכי אורחיה סבירא להו לרבנן דפליגי עליה דסומכוס דח"נ הוא דמשלם ותו לא דלמא בצרורות ע"י שינוי סבירא להו דיש שינוי לרביע נזק וכדבעי רב אשי לקמן יש שינוי לרביע נזק כו':

מהיכא קמייתי ליה - רבי טרפון למשונה בחצר הניזק:

מקרן ברה"ר - כדמפרש במתניתין הלכך דיו לבא מן הדין להיות כנדון ומה להלן מגופו אף כאן מגופו:

והא רבי טרפון לית ליה דיו - דאי אית ליה דיו לא ישלם אלא חצי נזק כקרן ברה"ר:

כי לית ליה דיו היכא דמפריך ק"ו כו' - כגון אי הוה אמרינן דיו דלא משלם אלא פלגא מאי אהני לן ק"ו הא מקרא נמי שמעינן דברשות הניזק לא גרע דהא בקרא דנגיחת תם לא כתיב רה"ר אבל היכא דלא מפריך ק"ו אית ליה דיו כי הכא דאתי ק"ו לנזק שלם ואהני ליה דיו למגופו:

לקרן מדמינן ליה - הואיל (ומשונה הוא) חצי נזק הוא דמשלם כי קרן:
או דלמא - מעיקרא כי עבדא כי אורחיה תולדה דרגל היא דהא אורחה הוא והזיקא מצוי ואפ"ה ח"נ הוא דמשלמת הלכך זו היא העדאתה ואין לה העדאה אחרת:
גללים - היינו צרורות:
והא משונה הוא - דאין דרכה להטיל גללים לעיסה ותולדה דקרן היא:
דדחיק לה עלמא - שעומדת במקום צר ואין לה מקום לזוז משם ובשלא להנאתה עסקינן כגון במשלשלת דאי להנאתה תולדה דשן היא ונראה בעיני דכל גללים להנאתה הוא ואפ"ה לאו תולדה דשן נינהו דשן הזיקא דגופה הוא והני צרורות נינהו והא דאמרינן בפ"ק (דף ג.) טנפה פירות להנאתה הוי תולדה דשן היינו כגון שנתגלגלה עליהן כדרך סוסים וחמורים שקורים בולטר וכן עיקר. ואי קשיא דר"א אדר' אלעזר דלעיל אמר נזק שלם בצרורות גבי כלב שנטל חררה והכא תני ח"נ בעל כורחיה ההיא דלעיל מוקמי' כדאוקימנא ברישא כדשני בגחלת ובפלוגתא דרבי טרפון ורבנן ובמקום גחלת ולא בשאר הגדיש והא דשני רבא בין ר"א בין רבנן כסומכוס סבירי להו דחויי הוא דקא מדחי מפי מורי. ובעיני נראה בהך מילתא בהמה שהטילה גללים אמוראי נינהו ורב יהודה גרסינן ור"א היינו ר"א בן פדת ולא תקשי דר"א אדרבי אלעזר ונראין הדברים דהא פרכינן ולימא רב יהודה הלכה כסומכוס ור"א הלכה כרבנן ואי תנאי נינהו היכי פרכינן הכי הא אין דרך תנאים לחלוק בלשון זה ועוד דלעיל גבי הידוס מועד אמאי לא פרכינן הכי:
ובתר גופה גרירין - דבגופה טענה להו כגופה דמיין קמ"ל:
ותקע בו ושברו - שנבקע הכלי מחמת הקול:
סוס שצנף ושיבר כלים - בקולו וכל הני צרורות נינהו דכחו הוא:

דף יט.

משונה הוא - התרנגול שאין דרכו לתקוע בכלי:
דשדו ביה בזרני - שיש זרעים בכלי דאורחיה להכניס ראשו בתוכו ולאכול וכיון דאורחיה לאכול אורחיה נמי לצעוק:
יש שנוי לצרורות לרביע נזק - לרבנן דפליגי אסומכוס ואמרי צרורות כי אורחיה חצי נזק היכא דשינה בהן כגון בעטה ברגלה ומחמת ביעוט התיזה צרורות ושברה כלים מי חשיב שנוי והוי כתם ומשלם רביע נזק דהא אהעדאתן חצי נזק הלכך תמותן רביע נזק:
או אין שנוי - לשלם רביע דלעולם חצי נזק שאין תמות והעדאה בהם דלא אשכחן תם דמשלם בציר מפלגא:

מכלל דאין שנוי - דאי יש שנוי לרביע הוי ח"נ להעדאתן ואמאי אצטריכא לרבא למיבעי ודאי אין העדאה לשלם נזק שלם דהא תמות רביע נזק והעדאה חצי נזק:
ומשני רב אשי דלמא רבא אם תמצי לומר קאמר ותרוייהו מספקי ליה והכי קא מבעיא ליה יש שנוי או אין שנוי ואם תמצי לומר אין שנוי וזו היא צד תמותו יש העדאה לתמות זו או אין העדאה:
מי גמיר הלכה - למשה מסיני דחצי נזק צרורות ומוקים לה בכח כחו או לא גמיר:
והזיקה בבעיטה - בלא צרורות ותולדה דקרן היא:
ת"ש - דקתני סיפא דמתני':
דרסה על הכלים כו' - מדחייב לצרורות חצי נזק ש"מ מתני' לאו סומכוס היא:
ראשון להתזה - אותו כלי שנשבר מחמת התזת שברי כלים שדרסה עליו קרי ראשון ואע"ג דצרורות נינהו משלם נזק שלם דסומכוס היא:
אחרון אחרון להתזה - כגון שמאותו כלי שנשבר ע"י צרורות התיזו שברים ושברו כלי שלישי דהוי כח כחו ומשו"ה משלם חצי נזק:
תפשוט - בעיא דרב אשי:
רב אשי כרבנן מוקי לה - והך בעיא דבעי רב אשי לעיל יש שנוי לצרורות או אין שנוי אהא מתניתין בעי לה והכי קבעי היתה מבעטת כו':
היתה מהלכת - בחצר הניזק מלאה צרורות וא"א שלא תהא מנתזת כו':
אורחיה הוא - וכצרורות דעלמא הוא ומשלם ח"נ:
או דלמא השתא מיהא מחמת ביעוט הוא - וא"ת יש שנוי לצרורות לרביע נזק הא רביע נזק משלמת: לישנא אחרינא אורחיה הוא וצרורות נינהו ותולדה דרגל אפילו אייעד בביעוט והתיזה הא לא משלם אלא חצי נזק דהא בלאו הכי הואי מנתזה או דלמא מחמת ביעוט אתי ואם הועדה בכך משלמת נזק שלם דכיון דמשונה הוא הוי תולדה דקרן מפי המור"ה אבל הראשון עיקר:
לקרן מדמינן ליה - הואיל (ובעיטה) וחייבת ח"נ כי קרן:
או דלמא - כל צרורות כי אורחייהו תולדה דרגל נינהו ופטור ברה"ר:
התיזה ברה"ר - כי אורחיה והלכו צרורות ברשות הניזק ושברו כלים:
הנחה יש כאן - בתמיה כלומר פטור הואיל ועקירה הואי במקום פטור:
והזיקה ברה"ר - חייבת אי אמרת בשלמא צרורות כי אורחייהו לקרן מדמינן להו לחייב ברה"ר כי קרן דהא דמי לקרן דמשלמת חצי נזק כי קרן ואע"ג דקרן משונה הוא וצרורות אורחה הוא הלכך ברשות הרבים חייבת חצי נזק אלא לדידך דאמרת כל צרורות כי

אורחיה לרגל מדמינן להו משום דהוי תולדה דרגל ואע"ג דהתם נזק שלם וצרורות חצי נזק אמאי תני ברה"ר חייב:

על הראשון פטור - דרגל הוי ועל האחרון חייב מאי לאו כו':

דף יט:

והא"ר יוחנן - לקמן בהאי פירקין (דף כו):

אבל ברה"ר פטור - דבעינן ובער בשדה אחר ואכסות וכלים נמי פטור בגמרא מפרש לה:

כי קאמר רבי יוחנן - אין חצי נזק חלוק על חצי נזק דקרן קאמר דכתיב יחצון וחצו תרי זימני לאפוקי ממאן דפריך לקמן ולא תהא קרן ברה"ר חייבת כלום מק"ו אבל חצי נזק דצרורות לעולם פטור ברה"ר:

אקילעא - פרק"א שלפני הבית:

כשכשה בזנבה מהו - אורחה הוא ופטורה ברה"ר או לא:

וכי יאחזנה - בעלה בזנבה וילך ודאי פטור ברה"ר:

הא אורחה היא - ותולדה דרגל היא:

כשכוש יתירא קמבעיא ליה - אי אורחיה הוא או לא:

לא שנו - דחצי נזק ותו לא:

אלא שנקשר מאליו - הדליל ברגל התרנגול:

אבל קשרו אדם חייב - הקושר נזק שלם דהוי בור ואם נתקל בו אדם חייב בנזקו:

נקשר מאליו - דמתניתין:

מאן חייב - לשלומי חצי נזק:

אי בעל הדליל - שאין התרנגול שלו:

פושע הוא - וכוליה נזק בעי לשלומי שהרי בורו הוא שהשליכו לרה"ר:

אלא דאצנעיה - בביתו והוציאו תרנגול מביתו וחייב בעל התרנגול:

איש בור ולא שור בור - כי יכרה איש בור אמר רחמנא ולא כי יכרה שור בור והאי דליל תרנגול כרהו:

אלא מתני' - לא מתוקמא אלא באדייה אדויי שזרק התרנגול הדליל ושיבר בזריקתו כלים דהוו צרורות ואפילו קשרו אדם נמי לא משלם אלא ח"נ בעל התרנגול והקושר פטור שלא נתקל אדם בבורו ודרב הונא לא מתוקמא אמתני' אלא בעלמא אתמר והכי אתמר דליל הפקר כו':

נקשר מאליו - בתרנגול ונתקל בו אדם פטור דמאן ליחייב דליל לית ליה בעלים בעל התרנגול נמי איש בור אמר רחמנא ולא שור בור:

קשרו אדם חייב - הקושר דקנייה בהגבהה ויש לו להאי דליל בעלים:
משום מאי מחייב - דהא לאו בור מעליא הוא שהרי לא הזיק במקום שקשרו שם שהתרנגול גררו למקום אחר:
בורו המתגלגל - דמיתינן ליה בפ"ק (ד' ו.) בהצד השוה:
מתני' כיצד השן מועדת - ומשני לאכול את הראוי לה:
משלמת ח"נ - דמשונה היא:
אבל ברה"ר פטור - דבעינן ובער בשדה אחר ואכסות וכלים נמי פטור בגמרא מפרש לה:
מצדי הרחוב משלמת מה שהזיקה - כדין קרן תם חצי נזק ומועד נזק שלם ובגמ' מפרש לה:
מה שנהנית - לאו תשלומין מעליא נינהו כדמפרש בגמ':
גמ' ופרה שאכלה שעורין - שהן מאכל חמור:
וחמור שאכל כרשינין - שהן מאכל פרה וכן חזיר וכלב ואע"ג דאינן רגילין בכך הואיל ואורחייהו למיכלינהו ע"י הדחק כשהן רעבין ראויין להן קרינן ביה:
כל מידי דלאו אורחיה - למיכל כל שעה:
ואכלה ע"י הדחק - כלומר ואורחיה למיכל ע"י הדחק כי הני:
שמיה אכילה - ואפילו שלא ע"י הדחק:
שונרא דאכל תמרי - אורחיה למכלינהו ע"י הדחק אבל כסות וכלים אפילו ע"י הדחק לאו אורחיה למכלינהו אלא מתכוין להזיק:
ופלסיה - לעסו לישנא אחרינא פלסיה סדקו ולא שמעתי:
אסלא חצי נזק - דמשונה הוא וכגון דתפס ניזק דאין דנין דיני קנסות בבבל ופלגא נזקא קנסא:
אורחיה לפלוסי סלא - כשהוא לועס הפת לועס הסל עמו:
בחיה - שאין דרכה בפת אפילו ע"י הדחק אבל חמור דרכו בכך:
דמטוי - צלי אש:
בטביא - צבי אין דרכו בפת ובשר:
ובפתורא - שעל השלחן אכלו שאין דרכו בכך:

דף כ.

ההוא ברחא - עז:
בקופצת - שקפצה ואכלה על צוארה שאין דרכה בכך ותולדה דקרן הוא וחייבת חצי נזק קאמר:

כגון דקיימא עמיר ברשות הניזק - ובהמה ברשות הרבים ומגלגלת ואתי מרשות היחיד לרשות הרבים:

מאי - בתר אכילה אזלינן ופטורה או בתר דשקלה ליה אזלינן וחייבת והוא הדין נמי אי בהמה ברשות הניזק ועמיר ברשות הרבים וגילגלתו מרשות הרבים לרשות היחיד אי בתר אכילה אזלינן חייבת ואי בתר דשקלה ליה אזלינן פטורה:

משוי - קס"ד אמתחת מלאה שעורין ואכלה בפנים חייבת:

מאי לאו - כגון שאכלתו כולו והכי קאמר אכלתו בפנים כגון שגלגלה את כולו בפנים חייבת גילגלתו לחוץ פטורה אלמא בתר אכילה אזלינן:

אימא אכלה על מה שבחוץ פטורה - על מה שהיה מונח מתחילה בחוץ פטורה ועל המונח בתחילה בפנים חייבת דבתר דשקלה ליה אזלינן בין היא בפנים בין היא בחוץ:

ואיבעית אימא - לעולם כדקתני אכלתו בפנים חייבת על כולו אכלתו בחוץ פטורה על כולו ולא תפשוט דגלגול מלתא הוא דכי א"ר חייא בפתילה דאספסתא משוי של שחת שעליו ארוכין וראשו אחד בפנים וראשו אחד בחוץ דכיון דהאי רישא כי גריר ליה אזיל אידך בתריה כמאן דמנח כולו בחד דוכתא דמי הלכך אזלינן בתר בהמה כי קמיבעיא לן כגון שעורין דכוליה גרעין קאי בפנים או בחוץ וכי אכלה האי לא אזיל האי בתריה אי לא מגלגלה ליה:

פתילה - על שם דארוך הוא קרי ליה פתילה:

אכולהו - הא דקתני מתניתין ברה"ר פטורה אכולהו קאי ואפילו אכסות וכלים דשינוי הוה ותולדה דקרן:

כל המשנה - כגון זה שהניח כסותו וכליו ברה"ר:

ובא אחר ושינה בו - כגון זו שאכלתו:

בעטה מהלכת ברבוצה פטורה - ואף על גב דברה"ר חייבת הכא פטורה דכל המשנה כגון זו שרבצה ברה"ר ובא אחר כו':

מתפחי - עומדין לפוש:

בהמה לאו אורחה - לרבוץ:

דמי עמיר - שאם אכלה שעורין כדי שביעתה אינו משלם לו אלא דמים שהיה צריך ליתן בקשין ובתבן להאכילה דאמר ליה אי אפשי להאכילה שעורין אלא קשין ותבן:

דמי שעורין בזול - כפי שהיה צריך ליקח שעורין למאכלה אם היה רוצה להאכילה שעורין ולא יתן לו כשער שבשוק דלמא איהו לא מאכיל לה שעורין אלא בזול יתן כדאמרינן בפרק מי שמת (ב"ב קמו:) וכל זוזא חשיב בארבע דנקי דהיינו שני שלישי הדמים:

אע"פ שאינו רגיל - להאכילה שעורין אלא עמיר משלם לו דמי שעורין כפי מה שאדם אחר רגיל ליתן לבהמתו קב או קביים:
לפיכך - כיון דמשערינן בדבר הראוי לה:
אכלה חטים או כל דבר הרע לה - דלא נהנית פטורה ברשות הרבים:
בתחומא - לא היית קרוב אצלנו שתוכל לבא. ל"א בתחומא בבית המדרש. ראשון שמעתי:
ה"ג אי נימא בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר זה לא נהנה וזה לא חסר. דלא עביד למיגר זה שדר באותה חצר אינו עשוי לשכור חצרות לפי שמצויין לו בתים להשאיל או יש לו בית אחר:
זה לא נהנה - דהא שכיחי ליה בתים בחנם:
וזה לא חסר - דהא לא קיימא לאגרא ופשיטא דפטור:
זה נהנה - שהרי היה לו לשכור בית אחר:
וזה חסר - דחצרו קיימא להשכיר והוה מוגר לאחריני:
דלא קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר - דהוה ליה זה נהנה וזה לא חסר:
מאי חסרתיך - הא בלאו הכי לא מוגרת:

דף כ:

הא איתהנית - דאי לאו חצר דידי הות אוגר אחריני:
לכי תשמש לי - כשתשמשני שימוש אחד אומר לך:
כרך ליה סודרא - קיפל לו סודר שלו:
משלמת מה שנהנית - אלמא בתר הנאה אזלינן:
גברא דמריה סייעיה - רמי בר חמא:
דאע"ג דלא דמיא - ההיא בעיא למתניתין:
קיבלה - רב חסדא מיניה ולא אותביה מידי:
מפקר להו - ולא חיסר מידי דהא סופן לאיבוד:
משלש רוחותיו - שהיה לו לראובן שלש שדות אצל שדה שמעון משלש רוחותיו:
וגדר - ראובן את הראשונה סמוך לשדה שמעון לבד מחיצות חיצונות שהיו לו בינו לשאר הבקעות:
ואת השניה והשלישית כזה:
אין מחייבין אותו - אין מחייבין את שמעון כלום דמאי אהני ליה הרי שדהו פתוחה מצד רביעית:

הא רביעית - הא אם היה לו לראובן ד' שדות מארבע רוחות של שמעון וגדרן מחייבין את שמעון לתת את חלקו במחיצות הפנימיות שבינו לראובן:

זה נהנה - שמעון:

וזה לא חסר - ראובן שהרי יש לו לגדור שדהו:

הקיפא יתירא - דאי לאו שדה של שמעון בין שדותיו הוי סגי ליה במחיצות חיצונות והוו כל שדותיו גדורים והלכך חסר הוא בשבילו:

אם עמד ניקף וגדר את הרביעית - גלי אדעתיה דניחא ליה בהקיפו של ראובן ומגלגלים עליו את הכל לתת את חלקו בג' מחיצות פנימיות של ראובן:

הא מקיף - הא אם קנה מקיף עוד שדה רביעית אצל שמעון וגדרה פטור שמעון:

לדידי סגי לי בנטירא בר זוזא - לא היה יכולת בידי לגדור גדר של אבנים וסגי לי בגדר קוצים בר זוזא להבדיל ביני ובינך:

הבית והעלייה - בית של זה והעלייה שעל גבה הויא של אחר:

יציאותיו - מה שהוציא על הבית אלמא מדיהיב ליה כל יציאותיו ואינו מנכה לו שכר מה שעמד בבית אלמא זה נהנה שהיה לו לשכור אחרת וזה לא חסר דבלאו הכי לא בעי איהו למבנייה פטור הנהנה:

דבית לעלייה משתעבד - שעל הבית לסבול העלייה הלכך הדין עם זה לדור בו:

רבי יהודה אומר כו' - אתנא קמא פליג דבעל העלייה צריך להעלות שכר לבעל הבית:

שחרוריתא דאשייתא - שמשחיר לו הכתלים הלכך חסר הוא אבל בית ישן לא:

שלחוה בי רבי אמי - להא בעיא דלעיל זה נהנה וזה לא חסר מהו:

מה חסרו - זה עמד בבית דלא קיימא לאגרא:

נתיישב בדבר - נעיין בה:

לאו בפירוש אתמר - לאו בהדיא שמעה רבי אבהו מיניה דר' יוחנן:

נטל אבן או קורה - מפרש במסכת מעילה דבגזבר עסקינן:

לא מעל - דמעיקרא נמי ברשותיה הוי כי השתא ולא שינוי הוא:

נתנה לחבירו - קנייה חבירו דגזבר יש לו רשות ליתן וזה שהוציאו לחולין מעל:

בנאה - גזבר בתוך ביתו לא מעל כו':

והוא שהניחה ע"פ ארובה - ולא קבעה בבנין דלא הוי שינוי הלכך לא מעל עד שידור תחתיה:

זאת אומרת - מדקתני דכי דר תחתיה חייב ואע"ג דשלא מדעת הקדש עבד:

בהקדש ליכא למימר שלא מדעת דדעת שכינה איכא הלכך כהדיוט מדעת דמי:

דף כא.

אין צריך להעלות לו שכר - ועוד אמר אבא מרי דהשוכר בית מראובן כו' ונמצאת בית של שמעון והוא שכרה מראובן מעלה שכר לשמעון:

תרתי - בתמיה כלומר תרתי מילי קאמר דסתרן אהדדי דהאי דשכר בית שמעון מראובן הוה ליה דר בחצר שמעון שלא מדעת שמעון וקאמר צריך להעלות לו שכר ורישא קאמר אין צריך:

הא דקיימא לאגרא - מעלה שכר לשמעון דהוה ליה זה נהנה וזה חסר:

הדר בחצר חבירו - דלא קיימא לאגרא שלא מדעת אין צריך להעלות שכר:

שנאמר ושאיה יוכת שער - שד ששמו שאיה מכתת שער בית שאין בני אדם דרין בו והלכך זה שעמד בו ההנהו. לישנא אחרינא בית שהוא שאוי ויחיד מאין אדם יוכת שער מזיקין מכתתין אותו:

ביתא מיתבא יתיב - בית שהוא מיושב בדירת בני אדם יתיב ישובו קיים לפי שהדרין בתוכו רואין מה שהוא צריך ומתקנין אותו:

דקמשתמש בו - בעל הבית בציבי ותיבנא שהיו עציו ותבנו בתוכו וזה הלך ודר בו משום שאיה ליכא הואיל ומשתמשין בו משום ביתא מיתבא איכא דאין זה ישוב וזה שדר בו יפה עשה וההנהו:

אקילקלתא - אשפה דמתרגמינן אקילקלתא מאשפות ירים אביון (תהילים קי"ג:ז'):

קרמנאי - שם אומה. ל"א קדמונאי קדמונים היו יושבין בו ומעלים שכר ליתומים והוה ליה קיימא לאגרא:

אמר רב ובמחזרת - ראשה מרחבה לצידה של רחבה ואכלה פירות קתני מתניתין דמשלמת מה שהזיקה אע"ג דכולה קיימא ברחבה:

פטורה - הואיל וגוף הבהמה קאי ברחבה דאורחה הוא להחזיר ראשה ושן ברה"ר היא:

וקמה בצידי רחבה - שאין דרך שוורים ללכת שם הלכך לאו כר"ה דמי:

באפי נפשה - לאו אמתניתין:

מחזרת - שהחזירה ראשה ואכלה בצידי רחבה:

פשיטא במחזרת - דהא פתח חנות בתוך הרחבה ליכא ולא משכחת לה אלא במחזרת וקתני מה שנהנית כו':

דקיימא - חנות בקרן זוית כגון מבוי קטן הכלה במבוי גדול וקיימא חנות בראש מבוי קטן ומשוך קצת כלפי פנים וכשנכנסה בהמה ממבוי גדול לקטן פגעה בפירות מיד דרך הלוכה דלאו מחזרת היא:

כ"ע לא פליגי דחייב - דלא היה לה להחזיר ראשה לצידי רחבה:
במקצה מקום - שכנס לתוך שלו ובנה והניח מקרקעו לרה"ר ושטח שם פירות ונכנסה שם בהמה דרך הלוכה ואכלתן:
לימא - רב ושמואל בחופר בור ברשותו והפקיר רשותו ולא הפקיר בורו קמפלגי ובפלוגתא דרבי ישמעאל ור"ע דפליגי בה לקמן בפרק שור שנגח את הפרה (דף מט:) דרב סבר חייב ומשום הכי פטורה הך בהמה דזה ששטח שם פירותיו הוה ליה כמו בור שאם הוחלקה בהן בהמה חייב שהרי הפקיר רשותו הלכך לא היה לו לעשות כן וקי"ל בהמניח את הכד (לקמן דף ל.) כל המקלקלין ברשות הרבים שהזיקו חייבין לשלם וכל המחזיק בהן זכה:
ושמואל סבר פטור - הלכך בהמה שאכלתן חייבת שהרי ברשות עשה ורשות הרבים נמי לא הוי שאין זה דרך הילוכה:

דף כא:

בעלמא בור ברשותו פטור - דלא חייבה תורה אלא על בור ברה"ר וכדיליף רבי ישמעאל טעמיה התם:
בעלמא בור ברשותו חייב - הואיל והפקירו והכא מ"ט בהמה שאכלתן חייבת:
דבשלמא בור איכא למימר לאו אדעתיה - דשור לנטורי נפשיה מבור וכיון דברשות נכנס דהא הפקיר רשותו חייב בעל הבור אבל פירות כו':
הא קא חזי להו - ואפילו הוחלקה בהן פטור ואע"ג דכל תקלה בור הוא הנ"מ ברה"ר דאין לו רשות לתת שם תקלה:
ר' יוסי היינו ת"ק - דקס"ד דלאו אתוך הרחבה קאי רבי יוסי דלבעי לחיוביה דהא כתיב ובער בשדה אחר ולא ברה"ר אלא אצידי רחבה קאי דאין דרכה לאכול אלא להלך וזו שאכלה חייבת הלכך היינו ת"ק:
מחזרת איכא בינייהו - דשמעינן לר"מ דאמר בצידי הרחבה משלמת מה שהזיקה וכגון דאזלה וקמה בצידי רחבה אבל מחזרת לא וקאמר רבי יוסי אין דרכה להחזיר ראשה ולאכול אלא להלך וזו שהחזירה ואכלה חייבת:
והכא בבער בשדה אחר פליגי - ואתוך הרחבה נמי מחייב ליה רבי יוסי:
ולא ברשות המזיק - שאם הכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור:
לימא ליה מאי בעית ברשותאי - וקרא למה לי:

דאילפא ורבי אושעיא - דאמר אילפא לעיל בהמה שפשטה צוארה ואכלה מעל גבי חבירתה חייבת ודר' אושעיא דאמר בהמה הקופצת ואכלה מתוך הקופה חייבת:
איכא בינייהו - ר"מ סבר מתוך הרחבה לעולם פטור אלא לפי מה שנהנית ואפילו בדאילפא ור' אושעיא ואתא רבי יוסי למימר אין דרכה לפשוט צוארה על חבירתה ואין דרכה לקפוץ מדרך ולאכול אלא להלך ואית ליה דאילפא ודרבי אושעיא:
מתני' מפני שהן מועדין - לקפוץ וברשות הניזק קאמר דתולדה דרגל היא:
על החררה משלם נזק שלם - דהוי שן ברשות הניזק:
ועל הגדיש חצי נזק - מפרש בגמ':
גמ' תחלתו בפשיעה - דאיבעי לאסוקי אדעתיה דלמא קפצי דהא אורחייהו לקפוץ:
הניחא למ"ד כו' - אמוראי פליגי בה בפרק [המפקיד] (ב"מ ד' מב.):
וסופו באונס - דהא נפלו ונפילה לא הוה ליה לאסוקי אדעתיה:
דמקרבי כלים לגבי כותל - טובא דליכא תחלתו בפשיעה דאי הוו קפצי לברא ממאני הוו קפצי וכי נפול להדי כותל ואיתביר מנא אנוס הוא:
שאפילו נפלו חייבין - ואפילו למ"ד תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור:
משכחת לה בכותל רעוע - שמעקה הגג רעוע דאפילו לגבי נפילה הוי פשיעה:
דאיבעי ליה לאסוקי - בתמיה:
לא נפל ארחי ונפול אינהו כו' - כלומר כיון דסוף סוף לא נפל ארחי אין סופו בפשיעה:
בכותל צר - שמעקה הגג צר ודחוק וכי הניחם בראש הגג הוה ליה לאסוקי אדעתיה דקפצי אמעקה כדרכן (ומן המעקה שהוא צר נפלי) לישנא אחרינא צר משופע:
מלמטה למעלה פטורין - מנזק שלם וחייב בחצי נזק דמשונין הן:
אדם ותרנגול כו' - אדם אי נמי לאו אורחיה לקפוץ מלמטה למעלה חייב דאין באדם צד תמות אלא בבהמה ותרנגול דרכו לדלג אפילו מלמטה למעלה:

דף כב.

בזקירא - קפיצה:
סריכא - שנועץ צפרניו בכותל שאין דרכו בכך ומשונים הן:
אשו - השולח את הבערה:
משום חציו - חייבו הכתוב דאיהו קעביד דהוי כזורק חץ:
משום ממונו - כשורו ובורו שהזיקו וקס"ד דאיכא בינייהו כגון שהדליק בגחלת שאינו שלו דלרבי יוחנן חייב דחציו הן ולר"ל פטור דלאו ממונו הוא:
האי לאו מכחו - דאש מאליה הולכת ודולקת למרחוק:

הא לית ביה ממשא - דשלהבת היא המזקת דאין לה ממש הלכך כי חייביה רחמנא משום חציו הוא דחייביה:

חציו דכלב הן - דהוה ליה צרורות הלכך משלם ח"נ ואדם המדליק מש"ה חייב נ"ש שאין דין צרורות באדם:

לאו ממונו דבעל כלב הוא - אלא דבעל חררה:

דאדייה אדויי - שזרקו:

משלם חצי נזק - דצרורות הן והכלב עשאן. לישנא אחרינא דמשונה הוא:

ועל גדיש כוליה פטור - דאשו משום ממונו והאי לאו ממונו הוא וצרורות ליכא למימר דהא ממקום גחלת ואילך דלקה אש מאליו ומשום הכי אוקמה בדאדייה אדויי דאי אנחה עם החררה כי אורחיה לא מצי למיתני ח"נ אמידי דאמקום גחלת חייב נזק שלם דאורחיה הוא ליטול חררה עם הגחלת:

ועל מקום גחלת - מקום שנפלה גחלת שם:

ור' יוחנן - דאמר אשו משום חציו מוקים לה בדאנחה כי אורחיה דעל חררה נ"ש דשן היא ואמקום גחלת נ"ש דאורחיה היא ובידים עבד:

ואגדיש כוליה ח"נ - דחציו דכלב הוא והיינו צרורות:

בירה - בית גדול:

בנר חנוכה פטור - שמצוה להניחה ברה"ר לפרסומי ניסא:

לאו ממונו דבעל גמל הוא - אלא דחנוונו:

במסכסכת את כל הבירה - שהגמל עובר בפני כל הבירה ומסכסכו דהא ודאי הוי כולו כמקום גחלת אבל בעלמא שהאש הולכת מאליה לאו חציו הן:

מסכסכת - מדלקת:

בשעמדה - עמד הגמל במקומו וסכסך את כל הבירה שהיתה חבילתו גדולה כנגד כל הבירה והגמרא לא שבק לאסוקי למילתיה ופרכיה:

כל שכן - שהיה לו למהר ולנהגה שלא תסכסך:

בעמדה להטיל מימיה - דאנוס הוא וסכסכה:

דף כב:

לאפושי - גמליה בטעינה עד שתכנס לתוך החנות:

והיה גדי כפות לו - לגדיש:

ועבד סמוך לו - לגדיש:

ונשרף עמו חייב - אגדי ואגדיש לפי שאין לו דין מיתה בשביל העבד שהיה לו לברוח:

עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרפו עמו פטור - אגדי ואגדיש דקם ליה בדרבה מיניה שההורג העבד נהרג דכתיב נקם ינקם (שמות כ"א:כ') והאי דנקט גדי משום דמוקמינן לקמן בגדי דחד ועבד דחד דבגדיש ועבד ליכא לאוקמי הכי דאורחא דמלתא לשדורי איניש עבדיה לשמור גדישו ואיידי דנקט גבי עבד כפות וסמוך נקט גבי גדי כפות וסמוך ואע"ג דבגדי אין לומר היה לו לברוח שהרי אין בו דעת ואם אינו כפות וסמוך נמי חייב כדאמרינן בשילהי פרקין (דף כז.) שורו כממונו:

אם קטל תוריה עבדא ה"נ דלא ליחייב - ממון הא כתיב כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו (שם):

שהצית בגופו של עבד - דהא ודאי ממש הרגו:

בגדי דחד ועבדא דחד - ואיצטריך לאשמועינן דאע"ג דאין חייב מיתה בשביל הגדי מפסיד בעל הגדי:

אילו מסר שורו לחרש ה"נ דלא מיחייב - הא אמרינן בפ"ק (ד' י.) חומר בשור מבאש שאם מסרו לחרש חייב:

גחלת וליבה - החרש דלא דמי לשור דשור מזומן להזיק אבל הא דגחלת חרש עביד ליה להיזק:

ברי היזיקא - מזומן היזיקו והוי כשורו:

ור' יוחנן אמר אפילו שלהבת פטור - ור' יוחנן לטעמיה דאמר אשו משום חציו והכא חציו דחרש הן:

גווזא - עצים יבשים:

וסילתא - עצים קטנים דקים דהאי ודאי פושע הוא:

תצא מעצמה - משמע וליכא לאוקמי קרא כשהדליק הוא עצמו גדישו של חבירו אלא בתוך שלו הדליק והאש הלכה מעצמה ואפילו הכי קרי מבעיר את הבערה כאילו הדליקו בעצמו אלמא אשו משום חציו:

דף כג.

בנזקי ממונו - דכתיב כי תצא אש דמשמע מעצמה:

בנזקי גופו - דקרי ליה מבעיר:

היכי משכחת לה - אילו אדם זורק חץ והזיק בטמון לא מיחייב בנזק הא קיימא לן בהאי פירקין (דף כו:) פצע תחת פצע לחייב את השוגג כמזיד ואונס כרצון. לישנא אחרינא האי חץ לעולם בטמון הוא נכנס ומזיק. ולא שמעתי:

וניחא ליה - ומשני לה הכי:

ונפלה גדר - של חצר:
שלא מחמת דליקה - דאי מחמת דליקה חציו הם:
דכלו לו חציו - שבשעה שהדליק האש דהיינו זריקת חץ לא היה ראוי להזיק בחצר אחרת:
אית ליה נמי משום ממונו - והיכא דליכא לחיוביה משום חציו ואיכא לחיוביה משום ממונו מחייבינן ליה הלכך לענין גלוי אע"ג דכלו לו חציו חייב משום ממונו:
וכגון שהיה לו לגודרה - בטרם תעבור הדליקה שם היה לו שהות ויכול לגודרה:
ולא גדרה - דאע"ג דליכא לחיוביה אהבער ראשון מתחייב על שם סופו שלא שימר גחלתו לגדור בפניה:
שורו הוא ולא טפח באפיה - הרי זה ככונס שורו לדיר ולא נעל בפניו ויצא והזיק:
וכי מאחר דמאן דאית ליה משום חציו אית ליה נמי משום ממונו מאי בינייהו - היכא דגחלת שלו היתה מאי איכא בין ר' יוחנן דמחייב ליה משום תרתי לר"ל דלא מחייב ליה אלא משום חדא דהא על כרחך היכא דגחלת שלו נמי פליגי דהא אמרן לעיל לרבי יוחנן אשו משום חציו אלמא באשו נמי פליגי היכא דגחלת שלו בשלמא עד השתא דשמעינן משום חציו דוקא ולאו משום ממונו וכדאמרת ממון אית ביה משום הא לית ביה משום איכא בינייהו היכא דאיתיה ממונו וליתיה חציו כי הך דנפלה גדר דכלו לו חציו דלמ"ד משום חציו דוקא פטור אבל השתא דלתרוייהו חייב מאי בינייהו:
לחייבו בד' דברים - למ"ד משום חציו נמי מחייבינן ליה אם שרף אשו יד אדם חייב בארבעה דברים נזק וצער ריפוי ושבת אבל בבושת לא דאמרינן בשילהי פירקין אינו חייב על הבושת עד שיהא מתכוין אבל ד' דברים חייב דפשיעה היא דהוה ליה לאסוקי אדעתיה שהרוח מוליכתה וכדאמרינן בשילהי פירקין נפל מן הגג ברוח מצויה חייב בד' דברים ופטור על הבושת למ"ד משום ממונו פטור והוא הדין נמי דאיכא בינייהו כל הני דלעיל כלב וגמל דלמ"ד משום חציו חייב דהא ממונו אע"ג דלאו חציו וחציו אע"ג דלאו ממונו אית ליה ולמאן דלית ליה חציו פטור אא"כ מסכסכת כדאוקימנא לעיל והאי דנקט ד' דברים משום דאפילו היכא דהגחלת שלו משמע לו דיש חילוק בדבריהם ועוד דמילתא דשכיח היא מפי המורה שמעתי אבל לשון ראשון נראה לי:
מאן חייב בעל הכלב - אמתניתין מהדר דקתני על הגדיש משלם חצי נזק:
ה"ג וליחייב נמי בעל הגחלת - דהא בין מר ובין מר משום ממונו אית להו הלכך לר' יוחנן דאמר לעיל על הגדיש משלם חצי נזק דצרורות הן לשלם בעל הגחלת חצי האחר

דהא ממונו הוא וריש לקיש דאמר על הגדיש כולו הוי פטור לשלם בעל הגחלת כוליה וקס"ד דגחלת דחד וחררה וגדיש דחד:

בששימר גחלתו - שנעל דלתות ביתו יפה ואונס הוא:

זאת אומרת - מדחייב לבעל כלב אחררה נזק שלם אלמא לאו שינוי הוא זה שחתר את הדלת:

דסתם דלתות חתורות הן אצל הכלב - ולא תימא משונה הוא ופלגא נזקא משלם:

בגדיש דעלמא - אמאי משלם חררה הא שן הוא ובעינן שדה אחר דניזק וליכא:

תפשוט - דמדקא משלם חררה:

דפי פרתו - של מזיק האוכלת בחצר הניזק:

דף כג:

כחצר הניזק דמיא - ושדה אחר קרינא ביה:

ואי אמרת כו' - גמרא קמהדר כלומר אמאי מספקא לך פשיטא דכחצר הניזק דמי דאי כחצר המזיק דמי א"כ שן דחייב רחמנא היכי משכחת לה:

נתחככה בכותל - דתולדה דשן היא אבל שן ממש לא דאמר ליה פי פרתי רשותי היא:

וטנפה פירות - ע"י גלגול כעין שעושין סוסים וחמורים ובלעז וולט"ר:

והא בעינן עד תומו - דמכליא קרנא דהא ובער זה השן מיבער הגלל עד תומו נפקא לן בפ' קמא (דף ב:) והכא ליכא תומו שעדיין האבנים והפירות בעין:

דשף צלמי - כשנתחככה בכותל מחקה צורה שעליו דאיכא תומו:

דפסעי פסועי - כשנתגלגלה על הפירות תחבתן בטיט ואי אפשר ללקטן. לישנא אחרינא דפסאי פסואי כמו פסו אמונים (תהילים י"ב:ב') כלומר ששפכה משקה בגלגולה דכליא ופסיא קרנא:

פטור משסה - דגרמא בנזקין פטור:

דאפקיה לניביה - שהוציא שיניו וסרטו דלא הכניס ידו לתוך פיו:

השיך בו את הנחש - שנטל את הנחש בידו והגיע פיו ליד חבירו עד שנכנסה לתוכו ונשכו ומת:

מחייב - מיתה:

בין שיניו עומד - ובלא כוונת הנחש יצא הארס:

לפיכך מכיש בסייף - דהוה ליה כאילו הרגו בסייף שהורג ממש הוא ולא גורם:

נחש בסקילה - כדין שור הורג אדם דכתיב השור יסקל (שמות כא):

לענין קטלא - הריגת נחש:

לא אמרינן - מאי בעי ידך כו' ואפילו כחצר המזיק דמיא אינו פטור אלא נהרג אלא לענין נזקין אמרינן מאי בעית ברשותי כדתנן בפ"ק (דף ט:) חוץ מרשות המיוחדת למזיק ומיבעיא לן פי פרה אי כחצר המזיק דמי או לא עד דפשיטנא לה מכלב שנטל חררה:

בי תרבו - שם משפחה:

דסלקין לעילא - מבבל לארץ ישראל:

ודנחתין לתחתא - מארץ ישראל לבבל הוו בקיאין בדין זה:

עיזי דשוקא - דקצבי דקיימי לשחיטה אלא דמשהו להו עד יומא דשוקא:

מתרינן במרייהו - אי מפסדן אפילו ברשות הרבים:

תיב אמסחתא - מקום מעמד הקצבים:

וקביל זוזך - אפילו ביומא דלאו דשוקא שחיט להו הואיל ולשחיטה קיימן:

מתני' משיחזור בו שלשה ימים - שרואה שוורים ואינו נוגח חוזר לתמותו:

שלשה פעמים - ואפילו ביום אחד:

גמ' אתאן לנגיחה רביעית - שאם לא שמרו ונגח נגיחה רביעית משלם מעלייה נ"ש אבל אשלישית פלגא נזקא הוא דמשלם:

ולא ישמרנו האידנא - בנגיחה שלישית חייב עליה נזק שלם:

דף כד.

ריחק נגיחותיו - ג' ימים:

חייב - כדכתיב תמול שלשום:

ריחקה ראיותיה - ג' ראיות בג' ימים טמאה ז' ימים כדכתיב כי יזוב זוב דמה ימים רבים ודרשינן (בת"כ פ' מצורע) ימים שנים רבים שלשה:

קירבה ראיותיה - ביום אחד טהורה מטומאת שבעה אלא שומרת יום כנגד יום:

הרי הוא אומר וזאת כו' - ומשום גזירת הכתוב הוא דלא דרשינן ק"ו:

הזב בראיות - דכתיב בהאי קרא זוב תלתא זימני וכתיב טומאתו היא דמשמע בהנך ג' הוי טמא וכתיב זאת דמשמע אין לך אלא מה שכתוב בו זב בראיות ולא זבה בראיות:

קאי בראיות - האי וזאת גבי ראיות כתיב וממעט ראיות לזבה:

ממעט ימים - בתמיה:

אלא לחזרה - שאם חזר לאחר העדאתו שלשה ימים שראה שוורים ולא נגח חזר לתמותו:

כרבי יהודה - דמתני':

נימוקו עמו - טעמיו וראיותיו עמו:

לייעודי תורא - ולמעוטי היכא דנגח ביום אחד:

או לייעודי גברא - לייעד בעל השור בעינן שלשה ימים:
בחד יומא - והעידו על שלש נגיחות של ג' ימים:
אי אמרת - לא בעינן ג' ימים אלא לייעודי תורא ולמעוטי קירב נגיחותיו הא מייעד דריחק בנגיחות:
השתא הוא דקמסהדו בי - כל שלשתן הכיתות באו ביום אחד והתורה אמרה שלשה ימים:
והועד בבעליו - ואין עדות אלא בב"ד:
הרי כאן ג' עדיות - שאם בטלה אחת מהם לא בטלו השתים ומשלם עליהם חצי נזק ואם לא בטלה הרי הוא מועד:
והן עדות אחת להזמה - שהרי על ידי שלשתן הוא מועד הלכך עדות אחת הן לכך שאם נמצאת כת ראשונה זוממת הוא פטור מלשלם על הנגיחה שלישית אלא חצי נזק:
והן - הזוממין:
פטורין - מתשלומי נגיחה שלישית ואע"פ שהן היו גורמים לו לשלם עליה נ"ש פטורין שאין העדים משלמין ממון עד שיזומו כולן:
כולן חייבין - לשלם הח"נ של העדאת נגיחה שלישית בין כולן וצד תמות משלמים שני עדים האחרונים שהעידו עליה:
אי אמרת לייעוד תורא - בעינן ג' ימים אבל גברא ביום אחד מייעד מצי לאוקמא כשבאו כולן ביום אחד שהביאן ניזק שלישי להעיד על ג' נגיחות של ג' ימים ומשום הכי שייכי קמאי בצד העדאה שרגלים לדבר דלשוייה מועד אתו דלא מצו למימר אנן לחיובי פלגא נזקא אתינן מקמייתא ולא לשוייה מועד דודאי הני ידעי בהני שהרי בעל נגיחה שלישית הביאן ומה לו ולנגיחות הראשונות אלא כדי לייעדו ובהדי הדדי אתו:

דף כד:

אלא אי אמרת לייעודי גברא - בעינן ג' ימים ועל כל נגיחה ונגיחה צריך להעיד ביומיה ולא משכחת לה דמשוו ליה מועד אלא בג' ימים לימרו הנך קמאי כו':
ולייעודי תורא מי ניחא - נהי דקמאי ודאי לייעודיה נתכוונו שהרי יודעים שאין על ניזק השלישי לתבוע נגיחות ראשונות אלא כדי לייעדו ולחייבו נ"ש אלא הנך בתראי שצריכים לו בלא עדות ב' הכתות ולחייבו ח"נ:
לימרו אנן לאו לייעודי אתינן - ולא הוה ידעינן בהנך כיתות אלא לחיוביה פלגא נזקא ואין עלינו לשלם אלא חצי הנזק:

ה"ג דקא מרמזי רמוזי - כלומר לייעודי תורא ניחא וביום אחד וכגון דקא מרמזי רמוזי כת עידי ראשונה לעידי כת שלישית שיעידו הלכך ודאי אחרונים נמי לכך נתכוונו והיו יודעים בראשונים. וכך שמעתי:

רב אשי אמר - לעולם לאייעודי תורא ניחא דמוקמינן לה כשבאו רצופים כולם באו ביחד דהשתא ודאי ידעי הני בהני:

ואין מכירים את השור - הלכך לא נתכוונו אלא לעשותו מועד שהיו יודעים בעדות הראשונים דמשום חצי נזק כיון דאין מכירים את השור לא אתו ומסהדי דתם אינו משלם אלא מגופו אבל לייעודי גברא לא ניחא דמצו למימר קמאי מי ידעינן דלבתר תלתא יומי אתו הני ומייעדי ליה אנן אפלגא נזקא אתינן וליכא למימר בהו אין מכירין את השור ולייעודי אתו דמי הוו ידעי דסופו לחזור לנגוח שניה ושלישית:

כלבו של חבירו בחבירו - לוי המשסה כלב ראובן בשמעון:

ודאי פטור - דגרמא בנזקין הוא:

הא נגח - שור אחר על ידי משמוש התינוק חייב ואע"פ דשסוי הוא:

דלמא - אע"פ דנגח תם הוא דלא הוי ובההיא נגיחה לא מחייב והאי דקתני ואינו נוגח לשוייה תם קתני:

שסהו בעצמו - שנשך הכלב את המשסה בעל הכלב פטור:

בעטה מהלכת ברבוצה פטורה - דלא היה לה לרבוץ ברשות הרבים וכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור:

מתני' נגח נגף כו' - כולן תולדות קרן הן:

שהוא פטור - כדכתיב ובער בשדה אחר:

דיו לבא מן הדין להיות כנדון - קרן ברשות הניזק שאתה מביא מדין קרן ברשות הרבים דקאמרת קרן שהחמיר עליה ברה"ר אינו דין שנחמיר עליה ברשות הניזק:

דף כה.

לא אדון קרן מקרן - כדאמרן לעיל אלא קרן מרגל מקום שהחמיר עליו בשן ורגל אינו דין שנחמיר בקרן:

דיו לבא מן הדין להיות כנדון - דסוף סוף אי לאו קרן ברה"ר לא משתכחת צד ק"ו:

גמ' והא דיו דאורייתא הוא דתניא - גבי י"ג מדות בתורת כהנים מדין ק"ו וכו':

היכא דמפריך - ומתניתין אי דרשת דיו מיפרך ק"ו כוליה ולא גמרת בה מידי כדמפרשינן דהתם שבעה דשכינה כו':

הכא חצי נזק כתיב - ומשמע נמי ארשות הניזק ואי דרשת דיו ואוקמת ליה ברשות הניזק אחצי נזק לא אגמרינן ק"ו מידי:

ור"ט ההוא תסגר - לאשמועינן דדרשינן דיו הוא דאתא דאי לא כתיב הכי הוה מוקמינן ליה אארבסר:

דאפי' בעלמא דרשינן דיו - ומייתורא דקרא גמרינן ליה:

קרי בזב מניין - קריו של זב מניין שתהא הטיפה מטמא במגע ובמשא כטיפה של זוב דקי"ל במסכת נדה (דף נה.) שמטמא במשא וקרי לא דמי לזוב כדאמר בפרק בנות כותים (נדה דף לה:) זוב דומה ללובן ביצה המוזרת קרי דומה ללובן ביצה שאינה מוזרת:

ומה - רוק שהוא טהור באדם טהור הוי טמא ומטמא במשא באדם טמא כגון זב כדכתיב וכי ירוק הזב בטהור דמשמע במה שביד הטהור כדדרשינן במסכת נדה (דף נה:) דהיינו משא וכתיב וכבס בגדיו כו' קרי שטמא בטהור הטיפה מטמא במגע כדכתיב וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע וגו' ואדם נמי מטמא במגע כדכתיב או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע וגו' ודרשינן במסכת נדה בפרק יוצא דופן (נדה דף מג:) מנין לרבות את הנוגע בשכבת זרע ת"ל או איש אינו דין שיהא טמא בזב:

וקמייתי לה בין למגע בין למשא - כי רוק:

ואמאי נימא ק"ו אייתי מגע ודיו אפיק משא - דהא קרי של טהור אינו מטמא במשא:

מידי ולא ד"א כתיב - מקרה לילה כתיב בין בטמא בין בטהור משמע הלכך למגע לא אצטריך ק"ו:

ומאן תנא דשמעת ליה כו' - דקאמר דמהאי ק"ו מפיק מגע ומשא מני לא ר"א ולא רבי יהושע:

למעלה מהן - משלשה אבות הטומאות דשרץ ושכבת זרע וטמא מת דקתני לעיל מהך מתני' במסכת כלים ואינם מטמאין אלא במגע:

דף כה:

זובו של זב - וכולהו הנך מפרש בפ' דם הנדה (נדה דף נה:) דמטמאו במשא:

א"כ לתני - ש"ז גבי זוב:

דאתיא מרוקו - כדגמרינן לעיל מה טהור בטהור כו':

מפץ במת מניין - שמטמא לפי שנאמר במת גבי מדין וכל בגד וכל כלי עור וגו' (במדבר ל"א:כ') וזה אינו לא בכלל בגד ולא בכלל עור ולא בכלל כלי עץ מניין שאפי' הוא מטמא באהל המת:

מפץ שמטמא בזב - שראוי למשכב וכתיב המשכב אשר ישכב וגו' (שם טו):

פכין קטנים טהורים בזב - בכל טומאותיו דכלי חרס אין מטמא אלא מאוירו ומתוך שפיו שלו צר אין יכול להכניס אצבעו לתוכו ולמדרס נמי לא חזי ובהיסט נמי להכי אפקיה רחמנא להיסט כלי חרס בזב בלשון מגע כדכתיב (ויקרא ט"ו:י"א) (וכל כלי) חרס אשר יגע בו הזב וגו' ומהכא נפקא לן דזב מטמא בהיסט למימר דכל שאינו ראוי לטמא במגעו אינו מטמא בהסיטו:

מטמא באהל המת - דכתיב (שם י"א) וכל כלי פתוח וגו' ואי זהו כלי שטומאתו קודמת לפתחו הוי אומר זה כלי חרס וכתיב טמא הוא ואפי' פיו צר הרי הוא ראוי להאהיל עליו:

וקמייתי ליה - מפץ שיהא טמא במת ז' ימים כשאר כלים שבאהל המת:

ליהני דיו למעוטי מטומאת שבעה - דהא זב לא מטמא ליה במשכבו אלא טומאת ערב:

תנא ממפץ בשרץ מייתי ליה - מפץ במת ובג"ש כדלקמן נאמר בגד ועור כו' ולאו בק"ו מזב כדאמרת והך משנה ה"ק מפץ בשרץ מנא ליה ואית דגרסי תנא מפץ בשרץ מייתי כלומר והאי תנא מפץ בשרץ הוא דמייתי בק"ו מזב ולטומאת ערב ולא מפץ במת:

טמא בשרץ - דשרץ מטמא בכעדשה וראוי הוא ליכנס בפי פך קטן:

הניחא למ"ד דון מינה ואוקי באתרא - איכא למימר דלא איצטריכא בגד ועור דמת אלא לאפנויי דגמרינן לה מש"ז לקבולי טומאת מת ומוקמינן טומאת מת באתרא מה בשאר כלים טומאת שבעה אף גבי מפץ טומאת ז':

אלא למ"ד דון מינה ומינה - דמילתא דילפינן ליה ממילתא אחריתי לכל מילי דייניגן ליה מינה מפץ במת לטומאת שבעה מנלן (השתא בגד ועור דמת איצטריך) דאי [משרץ הוה גמר] אמינא טומאת ערב הוא דאית ליה:

וכבסתם בגדיכם וגו' - וגזירת הכתוב הוא דלא אמרינן ביה דון מינה ומינה:

דף כו.

חצי נזק קאמר - דתחייב כי קרן דהא מקרן מייתי לה וקרא דבשדה אחר לחיובי ביה ברשות הניזק נזק שלם אתא דהכי משמע בשדה אחר נזק שלם:

כספו של זה - קרן:

ישלם - מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם לגמרי משמע:

אמר קרא יחצון - דקרא יתירא הוא דנכתוב וחצו את כספו וגם את המת אלא לדרשא אתא דאף ברשות הרבים נמי חייב:

ויהא אדם חייב בכופר - כגון במזיד ולא אתרו ביה דליתיה בר קטלא ולא בר גלות:

ומה שור שאינו חייב - בחבלה:

ארבעה דברים - צער ריפוי שבת ובושת אלא נזק לחודיה:

חייב כופר - היכא דקטליה:

אדם שחייב - כו':

עליו ולא על האדם - על נזקי שור משלמין כופר אבל על נזקי אדם אין משלמין כופר אלא או מיתה או גלות:

איש כי יתן מום בעמיתו איש בעמיתו - הוי בדין נתינת מומין ולא שור בעמיתו של בעליו:

בחצר הניזק - דחיובא דרגל בחצר הניזק הוא:

הכא נמי לא שנא - דרגל מועדת מתחילתו היא להלך ולדרוס:

לאו משום דסבר כרבי יוסי הגלילי - דאמר בפירקין דלקמן (דף מב.) תם משלם חצי כופר ברה"ר:

ומייתי לה - רבי טרפון לרשות הניזק כופר שלם:

מק"ו מרגל - כי היכי דגמר לקרן תם לענין נזקין במתניתין והכי גמר לה מה שן ורגל שפטורין ברשות הרבים לגמרי ברשות הניזק כופר שלם קרן שברה"ר חצי כופר כר' יוסי הגלילי אינו דין שברשות הניזק כופר שלם מדגמר ר' טרפון הכי אלמא איכא כופר ברגל דאי לאו הכי במאי מייתי לה:

מניזקין דרגל מייתי לה - ולעולם ליכא כופר ברגל והכי גמר ר' טרפון מה רגל שברשות הרבים פטור מנזקין ברשות הניזק נזק שלם קרן שברשות הרבים חצי כופר כר' יוסי הגלילי אינו דין שברשות הניזק כופר שלם:

שכן ישנו באש - תאמר בכופר שאינו באש כדאמרינן בפ"ק (דף י.):

מטמון - שפטור באש וחייב ברגל ומייתי לה הכי מה רגל שברשות הרבים פטורה מכלום חייבת ברשות הניזק אפילו על הטמון נזק שלם קרן שברה"ר חצי כופר כו':

שכן ישנו בבור - שאם היה גדי טמון בשק או במרצוף ונתגלגל ונפל לבור חייב:

מכלים - פטר בהו את הבור ומכלים דרגל מייתי לה וכדפרישית:

מכלים טמונים - דרגל מייתי לה:

א"ל רב אחא מדפתי כו' מה לניזקין דרגל שכן ישנו ברגל - תאמר בכופר שאינו ברגל:

מתני' סימא את עין חבירו - אפי' בשוגג:

גמ' מה כלים ארבעה דברים לא - דלא שייכי בהו:

אף סימא את עין חבירו - בשוגג:

נזק אין ארבעה דברים לא - דלא מחייבי ארבעה דברים אלא או מזיד או קרוב למזיד דומיא דכי יריבון אנשים (שמות כ"א:י"ח) דהתם כתיב ריפוי ושבת:

דף כו:

מנהני מילי - דנזק חייב אפילו שוגג:

פצע תחת פצע - קרא יתירא הוא להך דרשה דהא כתיב כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה וגו' וכויה וחבורה דרשינן בהחובל (לקמן דף פד:):

במקום נזק - דאפי' היכא דאיכא נזק משלם נמי צער דלא תימא צער דכתבה רחמנא היינו בדליכא נזק כגון כוואו בשפוד על צפרנו דלא אפחתיה מכספיה ולהך דרשה מפקינן ליה בהחובל:

לענין נזקין חייב - דהא אפקינן שוגג כמזיד ואונס כרצון:

מלאכת מחשבת אסרה תורה - שנתכוין לעשות מלאכה אלא כסבור שהיום חול או סבור שמלאכה זו מותרת וכל הני דאמרינן הכא לא נתכוונו לעשות המלאכה הלכך פטור:

לענין גלות - כגון אם נפלה על האדם ומת:

פטור - דגבי גלות כתיב מכה נפש בשגגה (במדבר ל"ה:י"א) ולא מיקרי שגגה אלא היכא דה"ל ידיעה מעיקרא וזה לא הכיר בה מעולם:

לענין עבד - אם נפלה על עבדו וסימאה עינו פלוגתי' דרשב"ג ורבנן:

לענין ד' דברים פטור - דאע"ג דהכיר בה הויא שכחה שוגג ולא פשיעה:

לענין שבת פטור - ואע"ג דמקריא שגגה לענין גלות פטור בשבת דבעינן מלאכת מחשבת שנתכוין לעשות מלאכה וכסבור שהיום חול וזה לא נתכוין:

לזרוק שתים וכו' - לענין שבת פטור דמלאכת מחשבת בעינן:

לענין גלות - חייב דכתיב ואשר לא צדה ושמתי לך מקום וגו' פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע שאינו בתורת וכי יזיד איש וגו' אלא בתורת ושמתי לך מקום וגו' לישנא אחרינא ואשר לא צדה פרט למתכוין כו' דפטור מגלות דהכי משמע שלא צדה שלא נתכוין לצדד ולזרוק אצלו ינוס פרט לזה שצדה:

אם אמר כל מקום שתרצה תנוח - חייב שהרי יש כאן מלאכת מחשבת דזרק ארבע אבל נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע אפילו אמר כל מקום שתרצה תנוח פטור שעיקר מחשבתו אינה למלאכה:

זרק - בעל הכלי כלי מראש הגג:

פטור - זה ששברו במקל קודם שבירתה שהרי סופה לישבר:

זרק - מזיק כלים מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות כו':

פטור - שהרי מזריקתו אין סופו לישבר עד שינטלו הכרים וזה שנטל הכרים ואפילו הזורק עצמו נטלן פטור דגרמא בניזקין הוי:

דף כז.

פטורין - דבעינן שיכה כל נפש אדם כל הנפש ואין כאן מכה כל הנפש ופטורים ממיתה לר' יהודה בן בתירא חייב זה שקיבלו בסייף מפני שקירב את מיתתו:

בא שור - מועד:

וקבלו בקרניו - ומת:

פלוגתא דר' ישמעאל ורבנן - לענין כופר לר' ישמעאל דאמר כופר במזיק שיימינן משלם כופר אבל לרבנן דשיימינן בניזק האי לא הוה ליה דמים ופטור:

ונתקע באשה חייב בד' דברים - וכגון שנפל ברוח מצויה דהוה ליה קרוב למזיד:

וביבמתו לא קנה - אע"פ ששנינו (יבמות דף נג:) הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד קנה הני מילי היכא דנתכוין לביאת אשה אחרת אבל זה לא נתכוין לשום ביאה הלכך לא קנה ואם חזר ועשה אחד מן האחין בה מאמר פסלה עליו:

ואם נתהפך - [לאחר] שהתחיל לנפול דנתכוין לנפול על האדם להנאתו:

חייב אף על הבשת - אע"פ שלא נתכוין לשם בשת:

על לבו ומת פטור - שהיה לו לסלקה:

חייב - דהא דלא סלקה סבר אתבעיניה ליה בדינא ויפרע לי:

כבש עליו - שתקפו שם עד שמת:

חייב - דה"ק ליה אם תרצה קרע ושלם אבל פירש לו ע"מ פטור:

עבדו כגופו דמי - ואם הניח אדם גחלת על לב עבדו פטור שהיה לו לעבד לסלקה:

שורו כממונו - שאין בו דעת לסלקה וחייב:

מתני' המניח את הכד: ושברה פטור - בגמרא מפרש טעמא:

ואם הוזק בה - הנתקל:

בעל החבית חייב - מפרש בגמ':

גמ' נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור - שלשניהן רשות להלך:

פתח בחבית - דקתני זה בא בחביתו:

וסיים בכד - דקתני נשברה כדו של זה כו':

והציל את הדבש לתוכה - מפני שהדבש דמיו יקרים:

שכרו - כשאר פועל ואין בעל הדבש משלם דמי היין:

פתח בכד - דקתני וזה בא בכדו של דבש וסיים בחבית דקתני נסדקה חבית של דבש:

למקח וממכר - שביד המוכר לתת לו איזה שירצה ואפילו התנה עמו חבית דמשמע גדולה נותן לו כד שהיא קטנה:

דף כז:

אין הולכין בממון אחר הרוב - היכא דמסתפקא לן מילתא כגון הכא וכגון (מו, א) המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן לא אמרינן בתר רובא זיל ולחרישה קנאו והוי טעות אלא אמר המוציא מחבירו עליו הראיה ויכול לומר לו לשחיטה מכרתיו לך:

בקרן זוית - כשנכנסין ממבוי למבוי מן הצד הניחה בצד המבוי אצל הקרן וכשהחזיר זה פניו לא ראה אותה:

אלא אי כשמואל אי כר' יוחנן - שהמניח לא פשע הלכך דוקא נתקל אבל שבר ברצון חייב:

דוקא נתקל אבל שבר - ברצון ואח"כ הוזק בחרסיו פטור בעל החבית דאיהו הוא דאזיק אנפשיה:

תנא רישא - נמי נתקל:

לפי שאין דרך בני אדם כו' - אמתני' מהדר דלא תימא באפילה או בקרן זוית אלא אפי' באורה פטור הנתקל ודקשיא לך איבעי ליה עיוני ומיזל אין דרך בני אדם להתבונן בדרכים:

וחייב שמואל - את הנתקל לשלם:

בשלמא שמואל כשמעתיה - דמוקי למתניתין באפילה הא באורה חייב:

קרנא דעצרי - קרן זוית הסמוכה לבית הבד:

דהואיל וברשות קעבדי - שמנהגם היה כן כשהיתה בית הבד מליאה בני אדם היו הבאים מושיבין כליהם ברשות הרבים וממתינין עד שיצאו אלו:

הרי אמרו לרכובה שלש - מנהג הדיינין לגבות מן הבועט את חבירו בארכובתו של בועט ג' סלעים לבשת לפי שגדולה בשת מכת הארכובה מדחיפת היד:

לבעיטה - ברגל:

לסנוקרת - אוכף של חמור שהכה בו את חבירו:

שלש עשרה - סלעים לבשתו לבד חיוב שאר הדברים:

לפנדא דמרא - בית יד של פושיי"ר:

קופינא - הברזל עצמו אצל הנקב:

בשת - קנס הוא:

גופא דעובדא - דפנדא וקופינא:

גרגותא - בור מים מכונסין להשקות שדות:

מאה פנדי - ק' הכאות היה לו להכותו שהרי גזלו מימיו:

בפנדא - היינו בית יד:
לא עביד איניש דינא לנפשיה - ואפי' דין אמת לא יעשה הוא לעצמו אלא ילך אצל הדיין:
במקום דאיכא פסידא - אי אזיל לבי דינא דאדאזיל לבי דינא ואתי קא דלי האי ולא ידע מאי דלי או שמא יכלו המים מן הבור ואין לו פרעון לזה דקא מפסיד כי האי גוונא עביד איניש דינא לנפשיה:
אל תיכנס לחצר חבירך - בגניבה ובסתר שלא תראה עליו כגנב:
אלא שבור את שיניו - כלומר קח בחזקה וקשיא לרב יהודה:

דף כח.

עמך - בתמיה [כלומר] וכי [נראה] בעינים שתשובה זו הוגנת היא לישנא אחרינא עמך תהא תשובה זו שאינה כלום:
בדין - תבעהו לדין:
אומרים לו - ב"ד שלו הוא נוטל מבעי ליה:
מאי לאו - דהוי עליון מועד דאי הוה שביק ליה ומיית דידיה ליכא פסידא דמשלם ליה כוליה:
בתם - דאי הוה אזיל לבי דינא אדהכי מיית דיליה ולית ליה אלא פלגא נזקא:
להביא זכיותיו - כגון אם היה זה טוענו שהחצר שלו וצריך זה להביא שטר מכירה שקנאה:
שכלו ימיו - שהגיע יובל:
מסרהב - מפציר:
וחבל בו - הרב בעבד:
לא תקחו כופר לשוב וגו' - דרוש בה לשב למי שרוצה לשוב לקלקולו ולהיות עבד לישנא אחרינא לשב למי שדינו. להיות שב אל משפחתו ואינו רוצה:
לא תקחו - לצרכו שום ממון:
בעבדא גנבא - דאיכא פסידא:
עד האידנא היתירא - דכתיב אם אדוניו יתן לו אשה (שמות כ"א:ד'):
והשתא - שהוא בן חורין:
איסורא - ורשאי להלקותו ולהפרישו דהאי דינא לאו לנפשיה הוא:
הא שברה חייב - ואוקמא רב לעיל בממלא רה"ר כולה חביות אלמא לא עביד [איניש] דינא לנפשיה אפי' במקום פסידא:

בשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר - דבדין קא עבדא אלמא לא עביד איניש דינא לנפשיה אפי' במקום פסידא כי הכא שבעלה מוכה כל שעה:
כשיכולה להציל ע"י דבר אחר - דלא דינא עבדא:
פרט לשליח ב"ד - שפטור על הבושת:
לנקוט פזרא וליתיב - יקח מקל וישב על דרך הראשון דהא דינא הוא דהא אמרת מה שנתן נתן אלמא חילוף מעליא הוי:
דרך עקלתון - דלאו דינא הוא:
קרובה לזה - לעיירות היושבין סמוך לאותו צד:
ורחוקה לזה - לאותן הסמוכין לצד האחר שיהו צריכין להקיף כל סביבות השדה וכשהיתה באמצע השדה לא היו מקיפין כל כך:
א"ה - דלאו חילוף הוא אמאי שלו לא הגיעו:
חייב בפרט ובעוללות וכו' - אע"ג דהפקר פטור מפאה דתנן (פאה פ"א מ"ד) כל שהוא אוכל ונשמר חייב במעשר ובפאה אפ"ה כי האי הפקר חייב בכל הני כדמפרש טעמא בהגוזל עצים (לקמן צד.) דכתיב ביה תעזוב יתירא ופטור ממעשר. דלא כתיב ביה תעזוב יתירא אלמא הפקר כל דהו פטור ממעשר כדתנן כל שהוא אוכל ונשמר חייב במעשר:
לפוטרו מן המעשר - דאף פאה הנשארת הפקר חשיבא ואע"ג דנקט לה איהו פטורה ממעשר:
אלא שטינפו כליו במים - דרב מוקי למתניתין כשלא הפקיר את מימיו הלכך נמצא שנזוקו כליו של זה בממונו של זה והוי כי שורו:

דף כח:

אבל - הוזק הוא עצמו פטור:
קרקע עולם - שאין לה בעלים:
הזיקתו - וממונו של זה גרמא בעלמא עבד ליה ורב לטעמיה דאמר לקמן (דף נ.:) בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לחבטו:
מבורו למדנו - בפ"ק (דף ו.):
שור ולא אדם חמור ולא כלים - והני מילי היכא דמת האדם דקרא במיתה משתעי דכתיב והמת יהיה לו אבל בנזק אדם חייב בעל הבור דקרא מכופר ממעטינן:
וכלים פטורין - על נזקי כלים פטור בעל הבור דשבירתן זו היא מיתתן ומתניתין נמי מימיו בורו הוא הלכך כי חייב על נזקי הגוף חייביה ולא על הכלים:
ורב ה"מ - דתקלתו למדנו מבורו:

דאפקרינהו - כי בור דסבר רב בור שחייבה עליו תורה בהפקיר רשותו ובורו הוא דחייבתו:

אבל לא אפקרינהו ממונו הוא - ומשורו למדנו הלכך טינוף כלי ממונו דמזיק עבד אבל נזק הגוף קרקע עולם עבדה ושמואל סבר בהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו נמי משתעי קרא ופטר בו את הכלים הלכך מתני' אע"ג דלא אפקרינהו בורו הוי ומאי דקתני חייב בהיזק גופו קמיירי ולא בכליו ואע"ג דקרקע עולם עבדה ליה חייב דשמואל לטעמיה דאמר לקמן (דף נ.:) בור שחייבה עליו תורה להבלו וכ"ש לחבטו ואע"ג דקרקע עולם אזקתיה:

נשתברו - בכלי השור שייכא שבירה כגון עול וסולמנין קריעה שייכא במרדעת של חמור:

הא למה זה דומה אדרבה - תולה כתיבא בלא כתיבא:

אלא מה דומה לזה כו' - דאם הוזקו בהם כלים או נתקל בהן אדם ומת פטור:

רישא - דקתני אבנו וסכינו דומין לבור:

קשיא לרב - ס"ד אפי' בדלא אפקריה מיירי:

וסיפא - דקתני אם הטיח אחר צלוחיתו באבן של זה חייב:

קשיא לשמואל - דהשתא משמע דמשורו למדנו:

לר' יהודה דמחייב על נזקי כלים בבור - בפרק שור שנגח את הפרה (לקמן דף נג:):

לא שנו - דהטיח צלוחיתו באבן חייב:

אלא שנתקל באבן ונשוף - הכלי באבן:

פטור - דקרקע גרמה לו:

דלא כר' נתן - דאמר לקמן (דף נג.) בשור שדחף את חבירו לבור כל היכא דליכא לאשתלומי מהאי שור משתלם מבור האי דעבד ליה הזיקא:

במתכוין להורידה למטה מכתיפיו - ונתקל והוטחה בכותל חייב דנתקל פושע הוא:

אמר אביי מכלל - דר"מ דמחמיר טפי מחייב:

אפי' נפשרה - נימוחה הכד מעצמה על כתיפו דהוי אונס:

נפשרה - נימוחה כדמתרגמינן (שמות ט"ז:כ"א) וחם השמש ונמס פשר:

אפילו אזנה בידו - אפילו נפשרה מעצמה שלא נפלה מידו אלא נימוחה ונשאר האוזן בידו:

דף כט.

פטור מדיני אדם - כדמפרש לקמן:

וחייב בדיני שמים - משום דלא סליק:

ברוח שאין מצויה - דאנוס הוא:

אלא אמר אביי בתרתי פליגי - במתני' כשהזיק הכד בשעת נפילה ופליגי כשהוזק בחרסי' לאחר נפילה:

במפקיר נזקיו - כגון זה דמסתמא מפקיר לחרסיו ור"מ סבר מפקיר נזקיו חייב דבור שחייבה עליו תורה בבור ברה"ר דהפקר הוא חייבה ור' יהודה דסבר פטור [ס"ל] דהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו זהו בור האמור בתורה ולקמן (דף מט:) פליגי ר' ישמעאל ור"ע בהא מילתא וה"ק רבי יהודה במתכוין לשוברה והזיק בנפילה חייב ובשאין מתכוין אלא מתכוין להורידה מכתיפו ונתקל ונשברה פטור דנתקל לאו פושע הוא ובהיזק דלאחר נפילה נמי לקמן מפרש מאי מתכוין איכא:

ומדמתניתין בתרתי כו' - גמרא קפריך לה:

אלא בשעת נפילה - היכי איכא למימר נתקל פושע הוא מה הוא יכול לעשות אם נתקלה בהמתו דבשלמא נתקל הוא ונשברה כדו איכא למימר איבעי ליה לעיוני ומיזל אלא גמלו מי איכא למימר הכי:

שרעתא דנהרא - שגדל הנהר וכסה את עין הדרך ופושע הוא בכך שאילו היה הדרך מגולה לא נתקל גמלו:

שרעתא - לשון שרוע וקלוט (ויקרא כב):

פושע הוא - ואין לו דין נתקל:

דאתקיל - בדרך יבשה ונתקל ביה בהמתו והוי ליה איהו פושע:

לזכות בחרסיה - שלא הפקירן חייב ובשאין מתכוין שוב לזכות בהן פטור דמפקיר נזקיו פטור:

והאיכא ר"מ דמחייב - מדקתני בברייתא ולא סלקה ולא העמידה מכלל דבהיזק דלאחר נפילה פליגי:

אף בשעת נפילה - ומשום דלישנא דברייתא לא משתמע בשעת נפילה אצטריך לרבי אלעזר לאשמועינן דדייקינן לה ממתניתין דקתני תרתי כדאמר אביי לעיל:

דף כט:

לא תימא מתני' ר"מ היא - גבי שני קדרים קאי לקמן בהאי פרקין (דף לא.):

אלא הא קמ"ל - ר' יוחנן:

דמפקיר נזקיו דהכא - דתחלתו אונס הוא דפטרי רבנן אבל מפקיר נזקיו דעלמא כגון שהשליכו מדעת וכגון בור ברשות הרבים מחייבי וה"ק לאחר נפילה מחלוקת כלומר

האי מחלוקת דפליגי ר"מ ורבנן בהפקיר נזקיו לאחר נפילה הוא שתחילתו ע"י נפילה אבל ע"י השלכה לא פליגי ולא תידוק מרבי יוחנן דבשעת נפילה לא פליגי:

אליבא דר"מ כ"ע לא פליגי - דהשתא בהפקיר נזקיו הבא ע"י אונס מתחילה מחייב כ"ש הפקר שתחילתו ברצון:

בור ברה"ר - אלמא סבירא ליה לר"א דחיובא דבור ברה"ר היא:

משש שעות ולמעלה - אין חמץ ברשותו (דאע"ג) דאיתיה אסור בהנאה ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו לעבור עליו בבל יראה ובל ימצא:

ההופך את הגלל - זבל המופקר ברה"ר והפכו ממקום למקום:

חייב בנזקו - דקנייה בהגבהה וממונו הוא:

שנתכוין לזכות בו - כשהגביהו וחייב משום ממונו דלאחר שקנייה אע"פ שהניחו שם לא הפקירו אלא נתכוין ליטלו משם לאחר זמן:

אבל לא נתכוין לזכות בה - לכשהגביהו:

פטור - ואע"ג דכרה בור ברה"ר כשהפכו ונתקל האדם במקום שזרקו שם ואם היה במקומו הראשון ולא נתקל בו זה אלמא לר"א בור ברה"ר פטור והוא הדין למפקיר נזקיו דהא מאן דמחייב מבור ברה"ר יליף לה שלא היתה שלו מעולם:

שהחזירה למקומה - דלא כרה בור והוי כמי שלא נגע בה מעולם דלאו כורה בור הוא:

וחזר וגילהו - דפטור:

וקמה ליה ברשותיה - ומחייב והאי נמי כשהגביהו אסתלקו מעשה ראשון ונסתם הבור וכשחזר והשליכו הוה ליה כורה:

אלא אמר רב אשי - הא דמוקי רבי אלעזר למתניתין הכא לא נתכוין לזכות בה פטור:

כשהפכה לפחות מג' - דמתחילה לא הגביה שלשה הלכך לאו הגבהה היא דכבור פתוח דמי ולא נסתם הבור מעולם וכיון דלא נתכוין לקנותה דליכא לחיוביה משום ממונו משום כורה בור נמי לא תחייביה ומיהו היכא דנתכוין לזכות מחייב משום ממונו דאיכא למ"ד חבטה בהפקר קני בלא הגבהה בפרק הבית והעלייה (ב"מ דף קיח.):

ואע"ג דלא נתכוין - הואיל וסבירא ליה דמפקיר נזקיו חייב:

המצניע את הקוץ ואת הזכוכית - ברה"ר:

והגודר גדרו בקוצים - שעשה גדר של קוצים דסתם גדר של אבנים הוא דכתיב וגדר אבניו נהרסה (משלי כ"ד:ל"א):

וגדר - אבנים שנפל לרה"ר כו':

לא שנו - דגודר בקוצים חייב:

אלא במפריח - ראש קוצותיה ברה"ר דה"ל בור ברה"ר:

אבל צמצמן - לתוך שלו דה"ל בור ברשותו ואע"ג דהפקיר רשותו שהקצהו לרה"ר פטור:
להתחכך בכתלים - וזה שנתחכך והוזק משונה הוא ומפריח היינו טעמא דחייב שהרי ממונו הוא ולא הפקירן והפריחן למקום מהלך בני אדם:
ומי אמר רבי יוחנן הכי - דמפקיר נזקיו פטור:
בור ברה"ר - אלמא חיובא דבור ברשות הרבים הוא:

דף ל.

משום ר' ישמעאל - שני דברים אינן ברשותו כו':
לא יהא אלא כרפשו - המשליך זבלו ברה"ר מי לא מיחייב כי לא הפקירו ה"נ רפשו הוא דאזקיה שנתערבו המים והעפר ונעשה טיט ושלו הוא מדמוקי לה בטינוף כלים מכלל דלא אפקריה דהא בור לא חייב בו כלים:
מי סברת דלא תמו מיא - אלא נתכנסו ונעשו רפש:
בדתמו מיא - ונבלעו קמיירי ואין כאן רפש:
ותרתי למה לי - לאשמעינן במתניתין טינוף כלים והא תנינא לעיל נשברה כדו ברה"ר והוחלק אחד במים ואוקמה רב נמי בדלא הפקירן ובטינוף כלים:
וחדא בימות הגשמים - ואיצטריך לאשמעינן דאע"ג דברשות קעבדי אם הזיקו חייב לשלם:
כל אלו שאמרו - חכמים מותרין לקלקל ברה"ר ואלו הן פותקין ביבותיהן לקלח שופכין שלהם ברה"ר כו' ביב צינור המקלח שופכין של מי תשמיש הבית לרה"ר:
בכותל רעוע - דה"ל למצניע לאסוקי אדעתיה שכותל זה עומד לסותרו:
וחייב בעל הכותל - דה"ל לאצנעינהו:
בדליו של חבירו - כסוי בור של חבירו:
חייב בעל הבור - כדאמרינן במצניע קוצותיו דהיינו בור בכותל רעוע של חבירו וסתר זה את כותלו דחייב המצניע והכא נמי איבעי ליה לאסוקי אדעתיה שזה יטול את דליו:
פשיטא - היא היא ומאי אשמעינן רבינא:
מהו דתימא - לא דמי דהתם משום הכי ליכא לחיוביה לבעל כותל דלא הוי ידע ליה למצניע דלודעיה שיבא ויטול קוצותיו אבל בעל הדלי דידע לבעל הבור איבעי ליה לאודעיה שהוא נוטל את דליו אשמעינן רבינא דלאו היינו טעמא:
דגלת - חידקל:
מתני' לזבלים - שירקבו התבן והקש ונעשים זבל לזבל שדות וכרמים:

כל המקלקלין ברה"ר - רבן שמעון בן גמליאל שמעיה לת"ק דלא קניס אלא שבחא אבל גופא לא כדקתני בברייתא בגמרא ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר דגוף נמי כל הקודם בו זכה. לישנא אחרינא כל המקלקלין ואפי' עושין ברשות:

גמ' כל שלשים יום - רשאי להניחן שם:

שעל מנת כן כו' - שלא יהו מקפידין על כך:

בנר חנוכה פטור - בפרק הכונס צאן לדיר דקתני גמל שהיה טעון פשתן:

מאי לאו משום דברשות ב"ד - הניח בחוץ משום פרסומי ניסא פטור: ה"ג דתניא רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור:

מפני שהוא רשות מצוה - כלומר משום רשות ב"ד דמצוה מיפטר אבל ברשות ב"ד דלאו מצוה חייב:

מותרין לקלקל - כגון פותקין ביבותיהן וגורפין מערות:

דף ל:

תבנו וקשו תנן - דמחייב דעדיין לא נעשו זבל וקשים הם ומחליקין בהן וכי קאמר רבי יהודה בזבל קאמר דמוציא אדם זבלו שאינו נוח להחליק כל כך:

משרקי - מחליקין:

בשבחן - במה שהשביחן ברה"ר:

ואילו כל הקודם זכה לא קתני - משום דגלל זהו רעי ואינו משביח ברה"ר דמושבח ועומד הוא וקשה לרב:

והא קתני עלה - בברייתא אסורים משום גזל:

אכולה מתניתין קאי - האי אסורין משום גזל ואפילו אתבן וקש הלכך הכי קאמר דלאחר שקדם וזכה בהם אחר אסור לגזלן הימנו:

מדקא אייריגן גלל - עליה דרב מכלל דאיהו סבר לאלתר קנסינן דאי לבתר דאייתי שבחא מאי רומיא דגלל הא לאו שבח בגלל:

כי אייריגן גלל מקמי דשני רב נחמן - דהוה סבירא לן דאע"ג דאין סופו להשביח קניס רב וכ"ש דבדבר שסופו להשביח קניס לאלתר:

לבתר דשני מי איכא למירמ' [**גלל**] **כלל** - והשתא דקים לן דטעמא דקנסא משום שבח הוא מיבעיא אי לאלתר קניס או כי מייתי שבח:

שיש בו רבית - שכתוב בו שלוה ברבית:

קא מזקא - עתיד להזיק:

עביד ליה שומא - שם עליו נשך ועבר בלא תשימון (שמות כב):

לזעירי ודאי תנאי היא - דליכא למימר דכ"ע לא קנסו דהא רבן שמעון קניס:
בהלכה ואין מורין כן קמיפלגי - תנא קמא סבר הלכה דקנסו גופן ואין מורין כן והכי קאמר [הלכה] כל הקודם בהן זכה ואפי' גופן דיעבד ואי אתי מרישא לקמן לאימלוכי אמרינן ליה אסורין משום גזל:
אפקר חושלי - שעורין קלופין ששטח איש אחד ברה"ר כדי שיתייבשו והפקירן רב הונא והורה שהקודם בהן זכה:

דף לא.

סליקוסתא - פסולת עיצורי תמרים שעשו מהן שכר ל"א שמרי שכר תמרים ומנגבין אותן כעין יין קרוש ומאכילין לחמורים:
כשמעתיה - דאמר הלכה ומורין כן:
מותרין הוו - שהתרו כמה פעמים בבעלים:
שהיה לו לעמוד - כלומר בהכי מתוקמא מתניתין ששהה בנפילתו כדי עמידה ולא עמד:
לכתף - לתקן הקורה על כתיפו כדרך נושאי משאוי:
לפוש - דמשונה הוא ואין רה"ר עשויה לכך:
והזגגין - מוכרי כלי זכוכית:
ואם מחמת ראשון נפלו כולן - לקמן מפרש:
מה נפשך - דמשוית לממונו של ראשון בור וממונו דשני פטור:
אי נתקל פושע הוא - והוי כמשליך תקלותיו ברה"ר משום הכי ממון ראשון חייב:
שני נמי נחייב - אנזקי שלישי דעביד ממונו לגופו של שלישי:
ואי לאו פושע הוא - ואנוס משוית ליה:
אפי' ראשון נפטר - אפי' אנזקין דהזיק בגופו כ"ש בממונו:

דף לא:

ה"ג ראשון ודאי פושע הוא שני אגופו מיחייב שהיה לו לעמוד ולא עמד אממונו פטור דא"ל האי בירא לאו אנא כריתיה מיתיבי כולן חייבין על נזקי גופן כו' עד מאי טעמא דהוה ליה בור ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים הניחא לשמואל דאמר כו' אלא לרב מאי איכא למימר תרגמה רב אדא כו' - והכי פירושו ראשון חייב בנזקי שני בין שניזק בגופו של ראשון ובין שהוזק בממונו של ראשון גופו כדין מזיק וחייב אף על כלים דשני דגופו לא משוינן [ליה] כדין בור וממונו [הוה ליה] בתורת בור וחייב על גוף ב' ופטור על כליו אם הוזק ממון בממון פטור דבור חייב בו נזקי אדם דאמרינן לעיל דכי דרשינן שור

ולא אדם לענין קטלא אבל לענין נזקין חייב ופטר בו את הכלים ושני חייב בנזקי שלישי כדין מזיק היכא דהוזק בגופו של שני אבל לא בנזקי ממונו שאם ממונו של שני הזיק את השלישי בגופו אינו חייב אפילו תורת בור אין לו על הקדירות של השני להתחייב במה שהזיק ואפילו הזיק בגופו של שלישי:

ראשון ודאי פושע הוא - דמנפשיה נפל הלכך גופו הוי כמזיק ואממונו הוה ליה כורה בור ומחייב מיהא אגופו דשני וקסבר רבא דרבנן לא פליגי עליה דר"מ בנתקל פושע הוא כדאוקי לעיל אביי דבתרתי פליגי אלא באפקר נזקיו הוא דפליגי אבל נתקל מעצמו פושע הוא לדברי הכל:

שני - בנפילתו אנוס הוא אגופו מיהא מיחייב כמזיק בידים שהיה לו לעמוד ולא עמד:

אממונו פטור - לגמרי ואפי' היה לו לעמוד:

דאמר ליה האי בירא לאו אנא כריתיה - אלא ראשון ומפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס אמרן לעיל (דף כט.) דפטור:

מיתיבי כולן חייבין על נזקי גופן - שהזיק גופן את אחרים בין בגוף בין בממון:

ופטורין על נזקי ממונן - שהזיק ממונן את אחרים וקס"ד השתא דלגמרי פטר להו אפי' הזיק הממון את גוף חבירו:

מאי לאו אפילו ראשון - וש"מ נתקל לאו פושע הוא ואגופו הוא דמיחייב דהוה ליה לעמוד ואע"ג דתחילתו אנוס חייב דבגופו לא משוינן ליה דין בור דנימא מפקיר נזקיו אחר נפילת אונס הוא אלא מזיק ממש הוא דאדם לא הוי בור אבל אממונו פטור:

לא לבר מראשון - כו':

אלא אמר רבא כו' - ע"כ רבא לא חייב הראשון בנזקי ממונו שהזיק בשני דלאו פושע הוא ולא חלק בין ראשון לשני אלא בנזקין שהזיק גופו והכי אמר רבא ראשון הוי גופו מזיק וחייב אפילו בנזקי ממונו של שני הואיל והיה לו לעמוד אבל שני אפילו היה לו לעמוד לא מיחייב כוליה האי כראשון דראשון הוי פושע טפי משני הלכך ראשון ודאי הוי מזיק ושני מיסתייה אי משוית ליה לגופיה בור וחייב על נזקי גופו של שלישי אבל לא בנזקי ממונו דלא מצינו בור שחייב בו את הכלים ובריית דקתני כולן חייבין על נזקי גופו דמשמע אפילו שני כגון שהזיק את גופו של שלישי:

הניחא לשמואל - איכא למימר דגופו של שני אית ליה תורת בור:

אלא לרב - דאמר אי לא אפקריה לא הוה בור בשלמא ממון איכא למימר דמפקיר איניש אלא גוף מי מפקיר:

תרגמה רב אדא בר מניומי - לברייתא דלעיל כגון שהוזקו כלים בכלים ולעולם מילתיה דרבא כדהוה שמעינן ליה מעיקרא דגופו דראשון ושני הוה כמזיקין בידים וחייבין על הכל ואפילו לשמואל דאמר דמידי דלא אפקריה הוי בור ה"מ בממון אבל בגופו אדם הוא ולא בור וחייב על נזקי כלים וממונו של ראשון לשמואל בין אפקריה בין לא אפקריה הוי בור ולרב אי לא אפקריה חייב בכל ואי אפקריה הוי בור דנתקל מעצמו פושע הוא וממונו של שני פטור אף על נזקי גוף השלישי דנזק המופקר על ידי אונס הוא וא"נ לא אפקריה שורו הוא וטפח באפיה שהרי אנוס הוא ומילתיה דרבא מתוקמא בין לרב בין לשמואל ודקשיא לך ברייתא דקתני שאפילו ראשון ממונו פטור היינו היכא דהוזקו כלים דשני בכליו דראשון דמיפטר משום דבור נינהו ולא חייב בו את הכלים ולרב בדאפקרינהו ולשמואל אפילו לא אפקרינהו והכי קתני כולן חייבין על נזקי שמזיק גופו ואפילו הזיק כלים דגופו דאדם מזיק הוא ופטורין על נזקי ממונן אם הזיק ממונן את כלי חביריהן דאפילו ממון הראשון טפי מבור לא משוית ליה שאין לך פושע יותר מכורה בור ופטר בו את הכלים אבל הזיק ממונו את הגוף יש מהן חייב ויש מהן פטור ראשון חייב ושני פטור וגירסא הכי איתא אמר רבא ראשון חייב בנזקי שני בין בנזקי גופו בין בנזקי ממונו שני חייב בנזקי שלישי בנזקי גופו אבל לא בנזקי ממונו מה נפשך אי נתקל פושע הוא שני נמי ליחייב ואי נתקל לאו פושע הוא ראשון נמי ליפטר ראשון ודאי פושע הוא ושני אגופו מיחייב דהוה ליה לעמוד ולא עמד אממונו פטור דאמר ליה האי בירא לאו אנא כריתיה ולא גרסינן הכא דהוה ליה בור מיתיבי כו' עד לבר מראשון והא כולן קתני כו' עד שני חייב בנזקי שלישי בנזקי גופו ולא בנזקי ממונו דהוה ליה בור כו' ולא גרסינן הכא האי בירא לאו אנא כריתיה וכו':

כשלדא - כנבילה המושלכת למעבר הדרך ברחבה וממלאה את כל הדרך שלדא נבילה כדאמרינן בעלמא שלדו קיימת (נדה דף כח.):

כחוטרא דסמיותא - כמקל של סומין שמגשש הסומא בו ופעמים שהוא מושיטו לרוחב הדרך ומגשש:

מתני' זה בא בחביתו כו' - ופגע זה בזה:

פטור - שלשניהם רשות להלך:

היה בעל קורה ראשון כו' פטור - שזה מהלך כדרכו והוא מיהר ללכת: גמ'

דף לב.

שניהן פטורין - כדמפרש בגמרא:

תרוייהו כי הדדי נינהו - שניהן שוין בשבירתן שאף בעל חבית סייע בשבירתה:
הנפשות העושות - נואף ונואפת במשמע:
כרבוצה במהלכת - דבעל קורה שעמד הוי משונה שאין דרך לפוש ברה"ר:
הא סיועי בעיא - דרבוצה במהלכת חייבת:
אלא מקשי נמי קשיא - מתניתין לריש לקיש דאמר בעטה רובצת חייבת:
הא הוזקה ממילא - מהלכת ברבוצה פטורה והכא קתני במתניתין דממילא חייב:
מתניתין דפסקה - קורה לאורחא כשלדא שהיו ראשיה לרוחב הדרך הלכך אפילו ממילא חייב שאין דרך לבעל החבית לנטות:
לסגויי באידך גיסא - הלכך טעמא דבעטה אבל ממילא פטור:
מתניתין - דקא מסגי בעל הקורה כי אורחיה ואין כאן שינוי הלכך פטור אבל מהלכת שבעטה ברבוצה שינתה את דרכה ואימא לך דחייבת:
מפני שרץ [**ברשות**] - מפרש לקמן:
הא תו למה לי [**השתא**] **אחד רץ ואחד מהלך** - דרץ שינה ומהלך לא שינה פטור שניהם רצים מבעיא:

דף לב:

בואו ונצא - כאדם המקבל פני מלך:
מתני' המבקע - עצים:
והזיק ברה"י - של אחרים:
ברשות היחיד - שלו:
והזיק ברשות היחיד אחר - של אחרים חייב:
גמ' דשכיחי רבים - והוה ליה לעיוני:
דלא שכיחי רבים - במקום הנזק:
פטור - מגלות:
חייב בד' דברים - אם לא מת אלא הוזק נותן לו נזק צער ורפוי ושבת דהוה ליה פושע אבל בושת לא דאינו חייב על הבושת עד שיתכוין ורישא דשלא ברשות פטור מד' דברים דליכא פשיעה אבל אנזק חייב כדקיימא לן פצע תחת פצע לחייב על האונס כרצון:
חייב בד' דברים - דהתם נמי פושע הוא כיון דחזייה דעייל איבעי ליה לעיוני:
לדעתו - שלא נטל רשות מחבירו:
הוסיף לו - שליח ב"ד למי שחייב מלקות:
רצועה אחת - יותר על מה שאמדוהו ב"ד שיכול לקבל ומת גולה על ידו:

טפח רבא - לרב שימי:
בסנדליה - דרב שימי הכהו על סנדלו ל"א בעט בסנדלו לרב שימי:
אטו הוא - השליח מני:
קורא - והפלא ה' את מכותך וגו' (דברים כ"ח:נ"ט):
ה"ג - בסותר את כותלו ביום לאשפה:
להפנות - בני אדם נפנין בה לנקביהם:
מאן דמתני לה אסיפא - פטור מגלות שאינו דומה ליער כ"ש אירשא:
בשוליא דנפחי - תלמידו של אותו נפח:
מסרהב - מפציר בו לצאת:

דף לג.

אחר לית ליה אימתא - דנפח עליה והוה ליה לאסוקי אדעתיה שמא לא יצא:
וחייב בד' דברים - דהוה ליה פושע שזרק למקום שבני אדם מצויים:
מאן דמתני אהא - חייב בארבעה דברים:
כל שכן אקמייתא - הנכנס לחנותו של נגר דכיון דחזייה דעייל איבעי ליה לעיוני:
בבית - בביתו ולא בשוק:
מתני' במותר - שמין מה הזיקו של זה יותר על נזקיו של זה ובאותו מותר משלם מי שהזיק יותר את החצי:
מועד בתם משלם במותר - כלומר אם הוא הזיק את התם יותר משהזיקו תם:
גמ' כמשפט הזה יעשה לו - רבנן לא דייקי הזה דמייתי ליה לדרשה כדלקמן:
כך משפט שור באדם - דהאי קרא בשור באדם כתיב או בן יגח וגו':
כתחתון ולא כעליון - משפט התחתון משתעי במועד וקרא קמא בתם רבי עקיבא הזה דייק כלומר דינא דסליק האי קרא מיניה:
יכול - תם שחבל באדם יהא כמועד לכל דבריו אפי' לשלם מן העלייה:
מגופו משלם - ואם אינו שוה כנגד כל החבלה יפסיד ניזק ואינו נוטל אלא השור:
לפוטרו מארבעה דברים - דהכי משמע משפט זה יש לו לשלם נזק שלם ולא משפט אדם החובל בחבירו:
הני מילי צער לחודיה - משום דלא חסר ביה ממונא:
אבל רפוי ושבת - דחסר ביה ממונא אימא כי נזק נינהו ומיחייב:
קמ"ל - יתורא:
מתני' נוטל את השור - דהיינו חצי נזק:

גמ' יושם שור - המזיק בב"ד ויתן לו מזיק מעות דמי השור שהוא חצי נזקו ובשוה מנה שנגח לשוה מאתים ואין הנבילה שוה כלום קמיירי:
הוחלט השור - השור עצמו יקח ולקמן מפרש מאי בינייהו:
שותפין נינהו - בההוא שור דמשתעי ביה קרא שוינהו רחמנא שותפים וקרא משתעי בשוה מאתים שנגח לשוה מאתים כדתנן במתניתין זהו שור האמור בתורה הלכך הכא דמזיק אינו שוה אלא מנה נוטל את השור:
הקדישו ניזק איכא בינייהו - לרבי ישמעאל לא קדיש ליה לרבי עקיבא קדיש:

דף לג:

כיון דמשעבד ליה - דאי לא יהיב ליה דמי שקיל ליה לשור דרחמנא שעבדיה ניהליה:
והתניא מכרו מכור - אמר ליה חוזר וגובהו ניזק מלוקח:
לרידיא - שאם חרש בו לוקח אינו נותן דמי החרישה לניזק:
ש"מ - בתמיה והא מטלטלין לאו מידי דקאי בעיניה ולא סמיך מלוה עלייהו ואמאי טרפינן להו מלוקח:
אפותיקי - רחמנא שוייה למיגבי מהאי שור:
אין בעל חוב גובה ממנו - והכא אמאי גבי ליה מלוקח:
ומשני עבד טעמא מאי - גובהו מלוקח משום דאית ליה קלא לשעבודיה כי שווי' אפותיקי:
בר מערבא - מא"י הוה:
מכרו אינו מכור - קס"ד אפי' לרדיא:
לעולם מזיק - ומכרו אינו מכור לגופיה קאמר דהדר גבי ליה ואפילו לרבי ישמעאל:
הקדישו מוקדש - לאו קדוש ממש אלא ליתן דבר מועט בפדיונו:
כדרבי אבהו - דאמר במסכת ערכין (דף כג:) גבי מקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב וקתני התם דיהיב להקדש מידי פורתא וגבי בעל חוב דיליה ואמר ר' אבהו דהא דבעי למיתב להקדש מידי משום גזירה שמא יאמרו הקדש גמור יוצא לחולין בלא פדיון:
מכרו מכור - כולה הך ברייתא מפרש לקמן:
משעמד בדין - נשתעבד גופו לניזק ושלו הוא:
מכרו - מזיק:
אינו מכור - ואפי' לרדיא:
הקדישו אינו מוקדש - ואפילו מידי לא יהיב להקדש:

קדמו בעלי חובות כו' - מפרש טעמא לקמן:
מכרו מכור - אשור תם קאי עד שלא עמד בדין:
כדרבי אבהו - דיהיב דבר מועט:
נתנו במתנה מה שעשה עשוי לרדיא - כמכירה:
אלא שחטו - קס"ד מה שעשה עשוי לאפקועי מניזק קאמר דהתם ליכא למימר לרדיא:
נתנו במתנה מה שעשה עשוי לרדיא - כמכירה:
לפחת שחיטה - מה שנפחתו דמיו בשחיטתו אין המזיק משלם:
שעבודו של חבירו - קרקע המשועבדת לחבירו:
פשיטא - דמהכא שמעינן לה בלא מימרא דרב הונא:
ה"ג הא נמי רבה אמרה דאמר רבה - רבה אדם חשוב היה ומאדם חשוב כגון רב או רבה פרכינן כאילו כתיב במשנה או בברייתא:
כמאן דחפר בה בורות שיחין ומערות דמי - שהרי השחיטה נראית ונכרת:
בין הזיק עד שלא חב - עד שלא לוה בעליו המעות מבעלי חובין:

דף לד.

ואפי' הזיק עד שלא חב - נמי בעל חוב קדים לתפיסה וכיון דתפס אמאי מפקינן מיניה:
ש"מ - בתמיה דפלוגתא היא בעלמא (כתובות דף צד.) דאיכא למ"ד מה שגבה גבה:
אית דגרסי ואפי' הזיק עד שלא חב נמי דניזק קדים ש"מ כו' - כלומר אע"ג דניזק קדים שיעבודיה קשיא ליה האי:
אילו גבך הוה - דכבר גבית ליה קודם שהזיק:
לאו מינך משתלימנא - בתמיה:
ושבח - ניזק ועמד על ד' מאות זוז:
שאלמלא כו' - כלומר הועיל ואיכא למימר אלמלא לא הזיקו היה עומד על שמונה מאות זוז נותן לו כ"ה זוזים כשעת הנזק ולא מצי א"ל מאי אפסדתיך הא שבח טפי משום דאמר ליה ניזק אי לא אזיקתן הוי שבח וקאי על תמני מאה. ל"א שאלמלא לא הזיקו כו' ועכשיו תובע ניזק מאתים חציין של ד' מאות חצי נזק שהפסידו אינו נותן לו אלא כ"ה כשעת הנזק. וראשון עיקר:
כיחש - הניזק מחמת המכה ונראה עכשיו הזיקו גדול יותר מתחילה בשעת הנזק נותן לו כפי נזק שבשעת העמדה בדין כדקאמר לקמן קרנא דתורך קבירא ביה:
שבח מזיק - ועמד על ד' מאות:

נותן לו - כ"ה זוז כשעת הנזק ואין יכול ניזק לומר לו תן לי חלק שמינית שבו שזכיתי בו משעת הנזק וברשותי השביח:

כחש כשעת העמדה בדין - ונותן לו חלק שמינית שבו שברשותו כחש ולקמן פריך רישא לסיפא:

ה"ג כולה ר' עקיבא היא וכשפיטמו - מזיק לשור וחסר ממונו לשבוחיה הלכך לא שקיל ניזק בשבחא:

אימא רישא שיבח ניזק ועמד על ארבע מאות זוז - אפי' הכי נותן לו כשעת הנזק ולא מצי א"ל מאי אפסדתיך משום דא"ל ניזק אלמלא לא הזיקו היה עומד על ח' מאות:

ואי כשפיטמו - ניזק לשורו צריכא למימר דיהיב לו כשעת הנזק ולא מצי א"ל מאי אפסדתיך הא האי דאשבח משום פיטומו הוא וחסר ביה ממונא. ללישנא אחרינא הכי משמע אימא רישא שבח ניזק נותן לו כשעת הנזק ותו לא ולא מצי למימר ניזק תן לי ב' מאות שאלמלא לא הזיקו כו' ואי בשפיטמו ניזק צריכא למימר דלא יהיב ליה מזיק ב' מאות האי דאשבח משום פיטומא הוא וקשיא לי הא ודאי אצטריך לאשמועינן דאשתבח דאפסדיה דאי לא אזיק הוה קאי השתא בהאי פיטומא דפטמיה על תמני מאה ולשון ראשון שמעתי ועיקר:

רישא נותן לו כשעת הנזק - ולא מצי א"ל מאי אפסדתיך בין דפטומי פטמיה בין דשבח ממילא והיכא דפטמיה לא הוה אצטריך למיתנא אלא משום היכא דשבח ממילא אצטריך לאשמועינן:

כחש כשעת העמדה בדין - אריש מהדר:

מתני' וחצו את כספו - דהיינו חצי נזק:

וכן הלכה - ודאי כן הלכה דמנה נותן לו דהיינו ח"נ אבל אין זה שור האמור בתורה דקיימת ומכרו את השור החי וגו' ובגמ' מפרש במאי פליגי:

והנבילה יפה נ' זוז - דה"ל הזיקו ק"נ ופלגא נזקא דהיינו ע"ה בעי ניזק להפסיד והלכך שקיל חצי (נזק) החי וחצי המת דשוו קכ"ה ומטי לכל אחד פסידא ע"ה:

גמ' פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי - כלומר נבילה לא שייכא גבי מזיק כלל אלא שמין את הנבילה כמה פחותין דמיה עכשיו משעה שהיה חי ונותן לו מזיק חצי הפחת:

פחת נבילה - אם פחתו דמיה משעת מיתה עד שעת מכירה לר"מ דאמר לא שייך מזיק בנבילה פחת דניזק הוי ולא יהיב ליה אלא חצי מה שפחתה מיתה:

דף לד:

תם חמור ממועד - דהא גבי מועד אמרינן בפ"ק (דף י:) בעלים מטפלים בנבילה דכתיב והמת יהיה לו וגו' לניזק:

הכי נמי - דס"ל תם חמור:

כדתנן - לקמן בפרק שור שנגח ד' וה':

ר"י אומר תם חייב - אם שמרו שמירה פחותה ויצא והזיק ומועד פטור:

דכתיבי קראי - כדמפרש התם:

זה נוטל חצי החי - ששוה חציו י"ב סלעין ופלגא בשביל תשלומין שלו שלא שוה אלא ה' סלעים:

תם הקל לא כ"ש - אלמא לר' יהודה תם קל קרי ליה:

ר"מ סבר שבח נבילה דניזק הוי - דלית להו שום שותפות:

והיינו דקשיא ליה לר"י - דשמעינן ליה בברייתא דלקמן דקאמר יכול שור שוה ה' סלעים שנגח לשור שוה מנה כו' דהא דקאמר יכול משום דקשיא ליה הכי כיון דלדידיה ס"ל דחס רחמנא עליה דמזיק למשקל בשבחא יכול שור שוה חמש סלעים שנגח לשור שוה מנה והנבילה יפה נ' זוזים דשקיל מזיק חצי החי דהוו שני סלעים ופלגא וחצי המת דהוו שש סלעים ורביע:

אמרת וכי היכן מצינו מזיק נשכר - שאינו מפסיד כלום דאע"ג דקאמר ר"י לעיל דמזיק שקיל בשבחא בתשלומי ח"נ מיהא איתא ומפסיד ע"ה משור החי:

שלם ישלם - במועד כתיב אלא שני תשלומים כתב לך אחד לתם ואחד למועד לומר בעלים משלמין ואין הבעלים נוטלין:

והנבילה יפה שלשים זוז - שהוקרה הנבילה משמתה דשקיל מזיק חמשה זוזי באותן י' זוזי שהשביחה דהא לא מטי פסידא לניזק דהוא נמי מרויח ה' דינר:

אם כן מצינו לר"י תם משלם יותר מחצי נזק - א"כ דלא דריש ר"י פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי מצינו בתם משלם יותר מחצי נזק והיכי דמי שור שוה נ' שנגח לשור שוה מ' והנבילה יפה כ' והוי נזק כ' ופלגא נזקא עשרה וכי פלגי חצי חי וחצי מת נוטל ניזק בחי כ"ה ובמת י' הרי [ל"ה] נמצא מזיק משלם יותר מחצי נזק דבשלמא לר"מ לא משלם אלא חצי מה שפחתתו מיתה אלא לר"י נהי נמי דהיכא דמטי חצי החי יותר מנזק שלם נפקא ליה האי דלא שקיל ניזק חצי החי מקל וחומר ממועד כדקתני לעיל מה מועד חמור אינו משלם אלא מה שהזיק תם הקל לא כ"ש אבל הכא דליכא למימר הכי דהא פחות ממה שהזיק משלם ומיהו טפי מחצי נזק איכא:

אית ליה לרבי יהודה פחת שפחתתו מיתה - הלכך בההוא נמי מקרא נפקא ליה דלא שקיל אלא חצי נזק:

א"כ - דלפחת שפחתתו מיתה לחוד אתא לכתוב את המת יחצון מאי וגם ש"מ תרתי דשתפיה רחמנא בשבחא:

מתני' שורו שבייש פטור - כדקיימא לן (לעיל דף כו.) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו:

שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב - חצי נזק דמשונה הוא:

גמ' כל המקלקלין פטורין - לענין שבת:

חוץ מחובל ומבעיר - כדמפרש טעמא במס' שבת בפרק האורג מדאצטריך קרא למישרי מילה מכלל דשאר חובל חייב ומדאסר רחמנא שריפת בת כהן בשבת דמקלקל הוא מכלל דמקלקל בהבערה חייב כגון השורף כלי דמקלקל הוא:

אינה משנה - דאינהו נמי פטירי:

בצריך לכלבו - דהוי מקלקל על מנת לתקן והא (דתנן) נצרר הדם אע"פ שלא יצא משום צובע הוא דמחייב:

דף לה.

אף הוא נמי דלא קבעי - לאפרו ומקלקל הוא וקתני פטור מתשלומין אלמא חיוב מיתה איכא:

אף שורו דקבעי ליה - לאו דוקא דאפי' לא בעי ליה נמי חייב לשלם אלא על כרחיה תרוייהו בחדא מילתא מוקמינן האי לחיובא והאי לפטורא דהכי משמע מתני' דבמקום שזה חייב זה פטור דאי שורו בלא קבעי ליה לא מתורץ יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו דהא איהו בדלא בעי ליה מחייב בתשלומין:

בשור פקח - שהשור חכם:

ומנא ידעינן - דלהכי איכוין דאצטריך לאשמועינן מתני' דאע"ג דמריה כי האי גוונא מפטר בתשלומין הוי שור חייב דאי מסתמא אפי' מריה נמי מיחייב אי לא ידעינן ביה דצריך לאפרו ואין כאן יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו:

חינכיה - שיניו:

ופתקיה לנזייתא - דחף כסוי הכלי שהשכר בתוכו:

שורו - דפטור דומיא דחיובא דידיה היכי משכחת לה הא חיובא דידיה ליתא אלא במתכוין לבייש ושור אין בו דעת להתכוין לבושת:

ומשני משכחת לה כגון שנתכוון השור להזיק - דגבי אדם כי האי גוונא מחייב אבושת דאמר מר כו':

רבא אמר - לעולם מתני' בדלא קבעי ליה לאפרו והאי דפטור מתשלומין לאו משום דליהוי ביה חיוב מיתה דהא מתני' אפי' בשוגג נמי דליכא חיוב מיתה מיתוקמא דפטור מתשלומין כדתני דבי חזקיה:

מכה נפש בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת - הוקשו יחד דמה מכה בהמה לעולם משלם ואפי' בשוגג כדאמרי' (לעיל דף כו.) אדם מועד לעולם אף מכה אדם דפטריה קרא מתשלומין דכתיב יומת לעולם פטור ואפילו בשוגג הואיל ובמזיד שייכא מיתה:

דרך עלייה - שהרגו כלאחר יד בהרימו הגרזן דקיימא לן (מכות דף ז:) דפטור מגלות אפ"ה פטור מתשלומין הלכך גבי חילול שבת נמי אפי' בשוגג פטור מלשלם:

ה"ג הכי קאמר כיון דבמזיד נידון בנפשו - והיכי דמי בצריך לאפרו השתא דשוגג פטור:

מתני' והווזק - הנרדף:

בסלע לקה - מתחכך היה בסלע ולקה:

היו שנים רודפין אחר אחד - ושלשתן של שלשה בני אדם:

דף לה:

שניהם פטורים - דתרוייהו מדחו ליה:

שניהם חייבין - מפרש בגמרא:

גדול הזיק - ויש בגופו שוה חצי נזק:

קטן הזיק - ודמי הקטן תקח ומותר חצי נזק תפסיד:

וקטן הזיק את הגדול - ואע"ג שחצי נזקו של גדול מרובה לא תקח אלא קטן שלי וחצי נזק של קטן שלך קח מן הגדול:

גמ' על סומכוס - דאמר לקמן (דף מו.) בברייתא בגמ' בשור שנגח את הפרה ממון המוטל בספק חולקין וממתני' שמעינן דחלוקים עליו חביריו דקתני המוציא מחבירו כו':

אמר סומכוס אפילו ברי וברי - דשניהם טוענים טענת ברי ואפילו היכא דנתבע טוען ברי לי שאיני חייב ואפילו הכי כיון דלבי דינא מספקא אי קאמר קושטא חולקין דקאמרת מתניתין דלא כסומכוס:

לא כי - משמע דפשיטא ליה דבסלע לקה:

שקיל כדאמר מזיק - וגובה מן התם ואע"ג דקאמר ניזק ברי לי שזה לא הזיקני:

פטור - אף מדמי שעורין דהא אמר ליה תובע לאו שעורין יהבי לך ואחולי מחיל גביה:

דקאמר ניזק ברי לי - ואפ"ה שקיל מן התם כל שכן דהוה תיובתא דרבה בר נתן:

אלא דקאמר ניזק שמא - הלכך מתרווייהו תבע וכי לא מייתי ראיה שקיל מן התם:

רישא נמי ניזק - אומר שמא שורך הזיק ומזיק אומר ברי בסלע לקה וכי אפ"ה קאמר סומכוס דחולקין דאיצטריך לרבנן לאפלוגי ולאשמועינן דלא פלגי:
רישא דקאמר מזיק שמא וניזק ברי - והתם אמר סומכוס שהורע כחו של נתבע וחולקין ואתו רבנן לאשמועינן דלעולם יד נתבע על העליונה:
והא לא דמיא רישא לסיפא - וכיון דסוף סוף לאו בחדא מילתא מוקמת להו שפיר מצי ר' חייא בר אבא לאוקמי לרישא בברי וברי ולמפשט דסומכוס אפי' בברי וברי אמר ומאי אתקפתיה דרב פפא:
ראוי ליטול - אי מייתי ראיה ואין לו אי לא מייתי ולא תדוק מינה כדקדייקת ולהכי מוקים לה הכי ולא מוקים לה כדאוקים למציעתא לעיל בניזק שמא ומזיק ברי דאם כן היינו הך וסיפא אמאי אצטריך ורבה דאוקמא למציעתא דניזק שמא ומזיק ברי ולא אוקמה בברי וברי ולישני ראוי ליטול ואין לו משום דס"ל דסומכוס לא אמר חולקין בברי וברי הלכך רישא דקתני לא כי אלא בסלע לקה לא אצטריך למיתני' בברי וברי לאשמועינן דמוציא מחבירו כו' להכי אוקמה למציעתא בשמא וברי דתיקו נמי רישא בברי ושמא:

דף לו.

דתפס - שקדם ניזק ותפס השור:
רצה מזה גובה רצה מזה גובה - ואם אבד האחד קם חבירו במקומו ומשתלם הימנו:
במועדין - דסוף סוף משלם מעליה לפיכך כל נכסיו אחראין לפרעון:
שמע מינה - מדקתני שניהם:
ה"ג - מאי נפקא ליה מינה סוף סוף דמי תורא מעליא בעי לשלומי:
אלא לעולם בתמין - והאי דקתני שניהם לאו כדקאמרת דמאיזה שירצה יגבה אלא הא קמ"ל דכל זמן ששניהם בפנינו גובה אבל אבד האחד אינו גובה:
ור' עקיבא היא דאמר שותפין נינהו - בגוף של שור הלכך אבד השור אבד נזקו הלכך כי הוו שניהם הוא דמחייב ואי ליתנהו לתרוייהו אלא אחד אמר ליה אייתי ראיה כו' אבל לרבי ישמעאל כיון דאמר בעל חוב הוא וזוזי הוא דאסיק ביה אבד האחד לא איבד את זכותו:
מתני' שור שנגח ארבעה וחמשה - ובכולן היה תם דמשתלם מגופו והיכי דמי כגון ראה שור ונגח וראה שור ולא נגח וראה שור ונגח ואחר נגיחה שניה ראה ב' פעמים או ג' שור ולא נגח דאפי' מועד לסירוגין ליכא דשור אין נעשה מועד אא"כ נגח הג' נגיחות בשלשה

שראה כסדרן או שלא כסדרן ונעשה מועד לסירוגין והיכא דסירוגין שוין כדתניא לקמן בפירקין:

ישלם - ח"נ תחילה לאחרון ובגמרא מפרש מני:

ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו - כל חצי נזקו והראשונים יפסידו:

רבי שמעון אומר - שותפין הן בנזקין כיצד שור [שוה] מאתים שנגח כו':

ושלפניו - זה ניזק ראשון נוטל חמשים זוז והבעלים חמשים זוז דיש לניזק ראשון בו החצי הלכך משלם חצי תשלומי נזקו דסבר לה כר' עקיבא דאמר שותפים נינהו:

חזר ונגח שור שוה מאתים האחרון נוטל מנה - החצי מכל מי שהוא דמגופו משתלם ונמצא אותו שלפניו שהיה החצי שלו משלם מחלקו חצי מנזק שנוטל האחרון:

ושנים הראשונים - ניזק ראשון והבעלים שהיה להן לכל אחד רביע משלמין כל אחד רביעית של נזקו:

דינר זהב - עשרים וחמשה דינרים כסף בפרק הזהב (ב"מ דף מה:):

גמ' ראשון נשכר מבעי ליה - והאחרון יפסיד שהרי אין ראשון שותף בו שתהא שמירתו עליו להתחייב בנזקין והא לא דמיא לחב עד שלא הזיק דאמרינן בהמניח (לעיל דף לג:) קדמו בעלי חובות והגביהו לא עשו כלום דהתם הוא דאמר ליה ניזק לבעל חוב מהאי תורא דאזקן מיניה משתלימנא ובעל חוב לא מצי למימר ליה הכי הלכך ב"ח יטול נכסים אחרים אבל הכא האי ניזק והאי ניזק ולא משתלם אלא מגופו ומאי דשקיל האי מפסיד האי הלכך קמא קמא קדים:

דף לו:

יחזיר לשלפניו - כל חצי נזקו ושלפני פניו יפסידו:

יחזיר לכולן - איש לפי מה שהיה לו בו מבעי ליה:

שתפסו ניזק כו' - וכן שני וכן שלישי הלכך אין שמירתו אלא עליו:

יחזיר לבעלים מבעי ליה - דאין על הבעלים להפסיד מנה שהיה להן בו משעת נזק הראשון שהרי לא היתה שמירתו עליהן אלא על הניזק וכשהזיק לשני איבד ראשון מנה שלו ותפסו שני ונעשה עליו שומר וכן כולן נעשו שומרי שכר לשמור חלק הבעלים בההיא הנאה דמשתלמי נזקייהו מהשור דלא אעריקו ליה בעלים לאגמא:

אם יש בו מותר בנזקיו - כגון שהיה נזקו של רביעי מרובה משל חמישי כגון שור של רביעי שוה מנה יש לו במזיק חצי מנה ושל חמישי שוה נ' ואין לו על זה אלא דינר זהב יחזיר דינר זהב לשלפניו וכן כולם אם נזקו של ראשון יותר על של אחרון:

משום פשיעת שומרי' נגעו בה - לחייב את הנזקין הראשונים ור' ישמעאל היא:

שבוק מתני' - ולא תטרח לאוקמי פלוגתא דר"מ ור"ש אליבא דחד ואי קשיא נוקמא לדר"מ נמי כר' עקיבא וכשתפסו ניזק וכדשנינן דמאי טעמא מפקינן לה מר' עקיבא משום דקתני יחזיר לשלפניו והא אוקמינן אם יש בו מותר בנזקין לא אפשר לאוקמא כר' עקיבא דאי אמרת ר' ישמעאל היא אצטריך לאשמועינן דאחרון אחרון נשכר דקמ"ל הואיל ותפסו ניזק נעשה עליו שומר [שכר] וקם ליה ברשותיה ואע"ג דלא נישום השור בב"ד כדקא בעינן לר' ישמעאל אלא לר"ע ל"ל למיתני כלל בלא תפיסה נמי הוי אחרון נשכר:

הקדישו ניזק כו' - ל"ג (מאי בינייהו):

התוקע - המכהו כנגד אזנו לשון מורי. ל"א תקיעה ממש:

נותן לו סלע - דמי בושתו לבד צער ונזק ורפוי אם ישנם שם:

ההוא דתקע ליה - והיה זה תפוס משלו דאי לאו הכי לא מגבינן ליה בבבל:

סלע צורי - ד' זוזים:

סלע מדינה - שמינית שבסלע צורי והוא חצי דינר וכל מקום ששנינו שום כסף מדינה בין סלע בין שקל הוי שמינית לצורי:

לפלוג - אכתי וליתני במתני' חזר ונגח לשור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו חמשים זוז ולשלפניו דינר זהב ושנים הראשונים הבעלים וניזק ראשון י"ב דינר וסלע מדינה שהוא חצי דינר אלא ש"מ לא תני תנא סלע מדינה ולהכי לא פליג תו דלא בעי למיתני חצי דינר דבחצאין לא איירי:

ושל דבריהם - כגון האי דשיעורא דרבנן הוא:

כסף צורי - הסלע ד' דינר והדינר משקלו זהב וכן קורין בקושטנטינ"א לזהב דינר והוא שנים ומחצה למשקל הברזל:

הואיל ופלגא דזוזא הוא - דמיחייב לי ותו לא כסיפא לי מילתא למישקליה נתביה לעניים:

אנן יד עניים אנן - רב יוסף הוה גבאי בשילהי החובל (לקמן צ"ג.):

דף לז.

אין צריכין פרוזבול - דבלאו הכי לא משמט שביעית לחוב שלהן דאנן ידייהו דיתמי אנן ורמי עלן להפוכי בזכותייהו הלכך שטרות שלהן כמסורים לב"ד דמי ותנן המוסר שטרותיו לב"ד אין משמיטין וזהו גופו של פרוזבול מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינין במסכת גטין (דף לו.) להכי נקט ר"ג דנשיא הוה ובית דינו ב"ד חשוב:

זוזא מכא - פחותה צורתו:

ולא הוה משתקיל ליה - לא היה יכול להוציאו:
מתני' לקטנים - לעגלים:
הרי הוא מועד לשבתות - לפי שהוא בטל ממלאכה וזחה דעתו עליו:
ואינו מועד לימות החול - מה משפטו של זה תלמידיו היו שואלין אותו:
ג' ימי שבתות - לאחר שהועד לשבתות העבירו לפניו שוורים בג' שבתות ולא נגח חזר לתמותו ואם חזר ונגח אין משלם אלא חצי נזק:
גמ' ואינו מועד תנן - ואין מועד לשאינו מינו דידעינן ביה דלא נגח וכגון דעברינהו להו קמיה ולא נגח הלכך למי שאינו מועד לו אם נגחו אחר זמן משלם חצי נזק אבל מסתמא אם הועד לזה מועד אף לזה וכן אם הועד לקטנים מועד לגדולים:
השתא יש לומר מקטנים לקטנים - כגון ממינו לשאינו מינו אשמעינן רישא אינו מועד מקטנים לגדולים מבעיא:
דאפילו מאדם - דאית ליה מזלא לא הוי סתמיה מועד לבהמה:
אלא אי אמרת ואינו מועד - לשאינו מינו תנן:
אבל סתמיה מועד - ממינו לשאינו מינו:
השתא מבהמה לבהמה הוי מועד - ואפי' למין אחר:
מאדם לבהמה מבעיא - והא ליכא למימר דהיא גופה אצטריך לאשמועינן דהיכא דחזינן דאינו מועד לבהמה אינו משלם על בהמה אלא חצי נזק דהא פשיטא לן דתם משלם חצי נזק:
רישא אחזרה קאי - והיא גופה אצטריך דאבהמה לא משלם אלא חצי נזק ואע"ג דאייעד ליה הואיל והדר ביה חזר לתמותו ואע"ג דלא הדר ביה מאדם:
שיולי משיילי ליה - היכא דחזינן דהועד לשבתות ובימי החול לא נגח מאי דיניה:
ותו איהו מאי קא מהדר להו - הא אינהו נמי אינו מועד קאמרי:
פרושי קא מפרש לה - איידי דנקט לה משום דוקיא דידיה דדייקינן הא סתמא הוי מועד על כרחיך אסקיה למילתיה:
אלא אי אמרת אינו מועד תנן פסקה - למילתיה ואשמועינן דאינו מועד מאי תו דקתני למי שאינו מועד כו':
עד השתא כו' - בתמיה:
ואם תמצא לומר נמי איתא לדרב פפא - דסתמיה לא הוי מועד לשאינו מינו:
נגח שור וחמור וגמל נעשה מועד לכל - ולא בעינן ג' נגיחות לכל חד וחד מאחר שנתקיימה העדאתו ע"י ג' מינין:
לסירוגין - אם יגח רצופין אינו משלם אלא חצי נזק על האחרון:

ערוד - חמור הבר:

דף לז:

חמור וגמל שור שור ושור מהו - אם תמצא לומר היכא דהתחיל בשוורים שדינן לשור בתראה בתר מינו הכא מאי:

ראתה יום ט"ו בחדש זה ויום ט"ז בחודש זה כו' - ומתחילה היתה לימודה בימים אחרים:

קבעה לה וסת - לדילוג וכי חזיא הך ראייה שלישית בי"ז בחדש שלישי דיה שעתה ואינה מטמאה טהרות מעת לעת כדתנן כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה:

ושמואל אמר עד שתשלש בדילוג - אין לה וסת קבוע עד שתראה ראייה רביעית בי"ח דראייה קמייתא לאו ממניינא דלאו בדילוג חזית והכא נמי לרב בג' נגיחות נעשה מועד לדילוג ומשלם נזק שלם בשלישית ולשמואל עד שיגח רביעית בי"ח בחדש רביעי דקמייתא לאו ממניינא ונראה דהך ברייתא נמי דאייתינן לעיל [ראה] שור ונגח שור ולא נגח כו' לרב נעשה מועד דקתני אשלישית [קאי] ולשמואל ה"ק נעשה מועד לסירוגין דכי הדר נגח משלם נזק שלם אבל בהך שלישית תם הוא:

סיוטא - ביעותא שנבעת מקול השופר:

כי נגח דהקדש ליפטר - לגמרי:

הכל היו בכלל נזק שלם - האמור במועד דכתיב במועד שלם ישלם שור ובמועד לא נאמר רעהו הלכך כולם במשמע הרי לך הדיוט חייב בהקדש הלכך כשפרט לך הכתוב רעהו בתם לא לפטור הדיוט בנזק הקדש בא אלא להחמיר עליו בא לשלם נזק שלם בהקדש לימדך שלא להוציא תם מכלל נזק שלם אלא גבי רעהו:

דף לח.

הופיע - גילה ממונן והתירו:

והגלה אותם - כגון כפתורים היוצאים מכפתור (דברים ב':י"ג) וכגון ובשעיר ישבו החורים וגו' (דברים ב':י"ב) וכן אומות הרבה:

לומר שאפי' מקיימין אותן כו' - שהרי אינם מצווים אבל מעונשין לא פטרן:

למדונו תורתכם:

חוץ מדבר זה - והם לא גילו להם טעמו של דבר שיהא ממונו של כנעני בחזקת הפקר מפני הסכנה:

דגידופא הוא - כלפי מעלה:

דף לח:

מואבים עצמן - שהתחילו בקלקול ושכרו את בלעם:
פרידות - גוזלות:
בתו של רבי אם ראויה - לזרע כשר על אחת כמה וכמה שתחיה:
דקאמרה מואב - לשון פריצות שהוא מאביה:
אנגריא - להשתעבד בהן להביא להם מים ומזון:
שור של ישראל שנגח לשל כותי פטור - לקמן מוקי טעמא דקנס הוא שקנסו שלא יטמעו ישראל בבנותיהם ודיין בקנס זה אבל כולי האי לא קנסינן שיהא הם משלמים על התם נ"ש ור"מ חשיב כותי כנכרי:
גרי אריות הן - בספר מלכים (ב יז) מפורש וישלח ה' בהם את האריות וכותים כתיבי התם ויבא מלך אשור (אנשים) מכותה וקא חשיב שאר מקומות:
מרקם טהורים - עיר שרובה נכרים היא ודם נכרי' טהור מדאורייתא דכתיב (ויקרא י"ב:ב') דבר אל בני ישראל אשה כי תזריע וילדה בת ישראל מטמאה בלידה ובנדה ולא נכרית ואע"ג דרבנן גזרו עליהם שיהו כזבין על כתמיהן לא גזרו דהא כתמין דישראל גופייהו מדרבנן נינהו דמדאורייתא דם יהיה זובה בבשרה כתיב (שם טו) שתראהו מגופה ולא שתמצאהו בבגדה ואפילו ראתה מגופה אמרינן במס' נדה (דף לד.) שלא גזרו על דם נכרית טומאה אלא בעודו לח דתנן דם הנכרית ב"ש מטהרין וב"ה אומרים כרוקה וכמימי רגליה מטמאין לח ואינן מטמאין יבש:
רבי יהודה מטמא מפני שהן - רובן גרים ודמן מטמא וכישראל הם אלא שהם טועין ונוהגין בחוקות הנכרים והרי הן כישראל מומר:
מבין ישראל כו' - במס' נדה (דף נו:) פרכינן אי דישראל טהורין דמאן טמאין ותרצינן לה הכי מבין ישראל ומבין הכותים טמאים והנמצאים בערי ישראל במקום הפקר טהורים שלא נחשדו על כתמיהן להפקירן אלא מצניעין אותם שלא יטמאו בהן טהרות והנמצאין בין הכותים ר"מ מטמא שנחשדו על כתמיהן וחכמים מטהרין שלא נחשדו על כתמיהן להפקירן אלא מצניעים אותם עד שיכבסום אלמא מדאמר ר"מ דם כותים מטמא אלמא גרי אמת הן:
קנס הוא כו' - וקניס ליה טפי מת"ק:

דף לט.

משום דהוי ליה ממון שאין לו תובעים - אי אמרת ליהוי דעניים מאן אתי תבע ליה לדינא אי תבע ליה עני א"ל לעני אחר יהיבנא ליה:

מתני' שור של חרש שנגח לשור של פקח פטור - בגמ' מפרש דאין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו אבל בנזקי מועד מעמידין אפוטרופוס לשור היתומים להיות במקום הבעלים לקיים והועד בבעליו וגובים הנזק מנכסי הקרקע של יתומים אבל תם דגבייתו מגופו הוא והוא מטלטלין אין מעמידין אפוטרופוס לכך כדאמרינן בפ"ק (דף יד:) שוה כסף מלמד שאין ב"ד נזקקין אלא לנכסים שיש להם אחריות ואוקימנא ביתמי ואיכא דאמר טעמא משום דפלגא נזקא קנסא ויתמי לאו בני קנסא נינהו וקשיא לי א"כ מאי לגבות מגופו דנקט ועוד לקמן בשמעתין אמרינן במועד למ"ד צד תמות במקומה עומדת אינה נגבית מן היתומים מהאי טעמא ואי טעמא משום קנסא הוא במועד מי הוי קנסא הא לאו בחזקת שימור קיימי:

ומעידין בהן בפני אפוטרופוס - וקס"ד השתא דהאי מעידין בהם דקאמר למגבי ח"נ תמות וקשיא רישא לסיפא ולאחר שלשה עדיות נעשה מועד ומשלם נ"ש מעלייה:

חזר לתמותו - דקסבר רשות משנה מועד שיצא מרשות זה ונכנס ליד בעלים אחרים הרשות משנה את דין העדאתו:

שור האצטדין - שמיוחד לנגיחות ומלמדין אותו לכך:

גמ' אין מעמידין אפוטרופוס - לשור תם של חש"ו להיות אפוטרופוס במקום בעלים לקיים והועד בבעליו ויגבה חצי נזקו מגופו:

הכי קאמר - שור של חרש שוטה וקטן שנגחו והוחזקו נגחנין מעמידין להם אפוטרופוס ולא לגבות ח"נ אלא לשוייה מועד דכי הדר נגח משלם מעלייה:

אין נזקקין - ב"ד לנכסי יתומין לגבות מהן כלום ואפילו שטר שכתב אביהם כדמפרש טעמא במס' ערכין דיתמי לאו בני מעבד מצוה נינהו אלא נטר עד דגדלי ומפקי ליה וגבי והתם מותבינן ליה כמה תיובת' ושנינהו בשטר שיש בו רבית:

אלא אם כן רבית אוכלת בהן - שלוה אביהן מנכרי ברבית דחיישינן להפסד שלהן ומוכרין בית דין מנכסיהן ופורעין אותו חוב:

משום מזוני - שכל זמן שלא יתנו לה כתובה ניזונת משלהם:

דיינא הוא - ולא קאמר דנזקקין לנכסי יתומים:

דף לט:

ממנעי ולא עבדי - אפוטרופוס:
מעליית אפוטרופוס - שלא שמרהו כראוי:
וחוזרין ונפרעין מן היתומים לכי גדלי - דאי לא ממנעי ולא עבדי:
חזר לתמותו - לקמן מפרש מאי קאמר:
מאי הרי הוא בתמותו דקאמר סומכוס - ברישא:
אילימא דלא מייעד - בשלש נגיחות לשלם מעלייה כשהועד:
הא מדקתני סיפא נתפקח החרש חזר לתמותו - דקסבר רשות משנה מכלל דמעיקרא אייעד ליה:
הרי הוא בתמימותו - דלא גבי נגיחות תמות מיניה דאין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו:
רשות משנה - הרשות שנשתנה לה שיצא מידי אפוטרופוס ונכנס לרשות בעלים משנה את העדאתו:
ה"ג - ר' יעקב משלם ח"נ:
במאי עסקינן - דאצטריך ליה למיתני ח"נ ולא תנא רבי יעקב מחייב:
אי דעבד ליה שמירה - מעולה ונפרצה בלילה או שפרצוה לסטין משום הכי פטר ליה מנזק שלם כלל כלל לא בעי לשלומי:
ואי דלא עבד ליה שמירה - מעולה כוליה נזק בעי לשלומי:
שמירה פחותה - נעל בפניה כראוי ואמרינן [לקמן] (ד' נה:) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה זהו כראוי והיינו שמירה פחותה אצל רוח שאינה מצויה ואצטריך לאשמועינן דמשתלם ח"נ ולא כולו ולאפוקי מהני תנאי דפליגי בשילהי פירקין דאיכא למ"ד דפטור ואיכא דמחייב ליה נזק שלם ואשמועינן הכא דרבי יעקב סבר לה כרבי יהודה דאמר בשילהי פירקין במועד סגי ליה בשמירה פחותה דמייתרי ביה קראי ומפטר מנזק שלם ומיהו בחצי נזק מחייב כדאמרינן לקמן לא פטר ר' יהודה אלא על צד העדאה שבו אבל צד תמות במקומה עומדת ותם לא סגי ליה בשמירה פחותה דלא מייתרי ביה קראי ואע"ג דהך צד תמות מגופיה משתלם אית ליה לר' יעקב מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופיה כרבנן דפליגי עליה דסומכוס לעיל:
ולא פליגי - ר' יעקב ורבי יהודה:

ולאביי דאמר פליגי במאי פליגי - אי בתם לא קאמר רבי יהודה נ"ש ואי במועד ושמירה פחותה הא שמעינן ליה לרבי יהודה אפילו בשור של פיקח ח"נ ותו לא ואי בדלא נטריה כלל מאי טעם דר' יעקב:

ולא נטריה כלל - וקאמר רבי יהודה נ"ש החצי מן העלייה והחצי מן גופו דשמעינן לרבי יהודה לקמן דכל תם ונעשה מועד צד תמות במקומה עומדת ומגופו נגבית והאי אע"ג דלית ליה בעלים בני דעה מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו צד תמות:

ורבי יעקב סבר לה כרבי יהודה בחדא - דכל תם ונעשה מועד צד תמות במקומה עומדת לגבות מגופו הלכך הכא פטור מצד תמות דבהך פליג עליה דקסבר אין מעמידין אפוטרופוס לתם כו':

בשלמא לאביי דאמר פליגי שפיר - מוקי לה במועד למתניתא קמייתא דבתם ליכא לאוקמא לאשמועינן דמעמידין אפוטרופוס לתם דאשמועינן ליה במתניתא בתרייתא דאמר אין מעמידין הלכך ע"כ קמייתא נמי במועד ולא נטריה כלל ומשלם ח"נ דמועדת:

אלא לרבא דאמר לא פליגי - ואית ליה לר' יעקב מעמידין אפוטרופוס לתם:

אדמוקי לה - לקמייתא במועד לוקמא בתם:

דף מ.

אי לר"י - כלומר אי כר"י סבירא ליה דאמר לקמן תם לא סגי ליה בשמירה פחותה כגון דעבד ליה שמירה פחותה:

אי לר"א בן יעקב - דאמר תם סגי ליה בשמירה פחותה כגון דלא עבד ליה שמירה כלל ואיצטריך לר' יעקב לאשמועינן דמעמידין אפוטרופוס לתם ולהכי תנא ח"נ ולא תנא רבי יעקב מחייב סתמא דלא תימא במועד קמיירי וכולה נזקא קאמר אבל בתם אפילו פלגא נזקא נמי לא דאין מעמידין:

א"ל חדא דאית ביה תרתי טעמא - הואיל וס"ל לרבא דלא פליגי ר' יעקב ור"י בכולהו סבירא ליה הכי ולהכי אוקמה רבא במועד ובשמירה פחותה דתשמע מינה דאית ליה לר' יעקב כרבי יהודה דסגי ליה לצד מועדת בשמירה פחותה וצד תמות במקומה עומדת ולדידיה לא סגי ליה בשמירה פחותה ותשמע נמי דמעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו:

רשות משנה איכא בינייהו - בין רבי יעקב לר"י:

הרי הוא בחזקתו - שהועד בבית אפוטרופוס ומשלמים בעלים נ"ש החצי מגופו וחצי מעלייה ככל תמים שהועדו:

משלמין מן העלייה - נזק:

ואין משלמין כופר - היכא דהמית את האדם:
בדניזק שיימינן - בגופו של מת ובהכי מכפר מזיק:
נאמרה שיתה למעלה - לענין דמי ולדות כאשר ישית עליו בעל האשה:
ונאמרה שיתה למטה - במועד שהמית אם כופר יושת עליו:
כיצד משלמין כופר - דבשלמא נזקין האי פלגא משלם והאי פלגא משלם דאהזיקא דניזק קפיד רחמנא והאי מטי ליה נזק שלם אבל כופרא כפרה דמזיק הוא ותרוייהו כפרה בעו ובחצי כופר לא מיכפר:
ממשכנין אותו - גזבר הקדש דכיון דלאו לכפרה אתי משהי ליה:
חייבי חטאות אין ממשכנין אותן - דכיון לכפוריה חטאיה קבעי לה לא משהי ליה:
אסתגר בקמייתא - הוסגרתי ונאלמתי בראשונה:
ונמצא מועד - והזיק בבית שואל:
בעלים משלמין ח"נ ושואל חצי נזק - דנטירותא דתם מיהא מקבל עליה ובעלים הואיל ולא הודיעוהו משלמין החצי:
הועד בבית שואל - שהזיק בתוך ימי שאילתו ג' פעמים:
והחזירו לבעלים - ואח"כ הזיק בעלים משלמין חצי נזק לקמן מפרש טעמא דקסבר רשות משנה ופרכינן רישא לסיפא:
אריא לא שאילי - נטירותא דאריא לא קבילית עלי דאי תם הוה לא הוה נגח:
שהכיר בו שהוא נגחן - אבל לא ידע שנגח ג' נגיחות הלכך נטירותא [דתם] נגח קביל עליה והוה לי' לנטורי:
מגופו - ולא משלי:

דף מ:

הוה מודינא ומפטרינא - דפלגא נזקא קנסא ומודה בקנס פטור:
רישא אין רשות משנה - בתיובתא מייתי לה אמאי קתני רישא כשהועד בבית בעלים והזיק בבית שואל חייב באותה נגיחה נזק שלם:
תברא - קשיא אהדדי ומי ששנה זו לא שנה זו:
לאו כל כמינך כו' - לא שלך היה ולא נזהרת בשמירתו:
רישא נמי רשות משנה - כלומר חד תנא הוא ולתנא דרישא ס"ל נמי הך דסיפא דרשות משנה ורישא משום הכי הרי הוא בחזקתו שאין כאן שינוי רשות שכל מקום שהולך שם בעליו עליו:
מהו לגבי מזבח - שגבי נוגח ברצון והמית אדם פשיטא לן דפסול כדלקמן:

מן הבהמה - ממקצת בהמות ולא כולן:
להוציא רובע ונרבע - ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים שלא נסקל דפסול לגבי מזבח:
את הנעבד - שעשאו ע"ז והשתחוה לו:
המוקצה - שייחדו להקריב לע"ז:
הנוגח - שהמית את האדם ע"פ עד אחד או ע"פ בעלים ונפטר מן הסקילה:
אם נאמר רובע למה נאמר נוגח - הרי שניהן שוין בעבירה לענין סקילה במקום עדים:
נוגח לא עשה בו אונס כרצון - דכתיב כי יגח ולא שיגיחוהו:
רובע עשה בו אונס כרצון - דנרבע אנוס הוא ונסקל כרובע דכתיב ואת הבהמה תהרוגו:
לאו לקרבן - דלענין קרבן מיירי:
לא לקטלא - ולהכי קאמר נוגח לא עשה בו אונס כרצון לענין סקילה במקום עדים הלכך אי לא מעטיה קרא לענין קרבן לא נפקא לן מרובע אפילו כי עבד ברצון דלפסול דהא קל הוא מרובע לענין קטלא:
לא עשה - משמע לא עשה בו הכתוב אונס כרצון ומהיכא נפקא ליה דפשיטא ליה:

דף מא.

בחצר הניזק - דאילו ברה"ר אין חייב ברגל לדברי הכל דכתיב בשדה אחר בפ' קמא (דף ג:):
לאביי משלם כופר - אע"פ שלא נתכוון להזיק דהא אוקי דרבעה ולא קטלה הא קטלה משלם כופר:
מתני' וזה וזה חייבין מיתה - דבתם נמי כתיב סקל יסקל:
וכן בבן וכן בבת - בן קטן ותינוקת קטנה חייב עליהן סקילה וכופר כגדולים:
גמ' שאמדוהו לשלשה בני אדם - שרץ אחריהן זה אחר זה וברחו מפניו ואמדו שאם לא ברחו היה הורגן:
שסיכן ג' בני אדם - לפיכך לא נסקל בשנים הראשונים וכשנגח שלישי מתו כולם הלכך משלם עליו כופר:
הוי מועד לאדם - בתמיה:
אטרפה - לא קטלינן ליה דגברא קטילא קטיל:
הוי מועד לשלם - בתמיה:
דקטל וערק לאגמא - לאחר שהעידו בו ברח:
שהוזמו זוממי זוממין - כשנגח ב' נגיחות ראשונות והעידו בו ב' כיתות עדים באו כת אחת והזימום ופטרוהו וכשנגח נגיחה שלישית והעידו בו באתה כת המזמת להזימן

והוזמה אותה הכת אף על הזמות ראשונות ונמצא השור מועד ומשלם כופר על השלישית:

הניחא אי לייעודי תורא בעינן - ג' ימים דכתיבי בקרא:

שפיר - הרי נגח שלש נגיחות בג' ימים ואע"ג שלא נתקיימה העדאתו אלא בכת אחת לא איכפת לן:

אלא אי לייעודי גברא בעינן - שלשה ימים:

אמר לא הוה ידענא - ב' נגיחות הראשונות דאינטריה שהמזימין הטעוני:

גביה הוה קאי - שהמזימין העידו דגביה הוה קאי וראה בנגיחותיו:

רבינא אמר - משכחת לה דלא נסקל בשתים הראשונות כגון שהעדים המעידים עליו אין מכירין את השור ובג' הוכר:

מאי הוה ליה - לבעלים למיעבד ואמאי מחייבת ליה כופר:

לאחר שנגמר דינו - דהכי משמע קרא משבא שור לידי סקילה יסקל ושוב לא יאכל את בשרו:

להיכא דסקליה מסקל - ואתא לא יאכל לאוסרו בהנאה וכדרבי אבהו ונקי מבעיא ליה לדרשה אחריתי לחצי כופר ולדמי ולדות כדלקמן:

כדרך שפרט לך בנבילה. שכתב לך בה לא תאכלו והוצרך הכתוב לפרש לך בה היתר הנאה לגר אשר בשעריך וגו' אלמא לא תאכלו איסור הנאה הוי משמע:

ה"מ - דמפיק קרא לאיסור הנאה בלשון אכילה:

היכא דנפיק לן אכילה והנאה מלא יאכל - אגב דמורי לן נמי אאכילה מפיק ליה בלשון אכילה:

אבל הכא דאכילה נפקא לן מסקול יסקל - אי להנאה גרידתא אתא לכתוב לא יהנה:

אי נמי - אפילו לדידך לכתוב לא יאכל ותו לא:

את בשרו למה לי - אלא לאו לאשמועינן אע"ג דעבדיה כעין בשר שחוטה בהכשר אסור באכילה ובהנאה דהשתא אצטריך ליה לקרא לאפוקי בלשון אכילה:

אימא ה"מ - דאסור אם שחטו:

דף מא:

היכא דבדק צור - דהיינו כעין סקילה (בא) באבנים:

אטו סכין כתיבא באורייתא - שתהא שחיטתו חשיבא להתיר יותר משחיטת צור:

והשתא דנפקא ליה אכילה והנאה מלא יאכל - כרבי אבהו להיכא דשחטיה וכ"ש להיכא דסקליה בעל השור נקי למה לי:

את לא דריש - כדתניא דפירש מהן נחמיה:
שהגיע לאת ה' אלהיך תירא - לא ידע מה לרבות:
נקי מחצי כופר - דלא תימא כשהמית משלם חצי כופר כי היכי דבנזקין ח"נ:
אמר לו רבי עקיבא - פשיטא דפטור והלא אם חייב היה אין תשלומיו אלא מגופו וזה שנסקל ממה משלם יאמרו לו בעלים הביאהו לב"ד וישלמו לך הימנו:
אין דיני - אין מדרשי זה שאני דורש אלא כשהמית על פי עד אחד שאינו נסקל אבל ממונא אימא לשלם להכי אצטריך קרא:
מודה בקנס - פטור וכי היכי דמפטר מקטלא מפטר נמי מכופר ולמה לי קרא והוא הדין דהוה מצי למפרך אעד אחד פשיטא דפטור:
קסבר כופרא כפרה - לפיכך אי לא מעטיה הוה אמינא ליחייב בין בעד אחד בין ע"פ עצמו כי היכי דתיהוי ליה כפרה:
אלא במתכוון להרוג כו' - דפטור מסקילה כדתנן במתני' (לקמן דף מד.):
מתכוון אמר ליה ברישא - דראיה גדולה היא דלהאי ודאי אצטריך קרא אבל המית על פי עד אחד כו' ראיה קטנה היא דאיכא לאותוביה מודה בקנס פטור ובעד אחד נמי איכא למימר פשיטא דלא מחייב דהא תרי בעינן לאפוקי ממונא ואפילו גבי מועד נמי פטור:

דף מב.

משכח רבר - ברישא שקיל להו וכי הדר משכח זוטרי שקיל הכא נמי אע"ג דראייה גדולה אמר ליה ברישא כי הדר משכח ראייה זוטרתי אמרה ניהליה:
משכח זוטרי - ברישא שקיל להו סבר דלמא לא משכח אחריני וכי הדר משכח רברבי ולית ליה מנא כולי האי דליחזקינהו לכולהו שדי זוטרי ושקיל רברבי ה"נ המית אמר ליה ברישא דאכתי לא הוה ידע ליה מילתא דעדיפא מיניה כי הדר משכח הך הדר ביה מקמייתא:
מדמי ולדות - נגח את האשה ויצאו ילדיה:
כי ינצו אנשים - ונגפו אשה הרה ולא שוורים:
אף שוורים - דפטר להו קרא מועדים הוא דפטר אבל תמין ליחייבו:
כתב רחמנא ובעל השור נקי - למימר דלא דרשינן אנשים ולא שוורים הדומין לאנשים אלא תם פטור ומועד חייב:
גבי בושת נמי - דקיימא לן (לקמן דף פז.). שורו שבייש פטור ונפקא לן מכי ינצו אנשים יחדו איש ואחיו וקרבה אשת וגו' וקצותה את כפה ממון דהיינו בושת נימא הכי כו':
וכ"ת ה"נ - דלרבי יוסי הגלילי משלם מועד ממון בושת:

אלא אביי ורבא דאמרי תרוייהו - להכי אצטריך דאי מדר"ע הוה אמינא אנשים ולא שוורים הכי מידרש אנשים הוא דכי יש אסון באשה לא יענשו בדמי ולדות דקם ליה בדרבה מיניה אבל שוורים אפילו יש אסון יענשו בדמי ולדות דליכא בה חיוב מיתה כתב רחמנא כו':

אטו באסון תליא מילתא בכוונה תליא מילתא - ואפילו יש אסון באשה יענשו אם נתכוין לחבירו דסבירא ליה לרב אדא כר' שמעון דאמר במס' סנהדרין באלו הן הנשרפין (דף עט.) נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה וחייב ממון ולית ליה דתנא דבי חזקיה דאמר לא חלקת בו בין מתכוין לשאין מתכוין לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון ולא יהיה אסון דקרא בחבירו קדריש ליה אם אין אסון בחבירו אפילו יש אסון באשה יענש וכיון דאנשים אהיכא דיש אסון נמי יענשו אשתכח דאמעיט שוורים בין ביש אסון בין בשאין אסון ובעל השור נקי למה לי':

דף מב:

ונימא ר"ע לנפשיה - כדאקשי ליה לר' אליעזר לעיל:

כשקדם בעליו ושחטו - קודם שנגמר דינו אצטריך ליה קרא למפטריה:

אי הכי - אמאי מותיב ר"ע לרבי אליעזר לעיל הביאהו לב"ד ולא אסיק אדעתיה דמצי לשנויי ליה כשקדם ושחטו אי לית ליה טעמא אחרינא:

אמר לך - ר' אליעזר שקדם ושחטו לא אצטריך קרא דהתם כי הרגו שלא בכוונה אצטריך למפטריה מכופר:

דשור לאו בר קטלא הוא כלל - ואי לא מיעטיה הוה אמינא עיקר חיובו כופר הוא:

אבל הכא - דשור בר קטלא הוא תחילת דינו נפטר מממון ולא חלה עליו תשלומין דאיכא למימר הביאהו לב"ד הלכך כי קדים ושחטו נמי בלא קרא מיפטר ולא צריך קרא:

לר"ע נמי ודאי הכי הוא - קושיא היא:

נשלם דמי עבד מעלייה - ואע"ג דמקטיל דהא לגבי חבלת אדם אין תורת תם עליו ואינו נפטר בטענת הביאהו לב"ד כתב רחמנא נקי:

והא תבריה רבי עקיבא לגזיזיה - דאשמעינן בהדיא דאין משתלם אלא מגופו ואכתי איכא למימר הביאהו לב"ד:

הואיל ומחמירני בעבד - לגבי מועד:

חלקת בו בין תם למועד - דמועד משלם כופר ותם פטור:

חלקת בו בין תם למועד - דמועד משלם כופר ותם פטור:

שאינו נותן אלא שלשים - אפילו שוה ק' מנה:

והמית איש וגו' - במועד כתיב:
נזקיה ליורשיה - ולא לבעלה:
[**וירש אותה**] - ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו וגו' שארו זו אשתו והא ליכא למימר דלדידה ניתיב ירושה דידיה דהא ממשפחתו כתיב אלא ה"ק ונתתם את נחלתו לקרוב אליו ממשפחתו ושארו שהיא אשתו הוא יורש אותה:
לא אמר ר"ע - נזקיה ליורשיה:
אלא - בכופר הואיל ואין משתלם אלא לאחר מיתתה. הלכך לא זכתה בו מחיים:
והוה ליה ראוי - ולא מוחזק וקיימא לן ביש נוחלין (ב"ב דף קיג.) דאין הבעל יורש את אשתו בראוי לבוא לאחר מיתתה כבמוחזק לה מחיים:
מאי טעמא - אין כופר משתלם אלא לאחר מיתה אע"ג דכתיב והמית נימא דכיון שאמדוהו למיתה לישתלם מחיים:
[**והמית כו'**] - שור אינו בסקילה עד שימות הניזק דכתיב והמית איש והשור יסקל:
ודמי ולדות לבעל - התורה זכתה לו כדכתיב בעל האשה (שמות כא):
אין האשה נותנת ליורשיה - נזק וצער:
היתה שפחה ונשתחררה כו' - כלומר היתה משוחררת מעוברת ממשוחרר:

דף מג.

או גיורת - מעוברת מגר ומתו שניהם פטור מן הכל שהוא קודם הואיל ואין לה יורשין כל הקודם בשלה זכה וזה שישנו בידו קודם לכל אדם אבל ישראלית מעוברת מישראל אפילו אין להם בנים יש לה יורשין לירש חלקה ויש לו יורשין לירש חלקו ודוקא נשתחררה קודם חבלה אבל היתה שפחה כשחבל בה חייב בכל אפילו בדמי ולדות ויתן לאדוניה דדמי ולדות שפחה אינם אלא לבעלים שלה כדאמרינן לקמן בשור שנגח את הפרה (דף מט.) דאמר ליה חמרתא מעברתא אזקת מינאי:
בגרושה - עסקינן ומש"ה נותן ליורשיה שגירשה אחר החבלה:
וכי אמרי הכא - בגרושה ולא מוקמינן לה בהכי:
בעל האשה - אבועל הקפיד:
ונוקמה לרבה כו' - למה להו לרבה ולר"נ לאוקמה בגרושה לוקמה מר כדאית ליה ומר כדאית ליה ביש נוחלין נוקמה לרבה כגון שגבו ב"ד מעות מן המזיק לשלם נזק וצער ואע"פ שנתחייב לה מחיים לא עדיף ממלוה בשטר:
דאמר רבה גבו - יורשין קרקע במלוה שהלוה אביהם יש לו לבכור פי שנים דהוה ליה כמוחזק דהאי קרקע אשתעבד ליה לאבוהון:

גבו מעות אין לו - פי שנים דלאו הני מעות הניח אביהן והוי ראוי:
ור"נ אמר גבו מעות יש לו - דכמוחזק דמי שהרי מעות הלוה אביהם ומעות נטלו:
גבו קרקע אין לו - דקרקע לא הניח אביהם והוי ראוי והכא נמי לוקמא ר"נ כגון שגבו קרקע דהוי ראוי:
אמרי - הני מילי דאפלוג רבה ור"נ ביש נוחלין:
אליבא דבני מערבא - דשלחו בכור נוטל פי שנים במלוה ולא ברבית ואוקימנא אליבא דרבנן דפליגי עליה דרבי דאמרי אין בכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן דאי רבי אפילו ברבית נמי שקיל פי שנים דשבחא דממילא הוא ופרשוה רבה ור"נ להא דבני מערבא דאמרי לרבנן בכור נוטל פי שנים במלוה מר בגבו מעות ומר בגבו קרקע:
ה"ג - ה"מ לבני מערבא אליבא דרבנן כי קאמר הכא כרבי:
וכי אמרי הכא - בגרושה ולא מוקמינן לה בהכי:
כרבי - דאמר בכור נוטל פי שנים בשבח דכמוחזק דמי וכ"ש במלוה דכמאן דגביא דמי לא שנא גבו קרקע ולא שנא גבו מעות הלכך אי לאו דגירשה שקיל דבעל כבכור ומיהו בכופר אפילו רבי מודה דראוי הוא דהואיל ואין בו שום חיוב מחיים לא הוי כשבחא דממילא:
שור שלא בכוונה פטור מסקילה - כדתנן במתני' (לקמן דף מד.) נתכוין להרוג את הבהמה כו' וילפינן לה בגמרא כמיתת בעלים כך מיתת השור:
שור שלא בכוונה פטור מסקילה - כדתנן במתני' (לקמן דף מד.) נתכוין להרוג את הבהמה כו' וילפינן לה בגמרא כמיתת בעלים כך מיתת השור:
אין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כופר - ור"א דאמר לעיל (דף מא:) אין דיני אלא במתכוין להרוג כו' פליג עליה דמדאיצטריך קרא למפטריה בתם שלא בכוונה מכלל דמועד שלא בכוונה (בר כופר הוא ועוד מתניתין בהדיא תנא לקמן דפליגי עליה דקתני מועד שלא בכוונה) פטור ממיתה וחייב בכופר ורבה אקרא סמיך ומוקמינן למתני' דלקמן כוותיה דהאי דקתני מתני' פטור מכופר ומסקילה קאמר:
או שורו של פלוני - במועד אוקימנא בפירקא קמא קתני מיהת המית שורי את פלוני משלם ע"פ עצמו:
מאי לאו כופר - ואע"ג דאין השור בסקילה שהרי הודה ואמרו כמיתת בעלים כך מיתת השור ואדם בהודאתו אינו נהרג:

לא דמים - הא דקתני משלם לאו בתורת כופר דניבעי כפרה דאפילו לא משלם נמי כגון אי לית ליה נכסי לאו בכלל עונש הוא דאין כופר בלא סקילה דשור אבל היכא דאית ליה נכסי ע"כ משלם דמים דלא גרעה מיתה מנזקין דאילו אזקיה אע"ג דאינו בסקילה בעי לשלומי ליה פחת דמיו ה"נ משלם דמיו ליורשיו:

אינו משלם ע"פ עצמו - דשלשים של עבד קנס הן:

ואי דמים - כלומר ואי ס"ד יש תורת נזקין להיכא דקטליה וע"כ כי היכי דבן חורין במקום שאין כופר משלם דמיו עבד נמי במקום שאין קנס משלם דמיו ואמאי קתני דלא:

שנוייא דחיקא - בתרי טעמא:

דף מג:

מיהו בן חורין - דאשכחן ביה כופר ע"פ עצמו:

והיכי דמי כגון דאתו סהדי כו' - דהכא ודאי משלם כופר דכופרא כפרה ולא קנסא דליפטר משום הודאת עצמו והיכא דליכא עדים כלל הוא דפטרנא מכופר משום גזירת הכתוב דאין השור בסקילה והכא הרי השור בסקילה בהעדאת העדים דאי נמי תם הוי בר סקילה הוא הלכך היכא דליכא עדים כלל דאינו בר כופר משלם דמים אבל עבד דלא משכחת ביה קנס ע"פ עצמו דאי נמי אתו סהדי ואמרי קטל עבד ולא ידעינן אי תם אי מועד ואמר מריה מועד הוא דפטור מקנס אע"ג דהשור בסקילה ואפילו תם כדאמרינן לקמן כל שחייב מיתה בבן חורין חייב בעבד מיהו מודה בקנס פטור הלכך כי ליכא עדים כלל אפילו דמים לא משלם:

אלא לאו דמים - וקתני כל שחייב בבן חורין חייב בעבד וכיון דאמרת בן חורין ע"פ עצמו משלם דמים אמאי קתני לגבי עבד אינו משלם ע"פ עצמו:

הכי קאמר כל שחייב כו' - הכי פירושא דברייתא דקתני כל לאו במודה מפי עצמו קאי אלא בהעדאת עדים כסתם כל באי לב"ד והעדאת עדים ליכא מידי דמחייבת בבן חורין דלא מיחייב בעבד והכי קאמר כל שחייב בבן חורין בכוונה ע"פ עדים כופר כלומר כל שחייב בבן חורין כופר כגון בכוונה וע"פ עדים חייב נמי בעבד בכוונה ע"פ עדים קנס שלשים דהא השור בסקילה וכל שחייב בבן חורין דמים והיכי דמי כגון שלא בכוונה ע"פ עדים חייב נמי בעבד דמים אבל ע"פ עצמו אע"ג דבבן חורין משלם דמים בעבד פטור כדאמרן הואיל ומצינו חילוק בע"פ עצמו בין כופר דבן חורין לקנס דעבד אבל בעדים שלא בכוונה לא אשכחן חומרא בכופר מבקנס דהכא והכא פטור הלכך לגבי דמים תרוייהו כי הדדי נינהו:

אי הכי - דשורו שלא בכוונה ע"פ עדים דליתיה בתורת כופר משלם דמים כיון שיש דמים למיתת אדם במקום שאין כופר וקנס אשו נמי דליתיה בתורת כופר לשלם דמים שלא בכוונה דהא ישנה בתורת נזקין ומיהו בכוונה פשיטא לן דפטור דקם ליה בדרבה מיניה:

היה גדי כפות לו - לגדיש:

חייב - אגדי ואגדיש ופטור על העבד דהיה לו לברוח:

עבד כפות לו וגדי סמוך לו - ונשרפו עמו פטור וקסבר רבא האי פטור אעבד וגדי קאמר אעבד משום דאין תשלומין לעבד אלא במקום קנס בשור המועד ואגדי משום דהיה לו לברוח אבל משום דקם ליה בדרבה מיניה לא פטר ליה דקסבר אשו משום ממונו ואין כאן חיוב מיתה:

האמר ר"ל - בפ' כיצד:

כגון שהצית בגופו של עבד - דאיכא עליה חיוב מיתה ואפילו אגדיש נמי פטר ליה משום דקם ליה בדרבה מיניה:

בין דבר שאין ראוי לה - ליחכה נירו וסכסכה אבניו:

ואילו שהאש משלמת שלא בכוונה - דליכא דרבה מיניה דמים:

מה שאין כן בבור - דפטר ביה מיתת אדם דכתיב שור ולא אדם לא קתני:

אלא רבא גופיה - הא דאותיב לעיל אשו שלא בכוונה לאו דפשיטא ליה דלא משלם ובתיובתא מייתי לה אלא בלשון בעיא אייתי לה והכי קאמר ליה רבא לרבה אי הכי דשור שלא בכוונה שאין כופר יש דמים אשו שלא בכוונה מאי:

אבל אש דבכוונה לא משלם כופר - חדא דאין כופר באש ועוד דקם ליה בדרבה מיניה:

לרבות כופר שלא בכוונה - אע"ג דאין השור בסקילה ופליגא אדרבה:

לרבות עבד שלא בכוונה - לקנס:

אם כופר כתיב במקום תשלומים - דסברא דלרבויי אחריני אתא לתשלומין דלגופיה לא אצטריך דהוה ליה למכתב כופר:

אם עבד לא כתיב גבי תשלומין - אלא גבי נגיחה אם עבד יגח ולגופיה אצטריך לחלק בין עבד לבן חורין:

לחייב על הקטנים - סקילה:

והלא דין הוא - ולא צריך קרא:

הואיל וחייב - מיתה באדם ההורג את האדם:

וחייב - מיתה שור באדם:

לא חלקת בין נהרגים קטנים לגדולים - דכתיב כי יכה כל נפש אדם אפילו קטנים במשמע:

מה אדם באדם שלא עשה כו' - רוצח קטן כגדול דכתיב (ויקרא כ"ד:י"ז) ואיש כי יכה איש ולא קטן:
חייב בו - על הנהרגין קטנים כגדולים:

דף מד.

שור באדם שעשה בו - שור קטן ההורג כשור גדול ההורג דהא שור בן יומו קרוי שור דכתיב (ויקרא כ"ב:כ"ז) שור או כשב כי יולד:
אינו דין - שחייב בו סקילה על תינוק קטן כעל אדם גדול:
שכן חייב - בנזקין ארבעה דברים שהשור פטור מהן ונזק לא חשיב דהא שור נמי נזקא משלם:
ת"ל בן ובת - קטנים משמע דלעיל מיניה כתיב והמית איש או אשה:
ואין לי אלא במועד - דקרא במועד כתיב:
לא חלקת בין תם למועד - לענין סקילה:
שהורע כחן בנזקין - דאם הזיקו משלמין:
יפה כחן - דחרש שוטה וקטן פגיעתן רעה החובל בהן חייב והן שחבלו באחרים פטורין:
וכי דנין קל מחמור - תם ממועד:
להחמיר - על הקל דנימא כי היכי דחמור חייב קל נמי חייב דקדרשת תם ממועד במה מצינו דקתני חייב באיש ואשה וחייב בבן ובת במועד דהא חיוב דבן ובת במועד הוא דכתיב וקאמרת מה חיוב דאיש ואשה (במועד) עשה בו תם כמועד אף בן ובת נעשה בו תם כמועד ואשתכח דקא ילפת תם ממועד דאי לא אשכחת חיוב דבן ובת במועד לא הוה ילפת ליה בתם מאיש ואשה דהא במועד גופיה אי לאו דרבינהו קרא לא מצית לאתוויינהו מדינא לעיל:
אם החמיר - הכתוב בבן ובת באיש ואשה במועד כתב לך שהרי חמור הוא לענין כופר:
נחמיר - אנן מדינא בתם הקל בתמיה:
אם אמרת באיש ואשה - כלומר וק"ו דדרשת נמי בסיפא פריכא הוא דאם אמרת באיש ואשה כו' ל"א וכי דנין קל וחומר בן ובת שפטורין מן המצות מאיש ואשה וזה שמעתי וראשון מצאתי וכשר הוא מן האחרון דהיכי פשיטא ליה הך קולא והך חומרא דקמתמה וכי דנין כו' והא תנא אשכח חומרא בבן ובת דיפה כחן בנזקין מאיש ואשה:
ת"ל בן ובת - קטנים משמע דלעיל מיניה כתיב והמית איש או אשה:
ת"ל או בן יגח או בת יגח - יגח יגח תרי זמני דריבה לה נגיחה למועד ולתם למיתה ולנזקין:

פטור ממיתה - דהא לא נתכוין דאמרינן לקמן (מד ע"ב) כמיתת בעלים אם הרג כן מיתת השור שהרג:
וחייב בכופר - דדרשינן כופר אם כופר להביא שלא בכוונה:
ורב אמר פטור מזה ומזה - כדדריש רבא לעיל השור יסקל וגו' כל זמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר:
והא תם הוא - אפילו למאן דדריש אם כופר ה"מ למועד שלא בכוונה והאי תם הוא בחיכוך זה:
במועד ליפול על בני אדם בבורות - לקמן בשור שנגח את הפרה (דף מח:):
בשלמא התם - גבי שור שנפל על האדם בבור איכא לתרוצי כדמתרצינן התם דהאי דלא קטלינן ליה בנגיחות ראשונות כגון דחזא ירוקא ונפל שלא בכוונה על זה שראה עשב בתוך פי הבור ובא לאוכלה ונפל:
אלא הכא - הואיל ומועד לכך מאי שלא מתכוין איכא:
הכא נמי - דחזינן ליה דמתחכך להנאתו ולא להפילו עליו:

דף מד:

ואכתי צרורות נינהו - ואין כופר כתוב אלא בנגיחה דהוי גופו ממש:
דקאזיל - כותל:
מיניה מיניה - ע"י דחיפתו וגלגולו כל שעה עד שמפילו עליו ומיהו אינו מתכוין להרוג:
חייב בכופר ופטור מן המיתה - דדרשינן כופר אם כופר והיינו כוותיה דשמואל:
והנזקין - שהזיק שור שלא בכוונה ולא הרג:
מכופרו - דאמרינן שלא בכוונה חייב מרבויא דאם כופר:
חיוביה דשור - תשלומי נזקיו מחמת הבור באין:
מחיובי' דשור - קטליה:
כופר חיובא דבעלים - כפרת נפשו:
מה בעלים עד דמכוין ליה - ר' שמעון אית ליה הך סברא גבי רוצח באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עט.) ורבנן פליגי עליה ואמרי אף בעליו נמי מתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב דהאי וארב לו אמרי דבי רבי ינאי רבנן מוקמי ליה פרט לזורק אבן לגו לתוך חבורת אנשים ויש שם כנענים וישראלים ואיכא למימר לכנענים נתכוין:
תיפוק ליה דרובא כנענים נינהו - ולא איצטריך קרא למפטריה:
ואי נמי - חמשה כנענים וחמשה ישראלים לא איצטריך קרא למפטריה דרחמנא אמר (במדבר ל"ה:כ"ה) ושפטו העדה והצילו העדה דהא ספק נפשות להקל:

לא צריכא דאיכא תשעה ישראלים - דאי לאו קרא הוה אמינא זיל בתר רובא ולישראל איכוין ואע"ג דדלמא לאו להאי איכוין נתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב קא משמע לן קרא דהואיל והוה ליה כנעני קבוע ביניהן כמחצה על מחצה דמי וספק נפשות להקל ולכל מילי דקיימא לן קבוע כמחצה על מחצה דמי מהאי קרא נפקא לן:

מתני' שור היתומים - שאין להן אפוטרופוס או שור אפוטרופוס של יתומין אלא שעל אפוטרופוס לשומרו:

גמ' שור שור ז' - ז' שור כתובין בפרשה בנוגח אדם:

שור האשה - דלא תימא בעל השור כתיב לשון זכר:

מדקתני תרתי - שור הפקר תרי זמני:

הא קמ"ל - הא דהדר תנא שור הגר לר' יהודה דאע"ג דנגח בחיי הגר ומת והוי ליה הפקר פטור:

והועד בבעליו - היינו בב"ד דאין העדאה אלא בב"ד:

מתני' מסרו לשומר חנם - עד שלא נגח ולאו אירשא קאי אלא מילתא אחריתי היא:

תחת הבעלים - מתחייבין בנזקין כבעלים:

גמ' אם עד שלא נגמר דינו מכרו מכור - ואפילו לרבנן דלא דרשי בבעליו דנהוי מיתה והעמדה בדין כא' ומיחייב קטלא:

דף מה.

מכור - הוא לרדיא:

הקדישו מוקדש - ונפקא מיניה דאי מיתהני מיניה מעל:

מוחזר - ואע"ג דשקלי ליה בי דינא הוי שומר פטור דהא כשהחזירו שור מעליא הוא:

אינו מוקדש - דלאו ברשותיה דמריה קאי לאקדושיה:

אין אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך - ונפקא מיניה לגזל חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו אינו מוחזר:

דא"כ - דלרבנן אין אומרין:

ליפלגו - רבנן בחמץ בפסח ולימרו דחייב ואנן קיימא לן בהגוזל עצים (לקמן ד' צח:) דלרבנן אומר לו הרי שלך לפניך דקתני גזל חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו וכן שור עד שלא נגמר דינו אומרין לו הרי שלך לפניך אבל משנגמר לא והא סברא לרבנן הוא דשמיעא להו וקתני דבחמץ בפסח מודו דאמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך אלא דכולי עלמא אמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך היכא דאיסורא ממילא אתא ליה כגון חמץ בפסח ולא מצי א"ל האי לאו מידי הוא אבל הכא משום הכי אמרי רבנן אינו

מוחזר דאמר ליה אתפסתיה לתוראי כו' והזיקא דבידים הוא שהביאו לבי דינא והאי דנקט אי אהדרתיה ניהליה לאו משום דחיובא דלא אהדריה הוא דא"כ בחמץ בפסח נמי לימא ליה אי אהדרתיה ניהלי הוה אכילנא ליה ועוד לר' יעקב נמי נהי דגומרים דינו של שור שלא בפניו נימא ליה אי אהדרתיה ניהלי הוה שחיטנא ליה אלא אדלא אהדריה לא מחייבי ליה רבנן דהא קמהדר ליה השתא ואמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך אלא חיוביה משום דהוליכו לב"ד בידים והכי קאמר ליה לא היה לך להוליכו לב"ד דאי הוה בידי הוה מערקנא ליה מינייהו:

סוף סוף מיגמר הוה גמרי ליה לדיניה - הלכך הוה ליה הזיקא דממילא ולא בידים:

מה בעלים בפניהם - כדכתיב עד עמדו לפני העדה למשפט (במדבר ל"ה:י"ב):

אי דנטריה - שמירה מעולה:

כולהו נמי ניפטרו - מדמי שור בר משואל דהא אנוסין הם:

שמירה פחותה - דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה:

כלתה ליה שמירתו - דאין עליו להתחזק בשמירתו ודי בכך ולאו פשיעה היא הלכך לגבי בעלים פטור מדמי שור דהא סגי ליה בשמירה פחותה ובעי כפרה:

והני לא כלתה שמירתן - שחייבין היו להתחזק בשמירתו שיהא שמור לבעליו ופשיעה היא מידי דהוה אגניבה ואבידה:

כמאן אי כר"מ - דאמר במתניתין מועד לא סגי ליה בשמירה פחותה ומשום הכי נמי קתני משלמין כופר:

דף מה:

דאמר שוכר כשומר חנם דמי - בבבא מציעא בהשואל (ד' צה:) ונתני חוץ משומר חנם והשוכר:

ואי כר"י - היכא דשמרו שמירה פחותה אמאי משלמים כופר האמר ר"י מועד סגי ליה בשמירה פחותה:

ר"א היא דאמר - במתניתין אין לו שמירה למועד אלא סכין ואפילו שמירה מעולה וכ"ש האי דשמירה פחותה נטריה ומשום הכי משלמין כופר ולענין דמי שור נמי חייבין דעליהן לשומרו שמירה מעולה הואיל ונושאי שכר הן ובדנטריה שמירה מעולה לא מצי מוקים לה אפילו לר"א דאע"ג דלענין כופר חייבין דלא סגי ליה בשמירה מעולה לענין דמי שור לבעלים פטורין דהא נטרוהו ומאי הוה להו למיעבד:

אלא סכין - ואפילו שמרו שמירה מעולה והפיל הכותל ויצא חייב ושלש מחלוקות בדבר לר"מ בשמירה פחותה חייב ובמעולה פטור ולר"י בפחותה נמי פטור ולר"א במעולה נמי חייב:

וסתמא דמילתא - שור נגחן כי מקבל איניש נטירותיה עליה למה שהוא מוחזק מקבל עליה דלא לזיק אחריני אבל דלא ליזקיה אחריני לא מסיק אדעתיה שהרי אין שור מתיצב לנגדו מפחדו:

מתני' ונעל בפניו כראוי - היינו שמירה פחותה דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה לקמן בהכונס (דף נה:):

ולא ישמרנו בעליו - במועד כתיב מיעט הכתוב לשמירה מועטת כדמפרש בגמרא:

אין לו שמירה - למועד:

אלא סכין - ואפילו שמרו שמירה מעולה והפיל הכותל ויצא חייב ושלש מחלוקות בדבר לר"מ בשמירה פחותה חייב ובמעולה פטור ולר"י בפחותה נמי פטור ולר"א במעולה נמי חייב:

גמ' לאו בחזקת שימור קיימי - אין אדם משמר שורו כלל אלא מניחו ויוצא:

נגיחה לתם נגיחה למועד - מגזירה שוה דלבעי נמי תם שמירה מעולה:

סתם שוורים בחזקת שימור קיימי - אין לך אדם שאינו משמר שורו שמירה פחותה וחייב הכתוב בתם אלמא שמירה מעולה בעי הדר כתב כו':

וכי תימא - נילף נגיחה נגיחה דתם נמי לסגי ליה בפחותה:

והא - לא ישמרנו מבעי ליה ללאו כלומר לגופיה דאם לא שמרו שמירה מעולה ליחייב ודרשינן ביה ריבוי אחר ריבוי ומיעוטא דתם מנא ליה:

לזה - מיעטתי לפחותה ולא לאחר:

אבל צד תמות במקומה עומדת - דלא סגי ליה בפחותה ומשלם חצי נזק:

אליבא דמאן - כלומר הא ודאי לענין תשלומין לא אצטריך ליה לרב לאשמועינן דלימין נזק שלם ולשמאל שלא הועד לה משלם חצי נזק דהא כי האי גוונא טובא תנן דאפילו מועד לאדם אינו מועד לבהמה וכ"ש מועד לקרן ימין שהוא צד חזקה שבו אינו מועד לשמאל אלא ודאי רב לענין שמירה אשמועינן ואי אליבא דר"מ הא תם ומועד לענין שמירה כי הדדי נינהו לא גרסינן אי אליבא דר"מ פשיטא ואי גרסינן הכי מפרש אי אליבא דר"מ ולענין שמירה לא אשמעינן רב דהא אין חילוק בשמירתו אלא לענין תשלומין אשמעינן פשיטא דהא כי האי גוונא טובא תנן:

אלא אליבא דר"י - ואשמועינן רב דאם שמרו שמירה פחותה ויצא והזיק בקרן ימין שהועד לה פטור דמועד בשמירה פחותה סגיא ליה ואם נגח בשמאל חייב דתם לא אמעיט לשמירה פחותה:

מאי אריא קרן שמאל - דאי נגח בה חייב חצי נזק כי נגח בימין נמי איכא צד תמות ומועדת לחציו פטור ולחציו חייב דהא צד תמות במקומה עומדת ואשתכח דהכא נמי חצי נזק משלם ומאי נפקא לן מדרב:

לית ליה דרב אדא - אלא לגמרי פטר ביה ר"י ואשמעינן רב דכי האי גוונא משכחת צד תמות ומועדת בחד תורא ולענין שמירה דאם שמרו שמירה פחותה והזיק בקרן ימין פטור לגמרי ואם בשמאל משלם חצי נזק:

דף מו.

אבל מועד לגמרי לא משכחת לה לצד תמות כלל - דליחייב חצי נזק:

שלא יגדל אדם כו' - הכי נמי האי לא ישמרנו לא יקיימנו הוא:

מתני' שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה - ומת:

ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה - ולא מת מחמת הנגיחה:

אם משנגחה - ומחמת הנגיחה הפילתו:

ורביע נזק - דתם חייב חצי נזק והאי ולד מוטל בספק הוא וחולקין:

וכן פרה שנגחה כו' - מפרש בגמ':

פרק חמישי - שור שנגח את הפרה

גמ' אי נמי לכי הא - דיכול לומר לשחיטה מכרתיו לך ואף על גב דאיכא למימר זיל בתר רובא ורובא לרדיא קזבני והוי מקח טעות אשמעינן מתניתין דהואיל ונקיט מוכר דמי הוה ליה אידך מוציא מחבירו ועליו הראיה:

לנכסתא - לשחיטה:

דמי רדיא - יקרין:

דף מו:

בעל דברים - תובע:

שאין נזקקין אלא לתובע תחילה - כגון ראובן תובע משמעון מנה שהלוהו (בעדים או בשטר) ושמעון משיבו תפסת משלי החזר לי מה שתפסת או משכון היה בידך ונפחת מדמיו שנשתמשת בו בתחילה נזקקין לטענת ראובן ומוציאים לו המנה משמעון ואחר כך נזקקין לו לטענת שמעון לדון על דבר התפיסה והמשכון:

דקא זילי נכסיה - שיש כאן תגרין שיקנוהו בדמים יקרים ומחר ילכו להם אי נמי שקרקעותיו זלות ע"י תביעה זו שרואין אותו דחוק ואם יוציאו לו תפיסתו או משכונו ימכרם וישלם לו מהן:

חצי נזק ורביע נזק - הרי כל הנזק חסר רביע ואמאי הא תם הוא ופלגא נזקא הוא דבעי שלומי ותו לא והאי כל נזקא נכי רבעא דמחייבת ליה לשלומי מאי עבידתיה:

אמר אביי חצי נזק - דקתני היינו חצי תשלומין שישנו על הפרה אם אין ולד דהא איהי משלמת ח"נ השתא משלם רבעא משום דאית ליה שותפות וכדמפרש ואזיל דולד דאיניש אחרינא הוא:

ורביע נזק - דקתני אולד רביע חצי נזק שהיה חייב אם הוא לבדו נגח דהיינו אחד משמנה בנזק כדמפרש טעמא:

ואי פרה וולד כו' - דפרה דחד וולד דחד. כגון שמכר לו פרה חוץ מעוברה:

דא"ל - בעל הפרה:

גלית אדעתיך דשותפא אית לי - ורבעא דנזקא הוא דמחייבנא לך ובעל ולד אמר ליה אי ודאי עם ולד נגחה הואי אנא שותפא ומחייבנא לך רבעא דנזקא השתא דמספקא לך שמינית משתלמת מינאי:

דף מז.

ליתא לפרה - ותם אין משלם אלא מגופו ואמר ליה הב לי כולה פלגא הזיקא מולד דאיהו נמי אזקן בהדי פרה ורבא ס"ל דחד גופא הוא והוי כאחד מאבריה כדמפרש בסיפא דמילתיה משלם ליה מינה רבעא דנזקא ואידך רבעא מפסיד ואפי' שוה הולד כל פלגא נזקא:

משתלם כוליה חצי נזקא מולד - כי ליתא לפרה:

פרשא - דבר המופרש ממנה:

אין שמין - אריש קאי שור שנגח את הפרה והפילה אין שמין כל אחד בפני עצמו שעולין דמי הנזק הרבה אבל שמין פרה מעוברת כמה היתה יפה תחילה וכמה היא שוה עכשיו אם מתה אם חיה:

מכחיש - מפסיד ולקמיה פריך אי דינא הוא לכחוש:

בקוטע יד עבדו של חבירו - אין שמין היד בפני עצמה לומר כמה אדם רוצה ליטול לקטוע יד עבד כזה דודאי הרואה עבדו שלם אין קוטע ידיו אלא בדמים מרובים אבל שמין עבד זה כמה הוא שוה עכשיו וכמה היה שוה תחלה:

המזיק שדה חבירו - קוצץ נטיעותיו או אכל ערוגה אחת אין שמין אותה לבדה אלא שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה תחלה ומה פחתו דמיה בשביל ערוגה זו:
פטומא - מה ששמין אותה שהיתה יפה מפני שומנה הוי דבעל פרה דהא ולד מחמתיה לא אתי שומנה:
נפחא מאי - מה שהיתה יפה מפני נפחא למי ישלם:

דף מז:

מתני': **היה אביו או בנו** - של בעל הבית בתוכו:
משלם את הכופר - בגמ' פריך הא תם הוא ואמאי נקט הכי:
גמ' טעמא דשלא ברשות - משום הכי אם הוזקה בהם בעל קדירות חייב:
מני רבי היא - דאמר בסיפא בכולן אינו חייב כו' דקס"ד דלרבנן כי היכי דבעל חצר ברשות מיחייב בנזקי קדירות דבסתמא קביל עליה נטירותא הכי נמי מיחייב בעל קדירות בנזקי בעל הבית דבסתמא כי יהיב ליה בעל הבית רשותא למיעל קביל עליה קדר נטירותא דלא ליזקו קדירותיו לבעל החצר:
תברא - קשה אהדדי רישא וסיפא דת"ק ומי ששנה זו לא שנה זו ותנאי היא אליבא דרבנן מר סבר פליגי רבנן עליה דרבי ומר סבר לא פליגי:
אפי' נשברין ברוח - דעול ואנטריה לך קאמר ליה אבל בעל קדירות לא קביל עליה מידי:
לא שנו - הא דקתני אם הוזקה בהן בעל הפירות חייב:
אבל אכלה - יותר מדאי ומתה:
באפרזתא - עשב דעבידא למיכליה והוא סם המות לבהמה:
והתריז - אנפורד"א בלע"ז:
היכא דקביל עליה נטירותא - כגון לרבנן סתמא ולרבי דאמר ליה כנוס שורך ואני אשמרנו:
דנפשיה - שלא יגחנו שורו ולא ישכנו כלבו:

דף מח.

הויא שן בחצר הניזק - דכיון דיהיב ליה בעל חצר רשותא לעיולי דוכתא אקני ליה בגוה והויא ליה חצר הניזק וחצר השותפין דפטור בה על השן ועל הרגל ה"מ משותף לחבריה דחצר של שניהם אבל שור מעלמא דעל ואזיק לחד מינייהו ובער בשדה אחר קרינן ביה:
ברשות הרבים - לאו דוקא כלומר לאו בשדה אחר דניזק קרינא ביה:

מאי ברשות ומאי שלא ברשות - בקרן אין חילוק בין חצר הניזק לרה"ר אי אמרת בשלמא פטור וחייב בעל החצר היינו דשלא ברשות פטור דאין עליו לשמרו:

ולא משלמא אלא חצי נזק - והאי פטור מנזק שלם קאמר וברשות חייב נ"ש:

ברחא - עז:

חביל - נתחמם:

הכא ברשות קביל עליה נטירותא - דבהמתו וטעמא דרבא לאו משום דקסבר דמאן דעל ברשות קביל עליה נטירותא דבהמות בעל חצר דהא איהו הוא דשני לעיל כולה רבנן היא ואוקי דבעל קדירות כי על ברשות לא קביל עליו נטירותא והכא כדמפרש טעמא לקמיה דלמיפא בעיא צניעותא ואסתלקו מרוותא דחצר וגמרא דאותביה מהאשה שנכנסה לטחון משום דלא אסיק למילתיה הוא:

למיפא בעיא צניעותא - שמגלה זרועותיה:

ובעל חצר חייב בנזקי הבור - אם הפקיר רשותו ואף על גב דכתיב כי יכרה איש בור ולא יכרה שור בור ה"מ בבור ברה"ר דלאו עליה דידיה רמייה למלוייי:

הכא כיון דאית ליה למלוייה - מקמי דליפקריה דהא בור דידיה הוא וכי אפקר בתר הכי נותן תקלה ברה"ר:

הוזק בו - שנתקל בו:

רבץ פטור - קס"ד השתא רבץ ושיבר כלים או נתקל בו בע"ה לאחר שרבץ:

ונטנפו כליו - לאחר מיכן ודוקא כליו אבל הוא עצמו הוזק חייב בעל השור ולא פטרינן ליה משום איש בור ולא שור בור דכל מידי דהוו דידיה בשעת נפילה כגון גללים וכגון שנפלה גמלו ולא העמידה מחייבינן ליה משום בור ואע"ג דאיהו לא כרייה אלא הגמל כרהו כיון דבשעת נפילה דידיה הוא ועליה לסלוקיה כמו דכרייה איהו דמי ואף על גב דמפקר ליה בתר שעתא ולא דמי לשורו שחפר בור ברשות הרבים דחפירה לאו דידיה היא ולדליל הנקשר ברגל התרנגול מאליו דדליל לאו דידיה הוא:

והזיק - קרי בין מתכוין בין שאין מתכוין ומיהו בידים הזיקו:

הוזק - שזה היה עומד במקומו ובא בעל הבית ונתקל בו:

דף מח:

הזיקו - בידים זה את זה ואפי' שלא במתכוין:

או שניהן שלא ברשות - כגון שניהן רצין ברה"ר:

חייבין - דבנזקין לא שני לן בין מתכוין לשאין מתכוין והא דתנן בהמניח (לעיל דף לב.) שנים שהיו מהלכין ברה"ר והזיקו זה את זה פטורין ההוא הזיקו הוזקו הוא ולא דק בלישניה:

דברשות פטור - בין היזק דבידים בין היזק דממילא ובדלא ידע ליה:

שהבאיש בשעת נפילה - דהוי מזיק ממש ולא דמי לבור:

ומים כלים - כל חפצים ככלים דלא חייב בבור (עלה מיתה אלא על נזקי בהמה) ושאר חפצים הזיקן זו היא מיתתן:

מאי איכא למימר - הא לית ליה תורת בור וממונו הוא ומשורו למדנו ולא פטר ביה כלים:

מגופו - שהיה מלוכלך בטיט:

אבל מריחיה - לאו גופיה הוא דסרחון דנבילה ממילא אתי לה ונבילה גרמא הוא שגורמת לסרחון שיבא:

בר קטלא הוא - בנפילה קמייתא והיאך בא לידי מועד בשלמא גבי מועד דנגיחות איכא למימר כדאמרינן בפירקין דלעיל (דף מא.) דקטל וערק א"נ בשאין מכירין את השור אי נמי שהוזמו זוממי אבל זה לא עלה מן הבור מאליו וליכא למימר ערק ולא אין מכירין ולא הוזמו דמילתא דאית ליה קלא היא:

דחזא ירוקא - עשב על פי הבור ובא לאכול ונפל דאהך נפילה לא איכוין ומיהו כופר שלא בכוונה משלם בנפילה אחרונה ואע"פ שאין השור בסקילה ושמעינן לרב (לעיל דף מד.) דאמר פטור מזה ומזה ה"מ במועד לנגיחות בכוונה וערק לאגמא בראשונה ונגח ד' שלא בכוונה פטר ליה מגזירת הכתוב דכתיב השור יסקל וגם בעליו וגו' כל זמן שאין השור בסקילה אין בעלים משלמין כופר אבל זה שלא היתה בו חיוב סקילה כלל אין העדאתו אלא לכופר של שן ורגל בחצר הניזק דאוקמינן ברגל שדרסה ע"ג תינוק בחצר הניזק דאיכא כופר ברגל ואף על גב דשלא בכוונה הוא ואין השור בסקילה וה"נ דחזא ירוקא ונפל תולדה דשן היא דמתכוין להנאתו וא"ת משונה הוא ואין זו שן כיון דאייעד ליה אורחא הוא ולאוקמי להך נפילה אחרונה במתכוין והשור בסקילה לא מצינן דלגבי כוונה תם הוא וליכא כופר דהא כל כמה דלא חזי ירוקא לא אייעד:

ושמואל אמר - לעולם בתם ומתניתין חצי כופר קאמר ור' יוסי היא:

עולא - מוקים לה נמי בתם וכופר שלם:

היינו דקתני אביו או בנו - דהוי קרן בחצר הניזק דמשלם כופר שלם אלא לשמואל דאמר חצי כופר מאי איריא כו':

מי ששנה זו כו' - רישא רבנן וסיפא רבי:

כולה רבי היא - וסיפא דוקא ורישא לא תידוק מינה הא סתמא הוזק חייב דודאי סתמא נמי הזיק חייב הוזק פטור והאי דנקט ושמרו לחיוביה נזק שלם קאמר אם הוזק שורו של בעל חצר הא סתמא חצי נזק:

מתני' שור שהיה מתכוין לחבירו - הוא הדין למתכוין לאשה נמי פטור כדאמרינן בפירקין דלעיל (דף מב.) נקי מדמי ולדות ובגמ' מפרש אמאי נקט מתכוין לחבירו:

דף מט.

א"כ משהאשה יולדת כו' - מפרש בגמרא:

ונותן לבעל - שהתורה זכתה לו דכתיב בעל האשה (שמות כא):

היתה שפחה ונשתחררה - כלומר היתה משוחררת או גיורת נשואה לגר או לעבד משוחרר ואין לה בעל שמת פטור דהמחזיק בנכסי הגר שמת ואין לו יורשין זכה וזה קודם לזכות במה שבידו והאי דנקט האי לישנא היתה שפחה ונשתחררה ולא נקט היתה משוחררת משום דע"כ בשאין לה בנים הימנו קאמר והיינו דקאמר היתה שפחה ונשתחררה דמשמע עתה מקרוב דעדיין לא היו להם בנים והוא הדין נמי לישראלית הנשואה לגר ומת הגר דפטור דהא דמי ולדות לבעל והאי דנקט שפחה וגיורת משום דסתם שפחה משוחררת נשואה למשוחרר וסתם גיורת לגר:

גמ' דרב אדא בר אהבה - בשור שנגח ארבעה וחמשה (לעיל דף מב.):

דהכי כתיב קרא - כי ינצו אנשים אלמא במתכוין לחבירו משתעי:

דמי ולדות שבח ולדות הוא - דקתני שמין את האשה כו' ויש בכלל שומא זו דמי ולדות ובמה שהאשה נראית משובחת ובעלת אברים מפני העובר ודמיה יקרין:

ה"נ קאמר כיצד משלם דמי ולדות ושבח ולדות - שהן משביחין את האשה:

שמין את האשה - כמה האשה יפה בשביל ולדות הללו עד שלא ילדה וכמה היא יפה עכשיו כשנתרוקנה ונפחתו דמיה ונותן לבעל ונזקה של אשה אינו בכלל שומא זו דאין כאן אלא פחת ריקון העובר אבל כחש גופה מחמת המכה ונפחתו דמיה משהיתה ראויה לימכר כשהיתה בריאה ריקנית הוא נזק ואינו של בעל אלא כשאר חבלה הוא והדין קצוב בכתובות (דף סה:) בזמן שבסתר לה שני חלקים ולו אחד ובזמן שבגלוי לו ב' חלקים כו':

מאי קאמר - דמשמע דהכי קאמר ליה דא"כ לדידך אית לך דמשהאשה יולדת משבחת ות"ק הא קאמר דמפחתא:

והלא אשה משבחת - בדמים לאחר שתלד דמתחילה דמיה פחותין לימכר שמסוכנת היא למות בצער לידה והכי משמע מתניתין א"כ דכך שמין כדקאמרת אשתכח דלא יהיב ליה מידי דמשהאשה יולדת משבחת:

וכי למי שהאשה יולדת - למי שזכתה תורה דמי ולדות יהבינן נמי שבח דמי נפחא שדמי גופה מתעלין הא ודאי שבח דמי נפחא מחמת גופה נמי אתי ונזק הוא:

וכי למי שהאשה יולדת - למי שזכתה תורה דמי ולדות יהבינן נמי שבח דמי נפחא שדמי גופה מתעלין הא ודאי שבח דמי נפחא מחמת גופה נמי אתי ונזק הוא:

חולקין - שדמי הנפח מחמת שניהן באין:

וצער בפני עצמו - ונזקא דהכא כחבלה דעלמא הקצוב במסכת כתובות כדפרישית לעיל:

ושמין ולדות - ונותן כל דמיהן לבעל:

ושבח ולדות - דהיינו פחת דמי נפח גופה מחמת ריקון הולד חולקין:

קשיא דר"ש כו' - דהכא קתני ושבח ולדות חולקין אלמא אשה משבחת לימכר כשהיא הרה יותר מריקנית ולעיל קתני אשה משבחת משתלד יותר מקודם לכן:

במבכרת - דמיה פחותין קודם לידה מלאחר לידה דמסוכנת היא:

שיחמא - חמימות והיינו כנגד כל החלל כולו:

זכיא בהו איהי - דהא ולדות נכסי בעליהן וכשמת הגר ועדיין היא מעוברת היא החזיקה בהן והיא קודם לכל אדם הלכך כי חבל בה בתר הכי משלם לה לדידה:

מרי דיכי - בעל שמועה זו הלזה מתרגמינן דיכי (בראשית לז):

צררי נינהו - קשרי מעות וכספים הן שתזכה בהן מן ההפקר:

איתיה לבעל - או ליורשיו זכי להו רחמנא:

ליתיה לבעל כו' - דחיובא אימת אתי לה בשעת חבלה והרי אין לה תובעין:

אין האשה נותן ליורשיה - הא אוקימנא בגרושה לפיכך אין הבעל יורשה בפרק שור שנגח ד' וה' (דף מג.):

זכה - החובל במה שבידו ואפי' לאחר מיתת הגר חבל בה זכה בה:

דף מט:

לרבה ודאי - ע"כ מוקי למילתיה כתנאי דהוא אמר חייב והא דתני פטור לא מצי מוקי ליה כוותיה וע"כ הכי מתרץ אנא דאמרי כתנא דמחייב:

אלא לרב חסדא מי לימא - מי מיבעיא ליה לאוקמיה מילתא בפלוגתא כתנאי ולמימר אנא דאמרי כתנא דפטר או מצי לתרוצי האי דתנא חייב במילתא אחריתי דלא תקשי ליה:

לא קשיא - כלומר אמר לך רב חסדא תרוייהו תנאי כוותי קיימי דבדמי ולדות פטור והא דתניא חייב בשבת ולדות ואליבא דר"ש דאמר אשה פלגא בהו והיא קיימת:

והא - דתני פטור רבנן היא דאמרי כולהו דבעל והרי הוא מת וזכה זה מן ההפקר אבל רבה לא מצי לתרוצי מידי דהא איהו אמר אשה זכתה בחלק בעלה מן ההפקר הואיל והיא היתה מעוברת ומוחזקת בהן בשעת מיתה ואמאי פטור משבח ולדות ודמי ולדות דידה נינהו:

מאי אריא לאחר מיתת - הגר דתני חייב ליתן לה חלקה:

מחיים - דגר:

נמי - חייב ליתן לה חלקה:

לאחר מיתה - הגר:

כוליה - דזכיא בחלק שבח ולדות של בעלה:

אמרי - א"כ קשיא לרב חסדא דמשבח ולדות המגיע חציו בחיי הגר לגר וקאמר ר"ש דכשמת והיא מעוברת זכתה היא בחלקו נשמע דזכתה נמי בדמי ולדות דבעלה דמאי שנא דמי ולדות משבח ולדות:

ומדר"ש - דאשמעינן דזכתה בחלקו נשמע נמי לרבנן דזכתה בכולן דרבנן לא פליגי אלא במחיים אבל בזכיה דמיתה לא פליגי רבנן ור"ש:

אמרי - לא דמו דמי ולדות לשבח ולדות:

שבח ולדות - לר"ש דשייכא בהו מחיים בפלגא כי מיית זכייא בכולהו:

בשטרות של גר - ששיעבד לו ישראל אחר קרקעותיו:

מהו - לקנות את הנייר:

ושטרא נמי לא קני - ואי אתא ישראל אחר והחזיק בה לצור על פי צלוחיתו קנייה:

עני מורי - ענני אדוני:

וכי לצור על פי צלוחיתו - דליהוי דעתיה אשטרא מעיקרא (ולאו דעתיה אארעא):

פקע ליה שעבודיה - וקם ליה ברשותי' דמריה:

והלכתא - הא דאמרינן זה קנה את השאר:

בדליתיה - למשכון בחצירו של מלוה בשעת מיתת הגר אבל איתיה למשכון בחצירו קני ליה חצירו:

מתני' ופתחו לרה"ר - וכ"ש אם חפר ברה"ר ופתחו לרשות הרבים ולא תימא דוקא חופר ברשותיה דהוה ליה בור דאית ליה בעלים אבל חפר ברה"ר פטור דהא תני סיפא החופר בור ברה"ר ונפל לתוכו כו':

ברה"ר ופתחו לרה"י - דהוה ליה בור ברה"י והפקיר רשותו דלא מצי למימר מאי בעית ברשותי ונפל דרך פיו לתוכו:
חייב - דקסבר חיובא דבור בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד היא ובלבד שיפקיר רשותו:
ברשות היחיד ופתחו לרשות היחיד - אף על גב דאין כאן צד רשות הרבים:
חייב - ובלבד אם הפקיר רשותו אותה שפי הבור לתוכה:
גמ' ופתחו לרשות הרבים - כיון שהתקלה ברשות הרבים הוה ליה כמי שחפרו ברה"ר:
וזהו בור כו' - לקמיה מפרש מאי זהו:
סתם - לא גרסינן:
כ"ע לא פליגי דמיחייב - ור"ע מודה ליה לרבי ישמעאל בבור ברשות הרבים דהוא אמור בתורה אבל רבי ישמעאל לא מודי ליה לרבי עקיבא בבור ברשותו דקסבר כי אפקרנא לך רשותי לאו לאחיובי אנא בהזיקא אפקרתיה:
אם על פותח - שחפרו אחר וכסהו ובא אחר וגילהו:
באה לו - שאין לו חלק בו אלא שכרהו או שפתחו דהיינו ברשות הרבים שאין הקרקע שלו:

דף נ.

בעל התקלה - ולעולם ברה"ר אבל ברשותו אע"פ שהפקיר פטור כדפרישית האי דנקט ולא הפקיר בורו דאם הפקיר אף בורו הוה ליה בור ברה"ר:
ומאי זהו דר"ע - בשלמא זהו דרבי ישמעאל למעוטי דר"ע אלא זהו דר"ע למעוטי מאי הא בור ברה"ר נמי אמור בתורה כדדרשינן:
לתשלומין - בור דאית ליה בעלים נאמר אצל תשלומין כדכתיב בעל הבור ישלם ובור ברה"ר נאמר אצל הניזקין כדכתיב כי יפתח איש וכי יכרה ונפל שמה וגו' והכי קאמר ר"ע אמאי פטרת בבור ברשותו והלא זהו בור האמור בתורה אצל תשלומין:
הנהו מיצרך צריכי - ולעולם ברשות היחיד והפקיר רשותו ולא בורו דהוה ליה ממונו שהזיק חייב משום דקרינן ביה בעל הבור אבל ברה"ר דלאו ממונו הוא פטור:
דטאים - יסתום וימלא עפר:
ומאי זהו דר' ישמעאל - הואיל ולדידיה תרוייהו כתיבי:
לנזקין - בור ברה"ר פתח בו הכתוב תחלה כשדבר בנזקו ונפל שמה שור או חמור בור ברשות הרבים דבר בו הכתוב כי יפתח וכי יכרה ונפל. ואי קשיא מתני' מני רבה מוקי לה כר"ע דמחייב אתרוייהו ורב יוסף מוקי לה כר' ישמעאל:

פטור - אם נפל דרך פיו שברשותו וקס"ד אפילו הפקיר רשותו פטור אבל אם נפחתה הקמירה שקמר וכסה ברה"ר חייב דהאי תנא סבר חיובא דבור ברה"ר הוא:
לאושין - יסוד לחומת ביתו על פני כל רוחב הבית אצל רה"ר וחבירו בספר עזרא ואשיא יחיטו ובגמרא נפל אשיתא (ברכות דף נו.):
פטור - והיינו נמי כחופר בור ברשותו דאית ליה בעלים והפקיר רשותו דלא מצי למימר ליה מאי בעית ברשותי הכא נמי לא מצי למימר ליה למה הלכה בהמתך על שפתו דהא ברשות הרבים היא:
וטעמא דלאושין - שדרך לעשות כן ואינו פושע:
הא לאו לאושין חייב - אלמא בור ברשותו חייב וקשיא רישא לסיפא:
רישא - דקתני בור ברשותו פטור ר' ישמעאל:
וסיפא - דמיחייב דדייקינן הא לאו לאושין חייב ר"ע:
אלא לרב יוסף - דאמר בור ברשותו דכולי עלמא חייב רישא דקתני פטור מני:
לא רשותו ולא בורו - דא"ל ברשותאי מאי בעית ואצטריך לאשמועי' דאע"ג דאינו רשאי לעשות כן דאין עושין חלל תחת רשות הרבים מיהו הואיל ולרשותו פתחו פטור:
דארווח בה ארווחי לרה"ר - דהוה ליה חופר בור ברה"ר והלכך טעמא דלאושין הא לאו לאושין חייב:
ברה"י הסמוכה לרה"ר - כגון מקצה מקום מרשותו לרשות הרבים דהוה ליה הפקיר רשותו פטור:
ומסר לרבים - דאמר לבני עירו הבור זה שחפרתי צריך לכם לשתות מי גשמים המתכנסין שם וראויה לשתות בהמות מהן הרי הוא מסור לכם.
חופר שיחין - לעולי רגלים בדרכים:
שעה ראשונה - שעדיין היא ראויה להיות חיה בתוך המים:
אמר להם שלום - תעלה וכן שניה:
שלישית - דהוה לה שהות שתצא נפשה אם ישנה שם:
אמר להן - כבר עלתה ודאי כדאמרינן לקמן דפשיטא ליה דלא תמות שם:
זכר של רחלים - אילו של יצחק:
וזקן מנהיגו - אברהם:
מצטער בו - לחפור בורות ומערות לעולי רגלים:
עם סביביו - צדיקים הדבקים בו:
נשערה מאד - לשון חוט השערה:
ונורא על כל סביביו - מטיל אימת משפטיו עליהם:

ותרן - לעבור על כל פשעם:
יותרו חייו - יופקרו חייו וגופו שמורה אל הבריות לחטוא:

דף נ:

ארך אף - משמע מאריך רוגז וממתין מליפרע ארך אפים משמע שני רצונים אחת של טובה ואחת של רעה:
לצדיקים - מלשלם שכר טוב לאלתר:
ולרשעים - מלפרע מהן לאלתר:
לא יסקל - לפנות אבנים:
לרשות שלך - רשות הרבים כל ימיו הוא שלו:
מרשות שאינה שלך - שמא אתה עתיד למוכרה:
לגלג עליו - לא היה מכיר טעמו של דבר:
מתני' חריצין ונעיצין - בור עגול הוא שיח ארוכה וקצרה מערה מרובעת ומכוסה בקרוי אלא שיש לה פה חריצין רחבין ומרובעין כמערה ואינן מקורין אלא כל פיו פתוח:
נעיצין - קצרין מלמטה ורחבין מלמעלה:
סתם בור - עשרה טפחים:
מה בור שיש בו כדי להמית - דהיינו י' טפחים:
גמ' להבלו - משום דעבד ליה הבל לבור ולא משום חבטו:
קרקע עולם - ואינו שלו:
שמואל אמר להבלו - חייבה תורה כדקאמרינן ואע"ג דהבלא ממילא אתי ליה וכ"ש לחבטו דאיהו עבד ליה חבטה:
ואם תאמר - דוקא לחבטו ולא להבלו דהא ממילא הוא ואיהו לא עבדיה:
התורה העידה על הבור - דכתיב בור סתם:
ואפילו מלא ספוגין של צמר - דליכא חבטה:
מאי בינייהו - מכדי היכא דמת בו בין לרב בין לשמואל חייב ואפילו נבקעת כריסו או נשברה מפרקתו מחייב נמי רב דאיכא למימר הבלא נמי קטלתיה ואפי' נשברה רגלו וכיחש איכא למימר מחמת הבל הבור חלה וכיחש מה לי אי טעמא דחיובא משום חבטה מה לי משום הבל:
דעבד גובה - תל גבוה עשרה ברה"ר ועלה שם שור ונפל דהכא ליכא הבלא אלא חבט:
דרך נפילה - בעומק משמע ועל פניו:
תני - חריצין ונעיצין ברישא:

והדר מפרש - מהיכא נפקי:
דקטין וכריכא - קצר ועגול:
אבל חריצין - דרחבין ולא מטללי אימא לא:
לאו משום דלית ביה חבט - ואע"ג דאית ביה הבל וקשיא לתרוייהו:
לא משום דלית ביה הבלא - וכ"ש דחבטה לית ליה:
לנזקין - חלה מחמת הבל וכיחש:
אריתא - יאור:
דדלאי - משקה שדות והיא עמוקה אמה ולפיכך היא נקראת אמת המים דעמוקה אמה ורחבה אמה:
טרפיה רב נחמן - משום ריסוקי אברים דהיא אחת מי"ח טריפות דתנן (חולין דף מב.)
נפלה מן הגג ואע"פ דלא חזינן ביה מכה אלא שאין יכול לעמוד ואמרינן התם (דף נא:)
אם שהתה מעת לעת ושחטה כשירה ואם עמדה והלכה אינה צריכה מעת לעת ושור זה לא עמד:
קבא דקמחא - להוצאותיו עד שיבא לפני חכמים לשאול ויורוהו אם שהתה מעת לעת ושחטה כשירה:
לא אפסיד - שהיה ממתין:

דף נא.

לא משום דלית ביה הבלא - אבל חבטה אית ביה ואפ"ה פטור כרב:
ולטעמיך נעביד י' - דהא בעשרה מיהא מודית דיש חבטה:
מיתה יפה - שימות מהר:
דמנוול - שנעשה אברים:
ממנו ולא לתוכו - בית גבוה מרה"ר שראוי ליפול ממנו לרה"ר חייב במעקה ולא בית עמוק מרה"ר שהנופל נופל על גגו:
גבוה ממנו י' טפחים ונופל מתוכה לתוכו - כלומר שהנופל נופל מתוך רה"ר לתוכו על גגו:
פטור - מן המעקה:
ונפל מתוכו לתוכה - כלומר שהנופל נופל מגגו לרה"ר:
חייב - במעקה:
למה לי - בית גבוה י' דמשמע הא בציר מהכי פטור ממעקה:
לאו בית הוא - ותורה לא חייבה במעקה אלא בית ואע"ג דיש חבטה:

אי הכי - דטעמא משום דאינו קרוי בית הוא אמאי קתני עמוקה ממנו י' טפחים חייב כי הוי נמי עשרה לצד רה"ר:

דל תקרה ומעזיבה לא הוי גואי י' - ולא חזי לדירה ולא הוי בית:

משכחת לה - דהוי בית:

דחק ליה מגוואי - עד דהוי מגוואי י' טפחים והוי בית וחייב:

אלא - טעמא ודאי משום דאין חבטה פחות מעשרה הוא ולרב נחמן לא תקשי דקסבר ר"נ כו':

דאיגנדר - שוכב היה ונתגלגל ונפל:

מתני' השני חייב - והראשון פטור ובגמרא מוקי לה בשהניחו ראשון לשני משתמש ודולה כשהלך לו:

גמ' אין שליח לדבר עבירה - להתחייב שולחו אלא שליח מיחייב וסברא הוא דאמרי' ליה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין:

הניחא לרבי - דאמר לקמן אחר שניהן לנזקין:

ובנזקין משכחת לה - דתרוייהו מיחייבי:

אלא לרבי ולמיתה - דבמיתה מודה דאחרון חייב ולא ראשון היכי משכחת לה:

שעקרו שניהם - שחפר האחד תשעה ובא חבירו וסייעו ועקרו בבת אחת חוליא מקרקעותיו:

והשלימה לעשרה - דאין כאן אחרון (לנזקין) דתרוייהו כי הדדי משוו ליה בור ובין לרבי ובין לרבנן חייבין במיתה וכ"ש בנזקין:

והשלימה לעשרה - דאין כאן אחרון (לנזקין) דתרוייהו כי הדדי משוו ליה בור ובין לרבי ובין לרבנן חייבין במיתה וכ"ש בנזקין:

מיצרך צריכי - כדאמרן לעיל בפירקין (דף נ.):

אחד ולא ב' - מעטיה קרא לראשון כדמפרש לקמיה וכי מעטיה לנזקין מעטיה דאי ממיתה לא אצטריך קרא דהא לא עבד שיעור מיתה:

שור פסולי המוקדשין - כגון בכור בעל מום שהוא של כהן דקרינן ביה שור רעהו או שור קרבן שנפל בו מום ונפדה דקרינא ביה שור רעהו ואפ"ה לענין בור פטור דכתיב והמת יהיה לו מי שראוי לו להאכיל נבילתו לכלבים יצא זה כו' דהכי אמרינן בבכורות (דף טו.) גבי פסולי המוקדשין שנפדו תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלביך אבל שור שנגחו חייב כדמפרש לקמיה בפירקין ולהכי נקט פסולי המוקדשים דאילו קדשים תמים מאי אריא בור אפי' שור שנגחו נמי פטור דכתיב שור רעהו ולא שור הקדש:

לאו ממילא כו' - כלומר תרתי שמעת מיניה:

סייד וכייד - שמתחילה רחב היה ולא היה בו הבל כל כך וזה שסיידו קצרו:
כייד - עשה בו ציורין בכתלים בטיח הסיד שטח בו:

דף נא:

לימא הא - דקתני חייבין רבי היא דאמר לעיל גבי חופר בור תשעה הואיל ועבד בו שיעור נזקין דהוי שותף בנזקין והכא דעבדי קמאי שיעור מיתה הוו כולם שותפין בתשלומי מיתה:
והא - דקתני אחרון חייב וראשון פטור:
רבנן - דדייקי איש אחד ולא שנים:
אפילו רבנן מודו - דכי כתיב מיעוטא אחופר בור ט' כתיב דליכא לחיוביה מן והמת יהיה לו דהא מסקנא דמילתא מן והמת יהיה לו נפקא לן דההוא דעבד שיעור מיתה מחייב ומיהו כולה מילתא לא מצינו למילף מינה דעיקר קרא לכדרבא אתא:
רבנן - דדייקי איש אחד ולא שנים:
שלא היה בה הבל למיתה - שהיתה רחבה הרבה מש"ה פטור אף בנזקין כדאמרינן איש אחד ולא שנים דהוה ליה כחופר בור ט' ובא אחר והשלימה לעשרה:
הא והא רבי - דאילו רבנן כי היכי דפטרי חופר ט' מנזקין פטרי נמי הכא לקמאי:
כגון שלא היה בו הבל לא למיתה ולא לנזקין - הלכך ראשון פטור אף בנזקין ואליבא דרב דאמר להבלו ולא לחבטו ואליבא דרבי אצטריך לשנויי שלא היה בו הבל אפי' לנזקין דאילו היה בו הבל לנזקין הוי ראשון שותף לנזקין ולשמואל דאמר אף על החבטה חייבה תורה מוקי לה במלא ספוגות בקרקעותיו דאין כאן חבט:
באנו למחלוקת רבי ורבנן - לרבנן אחרון חייב בין לנזקין בין למיתה לרבי אחר אחרון למיתה אחר שניהן לנזקין:
פשיטא - מה לי הוסיף למטה מה לי הוסיף למעלה:
מהו דתימא - בין לרבי בין לרבנן אחרון פטור דלאו הבלא דידיה קטליה:
טם טפח - החופר בור ט' ואחר השלימו לעשרה וחזר אחרון וסתם ומילא עפר אותו טפח שהוסיף:
טם - סתם בלשון ארמי [סתמום] טמונין פלשתאי (בראשית כו):
מאי דעבד שקליה - וראשון חייב בנזקין:
קמה ליה ברשותיה - והוה ליה השתא בור תשעה דאחרון וחייב מיהא בנזקין:
מיא - מוסיף הבלא:
הרחיבה - אחד חופר בור י' ובא חבירו והרחיב פיו:

הרי מיעט הבלא - ותבא לו ברכה:
הרי קירב הזיקא - שמיעט מקום מעמד רגלים ושמא לא היה הולך השור עד מקום פי הבור שבתחילה:
וראשון מאימת מיפטר - דניטעון על השני היתה השמירה דפשיטא לן דהני עבר דקתני מתני' נשתמש קאמר דאי כדקתני מתני' שעברו עליו שניהן זה אחר זה אמאי ראשון פטור הרי גם הוא פשע:
דליו - כסוי הבור לכסותו שהראשון פתחו ודלה ובא שני ומצאו ומסר לו ראשון את כיסוי הבור:
והאי מדידיה קממלא - ולא הוי ליה שני שואל על חלקו של ראשון שיהא כולו מוטל עליו לשומרו הלכך אם הזיק שניהם חייבין אבל מסר לו את הדלי נעשה זה שומר שקיבל עליו לכסותו:
לחצר - של שניהן:
לתוך שלו - כל היכא דעייל יכול לומר זה חלקי שאני בורר ומהני ליה ברירה:
ליקנייה בחזקה - משנשתמש בו שהרי קרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה:
לעולם בחזקה - לבד מסירת דליו בעי לאחזוקי ביה ומיהו להכי מהני מסירה דאי בחזקה לחודה בעי למימר ליה לך חזק וקני כו':

דף נב.

משכוכית - לקמיה מפרש דבר המושך כל העדר אחריו:
ה"ד אי במשיכה - שהכישה במקל ורצתה לפניו שכן דרך בהמה דקה:
ליקני במשיכה - למה לי מסירת משכוכית:
אי במסירה - קני להו שהיה רה"ר או חצר שאינה של שניהן שאין משיכה קונה שם דאין משיכה אלא בסמטא או בחצר של שניהן בהמוכר את הספינה בבבא בתרא (דף עו:):
קרקשתא - גרסינן זוג שמקרקש בה לפני העדר והולך כולו אחריו:
עיזא דאזלא בריש עדרא - יש לבעל העדר עז חריף ודרך העזים להלך בראש והעדר הולך אחריהם:
עביד לנגדא סמותא - לעז המושכת מנקר עיניה ונכשלת ונופלת בבורות והעדר אחריה כך כשהמקום נפרץ משונאי ישראל ממנה להן פרנסים שאינן מהוגנין:
מתני' כסהו הראשון - כשנשתמש בו:
ובא השני - להשתמש בו:
ומצאו מגולה - כגון שהתליע ונשבר הכסוי:

השני חייב - והראשון פטור ובגמרא מפרש עד מתי ראשון פטור אבל לא כסהו ראשון ובא שני ומצאו מגולה ולא כסהו שניהן חייבין ודקתני השני חייב הא אוקימנא שהניחו ראשון לשני משתמש וסמך עליו שיכסנו:

כסהו כראוי - ועבר עליו השור או חמור ונפל ומת:

פטור - ובגמרא פריך הואיל וכראוי הוא היכי נפל:

נפל לפניו מקול הכרייה - בור כרוייה ונכנס כורה שכיר לתוכו להרחיב או להעמיק ושור הולך על שפת הבור ושמע קול הפטיש ונבעת ונפל על פניו בבור:

חייב - בעל הבור ואפילו שור שהוא פקח דאמר לקמן (דף נד:) במתניתא דבעל הבור פטור דאיבעי עיוני ומיזל הכא חייב שקול הכרייה ביעתתו ובגמרא פריך נימא כורה גרם ליה. ל"א לפניו מקול הכרייה בעל הבור חייב דאע"ג דאיכא למימר כורה גרם ליה וכורה גרמא בעלמא הוא דעבד דקי"ל המבעית את חבירו פטור מדיני אדם ותרוייהו ליפטרו אפ"ה בעל הבור חייב כר' נתן כדמפרש בגמ' וזה שמעתי:

לאחריו מקול הכרייה פטור - כדמפרש בגמרא ואיידי דנקט ברישא מקול הכרייה תנא סיפא לאחריו מקול הכרייה:

בכלי שור - שייכא שבירה העול והמחרישה בכלי חמור שייכא קריעה חבילת בגדים ומרדעת שעל גביו:

שור חרש שוטה וקטן כו' - מפרש בגמ':

בן או בת - כלומר אע"ג דקטנים הן וליכא למימר איבעי להו עיוני ומיזל אפ"ה פטור מגזירת הכתוב שור ולא אדם חמור ולא כלים:

גמ' וראשון עד אימת מיפטר - היכא דבא השני ונשתמש בו ולא כסהו עד אימת רמיא כולה חיובא אשני וראשון פטור:

בכדי שידע - שיבא גם הראשון אחרי כן ויראנו מגולה הואיל ושניהן יודעין שהוא מגולה רמיא חיובא אתרוייהו:

ושמואל אמר בכדי שיודיעוהו - אע"פ שלא בא וראהו חייב בחלקו ולא רמיא כולה אשני דהא לא גילהו דנחייביה משום פותח לשון מורי. לשון אחר עד כדי שיודיעוהו אפי' בא וראהו פטור עד שיודיעוהו. ולשון ראשון כשר:

ויכרות ארזים כו' - אבל לשני שבא ונשתמש בו לא יהבינן שיעורא כולי האי דהוה ליה לאותובי שומרים עילויה:

וארעוה - קלקלוה ונעשה רעועה:

ואתו שוורים ונפלו ביה - דאי נפלו ביה גמלים לא מבעיא לן דחייב דהא לגבי גמלים פושע הוא:

אי שכיחי גמלים פושע הוא - אף לגבי שוורים דאית ליה לאסוקי אדעתיה דגמלים מרעי ליה:

דף נב:

ולא כראוי לגמלים - ואתו גמלים וארעוה:
הכי הוא דאיבעיא לן כו' ושכיחי גמלים - ומיהו גמלים לא ארעוה אלא מתוכו התליע ועבר עליו שור ונפחת:
אבעי לך למיזל - תדיר ולמנקש עילויה ברגליך בכח ולבדוק שלא התליע:
ואי דשכיחי גמלים - ואתו וארעוה פשיטא פושע הוא:
שור חרש - שור שהוא חרש או שור שהוא מהלך בלילה אפילו הוא פקח חייב:
פקח - ונפל לתוכו ביום פטור (האי פקח) דאיבעי לעיוני ומיזל:
לפניו ממש - על פניו נפל ומת מן ההבל:

דף נג.

וזה וזה בבור - ואפילו הכי אשמועינן מתניתין דפטור הואיל ולא מהבלא מית אלא מחבטא וקרקע עולם דבני רה"ר הזיקתו:
רבה אמר הכא במאי עסקינן - דקתני לאחריו חייב:
במתהפך דנפל על אפיה - ברישא ומקמי דמטא לקרקעיתה נתהפך ונפל על גביה:
דאהני ביה - הבלא שנכנס בו בתחילת נפילתו והועילה בו להמית היא המיתתו:
הכא בנזקי בור בשור - שהשור נכנס לחצר בעה"ב שלא ברשות ולא הפקיר לא רשותו ולא בורו ונפל לבור והבאיש את מימיו:
דרך נפילה - על פניו משמע דרוב בהמות הנופלין בעומק על פניהם נופלים:
נפל לפניו מקול הכרייה חייב ואמאי נימא כורה גרם ליה - וכורה פטור הוא דגרמא בעלמא הוא (ואפילו הכורה בעל הבור איכא למיפטריה מהאי טעמא דכיון דמשום גרמא נפל אסתלק חיובא דבור מיניה ורמי אפשיעותא דקול הכורה וההוא גרמא בעלמא דפטור ע"א) וכשאין הכורה בעל הבור עסקינן אלא שהוא שכירו וכגון שהיתה בור כרויה ועומדת קודם לכן דאי האי כרייה הוי כורה חייב דאין שליח לדבר עבירה דאסור לקלקל רה"ר:
בעל הבור הזיקא עביד - כלומר בתוך שלו נמצא הנזק וכל היכא דלא אפשר לאשתלומי מכורה דקול גרמא בעלמא הוא משתלם מיניה דבעל הבור:

בעל הבור פטור - בין שהשור הניזק שוטה בין שהוא פקח דאמר ליה בעל הבור אי לאו תורך לא נפל והאי דחיפה מעשה בידים הואי ולא גרמא:

רבי נתן אומר בעל הבור משלם מחצה - שהרי בין שניהם המיתוהו אפי' הוי שור הניזק פיקח חייב דליכא למימר אבעי לך עיוני ומיזל דהא חבירו דחפו:

הא בתם - בעל השור משלם רביע וטעמא מפרש לקמיה:

הא במועד - דמיחייב נ"ש דכל חד משלם מחצה ממה נפשך אי תרוייהו כוליה הזיקא עביד דעל ידי חד מינייהו מיית השתא דעבדי תרוייהו משלם כל חד פלגא אי כל חד וחד פלגא הזיקא עביד מאי דעבד משלם דהא מועד הוא:

אי קסבר האי כוליה הזיקא עבד - הואיל דבלאו בור נמי מיית הוי כאילו המיתו כולו וכן גבי בור הואיל ובלאו מכת נגיחות השור הוי מיית כאילו המיתו כולו ומשום הכי מחמיר ג' חלקים על בעל הבור:

האי משלם פלגא והאי פלגא - כיון דבעל השור נמי כוליה הזיקא עבד ושור תם משלם חצי נזק שהוא עושה:

ואי קסבר - הואיל ושניהם עשאוה יחד האי פלגא עבד והאי פלגא עבד ומשום הכי שור רביע הוא דמשלם דהא תם הוא ופלגא מאי דעבד משלם:

ובעל השור - דתם הוא לשלם רביע ובעל הבור דמועד הוא לשלם פלגא ואידך מפסיד ניזק:

רבי נתן אב בית דין - במסכת הוריות בסופה:

שותפותאי מאי אהניא לי - בלאו שותפות נמי פלגא הוא דמשלמנא וכיון דבעל הבור נמי כוליה הזיקא עביד משלם ג' חלקים:

את קטלתיה - בתוך שלך מצאתי:

מאי דאית לי כו' - אבל רבנן בתר מעיקרא אזלי וסברי דבעל השור כולה הזיקא עבד הלכך במועד בעל השור משלם כוליה ובתם בעל השור משלם פלגא ופלגא מפסיד וגבי מתניתין נמי בתר כורה אזלינן ושניהם פטורין:

הניח אבן - בור כרויה ואדם אחר בא והניח אבן על שפתה:

באנו למחלוקת כו' - לרבנן בעל האבן חייב דהוא גרם כל הנפילה ומשום גרמא בנזקין ליכא למיפטריה דאבן נמי היינו בור והזיקא בידים הוא כדתניא בפ"ג (דף כח:) הא מה דומה לזה אבנו וסכינו כו' ולרבי נתן בין שניהם משלמי:

דף נג:

(ה"ג מאי ניהו שור בכור דלא פריק ליה. בכור בעל מום שאין בר פדיון דכיון דלאו בר פדיון הוא לא נפק מקדושה קמייתא הלכך שור הקדש קרינא ביה ואע"פ שהכהן אוכלו לא קרינא ביה שור רעהו דמשלחן גבוה קזכו והאי דנקט פסולי המוקדשים ולא נקט שור ושור הקדש שנגחו רבותא אשמעינן דאף לבכור בעל מום פטור הואיל ולא נפדה אבל פסולי המוקדשין שנפדו חייב לשלם אם נגחו דשור רעהו קרינא ביה מדאמר לקמן בשמעתין דשור הדיוט שנגח לשור פסולי המוקדשין חייב אלמא שור רעהו הוי):

שור הדיוט ושור פסולי המוקדשים שנגחו - בין שניהם שור:

אביי אמר ח"נ משלם - בעל השור והשאר מפסיד הניזק ובתם מוקמינן לה וכדרבי נתן דאמר מה דלית ליה לאשתלומי מהאי לשתלם מהאי והוי כמי שאין לו שותף ומשלם ח"נ כדינו:

כרבנן - רביע נזק הואיל ויש לו שותף וזה שאינו יכול להשתלם מן הקדשים יפסיד:

ואיבעית אימא - תרוייהו כרבנן ולא פליגי:

בתם - רביע נזק הואיל ויש לו שותף ומועד חצי נזק והשאר יפסיד:

שור ואדם שדחפו - דבר אחד לבור ונמצאו שלשתן שותפין בנזק השור והבור והאדם:

לענין נזקין - כגון אם דחפו שם אדם והוזק משלמין בין כולן פחת דמיו דכולן חייבין בנזקי אדם דהא דקיימא לן לגבי בור שור ולא אדם בקטלא קיימא לן כגון אם נפל לתוכו עבד ומת אבל בנזקין חייב וכרבי נתן היא דלא אזיל בתר דחיפה לחודה:

ארבעה דברים - שהן לבד מנזק:

אדם - שדחפו חייב אבל השור והבור פטורים דקיימא לן (לעיל ד' כו.) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו וכן בדמי ולדות אנשים כתיב (גבי ולדות) ולא שוורים:

לענין כופר - אם מת:

שור חייב - כדינו ובמועד:

אדם ובור פטורין - אדם דהא בר קטלא הוא ואי נמי לא אתרו ביה פטור מדתנא דבי חזקיה בהמניח את הכד (לעיל לה.) ובור דכתיב שור ולא אדם:

ושור פסולי המוקדשין - אם דחפו לתוכו שור פסולי המוקדשין שנפדה דקרינא ביה שור רעהו אחר שפדאו:

מאי טעמא - בור פטור:

דכתיב והמת יהיה לו - גבי בור:

מי שהמת שלו - שיכול למכור הנבילה יצא זו שאף על פי שנפדה טעון קבורה דאמרינן גבי פסולי המוקדשין שנפדו במס' בכורות בפ' שני (ד' טו.) תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלביך מכאן שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים:

לבעלים מטפלין בנבילה - כדאמרינן בפ"ק (ד' י:) והמת יהיה לו לניזק אתה אומר לניזק כו': ומאי חזית דהאי והמת יהיה לו דשור מפקת ליה לבעלים מטפלין בנבילה. ומחייבת ליה אנגיחת פסולי המוקדשין:

איפוך אנא - ואוקימנא חיובא דפסולי המוקדשין אבור:

שור ולא אדם - מדלא כתיב ונפל שמה הנופל אלמא למעוטי אתא ולקמיה פריך שאר בהמות מנא ליה דלמא כולם ממעטינן:

דף נד.

לחלק - דלא תימא אינו חייב עד שיפול שם שור וחמור ביחד:

ונפל - לשון יחיד:

ונפל טובא משמע - [כמו ועשה בצלאל ואהליאב] (שמות ל"ו:א') ובא האות והמופת (דברים י"ג:ג') ובא הארי ואת הדוב (שמואל א י"ז:ל"ד):

מידי אחרינא לא - ושאר מילי מנלן:

אף כל בעלי חיים - לרבנן קמתרץ לה ולר' יהודה אתא או ורבי אף שאר מטלטלין:

עופות - אין מטמאין במגע ובמשא:

א"כ - דלא רבי אלא מאי דמי ליה לפרטא משני צדדין:

לכתוב רחמנא חד פרט - או שור או חמור ודרשינן כל כעין הפרט ומדכתב אידך אם אינו ענין לדבר שנבלתו מטמאה דהא אתי בכללא תנהו ענין לעופות דדמו לפרטא בחד צד דהוה בעלי חיים ואיכא למפרך השתא דתרוייהו צריכי מהיכא ממעט אדם אלא מהך מלתא דעופות מקשי ואזיל עד דמפיק ליה מכוליה טעמא:

שאין קדוש בבכורה לא - כגון סוסים וגמלים כתב רחמנא שור דלא איצטריכא דהא מכלל אתי לרבויי אפי' סוסים וגמלים הואיל ודמו לפרטא משני צדדין בעלי חיים ונבלתן מטמא אבל עופות דלא דמו אלא בחד צד לא:

אלא - לא תימא חזר וכלל למדרשיה בכלל ופרט וכלל אלא אימא אמר קרא והמת יהיה לו כו':

כלים בני מיתה נינהו - בתמיה ול"ל קרא למעטינהו לרבנן ורבי יהודה היכי מצי לרבויינהו הא לא קרינן בהו והמת יהיה לו:

שבירתן זו היא מיתתן - הלכך לרבנן אתא חמור למעוטינהו הואיל ולאו מיתה ממש היא ושור למעוטי אדם שאינו מין בהמה ואי כתב רחמנא חד הוה אמינא למעוטי אדם אבל כלים לא דכי קא ממעט בעלי חיים דכוותיה קא ממעט להכי איצטריך חמור ולרבי יהודה או לרבויי כלים אתא אף ע"ג דלאו בני מיתה נינהו ממש ושור למעוטי אדם בעלי חיים דכוותיה ולקמן פריך לר' יהודה חמור למה לי:

בחדתי - חדשים:

שור פסולי המוקדשין - שנפדה אין המיתה שלו דקיימא לן בבכורות בפרק ב' (דף טו.) גבי פסולי המוקדשין לאחר פדיונו תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלביך:

שור ולא אדם - שאינו מין בהמה:

ושה דאבידה - כיון דכתיב לכל אבידת אחיך למה לי דכתב רחמנא חמור ושור ושה ושלמה ובפרק אלו מציאות דרשינן להו לכולהו בר משה:

הא של פקח פטור - בתמיה היכא פטריה קרא:

דף נד:

הא שור והוא פקח פטור - בתמיה:

מין בן דעת - היינו אדם ואפי' הוא שוטה מין בן דעת הוא:

שור חרש שוטה וקטן - שור שהוא חרש או שוטה או קטן או סומא או מהלך בדרך בלילה ואפילו הוא פקח:

מתני' ולהפרשת הר סיני - אם בהמה אם איש כתיב ואנן מרבינן חיה ועוף בגמרא:

ולתשלומי כפל - ואע"ג דכתיב משור ועד חמור שאר בהמה וחיה מרבינן בגמ' וכן בכולהו:

לפריקה - עזוב תעזוב עמו (שמות כ"ג:ה'):

לכלאים - דהרבעה אע"ג דכתיב בהמתך לא תרביע כלאים הוי נמי חיה ועוף בכלל כדיליף בגמרא וכן לענין כלאים דהנהגה דלא תחרוש בשור וחמור:

בהווה - בדבר הרגיל להיות:

גמ' חיה בכלל בהמה - דכתיב זאת הבהמה אשר תאכלו וכתיב בתריה איל וצבי (דברים י"ד:ד'):

לתשלומי כפל על כל דבר פשע על שור כו' כל דבר פשיעה - ואפי' דבר שאין בו רוח חיים בפרק מרובה (לקמן סב:):

משבת - דכתיב שורך וחמורך וכל בהמתך (דברים ה':י"ד):

יליף בהמתך בהמתך משבת - מה להלן חיה ועוף בכלל כדמפרש לקמי':

בדברות הראשונות נאמר בהמתך - ולא נאמר בהן שור וחמור ובדברות האחרונות הוסיף להזכיר שור וחמור:

והלא - אף הן בכלל כל בהמתך האמור בצידן הוי:

מה שור וחמור האמור כאן חיה ועוף כיוצא בהן - ולקמיה מפרש טעמא מוכל דמשמע ריבוי:

אף כל - מקום שנאמר שור וחמור כגון פריקה וחסימה ודומין להן חיה ועוף כיוצא בהן:

נכתוב רחמנא חד פרטא - ודרשינן כל דדמי ליה משני צדדין מדכתב אידך אם אינו ענין לדבר שנבלתו מטמאה תנהו לענין עופות דדמי לפרטא בחד צד דהוו בעלי. חיים דכוותיה:

כתב רחמנא שור - דלא אצטריך דהא קדוש הוא בבכורה ומחמור קאתי תנהו לענין סוסים וגמלים דדמי לפרטא משני צדדין נבלתו מטמאה ובעלי חיים הן אבל עופות לא:

ריבויא הוא - ולא מדרש בכלל ופרט וריבה הכל:

פרי מפרי - ולד מולד יין מענבים ושכר מתמרים למעוטי כמהין ופטריות ומים ומלח דאינו פרי מפרי וגדולי קרקע למעוטי דגים שאינן נקחין בכסף מעשר:

השתא דאמרת כל ריבויא הוא - ואפי' עופות למה לי דפרט בהמה ושור וחמור:

אי הכי - דכלאים משבת ילפינן:

אדם נמי ליתסר - למשוך בקרון עם הבהמה דהא גבי שבת מוזהר כבהמה דכתיב ועבדך ואמתך ובהמתך:

פפונאי - בני פפונאי שם מקום:

רב אחא בר יעקב - מפפונאי היה דאמרינן בהשותפין (ב"ב דף טז.) דריש רב אחא בר יעקב מפפונאי דשטן ופנינה לשם שמים נתכוונו:

להנחה הקשתיו - עבד ואמה לבהמה אבל לא לענין איסור אחר:

דף נה.

נאמר בהן טוב - גבי כיבוד אב ואם דכתיב בהן למען ייטב לך:

ופתח בו - טי"ת שכתובה ראשון בתורה נאמרה לטובה:

הספד - תיבה זו לבדה הראוהו:

כאן שנה - במשנה זו דקתני כלאים נוהג בעופות למדנו דכל עופות כלאים זה בזה מין בשאינו מינו:

טווס - פוואי"ן בלע"ז:

פסיוני - מין שליו שקורין פירדי"ץ:

קועיה - חרטומו בי"ק בלע"ז:
טייעא - ערבי:
אלים קועיה - צוארו עב:
קטין - דק:
ביציו מבחוץ - ביצי הזכרות ניכרין באווז הבר מבחוץ:
בשיחלא - בטעינה אחת אווז בר אינו טוען ביצה שניה עד שתלד את הראשונה:
הנהיג בעיזא ושיבוטא - קשר קרון לעז ודג זה צף על המים וזה מושך עמו על שפת הים:
אידי ואידי מקום חיובא - אם היה מנהיג ספינה בים בשני דגים של שני מינין חייב דהא דרשינן למינהו למינהו מיבשה:

דף נה:

מתני' הכונס פטור - דהא נטרה ומאי הוי ליה למעבד:
הניחה בחמה - מצערא לה שמשא ולא סגי ליה בנעילה כראוי דמוקמינן בגמרא דהיינו דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה:
נכנס הרועה תחתיו - להתחייב בנזקין:
נפלה לגינה - באונס מגג בעלה הסמוך לגינת חבירו או שהיתה רה"ר גבוה מן הגינה ונפלה:
מה שנהנית - לפי הנאתה ולא לפי הזיקה:
שמין בית סאה באותה שדה - אין שמין את הערוגה לבדה מפני שמפסיד מזיק ששמין אותה בכל שווייה ורחמנא אמר ובער בשדה אחר ודרשינן בגמ' מלמד ששמין אותו על גב שדה אחרת אלא שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה קודם שנאכלה ממנה הערוגה הזאת וכמה היא יפה עכשיו והשתא לא משלם כולהו דמיה דמי שלוקח בית סאה כשהיא בתבואתה אינו מזלזל בה בשביל הפסד ערוגה אחת כי אם דבר מועט:
ר"ש אומר אכלה פירות גמורין - שכבר בישלו כל צרכן:
משלמת - כל ההיזק והיכא שיימינן אגב שדה היכא דעדיין לא נגמרו:
גמ' מאן תנא מועד בשמירה פחותה סגי ליה - מני מתני' דאמר צאן שהזיקה בשן ורגל הוא דהיינו מועד בתחילתו סגי לה בנעילה כראוי דהיינו שמירה פחותה כדאוקימנא שיכולה לעמוד ברוח מצויה ואי אתי רוח שאין מצויה לא קאי:
קשרו בעליו - לשור: ונעל בפניו כראוי גרסי':
תם חייב - דלא סגי ליה בפחותה וטעמא דר' יהודה בפרק שור שנגח ד' וה' (לעיל דף מה:):

ר"א - פליג אתרוייהו דאילו ר"מ מיהו בשמירה מעולה סגי ליה ור"א סבר לית ליה נטירותא למועד:
הא כסהו - אפי' פורתא ולא בעי עד דטאים ליה בעפרא:
כעין מבעיר - בפשיעה:
כעין ובער - כעין שיאכילנה לבהמתו בידים כלומר בפשיעה:
מתני' נמי דיקא - דטעמא משום דהתורה מיעטה אבל בקרן מועדת לאו כר"י ס"ל:
מדקתני צאן - דאין הזיקה אלא בשן ורגל:
עסקינן ואתי - כולהו פירקי עד השתא:
פטור מדיני אדם - קסבר גרמא בנזקין פטור:
הפורץ גדר - ויצאתה הבהמה וברחה:
הכופף קמתו - לצד הדליקה כדי שתבער בה האש:
אי בכותל בריא בדיני אדם נמי ניחייב - מיהא אכותל דהא בידים עבד ואבהמה ליכא למימר דמחייב דהא תנן פרצוה לסטים פטור:

דף נו.

בכותל רעוע - דלא אפסדיה דלמסתר קאי:
דמטי ליה - כשכפפה הגיע בה הדליקה:
ברוח מצויה - הרי בידים הבעיר ובדיני אדם ניחייב:
ברוח שאינה מצויה - דמידי דלא סלקא אדעתיה היא:
טמון איתמר - שכיסה קמת חבירו בסדינין כשראה דליקה אצלה והוא לא שלח את הבערה ושוייה טמון וגרם להפסיד את הניזק ולפטור את המבעיר דפטור על טמון באש:
לנפשיה - להוציא ממון מחבירו לעצמו:
ממונא בעי לשלומי - אותו ממון שהוציא חייב להחזיר:
לחבריה - שכר עדי שקר להוציא מנה מראובן לשמעון:
פשיטא דאורייתא הוא - דחייב בדיני שמים:
אם לא יגיד - בתרי קא משתעי מדקפיד אהגדה משמע שאילו מגידין מתחייב זה ממון ועוד קי"ל (סוטה דף ב:) כל מקום שנאמר עד הרי כאן שני עדים עד שיפרט לך הכתוב אחד כדכתיב לא יקום עד אחד באיש (דברים י"ט:ט"ו):
אלא בחד - שמחייבו שבועה ובדיני שמים מיחייב דאי הוה מסהיד מחייב ליה שבועה ודלמא לא הוי משתבע בשיקרא ומשלם:
ותו ליכא - דחייבינן בדיני שמים:

העושה מלאכה במי חטאת - ששקל כנגדן משקלות במסכת גיטין (דף נג.) והן נפסלין במלאכה:

פטור מדיני אדם - דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק וכולהו הני תיובתי מתנייתא נינהו:

המבעית - תקע לו באזנו פתאום ובעתו דלא עבד ביה מעשה בגופו:

ר"מ מחייב בהזיקן - פלוגתייהו מיפרשא בהמניח את הכד (דף כט.) בנתקל פושע ובמפקיר נזקיו:

אנא כסויי כסיתיה - שלא תבעיר בה האש מהר:

דברי הרב שומעין - והיה להם שלא יעידו:

והוא שחתרה - הא דתנן נפרצה בלילה פטור כגון שחתרה הבהמה והפילה הכותל דאנוס הוא:

אבל לא חתרה - אלא מעצמה נפלה:

תחלתו בפשיעה - שהניחה בחמה ופשיעה היא אצל פתיחת הדלת דאמרינן לקמיה כל תחבולות שיכולה לעשות עושה אגב צערה:

וסופו באונס - שחתרה:

הניחא למאן דאמר כו' - פלוגתא היא בסוף המפקיד (ב"מ דף מב.) תרי לישני דש"ס אליבא דרב יוסף:

תחילתו בפשיעה - אצל נפילה דעביד למיפל:

ה"ג - אלא מתני' בכותל בריא ואפילו לא חתרה:

הניחה בחמה כו' אמר רבה ואפילו חתרה - ובכותל בריא:

תחלתו בפשיעה - שהניחה בחמה ופשיעה היא אצל פתיחת הדלת דאמרינן לקמיה כל תחבולות שיכולה לעשות עושה אגב צערה:

וסופו באונס - שחתרה:

טצדקא - תחבולות:

דף נו:

כיון דאפקוה - איכא משיכה ושינוי רשות דהוי קנויה לכל מילי:

דקמו לה באפה - שלא משכוה אלא עמדו בפניה לכל צד שלא תלך אנה ואנה אלא לקמה לאכול:

מעמיד - משמע שאוחזה בידו ומוליכה לקמה:

הכישה - במקל אמרת לן בההיא דהמעמיד ומשום הכי מיחייב:

ולסטים נמי דהכישוה - במקל ואשמועינן מתני' דהכישה במקל זו היא משיכה:

אלא תחתיו דשומר - והכי משמע מסרה שומר לרועה נכנס הרועה תחתיו ואזלי בעלים ומשתעו דינא בהדי שני והראשון מסתלק:

שומר שמסר לשומר חייב - אפילו באונסין דאמר ליה מפקיד את מהימנת לי בשבועה איהו לא מהימן לי בשבועה שנאנסה בפ' המפקיד (ב"מ לו:):

לברזיליה - לתלמידו:

שומר אבידה - הכניס אבידת חבירו לביתו כדכתיב ואספתו אל תוך ביתך וגו' (דברים כ"ב:ב'):

דלא בעי למיתב רפתא לעניא - דהעוסק במצוה פטור מן המצוה מובלכתך בדרך נפקא לן במס' סוכה (ד' כה:):

דף נז.

החזירה - לאבידה:

למקום שיראנה - בעליה: שומר חנם - פטור מגניבה ואבידה ושומר שכר חייב בפ' השואל (ב"מ דף צד:):

שחרית - שכיח איניש בביתיה אבל בצהרים מצוי במלאכתו בשדה:

עד שיחזירנו לרשותו - של בעלים:

מאי לעולם לאו אפילו - הניחה מוצא בביתו וקתני חייב:

מודינא לך - באבידת בעלי חיים דחייב המוצא בגניבה ואבידה ולאו משום שכר מצוה אלא משום דגניבה ואבידה דידהו פשיעותא היא:

דכיון דנקטו נגרי ברייתא - כיון שראה שמלומדות הן לצאת בעי נטירותא יתירתא ואפי' הוי שומר חנם חייב אבל שומר אבידה דמטלטלי פטור מגניבה ואבידה:

נגרי - פסיעות:

השב - השבה מעלייתא משמע:

לגינתו ולחורבתו מנין - דסגי ליה למוצא בהשבתו לגינתן דבעלים:

הכל צריכין דעת בעלים - גונב וגוזל או אחד מארבעה שומרין שהחזיר צריך להודיעו לבעלים ואם לא הודיעו חייב המחזיר באחריותן:

טענת גנב - לפטור עצמו ע"י גנב שטוען נגנבה הימנו האבידה שמצאתי ונמצא שבידו הוא משלם תשלומי כפל כגנב עצמו דדרשינן בפרק מרובה (לקמן דף סג:) ואם לא ימצא הגנב אם לא ימצא כמו שאמר אלא הוא עצמו גנבו וכתיב בתריה ישלם שנים אי אמרת בשלמא שומר אבידה כשומר חנם דמי משום הכי משלם כפל דהוי בעי למפטר נפשיה בטענת גנב:

קרנא בעי שלומי - מעיקרא כי טעין נגנבה הוה מחייב נפשיה לשלומי קרנא:
טענת לסטים מזויין - גנב מזויין נטל הימנו בחזקה דקא פטר נפשיה בטענת אונס:
לסטים מזויין גזלן הוא - ובטענת אונס פטר נפשיה וכפל בטוען טענת גנב הוא דכתב ביה רחמנא (דכתיב) וגונב מבית האיש (שמות כ"ב:ו'):
גנב הוא - ומשלם כפל וכן הפוטר עצמו בטענת לסטים מזויין ולענין חיוב לא מיחייב שומר שכר עליה אם אמת אתו דהא אניס:

דף נז:

לא אם אמרת כו' - מתניתא היא [ולא ידענא היכא תניא]:
בכל טענותיו - כלומר כל טענות שעל ידי גנב בין מזויין ובין שאינו מזויין דהא שומר חנם פטור בגניבה ואבידה הלכך כשנמצא שקרן משלם כפל:
תאמר בשומר שכר שאינו משלם כפל - בטענת גנב שאינו מזויין אפי' נמצאת בידו דהא מעיקרא לא הוה פטר נפשיה מקרנא:
אין לי - שיהא שואל חייב:
אלא בשבורה ומתה - שהן אונס:
שפטר בו שבורה ומתה - דכתיב ביה ומת או נשבר או נשבה וכתיב בתריה שבועה ה' תהיה בין שניהם (שמות כ"ב:ט'):
חייב בגניבה ואבידה - דכתיב ביה אם גנב יגנב וגו':
מה לשומר שכר כו' - תאמר בשואל שאין בו כפל לעולם דהא מיחייב באונסין דכתיב ונשבר או מת וכי נמי טעין לסטים מזויין נטלו הימנו הוה מיחייב נפשיה בקרנא ומי שאינו בא לגנוב את הקרן לא ישלם כפל:
קסבר האי תנא - דונשבר או מת:
קרנא בלא שבועה עדיפא מכפילא בשבועה - שואל עדיף שמתחייב בשבורה ומתה בלא שום שבועת שקר משומר שכר שפטור עליהן ואע"פ שיש בשומר שכר כפל בטוען טענת לסטים מזויין אין זה חומר דכפל אינו בשומרין עד שישבע לשקר שנגנבה הימנו ואח"כ באו עדים בפרק מרובה (לקמן דף סג:) הלכך קנסא משום שבועה הוא דקנסיה רחמנא:
מסייע ליה - דלסטים מזויין גנב הוא:
ואיני נשבע - דאי בעינא משתבע דנגנבה מפטרינא:
סברוה - רבנן דבעו לסייעיה לרב יוסף מהא ר"י היא דאמר שוכר כשומר שכר דמי בהשוכר את הפועלים (ב"מ צג.) ומחייב בגניבה:

ומדקתני - אינו נשבע מכלל דאי בעי אשתבועי דנגנבה כדקטעין הוה מפטר והיכי דמי דמפטר הא מיחייב בגניבה אלא ודאי דקטעין לסטים מזויין גנבה בחזקה וקתני דכי נמצא אותו לסטים משלם כפל:

לשוכר - דכיון דשילם נמצאת הגניבה שלו:

שוכר כשומר חנם דמי - ובגנב שאינו מזויין הוה פטר נפשיה מעיקרא:

ואי בעית אימא - לעולם ר"י היא ובגנב שאינו מזויין:

וכדמחליף רבה בר אבוה - בהשוכר את הפועלים:

ר' זירא אמר - לעולם כשומר שכר דמי ואפי' הכי לא תסייעיה דהאי דקתני כפל בלסטים שאינו מזויין קאמר וקתני רישא אינו נשבע מכלל דאי בעי פטר נפשיה במאי עסקינן בטוען טענת לסטים מזויין הלכך אי בעי איפטר וכשנמצא הגנב נמצא שאינו מזויין ובר כפל הוא:

אמר רב - האי דקתני מה שנהנית משלמת שנחבטה קאמר כשחבטה על התבואה שיקעתן בקרקע והפסידם והיא נהנית שלא לקתה מקרקע:

ופרכינן - אבל אכלה אפי' מה שנהנית לא משלמת בתמיה:

לימא רב לטעמיה דאמר - גבי הכניס פירותיו לחצר חבירו שלא ברשות בשור שנגח את הפרה (לעיל דף מז:) דקתני הוזקה בהם בהמה של בע"ה חייב בעל הפירות ואמר רב כשהוחלקה בהן שנו אבל אכלה והתריזה פטור המכניס דהוה לה שלא תאכל והכא נמי אמר בעל הבהמה בירידתה אנוסה היא שהרי נפלה ובאכילתה היה לה שלא תאכל ומה אני יכול לעשות:

דף נח.

לא מבעיא אכלה דמשלמת - מיהא מה שנהנית אע"ג דלא פשע בשמירתה דהא נהנית:

אבל נחבטה - דאפי' בההיא הזיקא אנוסה הואי:

אימא - האי בעל השדה מבריח ארי מנכסי חבירו הוא שהציל את בהמת חבירו שלא נחבטה בקרקע ומצוה הוא דעבד ומידי לא לשקול קמ"ל:

שהוחלקה במימי רגליה - מרה"ר לגינה דאונסא דלא סלקא אדעתיה הוא:

לא שנו - דמה שנהנית הוא דמשלמת ולא מה שהזיקה:

אלא - שאכלה מיד באותה ערוגה שנפלה שם דכיון דאנוסה היא בנפילה אנוסה היא נמי באכילתה דכיון דחזיא לתבואה תותה לא מוקמה אנפשה:

אבל - הלכה מערוגה לערוגה ואכלה משלמת מה שהזיקה:

לא תימא עד שתצא לדעת - שידעו הבעלים שיצאת:

ותחזור לדעת - שלא נעל בפניה כראוי:
אלא כיון שיצאת לדעת - שידעו ביציאתה:
אף על גב שחזרה שלא לדעת - דהשתא לא סגי לה בשמירה פחותה דאמר ליה כיון דילפא כו':
תחלתו בפשיעה - בלאו לידה היה לו לשומרה שלא תכנס ותאכל:
וסופו באונס - לא היה יודע שתלד:

דף נח:

ולאסטמורי בגוה - להשמר ולהזהר בה:
היכי שיימינן - לבית סאה דמתני':
סאה בס' סאין - האי בית סאה דקתני במתני' דבשביל ערוגה אחת שמין בית סאה לאו בית סאה באנפי נפשה שיימינן דמכחישין ליה למזיק לפי שבית סאה נמכרת ביוקר לפי שמועט הוא ואינו מצוי לימכר ועני שאין ידו משגת לדמי קרקע גדולה קונה אותו ביותר מדמיו וקרחת ערוגה של קב או קביים חשיב לו לפי דמיו אלא שמין ששים סאים כמה שוין ורואין כמה דמים מגיעין לבית סאה וחוזרין ושמין כמה נפחתו דמיו בשביל קרחת ערוגה זו. וא"ת למה הוזכר בית סאה שאם היה שמין מתחלה הערוגה בששים סאין כמה היו יפין וכמה הן יפין לא היה משלם כלום שאין קרחת ערוגה קטנה ניכרת בששים סאין אבל בבית סאה ניכרת:
תרקב בששים תרקבין - שלשים סאין שמין ולא ששים דא"כ מפסדת ליה לניזק שאין קונין מצויין לששים סאין לפי שמרובין הן לאדם בינוני ומועטין הן למשופע בנכסים:
קלח בס' קלחים - מה שאכלה בס' שיעורין כמותו:
משלם דמיהן - כמו שנמכרין קב או קביים בשוק:
מאי לאו בפני עצמו - וקשיא לכולהו:
לא בששים - ולכל חד כדאית ליה:
אין שמין קב בששים קבים - אם אכלה קב אין שמים בששים קבים:
מפני שמשביח מזיק - דששים קבים אין להם מכר מפני שמרובין הן לעני ומועטין לבינוני וכל שכן לעשיר ועוד שאין קרחת קב ניכרת בששים קבים:
ולא כור בששים כורין - אכלה כור תבואה אין שמין אותה בששים כורין. מפני שפוגם מזיק. לפי שאדם המשופע בנכסים ותאב לקנות קרקע גדולה קונה אותה כשהוא מוצאה בהרבה יותר מדמיו ועוד קרחת כור גדולה היא מאד אלא כל סאה שמין בששים:
ולא כור מבעי ליה - כדקתני אין שמין קב ולא קתני בית קב:

קב בבית כור - אין קרחתו נראית:
כור - שלשים סאה:
קשבא - דקל:
אמר ליה - ריש גלותא אני ראיתי:
ותלתא תאלתא בקינא הוו - שלשה דקלים זה אצל זה:
דינא דפרסאה - שאינו דין תורה:
אם אמרו - בס' להקל על המזיק:
בנזקי ממונו - במה שאכלה בהמתו והזיקה:
יאמרו בנזקי גופו - שמזיק בעצמו בידים שקצץ לדקל:
המבכיר כרמו - שיחת וכילה:
קטמה נטיעה גרסינן - בהמה שקטמה נטיעה:
גוזרי גזירות - קונסי קנסות אדמון וחנן בן אבשלום בפרק בתרא דכתובות:
חזיז - שחת:
במשוייר שבה - רואין את הנותר לפי מה שתעלה כל ערוגה וערוגה בימי הקציר ומשלם:
כמה היתה יפה - הקרקע לימכר כשהיא עם השחת:

דף נט.

סמדר - ענבים דקין בהתחלתן לאחר שפרחו מיד:
וכמה היא יפה - הקרקע לימכר כשהיא סמדר ולהקל באו:
בד"א - בנישומין אגב קרקע:
בזמן שאכלה לולבי גפנים - האשכולות נראה בחניטת הגפנים וניכר ועדיין לא פרח להיות הענבים גמורים והוא לולב וכן יחור בתאנים:
אבל אכלה פגים - בתאנה או בוסר בענבים שהן כפול הלבן והוו כפירות גמורים רואין אותן כו':
לנזקין מן העידית - אותה שומא ששמו ב"ד מאה או מאתים יגבה קרקע במאה או במאתים מן העידית שבנכסיו:
ולא תימא - דהאי מיטב של ניזק דקאמר ר' ישמעאל וקשיא לן בפ"ק אכלה כחושה משלם שמינה ותרצה רב אידי כגון שאכלה כו' דהמוציא מחבירו עליו הראיה וכחושה הוא דמשלם אלא מאי מיטב דניזק דקאמר ר' ישמעאל לאו בספיקא מיירי וה"ק אותה ערוגה שאכלה ישלם כפי מה שהיתה ראויה להטיב ולהשביח לקמיה:
כי היאך דסליק - בימות הקציר:

כרוך ותני - הוסיף סמדר עמהם במשנה:
כחש גופנא - לנכות מן התשלומין מה שיכחישו הענבים בגפנים אם יעמדו שם עד הבציר שתמיד יונקים לחלוח הגפן:
אביי אמר מסיימי ומסיימי ומאן תנא דחייש לכחש גופנא ר"ש - דשמענא ליה בדוכתא אחריתי:
שסופה להצטער - אלמא מנכין מן התשלומין כפי מה שעתידה להכחיש:
נכי חיה - בדמי ולדות קמיירי דמנכה לו מה שהבעל עתיד ליתן בשכר המיילדת ונזק האשה שהיא נזוקה ומצטערת עכשיו יותר משיש לה חיה הרי הוא משלם לאשה נזק וצער ונמצא הכל בכלל ומדמי ולדות שהוא נותן לבעל מנכין שכר חיה:
נכי מזונות - שהוא צריך להוסיף על מזונות אשתו בימי קישויה והשתא אין קישוי אלמא מנכינן מה שהוא עתיד להוציא:
דקלא פרסאה - חשוב הוא מאד ונישום בפני עצמו:

דף נט:

מסאני אוכמי - מנהג אבלים:
כופרא - בתמרים כבוסר בענבים:
דמי כופרא - אינו כלום לימכר עכשיו:
והא הוו תמרי - לאחר זמן:
בששים - עם הקרקע דהכל בכלל שהקונה קרקע בפירותיה נותן עיניו קצת בשבח של אחר זמן:
דן רב - מעשה עבד:
פסק הלכתא - כלומר לימד לתלמידים שהלכה כר"ש הלכה פסוקה לדורות:
לא חתמה לו - שדה המיוחדת לכתובה:
אבדה כתובתה - ולא מצית לומר נחת רוח עשיתי לבעלי דא"כ הוה לה למעבד לראשון אלא ודאי גמרה ומקניא:
נטר בי דרי - שומר הגרנות שמנהגן היה לעשות כל בני הבקעה בגורן אחד זה גדישו וזה גדישו וממנין שומר ובההיא אפי' רבי מודה:
מתני' המביא את העצים חייב - דאי לאו אחרון קמא לא עביד מידי:
גמ' צבתא - צבת טנלי"ש:
גווזא - קיצים:

דף ס.

סלתא - עצים דקים:

ניבה - כשאדם מדבר מנענע שפתיו ורוח יוצא:

ליהוי כזורה - דחייב משום מלאכה בשבת אע"פ שהרוח מסייעתו כשהוא מגביה התבואה ברחת שקורין פלייי"א:

מצד אחר - דלא אהני איהו:

כגון שליבה ברוח מצויה - כשמתחיל ללבות לא היתה הרוח נושבת בחזקה ולא היה מבעיר בכך ובאתה רוח שאינה מצויה ולבתו דמילתא דלא סליק אדעתא הוא אבל זורה לענין שבת סגי לה ברוח מצויה ולהכי איכוין:

צמרה צמורי - לשון אישתא צמירתא (שבת דף סז.) חמימות כלומר שלא נפח ממש אלא בנשימה כדרך המחמם בנשימתו את ידיו דאין זה ליבוי כלל:

מלאכת מחשבת - נתקיימה מחשבתו דניחא ליה ברוח מסייעתו:

מתני' או עפר - לחכה נירו ונתקלקל:

גמ' דשכיח אש גבייהו - אין בני אדם מזדהרין בהן דלכך עומדין הלכך איכא למימר זה פשע:

אבל גדיש כו' - דאיכא למימר אנוס היה:

[**ולר"י**] - פלוגתא דרבי יהודה בהאי פירקא (ד' סא:):

כל בעלי קומה - אף בעלי חיים ואילנות:

נירו - חרישה שלא נזרע סכסוך שייך באבנים לחיכה בשאר דברים:

הוה אמינא מה שבשדה - תבואה קאמר קרא ולא קרקע ממש להכי כתב קמה בהדיא דהשתא אתרבי שדה לגופה של קרקע:

הכי גרסינן כולי האי נמי לאין דומין - כלומר להבל חשובים הצדיקים שקודמים לפורענות:

טיבותא הוא - שלא יראו ברעה העתידה לבא דכתיב כו':

דף ס:

בכי טוב - בעוד חמה זורחת ילין במלון ולא ימתין עד שתחשך ולבקר לא ישכים לצאת עד שיאיר כי טוב לישנא מעליא האור כי טוב כלומר טוב הוא לצאת בו וליכנס בו מפני המזיקין והליסטין:

חרב - חרבו של מלאך המות:

אימה - אימת מות של מלאך ולא בגלוי כל כך:
תא שמע - וסיפיה דקרא ועתה לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו נחיה וגו':
אימה - אימת מות של מלאך ולא בגלוי כל כך:
רתחא - דבר:
סכר כוי - סתם חלונות:
אם אמרנו כו' - בארבעה אנשים מצורעים:
דליכא ספק נפשות - במקום שתגלה שם:
וה"מ דלית בהו נקבה - דהתם משום נקבה הוא דעבדי:
דשוויא לתרוייכו - אגדתא ושמעתתא בדבר אחד ושניכם שוין בה שתתרצו ותחפצו בה:
כי תצא מעצמה - אנחנו גרמנו לו שקלקלנו והבטיח הקב"ה לשלם כאילו הוא הבעירה:
פתח הכתוב בנזקי - שהזיק ממונו דכתיב כי תצא משמע מעצמה שהדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בתוך של חבירו:
וסיים בנזקי גופו - שקראו מבעיר בידים:
משום חציו - כזורק חץ שמזיק למרחוק דאיהו גופיה עביד הכא נמי איהו גופיה עביד ונפקא מיניה לחייבו בד' דברים אם הוזק בה אדם כדאמרינן בפ"ב (דף כג.):
אשר בשער - סנהדרין זקני השער:
טמון באש קמיבעיא ליה - מעשה בא לפניו במחנה ששרפו אנשיו גדיש של ישראל ונצרך לשאול הלכה אם חייבין לשלם כלים הטמונים בתוכו כר' יהודה או פטורין כרבנן:
גדישין דשעורין הוו - אקרא סמיך דכתיב ותהי חלקת השדה מלאה שעורין:
מלך פורץ - גדר שדה אחרים לעשות לו דרך ולאוכלוסין שלו דאמרי' בב"ב (דף ק:) דרך המלך אין לה שיעור:
מלאה עדשים - בספר שמואל:
מלאה שעורים כו' - בדברי הימים:
ויצילה - שלא ישרפוה הואיל ואסור להציל את עצמו בממון חבירו:

דף סא.

ה"ג - קראי למה לי ולא גרסינן תרי:
מכדי גמרא שלחו ליה - לא נצרך אלא ללמוד הלכה כמו ששלחו לו ומאי ולא אבה:
דעבד לשם שמים - כיון דאיכא איסורא גבי איניש דעלמא:
מתני' דרך הרבים - י"ו אמות מעגלות דדגלי מדבר ילפינן במסכת שבת (ד' צח:):

גמ' תנא דידן קא חשיב מלמעלה למטה שש אמות או חמש אמות או ד' אמות פטור - דס"ל עד ועד בכלל:
ותנא ברא קחשיב מלמטה למעלה שתי אמות או שלש אמות חייב - וד' אמות פטור דס"ל עד ולא עד בכלל וכולן שוין בד' אמות דפטור לתנא דידן עד ועד בכלל לתנא ברא עד ולא עד בכלל:
ואפילו בשדה קוצים - אפילו היתה שדה שקופצת [לשם] האור מעל לגדר מלאה קוצים שנוח האש לבער בה ולדלג פטור:
לא שנו - דפטור:
אלא בקולחת - אש שקולח מתמר ועולה למעלה:
אבל נכפפת - שהרוח מטה אותה וכופה לצדדין ומפסיק השלהבת ודולגת לשון מורי. לישנא אחרינא נכפפת אש נמוכה הולכת ונסרכת בעשבים ובקסמים שעל גבי קרקע הלכך אפילו עברה דרך רה"ר רחב מאד חייב:
במה דברים אמורים - דאם עברה דרך רה"ר פטור:
שלולית - לקמיה מפרש:
ר"א - במתניתין:
אריתא דדלאי - יאור קטן שדולין ממנו ומשקין שדות:
מאן דאמר נהר ממש אע"ג דלית ביה מיא - דהואיל ורחב הוי כדרך הרבים:
מפסיקין לפאה - להניח פאה מכל אחד ואחד:
הנחל - שדה מכאן ושדה מכאן ונחל עמוק באמצע חייב להניח פאה מכל אחד ואחד:
דרך היחיד - ארבע אמות:
שוללין - מתקבצין כמו מן השלל של ביצים (ביצה דף ז.) דבר אחר לשון שלל ומלקוח (במדבר לא) דבר המקובץ:
שמחלקת שלל לאנפיה - שמשקין אותן ממנה והן עושין פירות:

דף סא:

באגני - כמו באגנות (שמות כד) קונייי"ש בלע"ז:
מתני' באמצע בית כור - אם יש לו חצי בית כור לכל רוח פטור ובקולחת שדילגה וכדאוקימנא אבל נכפפת בוערת והולכת כל שעה אפילו עד מאה מיל חייב:
הכל לפי הדליקה - קס"ד ה"ק הכל ישלם כל כמה שהדליק בין רחוק בין קרוב:
גמ' לא יעמיד - בני העיר מעכבין עליו שלא תבער האש בתקרה:

מעזיבה - טיח של סיד על תקרה ודומה לו בספר עזרא (נחמיה ג':ח') ויעזבו (את) ירושלים עד החומה:

ובכירה - שפחותה מתנור ואין מבעירין בתוכה אש גדול:

לפי גובה - כשהאש גבוהה וגדולה קופצת למרחוק:

מתני' אלא גדיש של חטין או גדיש של שעורין - אם חטין חטין אם שעורין שעורין:

היה גדי כפות לו כו' חייב - על הגדי דבעלי חיים נמי אתרבו מאו הקמה ומשום דקם ליה בדרבה מיניה ליכא למפטריה דאינו חייב מיתה על העבד דהואיל ואינו כפות היה לו לברוח ופטור עליו ממיתה ומתשלומים אבל היה עבד כפות לו פטור אפילו על הגדי ועל הגדיש דחייב מיתה על העבד דכתיב נקם ינקם (שמות כ"א:כ') וקם ליה בדרבה מיניה ואפי' לא התרו בו שאינו נהרג הא קי"ל (כתובות ד' לד:) דחייבי מיתות שוגגין פטורין ובגדי לא שני לן בין כפות לשאינו כפות ואיידי דנקט בעבד נקט בגדי ואיכא דאמרי בגדי נמי דוקא נקט סמוך פטור דהיה לו לברוח והכי קאמר היה עבד כפות לו או גדי סמוך לו פטור ואע"ג דפשיט בשילהי פ' שני (כז.) שורו כממונו דאם הניח גחלת עליו ונשרף חייב התם הוא דהניח על גבי שור דלא היה לו לשור ליטול אבל הכא היה לו לברוח:

גמ' בתוך של חבירו - אין לו רשות והוי כמאבד בידים:

במדליק את הבירה - בתוך של חבירו הוא ואפ"ה יהיב טעם משום דדרך בני אדם להניח כלים בבתים אבל גדיש לא:

בירה - מגדל גדול:

בדידה - בגדיש ולשמעינן אע"פ שאין דרך להטמין בו חייב הואיל והדליק לתוך של חבירו וכ"ש בירה:

בתרתי פליגי [**פליגי**] **במדליק בתוך שלו כו'** - ופטרי רבנן אפילו כלים שדרכן להטמין בגדיש דהא גזירת הכתוב הוא דטמון באש פטור ור' יהודה מחייב אטמון ובכלים ל"ש אותן שאין דרכן להטמין ול"ש אותן שדרכן להטמין:

מוריגין - קרשים [נקובים] ובהן יתידות ודשין בהן את התבואה:

דף סב.

ד"ה משלם מה שבתוכו - רבא מתרץ לה לטעמיה בכלים שדרכן להטמין בגדיש:

אלא דמי גדיש - אם הבעירו בעל השדה דלא קביל עליה אלא נטירותא דגדיש:

חטין וחיפן בשעורים - אע"פ שנותן לו רשות לחטין אינו משלם אלא שעורין דאמר ליה לא ראיתי אלא שעורין לפיכך לא נזהרתי בהן כל כך:

מאי הוה ליך גביה דאזקתיה - בידים ששרפתו או שהשלכתו לים ולא דמי למשאיל מקום לחבירו להגדיש שעורין והגדיש חטים דאמרן לעיל אינו משלם אלא דמי שעורין דמבעיר לא מזיק בידים הוא אלא פושע כדכתיב כי תצא אש מעצמה מפי המורה:

פשעה בו - לא שמרתו כדרך השומרים ואבד:

[**בדרבא**] **מתניתו לה** - משמיה דרבא אמריתו לה:

שעורין וחיפן בחטין - נותן לו רשות להגדיש שעורין ולא חטין:

שמעית מילתא לר' יהודה - אליבא דר' יהודה דמתני':

עשו תקנת נגזל באשו - כי היכי דתקנו רבנן לנגזל לישבע כמה גזלו ויטול דתנן במסכת שבועות (דף מד:) אלו נשבעין ונוטלין השכיר והנגזל כך תקנו באשו שישבע מה הטמין ויטול:

אליבא דמ"ד לא דייניגן דינא דגרמי - בפרק הגוזל ומאכיל (לקמן דף קיז:):

בכספתא - ארגז שמניחין בו כספים:

אמיד - עשיר שאומדין אותו לכלי כסף:

דף סב:

מתני' גץ - אשטנצייי"ל:

גמ' למעלה מעשרים אמה - לא חזו לה אינשי ולא מפרסם ניסא ואנן לפרסומי ניסא בעינן:

מתני' מרובה - אין הגונב אחר הגנב כו'. דכתיב וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב:

גמ' בטוען טענת גנב - גנב בא וגנבו ודרשינן לקמן בשמעתין דחייבו רחמנא כפילא אם נשבע ונמצא שקרן:

לא קתני - אלמא נהגי ד' וה' בטוען טענת גנב אם טבח ומכר:

מי קתני אין בין - דהוי דוקא ולא שייר מידי:

קתני - קצת דברים שזו מרובה על זו ושייר:

שהוקשו לקרקעות - דכתיב והתנחלתם אותם וגו' (ויקרא כה):

אין גופן ממון - אלא גורמין לגבות ממון:

דף סג.

דהא כל חד וחד כלל ופרט באנפיה נפשיה דרשינן ליה - כלומר היכא דאיכא פרטי יתירי כל חד וחד מרבי כעין דידיה ולא דרשינן כולהו בהדי הדדי דליהוי כעין הפרט דשלמה לרבות בעלי חיים שאין נבילתן מטמאה כדאמר לקמן כדתני דבי חזקיה שדי

שור בין המצא לתמצא כו' שדי חמור בין המצא לתמצא אלמא כל חד וחד באפי נפשיה מדריש:

א"כ - דכעין הפרט בכל צדדין הוא דמייתי לא נכתוב אלא חד מהני פרטי דבעלי חיים ומתרבי כעין הפרט כל שנבלתו מטמאה ומדכתב פרטי יתירי תנם ענין לרבות שאר בעלי חיים:

קדוש בבכורה - כעין שור ושה הוא דמתרבי מכעין הפרט דחמור דדמי ליה בתלת צדדין בעלי חיים ובבכורה ונבלתו מטמאה אבל צבי ואיל דלא דמי ליה אלא בתרתי לא להכי כתב שור דאם אינו ענין לו תנהו ענין לשאינו קדוש בבכורה דדמי מיהת בתרתי לפרטא ב"ח ונבלתו מטמא ולעולם עופות לא:

ה"ג - א"כ לכתוב רחמנא שור וחמור שה למה לי לאתויי עופות:

ואימא טהורין - דדמי לפרטא קצת דיש טומאה בנבלתם קצת לטמא בבית הבליעה:

אבל עופות טמאים לא - דלית בהו טומאה כדאיתא בחולין (ד' ק:) יכול תהא נבלת עוף טמא מטמא בגדים אבית הבליעה ת"ל נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה מי שאיסורו משום בל תאכל נבילה וטריפה יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל נבילה וטריפה אלא משום בל תאכל טמא:

פרי מפרי - ולד מולד וגפן מחרצן למעוטי מים ומלח וכמיהין ופטריות:

גידולי קרקע - למעוטי דגים:

מכדי כתיב - בראש הפרשה כלל ופרט כי יתן איש ודרשינן ליה בפרק הזהב לענין שבועת שומרין למימר דאין נשבעין אלא על כעין הפרט שמטלטל וגופו ממון:

ואי ס"ד האי על כל דבר פשע - דאתא לענין כפל למידרשיה בכלל ופרט אתא ולא מתרבי לכפל אלא כעין הפרט לכתבינהו להני פרטי בקרא קמא ולדרוש כל חד באפי נפשיה כדקאמרת דהא בקרא קמא נמי כפילא כתיב אלא ש"מ האי כללא דקרא בתרא ריבויא הוא ולענין כפל דרשינן כלל ופרט וקרא קמא דכתיב ביה כלל ופרט לענין שבועה הוא דאתא כדכתיב בתריה ונקרב בעל הבית וגו':

שלמה - יש לה סימנים כדאמרינן באלו מציאות (ב"מ דף כז.) מה שלמה מיוחדת שיש לה סימנים כו':

למעוטי דבר שאינו מסויים - שאין לבעלים סימן בו שפטור מכפל:

דף סג:

באבידה - מוצא אבידה שטוען נגנבה הימני לאחר שמצאתיה:

שנאמר על כל אבידה וגו' - ובטוען טענת גנב מוקמינן ליה להאי קרא לקמן בשמעתין:

תנן התם - בהגוזל עצים:
משלם את הקרן - דאין כפל אלא בטענת גנב:
הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם - דכתיב (ויקרא ה) או מכל אשר ישבע עליו לשקר וגו' וזהו אשם גזילות ואינו בא אלא על הודאת פיו דאע"פ דלא כתב בההיא פרשה הודאה כתב רחמנא באשם גזל הגר בפרשת נשא והתודו את חטאתם וגו' וחומש נמי אינו בלא אשם:
טענת אבדה - אבד הימנו:
בשבועה - לאחר שנשבע לשקר כדקתני משביעך אני:
בטוען טענת גנב - בבעל הבית שטוען טענת גנב בפקדון זה כדכתיב וגונב מבית האיש וגו' הכתוב מדבר וקאמר דאם ימצא שהוא גנב שישלם שנים:
או אינו אלא בגנב עצמו - שבעל הבית אמת טען ונמצא הגנב שגנבו:
כשהוא אומר אם לא ימצא הגנב - ולקמיה מוקמינן לה בטוען טענת גנב שנמצא הוא בעצמו גנב הוי אומר דהאי קרא דלעיל נמי כשנמצא בעל הבית שקרן קאמר ולקמיה פרכינן תרי קראי למה לי:
בגנב עצמו - מגיד הכתוב שגנב משלם כפל:
או אינו אלא בטוען טענת גנב קאמר - דאם נמצא הוא גנב משלם כפל:
ה"ג - כשהוא אומר אם לא ימצא הגנב הרי טוען טענת גנב אמור הא מה אני מקיים כו':
אם לא ימצא כמו שאמר - שטוען נגנבה כדכתיב וגונב מבית האיש:
אלא הוא עצמו גנבו - ונקרב בעל הבית כלומר והוא כבר נשבע בדבר שלא שלח ידו מה כתיב אחריו על כל דבר פשע וגו' ישלם שנים:
וממאי - דהאי ונקרב בעל הבית לשבועה קאמר:
לשבועה - שכיון שטוען וגונב מבית האיש ישבע שנגנבה ויפטר:
או אינו אלא לדין - לפרעון דשומר חנם שטוען נגנבה ישלם דהאי קרא בשומר חנם כתיב כדאמרי' בהשואל (ב"מ דף צד:):
שליחות יד למטה - בשומר שכר שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח וגו':
שליחות יד למעלה - ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו:
למעוטי טענת אבד - אם טען נאבדה הימנו ועדים מעידים שגנבו פטור מכפל אפילו נשבע:
משלם תשלומי ארבעה וחמשה - כגנב עצמו דנפקא ליה מגנב הגנב:
הקישא הוא - כיון דסמיכי להדדי הני קראי איתקש גנב וטוען טענת גנב להדדי מה גנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה אם טבח ומכר אף טוען טענת גנב משלם ארבעה

וחמשה ואע"ג דאיכא למיפרך מה לגנב עצמו שכן חייב כפל בלא שבועה תאמר בטוען טענת גנב שצריך שבועה אין משיבין על ההיקש כדאמרינן להא מילתא בהגוזל עצים (לקמן דף קח:) ואיכא דאמרי הקישא כדמפרש התם הואיל וגנב משלם כפל וטוען טענת גנב משלם כפל מה גנב טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה אף טוען טענת גנב טבח ומכר משלם ארבעה וחמשה ולאו מילתא היא דהאי מה מצינו בנין אב הוא ולא הקישא אלא סמיכות המקראות קרי היקש והכי נמי שמעינן התם:

הניחא למ"ד חד בגנב וחד בטוען [**טענת גנב**] **שפיר** - נפקא ליה גנב מהכא אלא למ"ד כו':

מדתנא דבי חזקיה - דדריש קרא אחרינא דמשתעי בגנב עצמו אם המצא תמצא בידו הגניבה וגו' והאי דנקט דרשה ולא נקט קרא משום דמקרא לא נפקא לן בהדיא אלא בעלי חיים כדכתיב משור ועד חמור עד שה חיים ומדרשה מרבה להו תנא דבי חזקיה לכולהו:

יאמר שור וגניבה והכל בכלל - דמרבינן כל כעין הפרט דבר המטלטל וגופו ממון חמור ושה למה לי ומשני אילו כן וכו' ולקמיה מפרש מאי קאמר הא לאו כלל ופרט וכלל הוא דקדריש ליה כעין הפרט:

אף כל קרב - ולא מתרבי מכעין הפרט אלא הקרב למזבח להכי כתב שה דלא תימא כל לאתויי קרב למזבח קאתי דמה יש לך להביא שקרב למזבח ולא נכתב בפירוש שה כשהוא אומר שה הרי שה אמור הא מה אני מקיים גניבה שאני דורש בכעין הפרט:

משלם תשלומי ארבעה וחמשה - כגנב עצמו דנפקא ליה מגנב הגנב:

דף סד.

לרבות שאר דברים - כל הני:

אילו כן - לשון תשובת שאילה הן:

אף כל קדוש בבכורה - ולא מתרבי מדרשא אלא חמור הלכך מה היה לך להביא שלא נכתב חמור להכי כתב חמור דע"כ כלל ופרט לשאר דברים אתי:

והכל בכלל - חיים דמשמע לרבות כל בעלי חיים למה לי:

מי כתיב שור - ברישא והדר גניבה דהוה ליה פרט וכלל דנימא הכל בכלל דנעשה כלל מוסיף על הפרט גניבה ושור כתיב דהוה ליה כלל ופרט ושור אין מידי אחרינא לא:

וכי תימא אילו נאמר קאמר - אילו נאמר שור ברישא והדר גניבה לא היה צריך לכתוב יותר ולמה לא נכתב כן:

אילו נאמר שור וגניבה - בתמיה הא ודאי ה"ל פרט וכלל ושפיר קשיא לי' ומאי אילו כן קמהדר ליה:

אלא כדכתיב קאמרי - בתמי' גניבה ושור הא הוה ליה כלל ופרט ומאי הכל בכלל דקא קשי' לי' ומאי מה הפרט מפורש דמהדר ליה הא כלל ופרט לא מרבי מידי:
הכל בכלל - דמתרבי כל כעין הפרט דבר המטלטל וגופו ממון:
אחיים סמיך - גניבה דה"ל כללא קמא סמיך ליה אחיים דהוי כללא בתרא ודריש בכלל ופרט וכלל וסיפא דקתני ויאמר גניבה שור ושה וחמור והכל בכלל הואיל ואחיים סמיך ליה מאי קשיא לי' הא טפי לא כתיב אם המצא תמצא קשיא ליה כדאמר במסקנא ומיהו אפסקיה גמרא למילתי' דרבא בפרכי אחריתי ולא שבק לאסוקיה למילתי':
והא לא דמי כללא בתרא - דלא כייל אלא בעלי חיים לכללא קמא דמשמע כל דבר:
הא תנא דבי רבי ישמעאל - בשילהי אלו טריפו':
והכי קא קשיא ליה - לתנא דבי חזקיה בסיפא דמילתא:
אם המצא תמצא - דמשמע ריבויי למה לי והשת' קא מפרש לה רבא לכולא מתני':
הכל בכלל - דמתרבי כל כעין הפרט דבר המטלטל וגופו ממון:
הא מה אני מקיים גניבה - דדרשינן בכלל ופרט לרבות כל דבר:
יאמר גניבה ושור ושה וחמור וחיים והכל בכלל - אם המצא תמצא ל"ל ומשני אילו כן הייתי אומר אף כל ב"ח להכי איצטריך אם המצא תמצא למימר דלאו מגניבה וחיים דרשינהו לכלל אלא מאם המצא תמצא ושדינהו לכל הני פרטי בינייהו כדמפרש לקמן:
הדר פריך תנא דבי חזקיה מה יש לך להביא שאר ב"ח כשהוא אומר חיים הרי בעלי חיים אמור. כלומר מקרא בהדיא נפקי ולאו מכלל ופרט הלכך מה אני מקיים כלל ופרט לרבות כל דבר ואכתי המצא תמצא למה לי והכי מסקנא דתנא דבי חזקיה:

דף סד:

אי הכי שפיר קא קשיא ליה - ומאי תשובה יש בדבר:
ה"ג לרבות כל דבר מהיכא מייתי לה מכלל בתרא כללא גופא חיים כתיב ביה - כלומר איצטריך אם המצא תמצא דאי מגניבה וחיים דרשת לכלל איכא למיפרך שאר דברים מהיכא מייתית להו מכללא בתרא אף כל כללא גופיה חיים כתיב ביה דכל היכא דדרשינן כלל ופרט וכלל אף כל מכללא בתרא מידרש דכללא קמא למעוטי הוא דאתי דבלאו איהו הוי פרט וכלל דאיתרבו כל מילי ומהני כללא קמא למעוטי מאי דלא דמי ליה לפרטא וכללא בתרא לרבויי אתי דאי לאו איהו ה"ל כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט הלכך לא דרשינן מיניה אלא בעלי חיים ובטיל ליה כלל ופרט דאע"ג דדריש תנא דבי ר' ישמעאל בעלמא כללא דלא דמי (ליה פרטא) הני מילי לרבויי מידי דהוי בכללא בתרא:

להכי איצטריך אם המצא תמצא - למידרש כללי מיניה כדמפרש ואזיל:
והא תרי כללי דסמיכי נינהו - המצא תמצא והיכי מצי למדרש מינייהו כלל ופרט וכלל:
הטל פרט - הכתוב בצידן ביניהן:
אלא לאתויי דבר המסויים - אין אבל דבר שאינו מסויים לא ומריבויא דרשינן לה ולא ממשמעותא דיש בהמות הרבה שאין בהן סימן דאי ממשמעותא דקרא נפקא תיפוק מכעין הפרט דשור:
ה"ג דתנא דבי ר' ישמעאל במים במים ב' פעמים - ולא גרס כל מקום שנאמר במים במים תאכלו כל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים הואיל וכללים סמוכים הם והפרט אינו ביניהן אלא אחריהם כתיב בימים ובנחלים דמשמע דימים ונחלים הוא דבעינן סנפיר וקשקשת אבל שיחין ומערות לא אין זה נדרש בכלל ופרט דלא ליתרבי אלא כעין הפרט אלא בריבה ומיעט וריבה ואתרבי כל מילי אלא דמיעוט מהני למעוטי פורתא חדא מילתא ותו לא:
חד למעוטי קרקע כו' - ועד השתא לא מצי לתרוצי הכי דכי הוה דיינינן להו בכלל ופרט לא הוה מתרבי כעין הפרט אלא דבר המטלטל וגופו ממון וממילא הוי ממעטי כל הני:
אחייה לקרן כעין שגנב - לקמן היא בשמעתין דאם גנב בהמה והוכחשה או הוזלה משלם כשעת הגניבה דכתיב חיים החייהו לקרן של גניבה שיהא שלם:
מ"ט דרב - לקמיה היא בהאי פירקא:
אם המצא בעדים - אם תחלה תמצא בעדים תמצא הכפל שהוא קנס בדיינין:
פרט למרשיע את עצמו - אע"פ שבאו עדים אחרי כן אין משלם כפל:
ההוא מיבעי לי' למודה בקנס דפטור - אם לא באו עדים אחרי כן ואייתר ליה אם המצא תמצא לפטור אפילו באו עדים דאי לא כתיב אלא חד קרא הוה מוקמינן ליה בלא באו עדים:
כל הני פרטי למה לי - אי למעוטי קרקעות ועבדים ושטרות כדאמרן הא אימעיטו להו להנך מהנך פרטי דכתיבי בעל כל דבר פשע:
שנתחדש בה - אם המצא בעדים תמצא בדיינין פרט למודה בקנס:
ואימא גנב עצמו - לא ישלם כפל עד שישבע לשקר הואיל ומקראי דלעיל נפקא לן גנב עצמו:

דף סה.

כחושה והשמינה כו' - הגנב פטמה וקשיא לרב דאמר תשלומי ד' וה' כשעת העמדה בדין וקס"ד בין שבחה בין הכחישה הגנב בידים:

ומשני משום דא"ל כו' - אבל שבחה בדמים שהוקרו בהמות בשוק או שנתפטמה מאליה משלם כפל כי השתא:
והכחישה - הגנב הכחישה בידים בטורח מלאכה או במקל:
מה לי קטלה פלגא - הלכך מההיא שעתא דאכחשה אתחלה לה טביחה:
ולבסוף שויא ד' - בשעה שאבדה מן העולם:
תברה - בידים או שתייה משלם ד' ובהמפקיד (ב"מ דף מג.) מפרש טעמא דכל כמה דאיתיה בעינא ברשותא דמרה קיימא דהא בעי לאהדורה הלכך ברשותא דמרה הוקרה וההיא שעתא דתברה ושתייה הוא דקא גזיל לה אבל איתבר ממילא אמאי מחייבת ליה אההיא שעתא דגזלה וההיא שעתא זוזא הוא דשוייא וגבי טביחה ומכירה הוי כי תברה או שתייה:
משלם קרן וחומש ואשם - משום שבועה ואין כאן כפל דמודה בקנס פטור:
ואם משבאו עדים - ונתחייב בכפל הודה:
משלם כפל ואשם וחומש עולה לו בתוך הכפל - שהרי חומש לבעלים הוא והוא שקל וע"כ הא דר' יעקב בששוין כאחד החומש והכפל קמיירי דאי הוה כפילא טפי מחומשא לאו חומשא הוי ולא מיפטר ליה עד דמשלם חומש דחומש כפרה דשבועה הוא:

דף סה:

וחכ"א ממון המשתלם בראש - שאינו משלם אלא קרן והשיב את אשמו היינו קרן שהוא אשם וחוטא עליו ובקרא אחרינא כתיב התם ואת אשמו יביא לה' וגו':
ושאינו משתלם בראש - כי הכא דאיכא כפל לא שייך בה דין חומש כלל ואפי' לא שוין חומשא וכפילא פטור ור"ש אשם קאתי לאסופי לפטורא:
כפילא ד' וחומשא זוזא - וכיון דאינן שוין לא חומש מקרי ולא סליק ליה:
דכפילא זוזא וחומשא זוזא - דחומש בתר קרנא שיימינן וקרן משלם כעין שגנב נמצא קרן ד' וחומשו מוסיף עליו מבחוץ זוזא וכפילא זוזא וכפל כשעת העמדה בדין והיינו כרב דאי לאו קרן כעין שגנב לא הוי זוזא חומש ואי כפל כעין שגנב הוי ד' אלא ש"מ כרב:
כעין שגנב - לקמן אותבינן לרב מהא דאמר תשלומי כפל ד' וה' כשעת העמדה בדין ולרבה דאמר תברה או שתייה משלם ד' [כדהשתא] ליכא לאותובי דיכול לשנויי דהך מתניתא כפל ד' וה' דוקא נקט אבל קרן היכא דאשכח כי השתא משלם:
כפילא ד' וחומשא זוזא - וכיון דאינן שוין לא חומש מקרי ולא סליק ליה:
ורבנן אמרי לך - אי לערבינהו קבעי לא ליכתוב לא וי"ו ולא את:
לאפסוקי בין ממון גבוה - אשם:

לממון הדיוט - חומש דלאו אורח ארעא לערובינהו להדיא:
נעשה שינוי בידו וקנאו - בשינוי להא מילתא דאם טבח ומכר שלו הוא טובח וכו' ופטור מד' וה' אבל קרן וכפל משלם קרן כי השתא וכפל כעין שגנב או כשעת העמדה בדין:
כעין שגנב - לקמן אותבינן לרב מהא דאמר תשלומי כפל ד' וה' כשעת העמדה בדין ולרבה דאמר תברה או שתייה משלם ד' [כדהשתא] ליכא לאותובי דיכול לשנויי דהך מתניתא כפל ד' וה' דוקא נקט אבל קרן היכא דאשכח כי השתא משלם:
תורא גנבי מינך - בתמיה:
ונקנינהו בשינוי השם - נהי דשבח דגופיה לא הוי שינוי דממילא קשבח ואזל ומיהו בשמא ודאי אישתני:
מ"מ קשיא - לר' אילעא:
שינוי במקומו עומד - אע"ג דאישתני לא נפיק מרשות בעלים:
תני חדא אסור - לקרבן:

דף סו.

עד כאן לא פליגי - ר' אילעא ור' חנינא:
אבל לענין שלומי - כגון כפל לר' אילעא וד' וה' לר' חנינא א"נ ביוקרא וזולא בלא שינוי דכולי עלמא כדמעיקרא משלם דקתני כעין שגנב:
לימא תיהוי תיובתא דרב - דאמר לעיל כשעת העמדה בדין כשהוזלה וכ"ש כשהוקרה דהתם אפי' קרן מחייב ליה רב כי השתא דהא כרבה ס"ל דאמר תברה או שתייה משלם ד':
טלאים כדמעיקרא - כלומר בא לשלם טלאים כדמעיקרא סגי דטלה גנב וטלה משלם:
שינוי קונה - היכא דשני להו בידים פשיטא ליה דמדאורייתא ודאי קנה וכי מהדר לא בעי לאהדרינהו בעינייהו אלא דמים משלם כגון צמר ועשאו בגדים דהא כתיבא בהדיא ותנינא כו' אבל יאוש מספקא ליה הא דאמור רבנן קני אי דאורייתא אי דרבנן:
לא הספיק ליתנו לו - לראשית הגז לכהן:
עד שצבעו פטור - מראשית הגז דקנייה בשינוי ואפילו דמים לא משלם דאין כהן יכול להזמינו בדין דיכול לומר לאחר אתננו אבל קודם שצבעו מי שחטפו זכה בו:
יאוש - שנתייאשו הבעלים אמור רבנן דנקני ודיו אם משלם דמיו:
מוצא אבדה לאו כיון דמייאש ליה מרה - מקמי דתיתי לידיה קני לה אם נתייאשו בעלים קודם שמצאה זה קנה דתניא באלו מציאות (ב"מ דף כב:) מנין לאבידה ששטפה נהר הואיל ונתייאשו הבעלים שהיא מותרת ת"ל אשר תאבד ממנו שאבודה ממנו ומצויה

לשאר בני אדם יצתה זו אלמא קני והכא בגזילה דאתי לידיה מקמי יאוש והדר אייאוש סגי ליה בדמים:

משום תקנת השבים - שלא יהא צריך לחזר ולטרוח אחר הגזילה עצמה:

אינו קונה - והיא עצמה ישלם:

דף סו:

אומר לו - לנגזל:

הרי שלך לפניך - בעין כמות שהוא דהיזק שאינו ניכר הוא:

קרבנו - אם עולה קרבנו (ויקרא א':ג'):

ולא הגזול - דגזול לאו לרצון אתי קס"ד דגזל בהמת חולין ואייתי ה"ד אי נימא כו':

וליטעמיך - דס"ד דגזל חולין ואקדשינהו:

הא דתניא - גבי זב:

משכבו - איש אשר יגע במשכבו (שם טו) גזירת הכתוב להוציא את המשכב הגזול שאינו נעשה אב הטומאה לטמא אדם:

מי איכא למ"ד - חד מהני אמוראי שינוי לא קני הא ביאוש הוא דפליגי:

דגזל קרבן דחבריה - שהקדיש חבירו ולעולם לפני יאוש ואיצטריך לאשמועינן דאינו עולה לרצון כלל ואפי' לבעלים הראשונים ואע"ג דלא הוה יאוש. ל"א דגזל קרבן דחבריה הלכך אפי' לאחר יאוש לא קנייה דקרבן אינו נגזל דכל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה:

מחשבה מטמאתן - בעל הבית אינו עשוי למוכרן ועושה מהן מטות ודולבקאות וקטבלאות ומשחשב עליהן לדבר שראוי לו בלא חסרון מלאכה מקבלין טומאה מיד:

ושל עבדן - העשוי למכור אין מחשבתו מטמאתו דעביד דממליך ומזבין והלוקח יעשה מהם מנעלים ועדיין לא נגמרה מלאכתן לכך:

של גנב מחשבתו מטמאתם - דקננהו ביאוש דקסבר סתם גניבה יאוש בעלים היא דלא ידע למאן לתבעו:

ושל גזלן אין מחשבה מטמאתן - ואע"פ שחישב עליהן לדבר שאין בו חסרון מלאכה כגון לכיסוי חבילות סוסים ופרדים כמו שעושין מעורות דובין מ"ט דסתם גזילות ליכא יאוש דכיון דידע מאן שקליה אזיל ותבע ליה לדינא:

חילוף הדברים - סתם גזילה איכא יאוש דכיון דלעיניה גזלה מיניה איניש אלמא הוא אבל סתם גניבה ליכא יאוש דסבר משכחנא ליה לגנב:

שקצען - דרומי"ר בלעז דאיכא תרתי שינוי מעשה ויאוש ולעולם יאוש גרידא לא קני:

והלא עיצבא שני כאן - שחשב עליהן לעיצבא דולבקי שאוכלין עליו וכעין שולחן הוא:
ועיצבא אינה צריכה קיצוע - דבלאו קיצוע נמי מטמאה דהא חזיא למילתיה שהקיצוע אינו עשוי אלא לייפות ומנא תימרא דבעיצבא קעסיק דתנן גבי דההיא במס' כלים כל מקום שאין חסרון מלאכה כו':
חוץ מן העיצבא - שאע"פ שמחסר קיצוע מחשבה מטמאתה:
אברזין - הוא עיצבא בלשון ארמי אבל יאוש גרידא לא קני:
דמעיקרא כשורא - קודם שניתן בבנין:
והשתא טללא - גג לאחר שנתנו בבירה ונותן עליו תקרת נסרים ועלייה:
על המריש - קורה ותקנות קחשיב ואזיל במס' גיטין:

דף סז.

צלעות הבית והעובים - קרא כתיב גבי בית עולמים:
המלטטים - המלטי כדאמרינן בהשותפין (ב"ב דף ו.) שנותנים נסרים סביב פתחי חלונות ופתחין ובמקום חורי קיבוע הקורות:
אלו המרישות - אלמא בתר הכי קרי להו נמי מרישות:
ר' זירא אמר - מריש היינו טעמא דלא מקניא בשינוי השם משום דחוזר לברייתו הוא אם יסתר הוי כשורא כדמעיקרא אבל אברזין תו לא מקרי משכא:
דמעיקרא קציצתא - שקודם שחקקו נקרא קציצת עץ בעלמא:
ולבסוף קבעו - והמשיך בו מי גשמים או מי נהר למקוה פסלו משום מים שאובין:
קבעו ולבסוף חקקו - לאו כלי הוא אלא ארעא סמיכתא היא:
שאיבה - מה שמקוה נפסל בג' לוגין מים שאובין מדרבנן הוא:
אנס - חמסן דיהיב דמי:
הקדישן הקדש - ואסור ליהנות:
ותרומתן - אסור לזרים אלמא קני ליה לגזילה ביאוש:
על גזל אביו - בהגוזל (לקמן ד' קד:) מפרש לה אפילו נשבע אביו לשקר אבל אקרן מחייב ליה קרא כדאמרינן התם:
את גזילו - וממילא אימעוט גזל אביו:

דף סז:

ה"ג וכ"ת הא כתיב תחתיו תחתיו חד תחתיו מייתר כו' - וכ"ת הא כתיב תרי זימני תחתיו דמישתמעי חד אשור וחד אשה דאי תרוייהו אחד קיימי הכי איבעי ליה למיכתב

ה' בקר וד' צאן ישלם תחתיו לאו מילתא היא דאיכא למימר חד תחתיו אייתר לדרשה אחרינא ואכתי תשעה משתמעי בין אשור בין אשה:

נגידים - גויעים כדמתרגמינן ויגוע ואיתנגיד (בראשית נ) כלומר כחושין וקרובין למות:

ה"א עד דגנב תרתי וטבח לחד ומזבין לחד - להכי אצטריך שור או שה דרישא למימר דאע"ג דחד הוא דגנב מחייב:

ואימא עד דגנב תרתי - כדכתיב בסיפא תחת השור תחת השה ולהכי אצטריך שור או שה דרישא:

או מכרו כתיב - דמשמע או טביחה או מכירה דהא כתיב או לחלק:

שנשתרש - עשה שרשין כלומר נתחזק בחטא שקנאו ומהנו מעשיו:

אילימא לפני יאוש - מכרו:

דף סח.

מי איכא נשתרש - הא לא אהנו מעשיו דשינוי רשות ששינהו מרשותו לרשות לוקח בלא יאוש ליכא למ"ד דקני:

לאחר יאוש - דאהנו מעשיו דהשתא קני לוקח בתרתי יאוש ושינוי רשות:

ואי ס"ד יאוש - גרידא קניה גנב אמאי משלם ארבעה וחמשה הא דמי בעלמא הוא דאית להו לבעלים גביה ושלו טבח ומכר:

כדאמר רבא - לקמן בשמעתין:

ששנה בחטא - ולעולם לפני יאוש ואע"פ דלא אהנו מעשיו מחייב:

שאינה חוזרת - קס"ד דה"ק דלא מחייב אלא היכא דמכירתו מכירה גמורה וקנייה לוקח:

אמאי אינה חוזרת - שינוי רשות בלא יאוש מי קני:

לאחר יאוש - דכי מטא ביד לוקח איכא תרתי יאוש ושינוי רשות וקנייה:

ואי ס"ד קנייה - גנב ביאוש גרידא אמאי משלם כו':

כדאמר רב נחמן - לקמן בשמעתין:

פרט לשהקנה לו לשלשים יום - כלומר לעולם לפני יאוש והאי אינה חוזרת דקתני לא למעוטי היכא דלא אהנו מעשיו דאע"ג דלא אהנו חייביה רחמנא הואיל ושנה בחטא אלא למעוטי היכא דלא מכר גנב ללוקח אלא לעשות בה מלאכה שלשים יום דהוא כשכירות בעלמא:

ושני אינו משלם אלא קרן - לגנב ראשון דכתיב וגונב מבית האיש:

גנב ומכר - קנייה לוקח בשינוי רשות הלכך (ראשון משלם ד' וה') שני משלם כפל ללוקח:

ושני אינו משלם אלא קרן - ולקמן פריך אמאי לא משלם כפל הא קנייה גנב ראשון בשינוי מעשה:

אימת - מכרה אילימא לפני יאוש השני אמאי משלם כפל:

אלא פשיטא לאחר יאוש - דאיכא תרתי ביד לוקח:

ואי ס"ד כו' - ואי קשיא הא יכול לתרוצה כגון שנתייאשו בעלים לאחר מכירת גנב דקונה לוקח וביד גנב לא היה יאוש לקנותה ה"נ משני ליה לקמן:

מכדי לאחר יאוש קיימינן - דע"כ הכי מוקמת לה משום מציעתא:

אלא כולה לפני יאוש - ומש"ה רישא שני פטור מכפל:

ואיפוך סיפא למציעתא כו' - ותני במציעתא שני אין משלם אלא קרן דלא קנייה לוקח בשינוי רשות בלא יאוש:

א"ה - דלאחר יאוש מוקמת לה קשיא רישא ומציעתא לרב:

א"ר זביד כולה לפני יאוש - ואפוכי נמי לא תפכה וסיפא כדאוקימנא כב"ש ומציעתא דקתני שני משלם כפל כגון שנתייאשו הבעלים לאחר מכירה ולא נתייאשו ביד גנב ולהכי ראשון משלם ד' וה' דלא הוי יאוש גבי' דליקנייה ורישא נמי לפיכך שני פטור מכפל:

ולא תימא - הא דנקט מתני' חיובא דשני גבי לוקח ולא נקט לה לחיוב דשני גבי ראשון ותוקמה נמי בלאחר יאוש כדמשני בלוקח משום דבעי יאוש ושינוי רשות אלא ביאוש לחודיה נמי קני כרב ואם גנבה מראשון לאחר יאוש משלם לו כפל:

אלא - להכי נקט תנא לכוליה מלתא בדליכא יאוש גבי גנב משום דלא משכחת לה דמשלמי תרוייהו האי תשלומי ד' וה' והאי כפל:

אלא בהכי - דאי הוי יאוש ביד גנב לא מיחייב קמא במכירתו ד' וה' וכיון דמציעתא לא סגי לה אלא לפני יאוש תנא נמי לרישא בלפני יאוש ופטרו מכפל:

חיובא לאחר יאוש הוא דאהנו מעשיו - משקנאו לוקח ותלתא אמוראי נינהו רב סבר יאוש קני הלכך לא מיחייב אלא בלפני יאוש דאי לאחר יאוש שלו הוא טובח ומוכר ורב נחמן ורב ששת סברי יאוש גרידא לא קני ומשום הכי לאחר יאוש מיחייב ומיהו בהא פליגי דרב נחמן לא בעי אהנו מעשיו הלכך אפילו לפני יאוש גרידא נמי חייב ורב ששת בעי מכירה גמורה:

נשתרש - עשה שרשין משמע דאהנו מעשיו:

חיובא לאחר יאוש הוא דאהנו מעשיו - משקנאו לוקח ותלתא אמוראי נינהו רב סבר יאוש קני הלכך לא מיחייב אלא בלפני יאוש דאי לאחר יאוש שלו הוא טובח ומוכר ורב נחמן ורב ששת סברי יאוש גרידא לא קני ומשום הכי לאחר יאוש מיחייב ומיהו בהא

פליגי דרב נחמן לא בעי אהנו מעשיו הלכך אפילו לפני יאוש גרידא נמי חייב ורב ששת בעי מכירה גמורה:

פרט לשהקנה לו לשלשים יום - כלומר לעולם לפני יאוש והאי אינה חוזרת דקתני לא למעוטי היכא דלא אהנו מעשיו דאע"ג דלא אהנו חייביה רחמנא הואיל ושנה בחטא אלא למעוטי היכא דלא מכר גנב ללוקח אלא לעשות בה מלאכה שלשים יום דהוא כשכירות בעלמא:

דף סח:

תדע שסתם גניבה - מיד מתייאשין ואם מכרן גנב לאחר מיד קנה דאיכא תרתי יאוש ושינוי רשות וממאי שהרי אמרה תורה גנב ומכר משלם ד' וה' והא דלמא לא אייאוש מרה ולאו מכירה היא:

אלא לאו משום דסתם גניבה יאוש בעלים היא - אלמא מדיליף ר' אלעזר טעמא מהאי ש"מ כרב ששת ס"ל דאי שמענא ליה למרה בהדיא דלא אייאש פטור המוכר מד' וה':

ודלמא - חייביה רחמנא ואע"ג דלא אייאוש לר"א פריך דיליף מהכא יאוש לסתם גניבה:

ודלמא דשמעיניה דאייאש - בהכי משתעי קרא אבל סתם גניבה לא תילף מינה:

גניבה בנפש - הגונב נפש ומכרו אין כאן יאוש שאין אדם מתייאש על עצמו ורחמנא חייביה אע"ג דלא אהנו מעשיו:

לאחר יאוש מאי - מי ס"ל יאוש גרידא קני כרב ושלו טובח ומוכר או דלמא יאוש לא קני וכ"ש דלאחר יאוש מחייב דאהנו מעשיו:

גנב והקדיש משלם כפל - לבעלים:

ואינו משלם ד' וה' - דהא כי טבח דהקדש טבח ורעהו אמר רחמנא ישלם שנים לרעהו ולא להקדש וכיון דפטריה מכפל תו לא מחייב בטביחה ומכירה דתשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא שלשה וארבעה וכי מדלית כפל מינייהו הוו ליה שלשה וארבעה:

מה ביתו שלו אף כל שלו - גרסי':

שהקדישו בעלים - ולעולם לפני יאוש:

הוא דאמר - ר"ל דתרצה כשהקדישוהו בעלים:

סבר לה כצנועין - דאמרינן לקמן (ד' סט.) בכרם רבעי הצנועים מניחין כו' בני אדם חסידים שרוצין לסלק ידי כל אדם מן העבירה כשיש להן כרם רבעי וחוששין שמא אוכלין ממנו עוברי דרכים בלא פדיון:

מניחין מעות ואומרים כל הנלקט מזה - כל מה שלקטו בני אדם היום מכאן יהא מחולל אלמא אע"ג דליתיה ברשותייהו מיפרק ותפיס להו למעות בקדושה:
והרי חזרה קרן לבעלים - אי כשהקדישו בעלים כפל אמאי משלם הרי חזרה קרן לידם דאקדשוה כל היכא דאיתיה וכפל לא מחייב אלא כשנמצאת ביד גנב שבאו עדים כדכתיב אם המצא תמצא בידו:
כשעמד בדין - שבאו עדים קודם שהקדישוהו בעלים:

דף סט.

בקזוזות - מוט"ש נותן פיסת רגבים סביבות הגבולים להודיע שהוא כרם רבעי ואסור בלא פדיון:
דאיכא הנאה מיניה - לאחר זמן בחרישה וזריעה וקצירה:
אף האי נמי איכא הנאה מיניה - בפדיון:
אף האי נמי איכא הנאה מיניה - בפדיון:
חרסית - כתותי רעפים טיבל"ש בלע"ז:
וממחה ושופך - ממחה את הסיד במים ושופך סביבות הקבר:
בד"א - דעבדינן להו היכירא לעוברים ושבים:
בשביעית - שהוא הפקר ובהיתר הן באין לאכול:
אבל בשאר שני שבוע - שהן באים לגזול יניחם ויאכלו דבר האסור והלעיטהו לרשע וימות:
כל הנלקט כו' - אלמא אע"ג דליתיה ברשותיה מפריק ותופס פדיונו:
וכי תימא צנועין - לאו סתמא היא אלא רשב"ג מסיים ואזיל ליה למילתיה:
ערב - בגט פשוט:
צידן - במי שאחזו קורדיקוס:
וראיה - בפרק שני דסנהדרין:
המתלקט - שעתידין ללקוט:
רבי דוסא - לענין לקט קציר קמיירי דקיימא לן שני שבולין לקט שלש אינו לקט ואין כל העניים בקיאין בהלכה לפיכך צריך בעל הבית להפקיר:
דאית ליה לר' יהודה ברירה - דקאמר כל שילקוט וכי לקיט אמרינן הוברר שזה הפקר ואע"פ שאין בעל הבית יודע בשחרית דשמא לא ילקטו יותר על דינם:

דף סט:

הלוקח יין מבין הכותים - בערב שבת בין השמשות כדתניא בתוספתא וקדש עליו היום ואין לו מה לשתות בשבת ואין לו פנאי להפריש:

שני לוגין - ממאה:

מיחל - מוציא מעשר שני לחולין על מעות שיש לו בבית דמה שיש לו פנאי לתקן יתקן דהא באמירה בעלמא סגי כדאמרי' לקמן:

אוסרין - דלית להו ברירה לומר מן החולין הוא שותה ותרומה ומעשר ראשון נותרין בנוד:

לקוחות הן - ולא אמרינן הוברר הדבר שזה חלק המגיע לכל אחד וירושה לא קאמר רחמנא דתיהדר אלא אמרינן חלקו של זה היה ראוי לזה והחליפו והרי הוא כמקח וחוזרין ומחליפין ביובל:

אלא לעולם כל הנלקט - אמרו צנועין ורבי דוסא ודקא קשיא סתם משנה דצנועין לרבי יוחנן:

ר' יוחנן סתמא אחרינא אשכח - ואי קשיא והא לא סגיא דלא מתהפכא מתני' משום ברירה לא תיפוך דאית ליה לרבי יהודה ברירה וטעמא דלוקח יין קתני התם משום שמא יבקע הנוד ולא משום ברירה:

מה ביתו ברשותו - הכי גרסינן הכא:

מאן תנא צנועין רבי מאיר - דאמר בקדושין מעשר ממון גבוה הוא דכל היכא דאיתיה למעשר לאו דידיה הוא אלא דגבוה הוא ולענין פדייה אוקמיה ברשותו דמחייב ליה חומשא ואי לאו דידיה הוא לא הוה יהיב חומש שאין מוסיף חומש אלא בעלים דכתיב ממעשרו:

הכא נמי בכרם רבעי - אע"ג דלאו דידיה הוא קדש קדש ממעשר יליף אבל לקט והקדש בעלמא לא אבל השתא דאמר רבי יוחנן צנועין ורבי דוסא אמרו דבר אחד ש"מ טעמייהו משום דלא בעי ברשותו ואפילו במילתא דעלמא דכל כמה דלא אייאוש יכול להפקיר ולהקדיש ולחלל:

דף ע.

אורכתא - הרשאה:

דאמר ליה האיך - נאמן לשליח לאו בעל דברים דידי את:

משום דר' יוחנן - דהואיל ואינו ברשות הבעלים אינו יכול להקנותו לשליח הלכך אם אבד יכול לחזור ולתבוע מיד הנאמן:
דכפריה - אם תבעיה מפקיד לנאמן בבית דין וכפר בו:
דמיחזי - דחתמינן אשיקרא דיהיב ליה לשליח מידי דלית ליה גבי האיך:
דאמר ליה האיך - נאמן לשליח לאו בעל דברים דידי את:
ואי כתב בה למחצה ולשליש - דון וזכי לנפשך והמותר שלי:
מיגו דמשתעי - נאמן דינא בהדי שליח אפלגא על כרחיה דלא מצי למימר ליה לאו בעל דברים דידי את משתעי אכולה:
ואי תפס - שליח משל נאמן:
לא מפקינן מיניה - אף על גב דלא כתיב ביה אפיק לנפשך ל"א ואי תפס שליח ממון שהוציא ועיכבו לעצמו לא מפקינן מיניה. כך מצאתי כתוב בתשובות הגאונים וזה עיקר:
רב אשי - פליג עליה דאמימר:
כיון דכתיב קבילית עלאי - אלמא שליח שויה הלכך אי תפיס מפקינן מיניה ולישנא קמא נמי אי תפס משל נאמן מפקינן מיניה דהא שליח בעלמא הוא והוי כתופס לבעל חוב:
למיתפס פלגא - ממון שהביא אם רוצה לעכב חציו:
ה"ג - והלכתא שליח שוייה ולא שקיל מידי:
מתני' על פי שנים - כלומר שנים מעידין אותו שגנב:
גנב ומכר בשבת - אבל טבח קם ליה בדרבה מיניה:
וטבח ביום הכפורים - דאין זדונו אלא כרת:
וטבח ומכר ואחר כן מת אביו - אבל מת אביו ואח"כ טבח ומכר תנא בסיפא דפטור שהרי ירש את אביו ושלו הוא טובח ומוכר:
בשני אלו - בטרפה ובחולין בעזרה דקא סבר רבי שמעון שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה אבל לרפואה ולכלבים שחיטה ראויה היא דאי בעי מצי אכיל מיניה:
גמ' דבר ולא חצי דבר - על פי שנים עדים יקום דבר והני עדי טביחה דקתני במתני' או על פי שנים עדים אחרים חצי דבר קמסהדי דאי לאו עדי גניבה איכא למימר דידיה קא טבח:

דף ע:

חלפתא - שם אביו של רבי יוסי:
בשנים אומרים קידש - פלוני את האשה בניסן:

ושנים אומרים בעל - איש אחר באייר:
דאע"ג דעדי ביאה - הבאים להמית צריכין לעדות קדושין דאי לא קידשה איכא למימר פנויה היא:
כיון דעדי קדושין לא צריכין לעדי ביאה - דבלאו נינהו שוו לה קמאי אשת איש ליאסר על כל העולם:
דבר הוא - אף עדות של ביאה קיים ונהרגת:
הכא נמי כו' - עדי גניבה חייבו ליה כפילא בלאו עדי טביחה אבל הני דעדות חזקה שלשתן הכיתות צריכות זו לזו:
למעוטי אחד אומר אחת בגבה וכו' - וקאתו לשויה גדולה לענין עונשין או לענין שיהו קידושיה קדושין: בגבה שיער ראיתי בקשרי אצבעותיה:
גבה - שיער ראיתי בקשרי אצבעותיה:
חצי דבר - שיער אחד:
וחצי עדות - עד אחד יש לשער ופשיטא דלאו עדות היא:
אכתי קטנה היא כו' - הלכך לא מצטרפין אבל לגבי חזקה כולן מעידין שהיה מוחזק בה:
עקוץ תאינה - לקוט תאינים מתאינתי בדמי הגניבה בשבת וכן עשה ונתחייב מיתה:
והא אי תבע ליה - בעל התאינה ללוקט:
בדינא - לומר החזר לי תאינים שלקטת או תן לי מה שמכרת לי בדמיהן:
לא אמרינן - לגנב זיל שלים אשתכח דלאו מכירה הוא (ואמאי משלם ד' וה'):
זרוק גניבה לחצרי - בשבת ואני אתן לך מעות וכן עשה קנאה לוקח וזה נתחייב מיתה:
כרבי עקיבא דאמר - בהזורק (שבת דף צז.):
קלוטה כמי שהונחה - הזורק מרשות לרשות כיון שקלטה האויר נתחייב משום שבת נמצא חיוב שבת וחיוב מכירה באין כאחד שאויר חצר קנה ללוקח דכיון דסופו לנוח כמונח דמי:
אסרה תורה - להביא לבית המקדש לכל נדר:
ואפילו בא על אמו - ונתן לה טלה באתננה אסור ואף על גב דאי לא הוה יהיב לה ניהלה והואיל תבעה ליה בדינא לא אמרינן ליה קיים לה תנאה דהא מתחייב בנפשיה הוא:

דף עא.

אפי' הכי - כי יהיב לה חייל עליה דטלה איסור אתנן הכא נמי כו':
מלקות איכא - משום לאו:

ר' מאיר היא - במסכת מכות (דף ד.) מעידים אנו בפלוני שחייב לחבירו מאתים זוז ונמצאו זוממין לוקין ומשלמין שלא השם המביאן לידי מכות מביאן לידי תשלומין:
גנב וטבח בשבת - ואע"ג דאיכא חיוב מיתה:
גנב שור הנסקל - אע"ג דאיסורי הנאה הוא חייב וכדתני לקמן טעמא:
וכי - שליח חוטא ושולח מתחייב בתשלומי ד' וה' והא קיימא לן דאין שליח לדבר עבירה במסכת קדושין (דף מב:):
אין מכירה - אלא בשנים מוכר ולוקח:
התם - כי עביד איהו דפטרה ליה לאו משום דלא מיחייב אלא משום דקם ליה בדרבה מיניה:
ר"ש דאמר שחיטה שאינה ראויה כו' - כדתנן בפרקין רבי שמעון פוטר בשני אלו:
בשלמא ע"ז ושור הנסקל - איסורי הנאה נינהו דאמר במסכת ע"ז (דף נד.) אע"פ שאמרו המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה:
בשוגג יאכל - אפי' הוא עצמו ואפילו בו ביום:
במזיד לא יאכל - בו ביום והוא הדין לאחרים ואיידי דתנא רישא בדידיה תנא נמי סיפא בדידיה והכי איבעי לן לפרושי בהכל שוחטין:
רבי יהודה אומר בשוגג יאכל - הוא בעצמו למוצאי שבת ובו ביום לא הוא ולא אחרים ואיידי דבעי למיתנא סיפא בדידיה תנא נמי ברישא בדידיה:
במזיד לא יאכל - הוא עולמית אבל אחרים אוכלים:
בדר' יוחנן הסנדלר - גרסינן יאכל:
יכול אפי' בשוגג - יאסר באכילה:
במזיד אמרתי לך - קודש הוא היכא דשייך דין מיתה ולא בשוגג:
מעשה שבת דאורייתא - אסורין באכילה:

דף עא:

להכי פטרי רבנן - דשחיטה שאינה ראויה היא וכדברי ר' שמעון:
כיון דשחיט בה פורתא איתסרא - משום זבחי מתים דקא סלקא דעתך ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף ומתחילתה נאסרה משום זבחי מתים ולענין תשלומין ד' וה' וטבחו כולו בעינן כדאמרינן לקמן כי גמר לה לאו דמריה קטבח שכבר איבדה ממנו קודם שחיטה ונאסרה עליו והוה ליה כמו שהשליכה לאור קודם שחיטה דמשלם קרן וכפל ותו לא:
בגמר זביחה הוא עובדה - לע"ז הוא עובד בגמר זביחה ולא בתחילה:

שמסרו בעליו לשומר - קודם שהזיק והזיק בבית שומר כו':
דר' יעקב - בשילהי שור שנגח ד' וה':
מוחזר - ואומר לו הרי שלך לפניך נמצאת שאע"פ שאינו שוה כלום גורם לממון הוא דכל זמן שהוא קיים שומר פטור את עצמו בו ואם יאבד ישלם דמיו:
קדשים שחייב באחריותן - גנב שגנב קדשים מבית בעלים אם קיבלם בעליו עליו באחריות כגון דאמר הרי עלי עולה והפריש זו:
חייב - לשלם כפל דאע"ג דלאו דידיה הוה אלא דהקדש כיון דגורם לממון הוא דאי מית בידו בעי לשלומי כדידיה דמיא:
מי מצית מוקמת למתניתין - דגנב וטבח ביום הכפורים כרבי מאיר לחודיה דאמר לוקה ומשלם והא מדקתני כו':
לרפואה ולכלבים - ואיצטריך לאשמועינן אע"ג דלרבי שמעון שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה הך שחיטה ראויה קא חשיב לה אבל ביום הכפורים פליג משום דאין לוקה ומשלם:
והודה לאחד מהן - על חלקו ומודה בקנס פטור:
מהו - לחייבו לשלם לחבירו את חלקו כשיבאו עדים:

דף עב.

דלא אכלי בשרא דתורא - לא דקדקתי טעמו של דבר:
ומאי שנא סיפא - כיון דרישא אפי' לא עמד בדין [קאמר רחמנא] דחמשה בקר ואפי' חמשה חצאי בקר סיפא כשמת אביו ואחר כך טבח ומכר למה לא ישלם לאחיו את חלקם:
וטבחו - כולו משמע:
ש"מ - מדקתני מתניתין השוחט חולין בעזרה חייב:
אינה לשחיטה אלא לבסוף - הלכך כל כמה דטבח דמריה קא טבח ובגמר שחיטה הוא דמיתסר בהנאה:
מתחילה ועד סוף - וכל כמה דחשיב הויא מחשבה:
כגון ששחט מיעוט סימנין בחוץ וגמרן בפנים - או השלימן לרוב דבגמר טביחה הוא דאיתסרא ועד השתא דמריה קא טבח:
אינה לשחיטה אלא לבסוף - הלכך כל כמה דטבח דמריה קא טבח ובגמר שחיטה הוא דמיתסר בהנאה:
מתחילה ועד סוף - וכל כמה דחשיב הויא מחשבה:

חולין שנשחטו בעזרה - פלוגתא היא במסכת קדושין (דף נח.) אי דאורייתא היא אי דרבנן:

דף עב:

דאי ס"ד דאורייתא - היכי מתרץ רבי יוחנן למתני' הא בפורתא קא מתסרא לה:
כי קא מחייב - בתשלומין:
אההוא פורתא - מחייב דכי היכי דהוי שחיטה לענין חולין בעזרה בתחילתה הוי נמי טביחה לענין תשלומין:
וגמרן בפנים - דאיכא וטבחו כולו קודם שנאסרה בהנאה: מתני':
משלמין לו את הכל - ובגמ' מוקי לה כשהוזמו תחלה על הטביחה:
והאחרונים משלמים ג' - לשור וכגון שהוזמו אחרונים תחילה דאי עדי גניבה הוזמו תחילה בטלה לה עדות טביחה דדלמא בעלים מכרוהו לו וכי מיתזמי אמאי משלמי:
בטלה עדות שניה - והוא משלם כפל משום ראשונים והן פטורין דאין עדים משלמין ממון עד שיזומו שניהן:
בטלה כל העדות - והוא פטור והן פטורין ואפי' חזרו והוזמו אחרונים אחרי כן אין משלמין שהרי בטלה עדותן כבר והוכחשו דכיון דלא גנב לא טבח ואהכי לא מחייבו אלא אעמנו הייתם שסתרו גופה של עדות וכ"ש אם הוזמו שנים הראשונים תחילה שעדות שניה בטלה אלא שבזמן שלא הוזמו אלא אחד בטלו שתיהן אבל כשהוזמו שניהם לא בטלה עדות ראשונה אלא משלמין כפל:
גמ' למפרע נפסל - העיד בניסן והוזם על עדות זו באייר כל העדיות שהעיד בינתים פסולות דמשעה שהעיד עדות זו נפסל:
מכאן ולהבא - משהוזם:
אל תשת - ידך עם רשע:

דף עג.

פסידא דלקוחות - שחתמוהו על שטר מכירה בינתים:
מאי בינייהו - בין הני תרתי לישנא דרבא:
תרי לחד - עמנו הייתם ותרי אחריני לחד דליכא חידושא:
בגזלנותא - שלא הזימוהו אלא העידו שנים על אלו שהן גזלנין והכא ליכא למימר סמוך אהני דהא מילתא אחריתא היא:
יע"ל קג"ם - סימני שמועות הן וזו אחד מהן עד זומם:

פסולין הוו - ואין עדותן עדות:
אמאי - משלמי על הטביחה:
כי הדרי מיתזמי אגניבה - כשחוזרין וניזומין על הגניבה איגלאי מילתא כו':
ה"ג והלכתא שהעידו בבת אחת והוזמו - ולא גרסינן והוזמו בבת אחת דכיון דהעידו בבת אחת ליכא למימר בשעת עדות טביחה פסולין הוו ואפילו אי אמרינן למפרע נפסל דהא תוך כדי דיבור הוה והזמה לא איכפת לן אי בבת אחת אי בזה אחר זה ובלבד שיזומו על הטביחה תחילה:
היו שנים מעידים אותו שגנב והן - עצמם מעידים אותו שטבח:
בטלה כולה - ומשלמי כפל והוא פטור דכיון דלא גנב לא טבח ואפילו חזרו והוזמו על הטביחה פטורין:
הוזמו על הטביחה - ולא על הגניבה:
במה דברים אמורים - דהוא משלם כפל ולא בטל עדות גניבה בשתי עדיות:
בכת אחת בזה אחר זה - שהעידו היום על הגניבה ואמרו באחד בשבת גנב ולמחר על הטביחה ואמרו בשני בשבת טבח:
וא"ר יוסי - דכי אמרי להו סהדי עמנו הייתם ביום שני הוזמו אף על הגניבה שביום ראשון מהיכא תיתי האי:
ומאי נינהו כו' אבל בעדות אחת בבת אחת - שהעידו על שתיהן זו בתוך כדי דיבור של זו ואמרו באחד בשבת גנב ובשני בשבת טבח והוזמו על שני בשבת ואע"ג דאאחד בשבת לא איתזום מיהו איגלאי מלתא דכי אסהוד פסולין הוו דסבר ר' יוסי למפרע הוא נפסל ובטלה כל עדות אותה שעה שכולה עדות אחת היא:
כדי דיבור - לקמן מפרש:
מכאן ולהבא - מיום שהוזמו ולא מיום שהעידו:
אגניבה דלא מיתזמי לא איתזום - ואע"ג דבהדדי אסהידו ליה הא לא אתחיל פסולייהו מההיא שעתא דנימא אע"ג דאאחד בשבת לא איתזום מיהו שעת עדותן שעת פסלות היתה:
איתזמו להו [נמי] אגניבה - האי איתזמו לאו הזמה דוקא (נקט) לשלם ממון אלא איפסלו להו אגניבה משום פסול עדות:

דף עג:

לאו כדיבור דמי - והוו ליה שני עדיות ומשום חדא לא אתכחש אידך דמשעת דיבור אחרון נפסלו ולא משעת דיבור ראשון:

כדיבור דמי - וכחד עדות דמי והרי פסולין היו באותה שעה:
ה"ג - הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים ולא גרסינן ותמורת שלמים:
הרי זו תמורת עולה דברי ר"מ - דאית ליה לר"מ תפוס לשון ראשון:
דבריו קיימין - ותרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים:
שהוכחשו ולבסוף הוזמו נהרגין - וכשנגמר הדין על פיהם קודם שהוכחשו אמרה רבא שאם לא נגמר הדין עדיין אפילו הוזמו מתחילה אין נהרגין שאין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין והכי מיתוקמא בסיפא דשמעתין כגון דאתו בי תרי ואמרי הכי ופסקנוה לדינא אפומייהו:
שהוכחשו - שנים אומרים הרג ושנים אומרים לא הרג:
ולבסוף הוזמו - שבאת כת שלישית ואמרה עמנו הייתם נהרגין:
שסימא את עין עבדו - ויצא לחירות ואח"כ הפיל את שינו וחייב ליתן לו דמי שינו:
שהרי הרב אומר כן - כלומר דניחא ליה לרב בסהדותא דהני ולקמן מפרש מאי ניחותא:
ש"מ הכחשה תחילת הזמה היא - דאי לאו תחילת הזמה היא מאחר שבטלה עדותן מי אית בהו דין הזמה:
אמר ליה אביי לא - אי דהוכחשו על ידי כת ראשונה שוב אין כת שלישית מזימתן והכא כשאין שם כת ראשונה אלא הם ודקשיא לך דמי עבד לרב בעי לשלומי הכא כגון שכת שניה אפכינהו ואזמינהו שאמרו להם אותו היום שאתם אומרים עמנו הייתם במקום פלוני אבל ביום אחר הוה ואיפכא הוה דממה נפשך עבד נפיק לחירות והן משלמין לו דמי עין שרצו להפסידו וניחא ליה לרב דניפוק בעינו ויתן לו דמי שינו ואי קשיא הואיל וראשונים הם מאי הוי מפסדי ליה הא לחירות הוי מפקי ליה ואכתי דמי עבד לרב בעי לשלומי לקמיה פריך ליה ומוקמינן לה בשעמד בדין:

דף עד.

מדסיפא - בשתי כיתות להכי תלי רישא בסיפא דרישא לא ניחא לן לאוקמה בשתי כיתות אלא בג' משום דקתני שהרי הרב אומר כן ואי דלא אתאי כת אחריתי מקמי דידהו ואמרו איפכא לא הוה ניחא ליה בהני דמפקי ליה לעבד לחירות אלא מדסיפא מיתוקמא בשתי כיתות וע"כ במיפך והזמה מוקמית ליה הלכך רישא נמי אוקי במיפך והזמה:
שהרי העבד אומר כן - דניחא ליה דמפקי ליה לחירות ויהבי לה דמי עין:
בתראי - אותן שמזימין:

אילימא דלא קמודו - הנך בתראי בחבלא דעבד כלל אלא דקאמרי עמנו הייתם ותו לא מידי:

כוליה עבד - בעי קמאי לשלומי:

ואפכינהו - ואהנו ליה לרב לפוטרו מדמי עין שהן מרובין מדמי שן ומיהו עבד נפיק לחירות:

ואזמינהו - והכא ליכא למימר כדאמר רבא ברישא דאתאי כת אחריתי מקמי דידהו ואמרי איפכא סימא את עינו והפיל את שינו דאי אתאי כת אחריתי ברישא והדר אמרי הני הפיל את שינו וסימא את עינו כיון דלא אפומייהו פסקינן דינא אלא בראשונים שמזקיקים את הרב לדמי שן שישנו בכלל דמי עין של אחרונים אפילו נמצאו זוממין אלו האחרונים לא הוי מחייבו דאין עדים זוממים מתחייבים עד שיגמר הדין על פיהם הלכך הך סיפא מוכחא לפום ריהטא בשתי כיתות ומיפך והזמה:

והיכי דמי - בין רישא ובין סיפא כיון דהשתא מוקמת לה במיפך והזמה ובשתי כיתות עדים היכי דמי:

אי דמאחרי אחורי הני בתראי - כגון דאמרי קמאי יום ראשון הוה מעשה ואתו בתראי ואמרי יום שני הוה מעשה ואיפכא הוה:

אכתי כוליה עבד בעי לשלומי לרב - דכי מחייבי ליה מיום ראשון להוציא עבדו לחירות אכתי לא הוה בר חיובא דהא ביום שני הוה מעשה ואכתי כוליה עבד בעי לשלומי לרב דכי אתו לאסהודי לחיוביה לרב אכתי לאו בר חיובא הוא:

דמקדמי אקדומי הני בתראי - שהם מודים דקודם שבאת כת ראשונה להעיד נעשה מעשה:

ואי דלא העמידו - העבד לרבו בדין קודם שבאת כת ראשונה להעיד אכתי כולי דמי עבד בעי שלומי דהא כוליה בעי אפסודיה מיניה דאכתי גברא לא מיחייב דאי הוה בעי הוה אתא לבי דינא ומודה ומפטר דמודה בקנס פטור וחירות דשן ועין קנסא הוא:

כשעמד בדין - על החבלות הללו ע"י עדים אחרים בב"ד אחר וחייבוהו להניח העבד וברח דהשתא אי קאתי בעלים קמן הא לא מהניא ליה הודאה וקתבע ליה האי עבד הפלת את שיני וסימת את עיני והעמדתיך בדין ונתחייבת לי דמי עיני והביא עדים אלו על כך ואתו סהדי אחריני ואפכינהו ואמרו לא חייבינהו ב"ד אלא דמי שן ואזמינהו הלכך בין רישא ובין סיפא אדמי עבד לא מחייבי דהא מב"ד קמא נפק עבד לחירות אלא שזה היה מחזיק בו אבל דמי עין משלמי לעבד בבבא דרישא דהא ממונא דעין אית ליה גביה מבית דין קמא וקבעו הני למיפטריה ובסיפא משלמי דמי עין לרב דקא מחייבי

ליה אשקרא וע"כ בדאפכינהו מוקמת ליה דאי לאו הכי כיון דליכא סהדי אבי דינא קמא כוליה עבד בעי שלומי:

דוקא דרבא - דהכחשה תחילת הזמה היא מהיכא:

אילימא מרישא - דמוקי לה בשלש כיתות סוף סוף מי קא איתכחשו דתיהוי עדותן בטילה בהכחשה דקמאי הא אי לאו מיתזמי דינא כוותייהו פסקינן ויהיב דמי שן דישנו בכלל עדות הראשונים ומשום הכי מהניא בהן תורת הזמה אבל גבי שנים אומרים הרג ושנים אומרים לא הרג דאיתכחוש קמאי ולא קטלינן ליה ולעולם אימא לך כיון דבטיל סהדותייהו לא מהניא בהו תורת הזמה:

מדרישא - מוכחא בשלש כיתות דקתני שהרי הרב אומר כן אלמא דאתו כת אחריתי ברישא דהוה מחייב ליה דמי עין:

סיפא נמי בשלש - כיתות ונהי דלא אפשר דתהוי כת אחריתי קודמת דא"כ דקמאי אמרי סימא והדר הפיל והני אמרי הפיל והדר סימא לא מיגמר דינא אפומייהו למיתן דמי עינא אלא דמי שן והוי בכללא דתרוייהו וכיון דלא נגמר הדין על פיהם לא מחייבי הני מציעאי בהזמה דכת שלישית מיהו הכי מוקי לה דאתו הני בי תרי ברישא ואמרי הפיל והדר סימא ופסקינן לדינא אפומייהו כו':

דקא מכחשי לקמאי - ובטלה עדותן דלא יהיב דמים היתירים וקתני דכי נמצאו זוממים על ידי כת שלישית משלמין:

אלא סיפא למה לי - לאוקמה בדוחקא בשלש כיתות הא בתרי סגיא ובדאפכינהו ואזמינהו ורישא כדמשמע בשלשה ודלא בדאפכינהו ומיהו מינה ליכא למידק מידי:

דף עד:

ניפוק בעינו ובשינו - ולעולם דמי לא ניתב ליה:

מאי לאו שהעידו על הגניבה - שגנב באחד בשבת:

וחזרו והעידו - שטבח בשני בשבת והוזמו על יום ראשון בשלישי בשבת:

וחזרו והוזמו - ברביעי בשבת על יום שני:

וקתני משלמין ד' וה' - ואע"ג דמשלישי בשבת היו מוכחשים על הטביחה דכיון דלא גנב לא טבח:

על הטביחה תחילה - ונתחייבו בתשלומי שלשה ועדיין עדות גניבה קיימת וכשהוזמו ונתחייבו בכפל הרי חמשה:

ובפלוגתא - דאביי ורבא פליגי נמי ר' יוחנן ור' אלעזר:

דאמר ר"א עדים שהוכחשו בנפש - ולא הוזמו:

לוקין - משום לא תענה ואע"ג דלאו שאין בו מעשה הוא הא מייתי בהדיא במס' מכות (ד' ב:) דמלקות בעדים זוממין כתיב מוהצדיקו הצדיק [וגו']:

ואי ס"ד - לר"א אם הוזמו אחרי כן נהרגין כי לא הוזמו אמאי לוקין:

הוה ליה לאו שניתן לאזהרת [כו'] - שלא יעשה כך שלא ימיתוהו בית דין:

ואין לוקין עליו - דמיתת ב"ד הוא עונשו של לאו:

מאי חזית דסמכת כו' - בשלמא הזמה חידוש גזירת הכתוב הוא אבל הכחשה לאו חידוש [כשתסרה] גופה של עדות הוא דכתביה רחמנא:

בבא הרוג ברגליו - אותו שאמר עליו שהוא נהרג בא חי ברגליו לפנינו:

מתני' משלם תשלומי כפל - דהאיכא סהדי אגניבה:

ואינו משלם ד' וה' - על הודאת עצמו דמודה בקנס פטור:

וגנב וטבח בשבת - פטור אטביחה דהוי מתחייב בנפשו:

ומת אביו - והוא יורשו ולא הויא טביחה כולה באיסורא:

גנב והקדיש - כי קא טבח דהקדש טבח ולא דבעלים:

ר"ש אומר כו' - בגמרא מפ' אהייא:

גמ' ע"פ עד אחד פשיטא - בשלמא ע"פ עצמו אצטריך לאשמועינן דמודה בקנס פטור אלא ע"פ עד אחד למה לי:

כי אתי עד אחד מצטרף - דהלכה כר' יהושע בן קרחה דאמר סנהדרין (ד' ל.) שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חבירו למחר שומעין את דבריו:

כי אתו עדים מחייב - וכי אמרי' דמודה בקנס פטור היכא דלא באו עדים אחרי כן:

טבי - שם העבד:

והיה שמח - לפי שעבד כשר היה והיה מתאוה לשחררו אלא שהמשחרר עבדו עובר בעשה:

שכבר אין לך עדים - ועל פי עצמך לא תשלם קנס:

הא יש לו עדים - ואתו בתר הודאה חייב:

דף עה.

שלא בבית דין הוה - לא היו בית דין יושבין ולא מקום ישיבת ב"ד הוה אלא בשוק הודה לו:

שכבר הודית - משמע אפילו אתו עדים בתר הכי פטור:

תמצא בדיינין פרט למרשיע את עצמו - והאי קרא למ"ל מאשר ירשיעון אלהים נפקא פרט למרשיע את עצמו אלא לאו שמע מינה חד למודה בקנס ולא בעדים וחד למודה בקנס ואחרי כן באו עדים:

מיבעי ליה לגנב עצמו - לחייב כפל לגנב עצמו דדרשינן כלל ופרט מהמצא תמצא כדתנא דבי חזקיה:

גנבתי - וחייב עצמו בקרן:

אבל לא טבחתי ולא מכרתי - רבותא אשמעי' כדאמרינן לקמן דאע"ג דאטביחה לא הודה ונמצא שטבח או מכר דבאו עדים פטור דכיון דמכפל איפטר ליה בהודאה דגנבתי תו לא מחייב ארבעה וחמשה דכיון דמדלית כפל מינייהו הוי ליה תשלומי שלשה וארבעה והני לא כתיבי:

ויעידו - לאחר שהודה ויתחייב קנסא:

לשמואל ודאי תנאי היא - דהא לא מצי למימר דתנא קמא קאי כוותיה דהשתא ומה הכא דשמע שממשמשין ובאין ומחמת ביעתותייהו אודי פטר ליה ואף ע"ג דהדרו אתו כל שכן מודה מעצמו ואח"כ באו:

לרב מי לימא - מי איצטריכא ליה לאוקמי מילתיה כתנאי או דלמא מצי לשנויי לר' אלעזר בר ר' שמעון אליביה ולמימר דשני ליה לר' אלעזר בין ראה עדים שממשמשין ובאין למודה מעצמו בלא פחד עדים:

מסתברא מילתיה דרב - דפטר אפילו אם באו עדים:

באומר גנבתי - דחייב עצמו לשלם קרן מיהא בהודאה הלכך הודאה גמורה היא ופטור מכפל ומארבעה וחמשה:

שהרי פטר עצמו מכלום - בהודאה דטביחה לא היה מחייב עצמו בכלום שהיה יודע שהמודה בקנס פטור הלכך לאו הודאה היא ומשלם אם באו עדים ולא אמרינן מודה בקנס ובאו עדים פטור אלא היכא דאיכא קרן וקנס דאיחייב ליה ממונא בהודאתו ומתכוין להחזיר ממון:

אמר רבא - גרסינן ולא גרסינן אמר ליה קפחתינהו לסבי דבי רב רב המנונא קרי סבי דבי רב כדאמר בפ"ק דסנהדרין (דף יז:):

[**קפחתי**] - יש בידי תשובה לקפח דבריו:

דהא רבן גמליאל - בהודאה שסימא את עין עבדו פטר עצמו מכלום היה דאין כאן אלא קנס וכי מודה מפטר מאיליו והא חזינן לעיל דאותביה רב חסדא לרב הונא מינה מדוקיא דכבר אין לך עדים הא אתו עדים מחייב:

ולא שני ליה - רב הונא למימר דשאני רבן גמליאל דפוטר עצמו מכלום הוה וכי האי גוונא צריכא ליה לאוקמי בחוץ לבית דין הא בבית דין מיפטר ליה בההיא הודאה אליבא דרב:
שהרי חייב עצמו בקרן - בהודאה ראשונה הלכך נפטר מן הכפל וכיון דליכא כפל תו לא מחייב בארבעה וחמשה:
שהרי פטר עצמו מכלום - כלומר אין זה הודאה שהרי אינו בא להשיב כלום בהודאתו דיודע הוא דמודה בקנס פטור הלכך לפטור עצמו נתכוין:
למה לי דקתני - הכי הואיל ואתא לאשמועינן דמודה בקנס פטור לשמעינן בין בכפל ובין בד' וחמשה וניתני גנב וטבח ומכר ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו אינו משלם אלא קרן אלא לאו ש"מ להכי לא נקט הודאה גבי קרן וכפל דבעי למיתני ע"פ עצמו דומיא דעד אחד ולמימר דאי הדר אתו עדים חייב ואי הוה תני הודאה גבי גניבה תו לא מיתני ליה ע"פ עצמו דומיא דעד אחד דא"נ אתו עדים פטור אבל השתא דלא אודי בקרן דשני עדים שהעידו על הגניבה חייבוהו מחייב אף בארבעה וחמשה לכי אתו סהדי כר' יוחנן:

דף עה:

ה"ג אלא לאו הא קמ"ל גנב על פי שנים וטבח ומכר ע"פ עצמו או ע"פ אחד דלא חייב עצמו בקרן הוא דאמרינן ע"פ עצמו כו' - כלומר בכי האי גוונא הוא דאמר דומיא דעד אחד לחייביה כי הדר אתו סהדי אבל היכא דגניבה עצמו מודה לא אמרינן דומיא דעד אחד:
ניתני גנבתי או שאמר טבחתי ומכרתי - פטור מתשלומי ד' וה' ושמעינן מינה תרתי דאע"ג דלא הודה אלא אטביחה ופטר עצמו מכלום הויא הודאה אלא מדלא תני הכי ש"מ טעמא דאמר גנבתי כו':
אלא לאו על כרחיך מילתא אחריתי - אמור רבנן דקאי סומכוס עלה ולא משכחת דתיקו מילתא דסומכוס אתנא קמא שפיר אלא הכי כגון דאתו כו':
היכא דאמרי לא ידעינן באיזו יום באיזו שעה - דאיכא למימר דלהכי עבדי דמסתפו דלא ליתו סהדי דלזמינהו והלא באותה שעה עמנו הייתם ועדים שקרנים הם:
לימא כתנאי - הודה דטביחה אי הודאה הויא בלא הודאה דגניבה דלא מחייב עצמו בקרן לפוטרו אם באו עדים או לא:
בטלה כולה - דכיון דלא גנב לא טבח והראשונים משלמין כפל והוא פטור והאחרונים פטורין:
הוזמו עדי טביחה - ולא עדי גניבה:
והן משלמין תשלומי שלשה - לגנב:

אילימא אריישא - דהוזמו עדי גניבה וקאמר סומכוס הן משלמין כפל בשבילו לבעלים כמשפטו והוא משלם שלשה משום טביחה דעדי טביחה לא הוזמו:
ולית ליה לסומכוס כו' - הא ודאי כיון דלא גנב לא טבח:
אלא לאו על כרחיך מילתא אחריתי - אמור רבנן דקאי סומכוס עלה ולא משכחת דתיקו מילתא דסומכוס אתנא קמא שפיר אלא הכי כגון דאתו כו':
אין גנבתי - והך הודאה דגנב לאו הודאה היא דהא מחמת הני עדים דקאמרי ליה גנבת הוא דמודה אבל הודאה דטביחה ומכירה לאו מחמת ביעתותייהו אודי דהא לא אמרי ליה [טבחת] אלא גנבת:
ואייתי בעל הבית סהדי - אחריני דגנב וטבח ומכר וקאמרי רבנן דהן משלמין תשלומי כפל לגנב והגנב לבעלים והוא פטור מד' וה' דהא אודי אטביחה והודאה היא ואע"ג דאייתי בעל הבית סהדי דגנב פטור דהודאה גמורה היא אף ע"פ שלא חייב עצמו בקרן וקאמר להו סומכוס הן משלמין כפל והוא משלם תשלומי שלשה דהודאה דטביחה לאו הודאה היא שהרי פטר עצמו מכלום:
רבנן סברי אע"ג דגניבה מחמת עדים קא מודה - ואינה הודאה וחייב לשלם לבעלם אותו כפל שנוטל מאלו:
הודאה דטביחה - דלאו מחמת ביעתותא אודי מיהא הודאה היא ופטור מד' וה' אע"ג דפטר עצמו מכלום בהודאה זו דהא הודאה שגנבתי כמאן דאמר לא גנבתי דמי דמחמת קמאי אודי ומה דמחייב בקרן וכפל משום עדות האחרונים הוא ולאו משום הודאתו:
לא דכולי עלמא הודאה דטביחה - בלא הודאה דגניבה לאו כלום היא לפוטרו במקום עדים כרבי יוחנן ואי הני סהדי בתראי סהדותא מעליותא הויא לא הוי פטרי ליה רבנן אלא הכא בעדות שאי אתה יכול להזימה עסקינן וכגון דהני עדים אחרונים הכשרים שהביא בעל הבית להעיד שגנב וטבח ומכר על פי הגנב הביאם שאמר הגנב בבית דין בפני פלוני ופלוני גנבתי כדמפרש ואזיל ואתו פלוני ופלוני כו':
רבנן פטרי ליה - לגנב מארבעה וחמשה אלא משלם לבעלים קרן לבדו והוא נוטל כפל מן הראשונים שרצו להפסידו כפל וקנסא לא משלם מאי טעמא דהני סהדי בתראי אינן עדים דאינך יכול להזימם ולקיים בעדות זו דין הזמה שהרי הוא הודה תחילה שבפניהם גנב ועל פיו באו להעיד ולאו עדות היא הלכך אמאי מחייבת ליה אהודאת פיו על פי עצמו לא ישלם קנס ואהא מילתא קאי סומכוס וסבר עדות שאי אתה יכול להזימה עדות היא ועדים המוזמין משלמין תשלומי כפל לבעלים במקום גנב והוא משלם שלשה לפר דהא אתו סהדי דטבח ומכר:

הני מילי - דלא הויא עדות:
אבל הכא - דהא דאין אתה יכול להזימה היינו משום דקושטא קא מסהדי מכל שכן דעדותן עדות דסיועי קא מסייעי להו הלכך הך ראשונים שהוזמו משלמים בשבילו כפל והוא משלם שלשה לתשלומי חמשה דפר ושנים לאיל דעדות איכא והודאה ליכא דהודאה דגניבה מחמת ביעתותא דקמאי אודי והודאה דטביחה פוטר עצמו מכלום הוה:
תשלומי כפל - אמר סומכוס בכי האי גוונא דקמאי משלמין כפל דמשמע קרן וכפל ואמאי כיון דקא מודי ואמר גנבתי איהו קרן קא בעי לשלומי דבשלמא קנסא דכפל הוו קא בעי לאפסודי בעדות שקר דידהו דאכתי לא עמד בדין ואיכא למימר דמודה ומיפטר אלא קרן הוא מחוייב וקאי ולא מפסדי ליה מידי:

דף עו.

תשלום דכפל - משלמין את הכפל והוא משלם שלשה לבד הקרן:
כי קא טבח דהקדש קא טבח - דהא בלאחר יאוש קיימינן דאי לפני יאוש לא קדשה וכיון דאייאוש קנייה הקדש ביאוש ושינוי רשות הלכך לאו דמריה קטבח:
ר"ש היא - וכגון שאמר הרי עלי עולה והפריש גניבה זו לנדרו דכיון דחייב באחריותו ודבר הגורם לממון הוא כממון דמי ולאו מכירה היא ומיהו לענין טביחה פטור דאע"ג דברשות גנב קיימא דאם אבדו חייב באחריותם להקדש חל עליה מיהא שם הקדש לאפוקי מרשות מרה קמא ולאו דמרה קא טבח:
בקדשים קלים - שהקדישו לשלמים:
דר' יוסי הגלילי - בפ"ק (דף יב:) הלכך לאו מכירה היא ומיהו מרשות מרה קמא אפקינהו שם הקדש וכי קא טבח לאו דמרה קא טבח ל"א בטביחה משום הכי לא מחייב דבשעת טביחה דהקדש נינהו דאמר בפ"ק דכי אמר רבי יוסי הגלילי ממון בעלים מחיים אבל לאחר טביחה לא אלא משלחן גבוה קא זכו ולא נהירא לי דבכי האי שחיטה לא אמר ר' יוסי הגלילי דמשלחן גבוה קא זכו אלא במקדש בחלקו שחלקו בקדשים דהויא התם שחיטה וזריקה והקטרת חלבים אבל בשעת טביחה אכתי ממון בעלים הם:
אדתני רישא כו' - דמשמע דלא מצי למיתני חיובא בתר דאקדיש:
לפלוג וליתני - בסיפא ולאשמועינן חיובא אפילו היכא דאקדיש קודם טביחה:
מכרו להדיוט מעיקרא תורא דראובן - קודם שמכרו קרוי השור על שמו של גנב ומשמכרו קרוי על שם לוקח אבל מכרו לשמים עדיין שם המקדישו עליו שקרוי עולתו של פלוני:

אמרי נהי דסבר רבי שמעון כו' - דקא סלקא דעתך משום טביחה לא מחייב ליה ר"ש דאפילו הפרישו לשם נדר המוטל עליו אחריות נפק מרשות מריה קמא ונעשה זה שומר להקדש וכי טבח לאו דמריה קא טבח וכי מחייב ליה ר"ש אשעתא דהקדש קמחייב ליה דהויא מכירה הלכך מיבעי ליה למימר איפכא:

דאכתי לא נפיק מרשותיה - הלכך לאו מכירה היא ואטביחה נמי לא מחייב דמרשות מריה קמא נפיק:

שאין חייב באחריותן חייב - אשעת הקדש דמכירה היא:

אמילתא אחריתי קאי - דהיכא דאקדיש גנב בין לנדר בין לנדבה לא מחייב ליה ר"ש לאו אשעתא דהקדש משום דעדיין שמו עליו נדבתו של פלוני ולאו אטביחה דהא מרשות מריה קמא נפק אלא אגונב הקדש שהקדישו בעלים קאי דכיון דחייב בעלים באחריות כי קא טבח דמריה קא טבח דדבר הגורם לממון כממון דמי:

שמעינן ליה לרבי שמעון - דמתני' דפטר אטביחת טריפה:

קדשים נמי שחיטה שאינה ראויה היא - דקדשים הנשחטין בחוץ פסולין ומאי טעמא דרבי שמעון דאמר קדשים שחייב באחריותן חייב דמשמע שאם גנב קדשים וטבחן דחייב בתשלומי ד' וה':

והרי חזרה קרן לבעל הבית - הואיל ולשם בעלים נזבחו:

שנשפך הדם - ומיהו בשעת שחיטה ראויה היא:

שלא לשם בעליהן - דשחיטה ראויה היא דקיימא לן (זבחים ד' ב.) כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים וקרן לא חזרה לבעלים דקיימא לן שלא עלו לבעלים לשם חובה:

דף עו:

בעלי מומין - שחיטתן היתר בחוץ:

תהי - לשון מריח בקנקן כמו תהי ליה אקנקניה (ב"ב ד' כב.) כלומר דייק לה רבי אלעזר ופריך לרבין אליבא דרבי יוחנן וכי שחיטתו מתרת והלא זריקה מתרת ובשעת טביחה שחיטה שאינה ראויה היא:

אישתמיטתיה - לרבי אלעזר הא דלר' שמעון כל העומד כו':

וכל העומד לפדות כו' - ובעלי מומין כפדוים דמו הואיל וסופן לכך ובבעלי מומין מעיקרן עסקינן דאי בשקדם הקדישן את מומן תו לא חזו לפדיון משנשחטו דשמעינן ליה לרבי שמעון בן לקיש אליבא דר' שמעון בשמעתא בתרייתא דמסכת תמורה (ד' לב:) קדשי מזבח בכלל העמדה והערכה ומשנשחטה אינה יכולה לעמוד אבל בבעל מום מעיקרו מודה:

יש נותר שמטמא כו' - לרבי שמעון איסורי הנאה אין מטמאין טומאת אוכלין דדריש מכל האוכל אשר יאכל אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים או לנכרי או לישראל קרוי אוכל בפרק קמא דבכורות (ד' ט:) ואם היתה לה שעת היתר הנאה משנשחטה ירדה עליו דין קבלת טומאה ואפילו נאסר לאחר כן מקבלת טומאה:

לן לפני זריקה - קדשים הנפסלין להיות נותר בלילה אחת כגון תודה וקדשי קדשים כולן אם לא נזרק דמן ולא ניתר באכילה ואין מטמא טומאת אוכלין:

וקיימא לן - בפרק המנחות והנסכים דהאי לפני זריקה קודם שנראה לזריקה קאמר דלא הוה ליה שהות ביום דלאו עומד לזרוק ביום הוה דליכא למימר כזרוק דמי לשוויה אוכלא:

לן - לאחר שנראה לזריקה דהוי שהות ביום אוכלא הוא אלמא כזרוק דמי:

דף עז.

פרה - אדומה מטמאה טומאת אוכלין:

דהויא לה שעת הכושר - לאכול משנשחטה וירדה לה תורת אוכל:

דף עז:

ואמר ריש לקיש - איזו שעת הכושר היתה לה דאומר היה ר"ש פרה נפדית אפילו נשחטה על המערכה כמשפט אם מצא אחרת יפה ממנה וזהו שעת הכושר שלה ואע"פ דלא נפדית אפילו הכי משוי לה אוכלא הואיל וראויה לפדות:

אפילו בתמימין - וכ"ש בבעלי מומין בחוץ דשינויא דחיקא הוא:

לא הויא מכירה - דאין קדשים תמימים יוצאים לחולין הלכך בבעלי מומין עסקינן דאיתנהו בתרוייהו:

ואזדו לטעמייהו - דאיפליגו בה אי בעינן תרוייהו אי לא:

לדברי ר"ש - שפוטר על טביחתה:

גנב כלאים - מכבשה ותיש בא ואע"ג דכתיב גבי טביחה שה ואמר רבא לקמן כל מקום שנאמר שה אין כלאים במשמע הכא מחייב דאיתרבי בהדיא כדלקמן:

מאי לאו ר"ש היא - מדנקט בטריפה מכירה ולא נקט טביחה:

דתנא טריפה בחדא - דלא מצי לערובי כלאים וטריפה ולמיתני טביחה ומכירה בתרוייהו בהדדי ואצטריך למיתני טריפה בחדא במכירה ולא בטביחה:

תנא נמי כלאים בחדא - ואף על גב דאיתיה בתרוייהו ונקט ביה טביחה דפתח ביה קרא ברישא:

או - שור או שה דאמר בפ' דלעיל (דף סז:) שור דסיפא ושה דרישא מייתר הלכך או נמי מייתר:

פרט לכלאים - דפסול לקרבן:

נדמה - דאינו דומה לאביו ולא לאמו שבא מאיל ורחל ודומה לעז:

גבי גניבה דכתיב שור או שה - דאי לא הוה כתיב או לרבות לא משתמע כלאים מינייהו שהרי אין מתעברין זה מזה שאין עיבורן שוה דבהמה גסה יולדת לתשעה ודקה לחמשה הלכך או לרבויי אתא ולא להוציא דהא בלאו הכי לא אתי כלאים במשמעות דקרא:

דף עח.

להוציא כלאים מביניהם - אין כלאים באים משניהם:

מדסיפא למעט - או דסיפא דקרא כשב או עז ודאי למעט אתא שהרי כלאים באים מהם וממילא משתמע לרבות לא איצטריך ואי לרבות נדמה כל שכן דלא איצטריך דכיון דמרישא הוא מתרבי כלאים כל שכן נדמה דקיל:

אי לקדשים - למימרא דפסול לקרבן דכתיב בהו שה בנדבות בפרשת נסכים (במדבר ט"ו:י"א) או לשה בכבשים וגו':

הא בהדיא כתיב בהו - מרבויא דאו כשב פרט לכלאים דפסול:

אי למעשר בהמה - ואע"ג דלא כתיב ביה שה אלא צאן קאמר רבא דפסול הא אמרינן בבכורות לענין מילי טובא דגמר תחת השבט מתחת אמו הלכך להא מלתא יליף נמי ופסול:

העברה העברה - והעברת כל פטר רחם לה' (שמות י"ג:י"ב) וכל אשר יעבור (ויקרא כז):

לענין פדיון פטר חמור - דכתיב שה וקא אשמעינן רבא טעמא דמתני' דקתני אין פודין בכלאים מהכא הוא:

ולא בחיה - צבי ואיל:

ולא בשה שחוטה - דלאו שה קרינא בה:

כוי - מבהמה וחיה:

כלאים - משני מיני בהמות:

לטמא שנולד מן הטהור - פרה שילדה סוס ואביו סוס או רחל שילדה חזיר ואביו חזיר דאסור באכילה דכתיב זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים (דברים יד) וכיון דכתיב שה פרט לכלאים כה"ג הוא:

דר' יהושע - בפרק קמא דבכורות (דף ז.):

וטהורה מטמאה מי מיעברא - דאיצטריך למעוטי והא קיימא לן בפ"ק דבכורות (דף ז.) לעולם אין מתעברת לא טמאה מן הטהורה ולא טהורה מן הטמאה:

דף עח:

דאיעבר מקלוט כרבי שמעון - קלוט פרסותיו קלוטות ונולד מן הטהור ורבי שמעון קרי ליה טמא דתניא בכורות (דף ו:) רבי שמעון אומר גמל גמל שני פעמים אחד גמל הנולד מן הגמלה ואחד גמל הנולד מן הפרה ואפילו עברתו מן הטהור משור גמור קאסר ליה ר"ש ופליג עליה רבי יהושע היכא דעברתו מן הטהור משור שאינו קלוט ומתירו בסימן אחד של טהרה או מעלה גרה או מפריס פרסה ודורש את זה לא תאכלו את הגמל זה אי אתה אוכל בסימן אחד אבל יש אחר שאתה אוכל בסימן אחד ואי זה זה טמא הנולד מן הטהור ועיבורו מן הטהור יכול אף עיבורו מן הטמא כלומר יכול כשם שאני מכשיר בו כך אני מכשיר בבנו אם נתעברה פרה הימנו ת"ל שה כשבים ושה עזים עד שיהא נולד משני כבשים שיהו אביו ואמו כבשים וההיא פסולא דבנו דנפקא ליה לר' יהושע מכבשים משמע ליה לרבא משה:

מי פטר גנב נפשיה - גבי בעלים:

בכבש - דאמר ליה עולה קא מחייבת ועולה משלימנא לך ולא אפסדתך תו מידי דהא יוצא בה אתה ידי נדרך:

גנב פטר עצמו - דאתשלומין דבעלים מחייב והרי הוציאו ידי נדרו ואפסידא דהקדש מיפטר דמבית האיש כתיב ולא הקדש ואליבא דר' שמעון נקט לה דאמר קדשים שחייב באחריותן חייב פלוגתייהו דרבנן ור"א וטעמייהו בפרק בתרא דמנחות:

מתני' או שהיתה לו בו שותפות - קודם שגנבו לא קרינן ביה ומכרו כולו באיסורא:

הנוחר - קורעו מנחיריו עד לבו:

והמעקר - עוקר סימנין:

פטור - ואפי' לרבנן דהא לאו שחיטה היא כלל:

גמ' מאי חוץ מאחד ממאה - כלומר ממאי קאמרינן דאי שיריה הוי שיורא:

הניתר עמו - כגון מבשרו אבל שיורת עורה וקרניה וגיזותיה לא הוי שיור:

ולוי אמר - אפילו גיזותיה הוי שיור:

המעכב בשחיטה - דבר שאם ניטל הימנה נעשית בו נבילה מחיים כגון וושט או קנה או הירך וחלל שלה או כבד או אחד מבני מעיים דלא מתיר לה שחיטה אבל ידה ורגלה מן הארכובה ולמטה לא וטעמא דכולהו מפרש לקמן:

אלא לרב דאמר כמאן - אי כת"ק אפי' חוץ מגיזותיה אי כרבי אפילו ידה נמי לא:

מידי דהוי בטביחה - הוי שיור במכירה:
ור"ש בן אלעזר - לא דריש דומיא דטביחה ומיהו גיזותיה לא הוי שיור דלמיגז קיימי:
את הקיטעת - אע"ג דליכא כולה חייב דמאי דגנב הא זבין כוליה:
שותף שגנב מחבירו - פטור מארבעה וחמשה אפי' מחלק חבירו דליכא וטבחו כולו באיסורא:
שותף שגנב מחבירו - פטור מארבעה וחמשה אפי' מחלק חבירו דליכא וטבחו כולו באיסורא:
שותף שטבח לדעת חבירו - משלמין בין שניהם דאיכא וטבחו כולה בחיובא דהטובח חייב על חלקו וחבירו נמי עשאו שליח והא רבינן לעיל (דף עא.) דיש שליח לדבר עבירה הכא דאמרינן תחת לרבות את השליח:
שותף שטבח שלא לדעת חבירו - פטור דליכא וטבחו כולו בחיובא דבההוא פלגא דחבריה לא נעשה שליח והוה ליה כטובח ומוכר אחר הגנב דפטור ועל חלקו נמי פטור הואיל וליכא וטבחו כולו בחיובא ואף על גב דאמרן לעיל חמשה בקר ואפי' חמשה חצאי בקר הני מילי היכא שגנב בהמת השותפין וטבחו ואחר כך הודה לאחד מהם על חלקו דבשעת טביחה הואי כוליה בחיובא והכי אמרינן בהגוזל (לקמן דף קו:) דשותף שטבח שלא לדעת חבירו פטור:
חוץ משלשים יום - אעשה בה מלאכתי:
חוץ ממלאכתה - אם תרצה לשוחטה שחוט מיד ואם תעשה בה מלאכה המלאכה היא שלי מי הוי שיור או לא:
עובר ירך אמו הוא - פלוגתא בתמורה (ל: לא.):
גנב ונתן לאחר וטבח - לא נתן במתנה דא"כ אפילו לא טבח מחייב אנתינה משום מכירה כדקתני סיפא אלא עשאו שליח לטביחה או למכירה:

דף עט.

והקיף - מכר באמנה ואשראי ולא קיבל דמים:
גנב ופרע בהקיפו - שהקיפו חבירו פרקמטיא באשראי ופרע לו בהמה זו:
מתני' וטבחו ומכרו חוץ מרשותו - כשהוציא מרשותו נעשה עליו גנב (לרב יהודה) וקנאו:
או שגנב חוץ מרשותו - קנאו במשיכה מיד ונעשה גנב עליו אבל גנב וטבח ומכר ברשותו פטור דלא נעשה עליו גנב:
היה - גנב מושכו ויוצא פטור מכלום:

הגביהו - אפי' ברשות בעלים שהרי הגבהה קונה בכל מקום במסכת קדושין (דף כה:):
נתנו - בעליו לבכורות בנו לכהן בה' סלעים של פדיון הבן. ל"א נתנו גנב לבכורות בנו ונתנו לו שם במקום שגנבו לשומר חנם ולשואל:
היה מושכו - הכהן או בעל חוב או השומר ומת ברשות בעלים:
פטור - הגנב מכלום ולשון אחרינא עיקר האי חייב אגנב קאי דמחייב גנב בקנין שלוחיו דאי בנותנו בעליו מאי חייב נהי דשואל מצי למימר חייב באונסין אלא שאר שומרים מי חייבי במתה כדרכה ועוד לגבי כהן ובעל חוב מאי חייב ופטור איכא הפסיד ולא הפסיד מבעי ליה:
גמ' תיקנו משיכה בשומרים - שלא יתחייב שומר בשמירה עד שימשוך:
מאי לאו - היה מושכו שומר ומת חייב גנב במשיכת שומר:
גמ' תיקנו משיכה בשומרים - שלא יתחייב שומר בשמירה עד שימשוך:
לא גנב - והכי קאמר נתן בעל הבית לבכורות בנו כו' ובא גנב לגונבו משם היה מושכו ויוצא כו':

דף עט:

שכירות דמטלטלי - שהשכיר לו כליו:
בני שטרא נינהו - בתמיה הא לא מקנו מטלטלין אלא במשיכה כדאמרינן בקדושין (דף כו.) ונהי נמי דמקנו בכספא לענין קבולי מי שפרע מיהו בשטר לא מיקנו מידי דדברים בעלמא נינהו כדאמרינן בהזהב (ב"מ דף מט.) דברים אין בהם משום מחוסרי אמנה:
שהטמין בחורשין - שנטמן ביער לגנוב בהמות הרועות שם:
גמ' בחורשין - ביערות כדמתרגמינן ביער חורשא:
וכיון דראוהו גזלן הוא - ולא דומה לגנב בפני שנים דהתם אע"ג דחזו ליה שאר אינשי לא מיסתפי מינייהו דמימר אמר לא מינייהו שקילנא מידי אבל חורשין מרעה לכל היא ולא ידע דמאן ניהו הך בהמה וכיון דלא מיסתפי מכולי עלמא גזלן הוא:
החמירה תורה - לשלם כפל ארבעה וחמשה:
השוה כבוד עבד - לא ירא מבני אדם כדרך שלא ירא מהקב"ה אבל גנב לא השוה עבד לקונו אלא כיבד העבד יותר מקונו שהוא ירא מבני אדם ומעין של מעלה לא נזהר:
לסתיר עצה - כמו להסתיר יועץ במסתרים לגנוב להרע:
שה שהרכיבו - הגנב על כתיפו וזלזל את עצמו בו לפיכך היקל הקב"ה עליו בתשלומין:
מתני' אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל - משום ישוב א"י שמבעיר את השדות וכל שדות א"י סתמן דישראל:

אבל מגדלין בסוריא - ארם צובה דדוד כיבשה וקסבר דלא שמיה כיבוש והויא כחוצה לארץ ובחוצה לארץ מותר לגדל דלא חיישינן לישוב ואם יפסידו שדות אחרים ישלמנה:
אין מגדלין תרנגולין בירושלים - אפי' ישראל:
מפני הקדשים - שישראל אוכלים שם בשר שלמים ותודה ומעשר בהמה ודרך תרנגולים לנקר באשפה שמא יביאו עצם כעדשה מן השרץ ויטמאו את הקדשים:
ולא יגדלו כהנים תרנגולין - בכל א"י:
מפני הטהרות - שהכהנים אוכלין תרומה הן צריכין להזהר בטהרתן:
חזירין - טעמא מפרש בגמרא:
את הכלב - מפני שנושך ומנבח ומפלת אשה מיראתו:
נישובים - פחים שלא ילכדו בהן יוני בני הישוב:
שלשים ריס - ארבע מילין:
גמ' בחורשין - ביערות כדמתרגמינן ביער חורשא:
בהמה גסה - צריכה בישוב למשאוי ולחרישה:
שלא ישהה האחרונה שבהן שלשים יום - לקח בהמות קודם לרגל שלשים יום וסמוך לרגל לא יאמר הריני שוחט את המוקדמות ומאחר את האחרונות אף לאחר הרגל עד מלאות שלשים יום למקחן:

דף פ.

והטבח - המקבץ את הבהמות ליום השוק:
לוקח ושוחט או לוקח ושוהה - עד יום השוק שלשים יום למקחו:
ובלבד שלא ישהה את העגונה - המאוחרת למקחו שלקח סמוך לעת השוק לא ישהה אותה לאחר יום השוק להשלים שלשים יום למקחה:
העגונה - מאוחרת כמו הלהן תעגנה (רות א':י"ג) תאחרנה מלהנשא:
אלא קושרה - ורבנן פליגי עליה דרבן גמליאל:
גונח - פלידר"א צועק מפני כאב הלב לא היה יכול להשיב רוחו:
לסטים מוויין - רועה בשדות אחרים וגוזל את הרבים:
שהיו מרעין - בהמה דקה שלהן בחורשין:
ואע"פ שהיו חורשין סמוך לבתיהם - ולא היו רועין בשדות אחרים ומשום חורשין ליכא גזל דאמר לעיל אבל מגדלין בחורשין ולקמן (דף פא.) נמי בתקנת יהושע תיקן שלא יקפיד בעל היער על כך אפי' הכי נענשו מפני ששדה קטנה היתה ביניהם ושל אחרים היתה:

רועה - בהמות שלו:
שעשה תשובה - שלא לגדל בהמה דקה עוד:
כלבים וחזירים - תנן במתניתין דאסור לגדלן:
חיה דקה - צביים ושועלין:
כלבים כופריים - קטנים וננסים הם ל"א כלבים גדולים של ציידים ואין מזיקין:
חולדות סנאין - גדילות בסנה:
לנקר את הבית - מן העכברים:
וורדני - סנה:
דקטיני - דקים:
דמתתאי שקיה - שוקיה גוצין:
בבבל כארץ ישראל - שמיום גלות יכניה רבו שם תלמידים ונתיישבו שם בישוב קבוע:
דידך מאי - הלא יש לך בהמה דקה:
חובה - שם אשתו:
תקברינהו לבנה - שאתה סומך עליה והיא אינה יכולה לשמור:
מכי אתא רב לבבל - רבו מתיישבין שם מפני ישיבתו לישנא אחרינא הוא בא ולמדנו להזהר בכך שראה שם רוב ישראל וישוב קבוע:
שבוע הבן - ברית מילה על שם שעברו עליו שבעה ימים:
ישוע הבן - משתה שעושין לפדיון הבן בכור ישוע מתרגמינן פורקן כמו פדיון:
רב לא עייל קמיה דשמואל - טעמא אמרינן לקמן:

דף פ:

שמואל לא עייל קמיה דרב אסי - שהיה גדול ממנו ורב אסי תלמיד של רב הוה:
מאן נתרח - מי יתאחר מבחוץ ויבא אחרונה יחידי:
נתרח שמואל - בחוץ ויבואו רב ורב אסי רב ואח"כ תלמידו:
מלתא בעלמא הוא דעבד לשמואל - שמואל קטן שבכולן היה וזה שאין רב נכנס לפניו טיבותא ויקרא הוא דקא עבד ליה משום מעשה דלטייה לשמואל בשמונה שרצים (שבת דף קח.):
אדבריה עליה - הטעינו עליה לנהוג בו כבוד:
אדהכי והכי - דהוו מסרבי אתא שונרא וקטעיה לידא דההוא ינוקא:
חיורא - מועד להזיק אדם:
מתריעים - בצבור ובתחנה ובשופרות ובחצוצרות במסכת תענית:

חיכוך - שחין שמתחכך האדם עליה פרוטי"ר בלע"ז:
ודלת הננעלת - על האדם מהיות מצליח:
לא במהרה תפתח - ונפקא מינה לאפושי ברחמי:
והלוקח בית - מנכרי:
אונו - שטר מכירה:
לא היו מתרייעין - בשבת:
צועקין - ביחיד:
יבש - קשה מלח:
אבעבועות פורח - בפריחתו דהיינו מבחוץ הוא מבעבע דהיינו לח מכלל דבפנים הוי יבש:
מלתא דנפשיה - בב"ב בהשותפין (ב"ב דף יב:) דאימנוה לאותוביה ברישא ולא איסתייעא מילתא:

דף פא.

שיהו מרעין - בהמות החורשין ושלא יקפיד בעל היער על כך:
ומלקטין עצים - משדה חבירו וכן עשבים למאכל בהמה:
חוץ משדה תלתן - דמעלו לה עשבים הגדילות עמה והתולשן מפסיד את התלתן תלתן מין קטנית ושמה פנגרי"א:
וקוטמין נטיעות - מן האילן קוטם בד ליטע או להרכיב ולא יקפיד בעל האילן:
חוץ מגרופיות של זית - הקוצץ זיתיו לשרוף מניח שתי גרופיות מלא שני אגרופין כדאמר בהמוכר את הספינה (ב"ב דף פ.) והן מחליפות ומוציאות בדין ומשם אין לקטום נטיעה מפני שמפסיד את הגרופיות:
בתחילה - מחדש וכל שכן מעיינות ישנים שהיו מימות יהושע:
ומחכין - ומטילין חכה לצוד דגים:
בימה של טבריא - ואע"פ שבחלק נפתלי היתה כולה כדאמרינן לקמן:
שלא יפרוס קלע - דרך ציידים לתקוע יתידות ולעשות גדרי קנים במים להלכד שם דגים וקורין לו במקומינו גזר ובארץ אשכנז קורין לו ווכ"א (שלא יפרוס קלע) מפני שמעכב ומעמיד את הספינה:
לאחורי הגדר - לקמן מפרש לה לא נצרכה אלא ליטול הימנה צרור לקנח ואע"פ שפורץ את הגדר:

ומהלכין בשבילי הרשות - סתם בני אדם משהכניסו תבואתם עד שעת הזריעה מפקירים שדותיהם ליכנס בהן כל אדם לקצר את הדרך שלא יקיף והן נקראין שבילי הרשות לפי שברשות עושין והתנה יהושע שלא יקפידו על כך:

עד שתרד רביעה שניה - זמנה בי"ז במרחשון כדאמרינן בתענית (דף טז.) ומאז והלאה הזרעים צומחות וקשה לה דריסת הרגל:

ומסתלקין לצידי הדרכים - בכל עת ואפי' בזמן שהתבואה בשדות הפקיר לכל אדם להסתלק מן הדרך מפני היתידות וליכנס לגבול שדה חבירו ולילך על המיצר אצל הדרך:

מפני יתידות הדרכים - בימות החמה יבש הטיט ונעשה כיתידות מקום דריסת האדם ובהמה שדרסו שם בימות החורף ונעשו כשחיתות:

מפסיג - מנתק זמורות הנושבות המעכבות אותו ועולה ויורד עד שמוצא את הדרך:

מקומו - מקום שנפל שם בעת מותו קנאו לקבורה ואין בעל השדה מעכב עליו:

דקה - בהמה דקה ביער גסה שאינה מכלה את האילנות:

אבל בתלושין - אחרי שטרח עליהן בעל השדה ותלשן אסור ליטלן דדעתיה עלייהו:

יבישין - דעתו עליהם לאור:

אין מחייבין אותו לעקור - העשבים ממנה משום כלאים לפי דבעל כרחו עתיד ליטלו שמפסיד את התלתן:

כאן - שהתלתן עומדת ליזרע:

כאן - שזרעה לאכול הזירין טודילי"ש בלע"ז:

דמירכבא - מתפשטת וגודלת על העשבים ונעשין לה סמיכה כעין דלת של כרם:

ומנא ידעינן - אם זרעה לאדם דשרי ליה למלקט מן העשבים בתנאי יהושע:

משארי - עשויים כערוגות:

בזית כביצה - כשיעור גובה ביצה צריך להניח מן הזית מלמטה סמוך לגזע:

מן הפקק ולמעלה - מותר לקטום פקק קשר:

מאיבו של אילן - מפריו כלומר מענפין הרכין ודקין:

ולא מחודו - מענפין גדולים וגסין כאילן גמור. ל"א מחובו של אילן ממחבואתו מקום שיש ענפין הרבה דהיינו באמצע גבהו ולא מחודו מלמעלה ענף האמצעי שהוא עליון ועיקר האילן מתשובות הגאונים:

מן החדש - בד שגדל וניתוסף בשנה זו שעדיין אין עושה פרי:

דף פא:

ולא ממקום הרואה את החמה - סביבות צדדין מבחוץ מפני שהוא עיקר האילן שהחמה מבשלת שם את הפרי וממתיקו:

מלא חבל חרם - מלא חבל של מצודה היה לו בדרומה מן היבשה למשוך רשתו חרם כמו מצודים וחרמים (קהלת ז):

בחזקת כל השבטים - כל מי שירצה יטול דהא כמטלטלי ושאר השלל והמלקוח היו:

וכן אתה מוצא בכנעני - אע"פ שכתוב כאן הר האמורי אף כנעני ופריזי כך היו להם וישראל שירשו היה להם לכל אחד הר ושפלה ונגב ועמק ארץ שדות ובקעות שקורין כנפיינ"ה לכן נקראת נגב שכל שעה היא נגובה שאין שם צל אילנות וחמה זורחת ומנגבתה:

אמר ליה לשמעיה - בחול:

שרקיה - טחיהו בטיט וחברהו יפה:

והא - קרקע דידן:

אפילו טל - ירד עליה בלילה קשה לה דריסת הרגל ממחרתו:

אפילו בחוצה לארץ - וכ"ש בבבל שמצויין שם שיירות ועוברין ושבים והוצרך להתנות:

מפסע ואזיל - מיתד ליתד פסיעות גסות ולא היה רוצה להסתלק אל מצר השדה:

גדולתו - שהוא מראה לנו שהוא ירא שמים מאד ואינו חושש לתנאי שהתנה יהושע ומחזי כיוהרא:

בגיזרא דפרזלא - כלומר נדוי:

מאי וכן - פשיטא מאי שנא איהו מחבריה:

והשבותו - את גופו משמע שאם טעה חבירך אתה צריך להעלותו לדרך:

דאורייתא בי מצרי - יקיף סביבות מצרי הכרמים ולא יעבור בתוכם ויפסידם:

איסרטיא - רה"ר ט"ז אמה:

שדה בור מכאן לאיסרטיא ושדה ניר מכאן מפנהו לשדה בור:

ניר חרוש ולא זרוע:

מפנהו - אלמא לא קנה מקומו דאי קנה מקומו מצי בעל השדה של ימין ושל שמאל לעכוביה:

על המיצר - מוטל ברוחב הדרך ועוברין ומאהילין עליו עושי טהרות ומטמאות:

כל שלשים יום - שלשים יום רשאי להניחו שם:

דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה - בפרק הגוזל בתרא:

נחיל - של דבורים שהלכו לשדה חבירו ונתיישבו על שוכתה של אילן ואם יטול אחד אחד הן פורחות ואובדות מאחר שנתנו עיניהן באותה שוכה לפיכך קוצצה ונותן לו דמים:

ומציל דובשנו - זה בא בכדו של יין וזה בא בכדו של דבש ונסדקה חבית של דבש וכן זה בא בחבילת פשתן על חמורו וזה בא בחבילת עצים ומת חמורו של בעל פשתן יפרק זה את עציו וטוענו:

דר' יהודה - ודרבי ישמעאל יחידאי נינהו ובריית דעשרה תנאים סתמא היא:

דף פב.

והא כי אתא וכו' - ומתניתא הויא תיובתא דקתני עשרה ותו לא ור' יוחנן אמורא הוא וקשיא ליה מתניתא:

רבי יהושע בן לוי - אמרינהו ולא מתניתא דרבי יהושע בן לוי אמורא הוה ורבי יוחנן פליג עליה:

ומכבסים - בגדיהם לכבוד שבת:

ואוכלים שום - לקמן מפרש טעמא:

ושתהא אשה משכמת - ביום שהיא צריכה לאפות ואופה שחרית כדמפרש שתהא פת מצויה לעני המחזר:

סינר - דוגמת מכנסים קטנים:

האשה חופפת - במסרק ביום טבילתה משום חציצה לקמן פריך הא דאורייתא היא:

רוכלין - מביאים בשמים לנשים להתקשט בהם:

מחזירין בעיירות - ולא יוכלו בני העיירות לעכב עליהם:

משום יושבי קרנות - יושבי חניות כל ימות החול עוסקין בסחורה ואין קורין בשני ובחמישי תקון בגינייהו קריאה יתירה:

רשומות - מקראות:

עשרה בטלנין - בני אדם כשירים בטלין ממלאכתן לעסוק בצרכי ציבור ולבא קודמין לבית הכנסת כדי שיהו מצוין עשרה לעת התפלה ומתפרנסים משל צבור:

משום עונה - שמצות עונה בלילי שבת כדרב יהודה והשום מרבה את הזרע כדלקמן:

משחין - מחמם את הגוף:

מכניס את האהבה - מתוך שמשמח את הלב:

משום צניעותא - להתרחק מן העבירה:

בשרו במים - משמע שיגע בשרו למים:

דמאוס - מלוכלך:

דף פב:

חפיפה - במסרק להרחקה דמילתא:
לדברי תורה - שלא ישנה עד שיטבול:
אין הבית חלוט בה - כדין בתי ערי חומה אלא גאולה תהיה לו אם ירצה לגאול ואם יגיע יובל יוצא ביובל כבתי ערי חצרים:
זיזין - קורות יוצאין מן הכתלים:
גזוזטראות - אולדליו"ר בלע"ז על פני העלייה מבחוץ:
כבשונות - משרפות סיד לקדירות:
גינת ורדין - כך שמה והיא היתה צריכה לקטורת והיינו כיפת הירדן כריתות (דף ו.) על שם שדרך הורד לגדל על שפת הירדן:
אין מלינין בה את המת - מת בה אדם באותו היום קוברים אותו מיד:
עריך - משמע שאתה יודע למי מיוחדת היא:
אהל הטומאה - שמא יהא כזית מן המת מוטל בארץ והגזוזטראות מאהילות עליו ועל אנשים הרבה ונמצאת מרבה את הטומאה:
משום שרצים - דרכן ליגדל באשפה ומרבים טומאה לפי שמתים שם ומטמאים הקדשים שבירושלים:
קוטרא - עשן שמשחיר את החומה וגנאי הוא:
סרחון - עשבים רעים הגדילים שם וזורקין בחוץ ועוד דרך גנות לזבלן ויש סרחון:
משום קדשים - שתרנגולין מנקרין באשפה ומביאים בשר שרצים בפיהם ומטמאין את הקדשים:
גמרא - מסורת היא בידינו ואין טעם לדבר:
הורקנוס ואריסטובלוס - אחים היו ומריבין על דבר המלוכה:
היו משלשין - אותם שבפנים מורידין מעל החומה דינרין מתרומת הלשכה בקופה לאותן שבחוץ לקנות תמידין:
נעץ צפרניו - תקע שכן דרך חזיר כשגוררין אותו:
ועל אותה שעה שנינו - במנחות (דף סד:) מעשה שבא העומר שהיה רגיל לבא מן הקרוב לירושלים אותה שעה בא מגנות צריפין רחוק מירושלים לפי שהחריבו בני המצור את תבואות השדה:
מבקעת עין סוכר - שם מקום:

דף פג.

לשון סורסי למה אלא או לשון הקודש או לשון יוני - הוא לשון צח וסורסי לשון נלעג הוא:

פרסי - לשון נאה מארמי בארץ ישראל הסמוכה ליון נקט יוני ובבל הסמוך לפרס נקט לשון פרסי:

חכמת יונית - בני פלטין הקרובים למלכות מספרין בה:

עיני עוללה לנפשי - לא גרסינן מאי דכתיב כלומר כך אמר רבן שמעון קורא אני על עצמי המקרא הזה שיש עלי לעולל עיני בבכי ודמעה מכל משפחות העיר:

ילדים - בחורים:

המספר קומי - לפנים במצח:

מדרכי האמורי - שמספרים מלפניהם ומשיירין בלורית מאחריהן ל"א דרך רומיים לגלח שער שלמעלה מן האוזן בתשובת הגאונים:

לספר - מרקא בין ישראל לעובדי כוכבי' וצריכה שימור:

בארור - כדתניא לעיל ארור ישראל שיגדל חזירים:

בבל - שם המדינה ועיר אחת שבה נקראת נהרדעא ואותה העיר סמוכה לספר ואשמועינן רב נחמן דהואיל ויש בבבל ישוב קבוע וישראל הרבה מותר לגדל כלבים בעיר הסמוכה לספר כאילו היא מארץ ישראל:

ניבי - ינייבי"ש ל"א ארבע שיני הכלב הארוכות שבהן נושך כך שמעתי (חולין דף נט.) (בבכורות):

שקילי טיבותיך - נטולה היא טובתך ומוטלת על הקוצים (שלא קשרת את הכלב) מה שאתה מנחמני הבל:

כבר נד - ונעקר ממקומו:

מרחיקין את השובך - שלא יפסידו תבואה ופירות שסביב העיר:

כרסייהו בחמשים מליא - במה שהן מלקטות ומנקרות בקרקע מלאין בחמשין אמה הלכך לגבי אכילת תבואת עיר אין לחוש ביותר:

בישוב כרמים - שהולך מכרם לכרם עד למרחוק:

בדידיה - שאותן שובכין שלו ומשום יוני שובכין שלא ילכדו בפחין אין לחוש דשלו הן אבל יש לחוש ליוני הישוב שבאין דרך השובכין למרחוק:

דף פג:

מתני' החובל וכמה הוא יפה - שהרי הזיקו והפסידו ממון זה שאם . היה נצרך היה מוכר עצמו בעבד עברי:

במסמר - כאב המכה:

כיוצא בזה - לפי מה שהוא מעונג רב צערו וכאיבו:

צמחין - מלנ"ט:

שבת - כל ימי החולי רואים אותו כאילו הוא שומר קישואין ונותן שכירתו של כל יום שהרי אין ראוי למלאכה כבידה אפילו בלא חולי שהרי נקטעה ידו ורגלו והוא כבר נתן לו דמיהן:

הכל לפי המבייש - אדם קל שבייש בושתו מרובה:

והמתבייש - אדם חשוב שנתבייש בושתו מרובה וכולהו חמשה דברים מקרא נפקי נזק דכתיב עין תחת עין צער פצע תחת פצע דהכי דרשינן בגמ' ריפוי ושבת רק שבתו יתן ורפא ירפא בושת דכתיב וקצותה את כפה ממון:

גמ' מכה אדם ומכה בהמה - לקמן מפרש לקראי הי מכה קאמר:

ואם נפשך לומר - ואם יש לך להשיב ולהקשות כלום על טעם זה צא ולמד ממדרש אחר:

הרי הוא אומר כו' - ולקמן בעי מאי הוי ליה לאקשויי:

שאין חוזרין - לאחר שנקטעו:

בקטלא כתיב - ותשלומין אין שם:

הכאה הכאה גמרינן - אע"ג דקראי לא דמו גמרינן ג"ש כדתנא דבי ר' ישמעאל ושב הכהן ובא הכהן עירובין (דף נא.) ומכה אדם דקתני הכא הכאה הוא דקאמר ומכי יתן מום גמר דמום ע"י הכאה בא:

והכתיב איש כי יכה כל נפש אדם - ולקטלא לא אתא קרא אלא לראשי אברים כדכתיב בתריה עין תחת עין וכתיב יומת כלומר ינטל אברו וימות אותו אבר:

מאי אם נפשך לומר - מאי הוה ליה לאקשויי:

נילף ממכה אדם - שנהרג ממש והכא נמי (כתיב) כי יתן מום מום ממש: אמרי דנין ניזקין כו': כלומר משום האי פירכא לא הוה מדחיק תנא למילף מלא תקחו הא מצי לשנויי הכי דנין ניזקין מניזקין כו':

ואכתי מבעי ליה לא תשקול ממונא ותפטריה - מקטלא ולגופיה אצטריך ולא למעוטי אחריני:

לנפש רוצח - דלא אצטריך אתי למעוטי ראשי אברים שאינן נפש:

דף פד.

קטן שהרג - אדם ננס שהרג את הגדול:
קיטע וקיטע היאך אני קורא כו' - וכי תימא הכא נשקול ממונא התורה אמרה משפט שוה:
ופטרינן ליה - בולא כלום והוי משפט שוה או ליטול אבר ממש או לפטור לגמרי:
מאי עבדינן ליה - הא גברא קטילא הוא והוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה דהא אי משתכחי עדים זוממים פטורים דגברי קטילא בעו למקטל והלכך איהו נמי פטור והכי אמרינן באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עח.):
יד ביד - גבי עד זומם כתיב ואשמועינן דאם העיד באיש פלוני שקיטע יד חבירו משלם ממון הניתן מיד ליד:
במקום נזק - ואע"פ שיש שם תשלומי הנזק משלם אף הצער ומקרא יתירא קדריש דהא כתיב כויה תחת כויה למה לי פצע תחת פצע וכויה וחבורה מדריש לקמן:
ואיכא איניש דלא מפנק כו' נפקא מינה - מפצע תחת פצע למיתב ליה היאך דביני ביני:
קיטע וקיטע היאך אני קורא כו' - וכי תימא הכא נשקול ממונא התורה אמרה משפט שוה:
הייא - מהר כמו אשור הייא במסכת שבת (דף קיט.):
אלא במזיק - עינו של מזיק שיימינן כמה הוא שוה לימכר עכשיו וכמה הוא יפה בלא עין והיינו ממש דקאמר עינו של מזיק נישומה תחת עינו של ניזק:
וחמור אין משלם אלא נזק - כדאמרינן בפ' ב' (דף כו.) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו:
והא קמחייבת ליה לינוקא - אתה חב ומריע לו שמוחל אתה על חבלותיו דהא תשלומין של תינוק הן ולא שלך כדתניא לקמן (דף פז:) קטנים יעשה להם סגולה:
דאלס - לעס וכסס:
כל הנישום כעבד - הואיל ודבר שאין קצוב הוא אין גובין אותו בבבל וטעמא מפרש לקמן:
דאי תפס - הכי אמר להו שומו ליה והיום או למחר אם יתפס משלו יעכבנו:
נזקי שור בשור - נזקי שור שבאו לו על ידי השור:
נזקי שור באדם - נזקין שבאו לשור על ידי אדם:
נזקי אדם בשור - אדם שהוזק על ידי שור דבעי למשיימיה כעבדא:

דף פד:

אלהים בעינן - דהא כולהו בפרשת אלה המשפטים כתיבי אדם באדם וכי יריבון אדם בשור וכי יגח ובההיא פרשה כתיב עד האלהים יבא דבר שניהם וקסבר אכולהו קאי והיינו מומחין וסמוכין ובבבל אין סמיכה כדאמר בסנהדרין פ' קמא (דף יד.) שור בשור ושור באדם נמי התם כתיבי שור בשור וכי יגוף שור וגו' שור באדם ארבעה שומרים התם כתיבי ושליחות יד התם כתיב:

מידי דהוה אהודאות והלואות - דאמר בפרק קמא דסנהדרין (ד' ג.) דלא בעינן מומחין שלא תנעול דלת בפני לווין הודאות הבא לידון בעדי הודאה שאמרו בפנינו הודה לו והלואות שבא לידון בעדי הלואה שאומרים בפנינו הלוה לו:

דלא קים לן - כגון הכא דבעינן למשיימיה:

תשלומי כפל נעבד שליחותייהו - אלמה קיימא לן דאין דנין דיני קנסות בבבל:

אדם באדם דממונא הוא - דקא מפחתיה מדמיה:

ופגם - שייך באונס ומפתה והוא במקום נזק דאומדים כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה בתולה לבעולה להשיאה לעבדו שיש לו קורת רוח ממנו אלמא ממונא הוא דאפחתה מכספא בושת לאו קנס הוא שהרי אין קצוב אלא לפי המבייש והמתבייש:

ד' מאה זוזי - כדתנן צרם באזנו תלש בשערו כו' במתני' (לקמן דף צ.):

דשלח ליה רב חסדא - בהמניח את הכד (לעיל דף כז:):

חסרון כיס ושכיח - הודאה והלואה:

מאי איריא שור דאזיק אדם - דלא שכיח לגמרי:

אפילו אדם דאזיק אדם - דשכיח טפי קאמר רבא דאין דנין:

בתם - אין גובין דקיימא לן פלגא נזקא קנסא בפ"ק (ד' טו:):

אין מועד בבבל - דכיון דמנגיחות דתמות לא מייתינן ליה לבי דינא היכי מייעד ליה:

והא לא שכיחא הוא - לבא שור מועד מארץ ישראל לבבל ואמרינן לעיל במילתא דלא שכיח לא עבדינן שליחותייהו:

אלא כי קאמר רבא - דשור בשור גובין בבבל:

בשן ורגל קאמר - כגון שנתחכך בחבירו להנאתו והזיקו (והפילו על שור אחר) דהיינו תולדה דשן או שהזיק את שור חבירו בגופו דרך הילוכו שדחפו ולא כוון דהוי תולדה דרגל:

צער שלא במקום נזק - כי מתניתי' על צפורנו דלא אפחתיה:

ה"ג - רבי אומר כויה נאמרה תחילה בן עזאי אומר חבורה נאמרה תחילה:

כויה דלית בה חבורה משמע - והיינו דקאמר כויה לחודה נאמרה תחילה כלומר כויה שנאמר בפסוק תחילה היינו שומעין שיהא חייב על כויה גרידא אפילו בלא חבורה דליכא אלא צער לכך הוצרכה חבורה ללמד שאין חייב כלום עד שיהא חבורה עמה דכיון דמשלם רפוי משום חבורה משלם נמי צער אבל שלא במקום חבורה כגון על צפורן פטור דצער בלא נזק לא משלם דאי לאו משום הכי לא אצטריך חבורה דהשתא כויה בלא חבורה שמעינן דחייב כל שכן חבורה שיש בה נזק:

בן עזאי סבר כויה דאית בה חבורה משמע - והיינו דקאמר חבורה נאמרה תחילה כלומר מכויה האמורה ראשונה היינו שומעין שאין חייב אלא במקום שיש בה חבורה דסתם כויה יש בה חבורה לפיכך הוצרכה תורה לכתוב חבורה בהדיא דהשתא על כרחך כויה דרישא בלא חבורה היא וחייב בצער בלא נזק כמתניתין:

איפכא מסתברא - ומתניתין רבי היא ולא בן עזאי דלא עקרינן ליה מרבי דהוא סדרה ועוד דהכי מסתברא טפי דהא נאמרה דקאמרי רבי ובן עזאי אמסקנא דמילתא קיימי דמתוקמא בה דרשא דקרא ולאו אמשמעות קמא קאי דסוף המקרא עתיד להוציאו והכי קאמר רבי סוף המקרא מוכיח לנו דכויה בלא חבורה חייב הכתוב בתחילתו וצער משתלם שלא במקום נזק מאי טעמא כויה דאית בה חבורה משמע כתב רחמנא כו' ובן עזאי אומר סוף המקרא מוכיח לנו דחבורה נאמרה תחילה כלומר מסוף המקרא אנו למדין שכויה שחייב הכתוב בתחלתו אינה אלא אם כן יש עמה חבורה מאי טעמא כויה (נאמרה תחילה) דלית בה חבורה משמע כו':

ואמסקנא קיימי - האי נאמרה דקאמרי אסוף הדרשה ועיקרה שהיא עומדת קיימי:

דף פה.

רבי סבר אין דנין - הכא נמי כויה נאמרה תחילה כלל דכויה משמע בין שיש עמה חבורה בין שאין עמה חבורה ואי הוי חבורה סמיך ליה הוי דרשי חבורה פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט יש עמה חבורה אין אין עמה חבורה לא השתא דכתיב פצע בינתים לא דיינינן ולקמן פריך חבורה לרבי למה לי והיינו דקאמר כויה נאמרה תחילה כלומר מתחילת הפסוק אנו למדין שהוא חייב בכויה גרידא ולא נאמר סופו מוכיח שמתחילתו לא חייב אלא כשיש חבורה ואין דנין ומתני' רבי היא:

למה לי - הואיל ומרישא שמעינן לתרוייהו:

לדמים יתרים - דאי לא כתיב אלא כויה תחת כויה הוה אמרינן בין אית ביה חבורה בין לית ביה חבורה דמי כויה משלם אבל תרתי לא משלם קמ"ל דמשלם תרוייהו:

צער במקום נזק - היכא דקטע את ידו ונתן לו דמיה:
היכי שיימינן - את הצער הלא יש לו לקוצצה בשביל הדמים שנוטל:
ידו הקטועה - ומחוברת בגידין צמותין ואינה ראויה לו למלאכה:
בין סם לסייף - ידו המוכתבת למלך לקוצצה בסם שאין שם צער כלל כמה רוצה ליטול לקוצצה בסייף:
הא לא שקיל - כל ממון שבעולם לצער נפשיה לקוצצה וכאן כבר נעשה מעשה:
כמה אדם רוצה ליתן - לשליח המלך מידו המוכתבת למלכות לקוטעה בסייף ויקטענה השליח בסם:
ליטול - מן המזיק מה שנתן זה למלך:
דמי שבתו - דמחמת הצמחים נפל למשכב:
ה"ג וחכמים אומרים שבתו ורפואתו כל שישנו כו' - הקישן הכתוב וזה שאין חייב בשבת אינו חייב בריפוי ורבנן קמאי מחייבי ליה לתרוייהו:
נתנה לאגד - נתנה רשות לנחבל לאוגדה ולעטפה מפני צער הצנה ועולין הצמחים מחמת הבל וחום האגד:
לא נתנה - רשות לאגד וזה להנאתו אגד הלכך צמחים שעלו בה אין על המזיק להתחייב עליהן:
דתנא ביה - דשנה עליו הכתוב:
ורבנן - ת"ק:
רק לשלא מחמת המכה אתא - שעבר על דברי רופא כדמפרש לקמן:
נתנה רשות לרופאים לרפאות - ולא אמרינן רחמנא מחי ואיהו מסי:
רק לשלא מחמת המכה אתא - שעבר על דברי רופא כדמפרש לקמן:
תלמוד לומר שבתו יתן ורפא ירפא - שינה הכתוב בריפוי לחייבו אף על הצמחים והקיש שבת לריפוי:
נאתא כריכתא - בשר מת:
אהלא - אהלמ"י בלע"ז:
וקירא - שעוה:
וקלבא - רשינ"א שבחביות של יין:
ואי אמר ליה - מזיק אסייך אנא אני מרפא אותך ואיני נותן דמי אסייך:
אסיא רחיקא - ומוזיל גבי:
עינא עוירא - שעתיד לילך לדרכו ואין חושש אם עיור עינו של זה:
כ"ש - דלא ניחא לי בהכי דאי פשעת בנפשך גנאי גדול הוא לי דקרו לי שור המזיק:

דף פה:

לרבות שוגג כמזיד - בפ' שני (דף כו:):

דהוה כאיב ליה מידי וסליק - שהיה לו מכה בבשרו והיתה מתרפא:

ואחווריה לבשריה - הפכו למראה צרעת:

דהדקיה - סגרו במסגר:

לקתה מדת הדין - כלומר לא שלם לו כל צרכו דהא כי מתפח האי גברא מחולי זה שנקטע (רגלו) לא אגרא דשומר קישואין שקיל אלא דויל דוולא ושקיל אגרא יתירא ונמצא שכל ימי חליו אבד את זאת:

א"נ - כי נקטעה (ידו):

אזיל בשליחותא ושקיל אגרא - יתירא ואיגלאי מילתא דלאו בר שימור קישואין:

מדת הדין לא לקתה שכבר נתן לו כו' - ולכשיתרפא אינו ראוי לדלות וללילך בשליחות:

קיטע ידו - עדיין הוא ראוי לשומר קישואין הלכך שבת כל ימי חליו נותן לו שכר שימור קישואין:

קיטע את ידו ולא אמדוהו - בית דין ולא אמרו למזיק תן לו כך וכך ריפוי כך וכך שבת צער ובושת ואחרי כן שיבר את רגלו קודם שיתרפא:

שיבר את רגלו - ושוב אינו ראוי לשמור קישואין שצריך להלך סביב הגנה:

חדא חדא אמדינן - ואע"ג דבנזק לא נפקא לן מינה מידי דהא סוף סוף כל שעה הולכין ופוחתין את דמיו הלכך בין אומד כולה בין אומד כל אחד בפני עצמו מדה אחת היא:

נפקא מינה למיתב ליה צער ובשת דכל אחד - אבל ריפוי לא שהרי לא נתרפא בינתים ושבת לא שהרי נותן לו דמי כל מה שהיה שוה מתחילה והרי הוא עבדו:

שבת הפוחתתו מדמים - הכהו מכה שהוא צריך לשבות ממלאכתו וסופו להיות שלם כבתחילה ואין כאן אלא שבת אבל פוחתו עכשיו בדמים שאם היה בא לימכר עכשיו היו דמיו פוחתין:

מהו - מי מחייב אפחת דמיו דהשתא או לא:

צמתה - דשטריר"ט בלע"ז לשון צומת הגידין מקום שהגידין צומתין (חולין דף עו.):

כיון דסופה לחזור לא יהיב ליה - דמי ידו:

ולא עשה בהן חבורה - דאין עליו חיוב מיתה עד שיעשה בהם חבורה באלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פד:):

דף פו.

חייב בכולן - חמשה דברים:

היכי דמי - שיהא היזק בלא חבורה:

לאו כגון שהכהו כו' - דבאין סופו לחזור ליכא למימר דכל בלא חבורה סופו לחזור הוא:

שגלחו - דאפחתיה מכספיה בלא חבורה:

ה"ג גלחו מהדר הדר היינו בעיין - כלומר מה לי שיער מה לי יד הא בסופו לחזור מחייבת ליה:

נשא - סם המשיר את השער ואינו חוזר ואיכא נזק דהא אפחתיה מכספיה דמום הוא:

קרטופני - בקעים בקעים חטטין:

דבמצווחי ליה - מכאיבים לו מחמת חוזק הסם:

בעי לאסויי - לצערא דהנך קרטופני:

שבת דהוי מרקד בי כובי - לשון מרקד בחנויות:

דבעי אחוויי גווני - מראה ניענוע בראשו להראות מיני שחוק כדרך הליצנים דהשתא עד שיתרפא הנך קרטופני לא מצי מחוי ואע"פ שלא בטלו משאר מלאכה נותן לו שבת זו הואיל ומלאכתו בכך:

שבת גדולה - דמי ידו:

ושבת קטנה - כל ימים שיפול למשכב רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין:

שבכל יום ויום - עד שיחזור לקדמותו נותן לו בכל יום כמו שנשכרים פועלים בשוק ולא כשומר קישואין דהא לרבא לא יהיב ליה דמי ידו:

ה"ג הקוטע יד עבד עברי של חבירו - קוטע ממש דאין סופו לחזור:

ואצל רבו לא פיחת - שלא בטלו ממלאכה:

פיחת אצל רבו - אף אצל רבו כגון קיטע את ידו:

וכולן - עניים ועשירים:

רואין אותן - ואפילו את העשירים:

כאילו ירדו כו' - ואין שמין את העני לפי עניותו להקל ולא את העשיר לפי עשרו שהרי אין לדמי בשתו סוף אלא כולן שוין בכך:

כפחותים שבהן - פחותים שבעניים להקל דכיון דעני הוא בושתו קלה:

סומא אין לו בושת - לקמן בשמעתין:

אלא רבי שמעון היא - דאיהו נמי לאו כי הדדי משוי להו:

אין לעבדים בושת - במתניתין היא (דף פז.):

נתכוון לבייש את זה כו' **פטור** - מדשמעינן ליה לר' שמעון גבי קטלא באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עט:) נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור הכא נמי לא שנא דטעמא דהתם משום וארב לו הכא נמי כתיב במבושיו:

שיימינן בהו - בכמה יתרצה עבד זה ויעשו לו בושת זה ואותו שומא יתן לבן חורין זה:

כדאמר רב פפא - לקמן (פו ע"ב):

דף פו:

דמיכלמו ליה ומיכלם - כשמזכירין לו בושת ומכלימין אותו בה מצטער:

ערום בר בושת הוא - בתמיה. כיון דאין מקפיד לילך ערום בפני בני אדם מי הוי בר בושת:

בית המרחץ - בני אדם עומדים ערומים ואין להם בושת:

ביישו ישן - בייש אדם ישן:

ומת - מתוך שנתו ולא הכיר בבשתו שעשה לו זה מהו:

כיסופא - חפיית פנים:

זילותא - שמזלזל בו בפני רבים ואף על פי שאינו שם על לבו:

והתניא - בניחותא:

דלא כרבי יהודה - דאמר סומא אין לו בושת אם בייש חבירו פטור ומתניתין קתני ישן שבייש פטור ובסומא לא תנא הכי הלכך סומא חייב:

בעדים זוממין - כתיב (דברים י"ט:י"ג) לא תחוס עינך עליו בבושת נמי כתיב (שם כה) וקצותה את כפה לא תחוס עינך עדים אי אפשר בסומין דבעינן ראיה דאם לא ראה שקטע ידו של חבירו היאך יעיד:

בלא ראות - משמע שהוא רואה במקום אחר וכאן היה בלא ראות:

אתיא רוצח רוצח מחייבי גליות - במיתה כתיב (במדבר לה) לא תקחו כופר לנפש רוצח ובגלות כתיב (שם) לנוס שמה רוצח:

במלקות - כתיב (דברים כ"ה:ב') אם בן הכות הרשע ובמיתה כתיב (במדבר ל"ה:ל"א) אשר הוא רשע למות:

דף פז.

כל שאינו במכה כו' - וסומא הא אפיקתיה מדין מיתת בית דין:

כל שישנו במשפט כו' - דהא אפיקתיה מכלל ושפטו:

רב יוסף - סגי נהור הוה:

מתני' ושור אינו משלם אלא נזק - כדאמר בפ"ב (דף כו.) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו:
ופטור מדמי ולדות - כדאמר בשור שנגח את הפרה (לעיל דף מב.) אנשים ולא שוורים:
מכה אביו ואמו - אין חייב עד שיעשה בהן חבורה באלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פה:):
עבד ואשה שחבלו באחרים פטורים - שאין להם מה לשלם:
נתגרשה האשה ונשתחרר העבד - וקנו נכסים:
חייבין לשלם - שהרי מתחלה הן חייבין אלא שאין להם מה לשלם שנכסי מלוג של אשה משועבדים לבעל לפירות ולירושה:
גמ' בבת קטנה של אחרים חבלה למי - גדולה ודאי דידה הויא:
[**שבח נעורים לאב** - דכתיב] בנעוריה בית אביה כל שבח נעורים לאביה אפי' כסף קדושין שלו:
דאי בעי מסר לה אביה למוכה שחין - דכתיב (דברים כ"ב:ט"ז) את בתי נתתי לאיש הזה אלמא בידו לתתה למי שירצה הלכך כסף קדושין נמי לאביה:
לא מצי חביל בה - דאין אדם רשאי לחבול בבתו דהא ישראלית היא ועבר על לא יוסיף פן יוסיף (דברים כ"ה:ג'):

דף פז:

מן השבת בזמן שהעבד שלו - ולא בעבד דאחר דנותן שבתו לרבו קתני מיהת דעבד עברי שלו פטור הואיל ומעשה ידיו שלו וה"נ כיון דבתו מעשה ידיה שלו לשקול שבת דידה וקשה לרב דאמר לא זיכתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד דודאי אפי' חבלות זיכתה לו:
מודה רב בשבת - דיהבינן ליה לאב:
בבנו - לא זכי ליה רחמנא מידי אבל בבתו קטנה זכי ליה:
אפי' למ"ד יכול הרב כו' - פלוגתא במסכת גיטין בפרק שני:
סחר - סבב ואכול חזור על הפתחים. ל"א סחר סבב לפתחי העיר:
דרבא בריה דרב עולא - בפ' נערה שנתפתתה (כתובות דף מג.):
להעדפה - המותר על מזונותיה:
לאבוה בעי למיתבא ליה - דמאי שנא כי חבל בהו איהו דמפטר משבת משום דסמוכין על שולחנו כי חבלי בהו אחריני נמי ליתבו ליה:
במידי דחסר ביה - ממונא כגון היכא דחבל בהו איהו דנימא ליה אנן זיל שלים:
והרי מציאה - דתנן בשנים אוחזין (ב"מ דף יב:) מציאת בנו ובתו הקטנים הרי אלו שלו ואוקימנא התם גדול וסמוך על שולחנו זהו קטן:

דף פח.

דאפחתיה מכספיה - והרי בידו למוכרה:
יצא עבד שאין לו אחוה - עם ישראל שאין בא בקהל:
במצות - כל מצוה שאשה חייבת בה עבד חייב בה דגמר לה לה מאשה:
זוממי עבד - עדים שחייבוהו מיתת בית דין ונמצאו זוממין לא יהרוגו אלמה קים לן דעבד כישראל לענין מיתת ב"ד דתנן במסכת מכות (דף ח:) וישראל לוקה [וגולה] על ידי עבד:
תיקשי לך גר - שלידתו והורתו בקדושה אפילו לרבי יהודה יש לו אחוה ופסול למלכות ואפילו לשוטר בעלמא אא"כ אמו מישראל בפרק החולץ ביבמות (דף מה:):
עדות לא מצית אמרת - דאי לא נפקא לן פסולא מאחיך תיתי מק"ו:
פסולה לעדות - דכתיב גבי עדים זוממין ועמדו שני האנשים ותניא בשבועות (דף ל.) בעדים זוממין הכתוב מדבר דמשמע אנשים ולא נשים קטן נמי מהכא נפקא לן דכתיב אנשים ולא קטנים ועוד דעדות שאי אתה יכול להזימה היא דלאו בר עונשין הוא:
אינן בכל המצות - אלא במקצת דהא אשה מחוייבת בלאוין ועונשין וקטן ישנו במילה:
שאין איש - ולא קרינא בהו שני אנשים:
מגזלן - דראוי לבא בקהל ופסול לעדות דכתיב (שמות כ"ג:א') אל תשת ידך וגו' כלומר אל תשת רשע דחמס עד:
מגזלן וחד מהנך - והצד השוה שבהן שאינם זהירים בכל המצות זה מפני רשעו וזה מפני שלא נצטוה:
חייס בנים - יחס בנים:
לא יומתו אבות על בנים - לא יומת שום אדם על פי מי שאין בנו מיוחס ונקרא על שם אביו והיינו עבד:
דאי ס"ד - כוליה קרא לכדאמר בסנהדרין (דף כז:) אתא לפסול קרובים:
לכתוב על בניהם - מדשני למכתב בנים סתמא ש"מ תרתי:
גר אין לו חייס דכתיב וזרמת סוסים זרמתם - ואע"ג דכתיב בלאדן בן בלאדן ה"מ בגיותן אבל נתגיירו הבנים לא נתיחסו אחר אביהם בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף סב.):
דאי ס"ד גר נמי פסול - דדרשינן על אבות על בנים שאין להם חייס אבות למה לי לאשתנויי בתרוייהו לכתוב ברישיה על בניהם לפסול קרובים ובסיפיה לישתני ולכתוב סתמא על אבות ושמעינן תרתי מדלא כתיב על אבותיהם:
אלא מדכתב רחמנא על בנים - למפסל לעבד שמע מינה גר כשר דתו ליכא קל וחומר:

יש לו חייס למטה - בנו נקרא על שמו:
כתבתינהו לנכסי מלוג - לאחר שנישאת לר' אבא:
בתר דשכיבא - אזל רב שמואל כו':

דף פח:

הבעל מוציא - שהבעל יורש את אשתו והוא היה לוקח ראשון:
לאחר מותו - מהיום ולאחר מותו שהגוף קנוי לבן מהיום אלא שהאב אוכל הפירות עד יום מותו:
מכורין עד שימות - לוקח אוכל פירות עד שימות האב וכשימות האב הולך הבן ומוציא מיד הלקוחות:
דלא מת הבן בחיי האב דאתו ליד הבן - דמה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו:
קנין פירות - שהיו קנוין לאב לפירות:
כריש לקיש סבירא לן - דפסקינן הלכתא כריש לקיש בתלת חדא הא והחולץ למעוברת ומתנה באמצע בפרק החולץ (יבמות דף לו.):
אלא לאו שמע מינה [כו'] **לאו כקנין הגוף דמי** - הני נכסי מלוג הקנויין בחייה לבעל לפירות לאו כקנין הגוף דמי ומתנתה מתנה ואע"ג דמתה בחייו:
הכותב נכסיו לאביו - לאחר מותו ומכר האב בחיי הבן ומת האב בחיי הבן ואמר לן ריש לקיש דקנה לוקח שמעינן מינה משום דקנין פירות שהן קנויין לבן לאו כקנין הגוף דמי אבל השתא דלמא היינו טעמא דקנה לוקח אע"ג דלא אתי לידי דבן משום דראוי ליורשו הוא ואע"ג דבעלמא כקנין הגוף דמי הכא גופא ודאי אקני אב לבן בחייו למוכרן כשירצה דאי משום לאחר מיתה בלאו הכי הוה ירית ליה אבל רב שמואל בר אבא לא היה ראוי לירש את אמו אלא רבי אבא בעלה היה ראוי ליורשה:
אלא לאו שמע מינה [כו'] **לאו כקנין הגוף דמי** - הני נכסי מלוג הקנויין בחייה לבעל לפירות לאו כקנין הגוף דמי ומתנתה מתנה ואע"ג דמתה בחייו:
אבא לא ירית ברא - ואי הוה תני נמי איפכא הוה אמרת נמי טעמא משום דראוי ליורשו הוא:
אלא - על כרחך ברא דכתב נכסי לאבוה בני אית ליה והאי דכתב נכסי לאבוה לאברוחינהו מבני קאתי דכי מיית לא ירתו ליה בני אלא אבוה וכי הוה תני איפכא הוה אמרת התם דקני לוקח שלקחו מן האב הוה טעמא משום דקנין פירות שיש לו לבן לאו כקנין הגוף הוא וכי זבין אב דידיה קזבין:

הכא נמי - הכותב נכסיו לבנו ודאי בני אחריני אית ליה ולאברוחינהו מאחיו משאר בניו של אב הוא דכתב ליה ומדאמרינן קנה לוקח שמע מינה קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי:
באושא התקינו - דאע"ג דבעלמא לאו כקנין הגוף דמי בעל בנכסי אשתו אלמוה רבנן לשעבודיה משום איבה והוי כלוקח ראשון:

דף פט.

והרי היא תחתיו - דאי ודאי נתגרשה ע"י עדים אחרים כי משתכחי הנך עדים זוממין הוו משלמין לה כל כתובתה דהא בעו לאפסודי כולה מינה דקאמרי נתן לה אבל השתא שמא אינה עתידה ליטול כתובתה לעולם שמא תמות ויירשנה בעלה ונמצא שלא היו מפסידין אותה כלום לפיכך אין אומרים ישלמו לה כתובתה אלא אומדים כמה אדם רוצה ליתן לה מיד בכתובתה על הספק שאם נתארמלה או נתגרשה יטלנה הוא ואם תמות יירשנה בעלה והוא יפסיד מה שנתן ודמים הללו יתנו לה העדים דטובת הנאה זו מפסידין אותה מיד שאם תבא למוכרה בטובת הנאה זו לא תוכל טובת הנאה כלומר דבר מועט:
אם אמרו בנכסי מלוג - שתוכל למוכרן ואין הבעל מוציא מיד הלקוחות שהרי אם פיחתו פיחתו לה ואם הותירו הותירו לה:
יאמרו בנכסי צאן ברזל - בכתובתה דהיינו נדוניא שהכניסה לו בשומא מבית אביה וכותבין אותה בכתובתה ומקבל עליו חתן אחריות ואם פיחתו פיחתו לו ואם הותירו הותירו לו כדאמרינן [ביבמות באלמנה לכהן גדול (יבמות דף סו.)] נכסי צאן ברזל נכסים העומדים באחריות המקבל לשלם כעין ברזל זה שהוא קשה להיות פוחת והתם ודאי לא מצי מזבנה:
טובת הנאה - אשה המוכרת כתובתה לאחרים בטובת הנאה והדמים שלה הן ואין לבעל בהן כלום:
רווח ביתא - אפילו אם הבעל נוטלן נוח לאשה למוכרה בחייה כדי שתהא פרנסתה מצויה בביתה בריוח:
ואין הבעל אוכל פירות - לא אמרינן יקח בהן קרקע והוא אוכל פירות:
ומילי לא משתעבדי - לניזק:
וחזר המוכר ומחל לו מחול - הלכך אי אמרינן לה תזבן מפסדינן ליה ללוקח דהיא הדרה ומחלה לכתובתה לבעל הואיל ועל כרחה היא מוכרתה:

דף פט:

ה"ג - דהשתא נמי לא מידי קא יהבה ליה:
אי דנפישא כתובתה מכתובה דאורייתא - שכתב לבתולה יותר ממאתים ולאלמנה יותר ממאה הראויה לה מן התורה אמאי לא הפסידה:
נוקמא אכתובה דאורייתא - משום דרבי מאיר אסר לשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה ותוספת תזבין לבעלה בטובת הנאה ותיתב ליה בחבליה:
כ"ה - סלעים והוא מנה מאה זוז כתובת אלמנה ופחותה שבכתובות נקט:
כשם שלא תמכור - קס"ד הכי קאמר כשם שאינה יכולה למכור בעודה תחתיו כך לא תפסיד מכתובתה כלום בשביל שום חבלה ונזק שתזיק בעודה תחתיו:
כתובת בנין דכרין - בפרק נערה שנתפתתה (כתובות ד' נב:) בנין דכרין דיהוו ליכי מנאי אינון יהוין ירתון כסף כתובתיך יתר על חולקיהון דעם אחוהון היו לו שתי נשים וכתובת האחת גדולה משל חבירתה ומתו שתיהן בחייו וירשן או אחת בחייו וירשה אעפ"כ לא בטלה כתובתה אצל בניה אם יש לה בן זכר הימנו וכשבאין לחלוק בניו בנכסיו אחר מותו נוטלין אלו כתובת אמן ואלו כתובת אמן והשאר חולקין בשוה ואין יכולין בני הקיימת לומר אנו ניטול כתובת אמנו שהיא כבעלת חוב ואתם אל תטלו שאין לאמכם כתובה שהרי בעלה ירשה וקיי"ל התם דהמוכרת כתובתה לאחר בטובת הנאה ומתה בחיי בעלה וירשה מפסיד הלוקח אעפ"כ לא הפסידו בניה כתובת בנין דכרין ולא יאמרו בני חבירתה אמכם פשעה בה שאילו היתה קיימת לא היתה גובה שהרי לקוחות היו גובין אותה משום דאמרי להו זוזי אנסוה שהיתה צריכה למעות ולא לאפסדינהו נתכוונה:
בשן ועין לאשה - הפילה היא את שינו וסימאה את עינו:
אבל לא לאיש - סימא בעלה את עין העבד או הפיל את שינו לא יצא לחירות לפי שאין גופו קנוי לו:
סברוה - בעלמא תרוייהו הני תנאי סבירא להו קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי והכא היינו טעמא דמאן דאמר לא לאיש ולא לאשה דאית ליה תקנת אושא הלכך משום איש לא נפקי דלא קני להם לגופייהו ממש משום אשה נמי לא נפקי דאלים שעבודיה למהוי כקנין הגוף:
קודם תקנה - הוי שעבודיה קיל כשאר קנין פירות דקים לן דלאו כקנין הגוף דמי:

דף צ.

הקדש - עשה שורו אפותיקי לבעל חובו וחזר לוה זה והקדישו קדושת הגוף למזבח הפקיע שיעבודיה דמלוה ומותר למזבח ואין בו משום גזל ששבח הקדש מפקיעו הואיל ולא היה קנוי לו ממש אלא עומד לגבות הימנו ודוקא קדושת הגוף אבל קדושת דמים לא אלימי לאפקועי שיעבוד מלוה דתנן מוסיף מלוה עוד דינר ופודה את הנכסים האלו על מנת לשלם לאשה את כתובתה כו' במסכת ערכין (דף כג:) ותכריכי המת כקדושת הגוף דמי ומפקעי ונאסרין בהנאה:

חמץ - נכרי שהלוה את ישראל על חמצו ולא הרהינו אצלו דמחוסר גובייגא שהיה עומד החמץ בביתו של ישראל ואין לנכרי עליו אלא שיעבוד כשבא עת ביעורו מפקיע איסור החמץ את שיעבוד הנכרי וחייב ישראל לבערו והא דתנן בפסחים (דף ל:) נכרי שהלוה לישראל על חמצו מותר בהנאה לאחר הפסח מוקי לה רבא התם בשהרהינו אצלו שנתנו במשכון ביד נכרי דלא מחוסר גובייגא ולאו שיעבוד אלא קנייה ממש:

שחרור - עשה עבדו אפותיקי ושחררו הלוה משוחרר וגובה זה חובו ממקום אחר:

לית להו תקנתא דאושא - ושיעבודיה דבעל כשאר קנין פירות דעלמא הוא ובקנין פירות דעלמא פליגי:

המוכר עבדו - עבד כנעני לאחר:

ופסק - המוכר עם הלוקח ע"מ שישמשנו עוד שלשים יום:

ראשון ישנו בדין יום או יומים - אם הכהו בתוך שלשים יום הללו ולא מת תחת ידו אלא עמד יום או יומים חי אינו נהרג דכתיב (שמות כ"א:כ"א) אך אם יום או יומים וגו' אבל שני אם הכהו בתוך שלשים יום הללו שהיה בבית ראשון אינו בדין יום או יומים ונהרג עליו אפי' מת מחולי זה לסוף שלש שנים דקנין פירות שהוא קנין לראשון כקנין הגוף דמי ולאו דשני הוא:

איש ואשה - אפי' מכרו שניהם כאחד:

לא עשו ולא כלום - שאינו לא לזה ולא לזה ואם מת אחד מהם זה הנשאר מוציא מידי הלקוחות ולא דמו לשותפין דעלמא דהתם יש לזה חלק בכולו ליטול חצי וכן לזה אבל הכא כולן קנויין לה לגוף וכולן קנויין לו לפירות וליכא מיוחד לא לזה ולא לזה:

ראשי אברים - כ"ד הן שהעבד יוצא בהן לחירות בפ"ק דקדושין (דף כה.):

מתני' התוקע לחבירו - הכהו על אזנו לשון מורי. ל"א תוקע ממש:

נותן לו סלע - משום בושת:

סטרו - על הלחי כמו הסוטר לועו של ישראל בסנהדרין (דף נח:):

צרם - משך ובבכורות (דף לד.) שמעתי לשון פוגם:

דף צ:

זה הכלל הכל לפי כבודו - בגמרא מפרש קולא היא או חומרא:
שמרה - המתין לה עד שראתה עומדת על פתח חצירה:
ובו כאיסר שמן - שמן קנוי באיסר:
אע"פ שאינו רשאי - כדמפרש טעמא בגמרא וכן קוצץ בנטיעות אין רשאי דעובר בבל תשחית (דברים כ):
חייבין - נטיעה בת שנה שתי כסף כדאמר בהכונס (לעיל נח:):
גמ' מנה צורי - כ"ה סלעים ק' זוז:
מנה מדינה - שמינית שבמנה צורי סלע של מדינה חצי זוז כדאמר בשור שנגח (לעיל לז.) חנן בישא תקע ליה כו':
שראו בלילה - ולמחרת כשבאין לדון אין דנין אלא ע"פ שמועה לפיכך צריך למקצתן להעיד ואם אין שם אלא ג' צריך להושיב אחרים ולהעיד בפניהם אבל ראו ביום עושין ע"פ הראייה לרבי טרפון מיד ורבי יהודה הנשיא כרבי טרפון ס"ל:
שמסור לעדה ולעדים - שיכול להביאו לב"ד לאומדו אם ראוי אגרוף זה לעשות חבלה זו ואם אין ראוי לא ישלם שמחמת חלשותו של זה ורכותו נחבל:
לשיצתה אבן מתחת ידי עדים - שנאבדה מהן וב"ד לא ראוה אע"פ שראוה עדים פטור דבעינן אומדנא בב"ד:
א"ל ר"ע - ונהי נמי דאבן בא בב"ד:
וכי בפני ב"ד הכהו שיודעין כמה הכהו - כלומר חשבון המכות שהכהו שיכול לאמוד:
או על מה - על איזה מאבריו:
ציפר נפשו - תנוך שכנגד הלב ונוח הוא לחבל משם:
ב"ד הולכין אצל בירה - בתמיה וכי הטריח הכתוב ב"ד לצאת מלשכה ולראות אותה:
או אם נפלה הבירה - קודם שראוה בית דין כלום מצריך הכתוב לחזור ולבנות להראות גבהה לב"ד אלא אעדים סמכינן וכיון דראו עדים סמכינן אעדותייהו שאומרים לנו כך וכך היה ולא בעינן מסור לעדה אלא לעדים:
פרט לשיצתה אבן מתחת ידי מכה - כלומר שנאבד מיד ולא ראוה עדים:
והוציא הלה את ראשו וקבלה - ל"ג:
שהמית אדם - ואחר כך הזיק:
ואין דנין אותו דיני ממונות - דתם אין משלם אלא מגופו והרי הוא נסקל:

וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות - ומשלם מן העלייה:

דף צא.

אלמא בעינן אומדנא דב"ד - אף לנזקין דהא האי קרא בנזקין קאי דכתיב והכה איש את רעהו באבן או באגרוף ולא ימות וה"נ צריך לאומדו אם ראוי לנגיחות זו:
כגון שברח - בעליו ואין חבין לו לאדם שלא בפניו:
דקביל סהדי - על נגיחות וברח הלכך אין לנו ממה לשלם וכגון דלית ליה נכסי:
סוף סוף - כי לא דנוהו דיני נפשות מהיכא משתלם הואיל וברח:
ומשני מרידיא - משהין את השור לחרישה לשכירות ומשלם לניזק ואחרי כן ידינוהו דיני נפשות אבל קדמו ודנוהו ליסקל לא מענינן בדיניה לשהויי לרידיא:
עלייה דמרה הוא - ואין בגופו של שור אלא כשאר נכסי בעליו ותם אין משלם מן העלייה:
לקטלא הוא דאמדינן - דכתיב באבן יד אשר ימות בה הכהו (במדבר ל"ה:י"ז):
אבל לנזקין - אין אומדין דאפי' אין חפץ זה ראוי להיזק זה חייב דזמנין דאתזק בכל דהו:
[**מה בור**] - סתם בור י' טפחים:
מאי לאו - הא דקתני אם היו פחותים אם הוזק בו חייב:
מלמטה למעלה קחשיב - אלמא בטפח הוי היזק:
כנגד עינו - הכהו בכותל כנגד עינו של זה:
דבעינן אומדנא - ובהכי לא בעי לאסתמויי אלא מזליה הוא דאתרע ליה:
אחזו - מעשה דידיה הוא:
ת"ש חמשה דברים אומדין ונותנין לו כו' - לא גרסינן נזק וצער ובושת:
וריפוי ושבת עד שיתרפא - כלומר צריכין ב"ד לאמוד כמה ראוי להיות נופל למשכב בחולי זה ומחייבין את זה ליתן לו מיד כל ריפוי ושבתו ומזונות הצריכין לו עד שיתרפא:
והבריא - לזמן מועט והם אמדוהו לזמן מרובה:
נותן לו כל מה שאמדוהו - דמשמיא רחימו עליה:
מקצר - נופל למשכב כמו אקצירי (ר"ה דף טז.):
אתפח - נתרפא:
מדקאמר ר"ע אפי' לעניים כו' - וחזינא דלא חייב לתת לפורע ראש האשה אלא ארבע מאות זוז כת"ק שמע מינה תנא קמא לקולא קאמר דלעני לא יהבינא כולי האי וקאמר ליה ר' עקיבא לעני נמי יהבינא הכי ומעשה באחד שפרע ראש האשה עניה כו' דאי ס"ד האי שיעורא דארבע מאות דת"ק אפחות שבעניים קאמר והכל לפי כבודו לחומרא

קאמר למיתב טפי לעשירים וקאתי ר"ע למימר אפילו עני שבישראל יטול יותר מארבע מאות זוז אמאי לא מחייב ליה לפורע ראש האשה למיתב טפי:
צללת במים אדירים - כלו' יגעת לפטור עצמך ולא העלית בידך כלום שברי חרסים אין ראוים לכלום:
חבלה - אין רשאי:

דף צא:

לא מבעיא בושת - דהואיל ואדם רשאי לחבול בעצמו כי בייש בעצמו וביישו ביה אחרים לא מפטרי בהכי:
אלא אפי' החובל בעצמו - חבלה ממש דאין רשאי בה ואיכא למימר הואיל ומקולקל הוא דאין מקפיד לא נחייבו אחריני עלוי' אפ"ה חייבין:
מה הטבה רשות - בשבועות (דף כז.) מפרש ליה לקרא דלא מתוקם אלא בדבר הרשות:
דכוותיה גבי הרעת אחרים - דקתני התם יכול נשבע להרע לאחרים ולא עשה יהא חייב ת"ל להרע או להטיב מה הטבה רשות בשבועות (שם) כו':
דמהדק להו - סוגרן בחדר ואין להם מה לאכול:
אלא אפי' החובל בעצמו - חבלה ממש דאין רשאי בה ואיכא למימר הואיל ומקולקל הוא דאין מקפיד לא נחייבו אחריני עלוי' אפ"ה חייבין:
לנפשותיכם אדרוש - מיד עצמכם אדרוש:
וכפר עליו - בנזיר כתיב:
על הנפש - משמע שחטא בנפש אדם:
מכל דבר - המסגף עצמו בתענית:
עומד להריגה - שור שהמית:
עומד לקציצה - אשירה או כל עץ הנוטה לרה"ר ומתייירא שמא יפול על אדם וימות:
אנא בעינא למיעבד הא מצוה - וכי טעין ליה היאך אתה אמרת לי להרגו מסתמא קושטא קאמר דכיון דלהכי קאי לא קפיד כולי האי ואינשי הוא דאינשי:
רובע - הקב:
ואם היה מעולה בדמים - דמיו יקרים לבנין יותר משבח פירותיו:
רק עץ אשר תדע - קרא יתירא הוא דהוה לי' למכתב רק אשר לא הוא מאכל:
זה עץ מאכל - וה"ק רק עץ אשר תדע אם אינך יודע קרוב למצור אלא הוא קחנו ואפילו הוא של מאכל:

דף צב.

יכול אפי' מעולה בדמים - לקורה יותר מפירות יהא סרק קודם לו:

ת"ל רק - מיעט הקדמה:

כל השבטים - יצאו עצמותיהם ממצרים ונקברו בארץ ישראל שנאמר והעליתם את עצמותי מזה אתכם (שמות י"ג:י"ט) משמע שאף עצמותם העלו ולא נכתב יוסף אלא להודיעך שבחו של משה שכל ישראל נתעסקו בביזה והוא עסק במצוה:

גופני קני דיקלי - מדמי היין יכולין אנו לקנות קרקעות ואילו דקלי לא קני גופני אין שבחן עולה אלא לדבר מועט:

גמ' כל אלו שאמרו - סלע מנה ומאתים וד' מאות דמי בושת הן:

מקורייהו - מקור שלהן ועיקרן ל"א הבא לי קור שהוא רך לאכול וגדל סביב שרשיו כלומר כלה עיקרם מפני שמפסיד ונאכל את הקור:

גופני קני דיקלי - מדמי היין יכולין אנו לקנות קרקעות ואילו דקלי לא קני גופני אין שבחן עולה אלא לדבר מועט:

מתני' אע"פ שהוא נותן לו כו' - סתמא היא ולא ר' עקיבא קאמר לה:

על מנת לפטור - בגמ' מפרש לה:

גמ' כל אלו שאמרו - סלע מנה ומאתים וד' מאות דמי בושת הן:

אבל צער - שדואג על בושתו אינו נמחל לו:

שהיה לו ללמוד - דרך ארץ ולא למד מדקאמר ליה רחמנא נביא הוא דמשמע אין ממש בדבריך וראוי אתה ליהרג:

שכבת זרע - שבמעי אשה לא יכולה לפלוט:

פי טבעת - נקב הגדולים לפנות:

פקד - מדלא כתיב ויפקוד את שרה וכתיב פקד משמע פקד כבר תחילה לאבימלך:

בהדי הוצא לקי כרבא - קוץ הגדל אצל הכרוב כשבא לעקרו פעמים שנעקר הכרוב עמו ונמצא לוקה בשבילו כלומר שכיני רשע לוקין עמו:

כולכם פשעתם - אף הנביא במשמע:

עד אנה מאנתם - ומשה ואהרן בכלל:

אותם שהוכפלו שמותם - בברכת משה דן זבולון גד ואשר ונפתלי הודיעך הכתוב שחלשים שבכולן היו וצריכין חיזוק לפיכך כפל את שמם לחזקם ואותן הביא יוסף לפני פרעה כדי שלא יברור אותם להיות ראשי גייסות ולהטריחם:

מגולגלין בארון - לא היה שלדו קיימת ומחוברת מפני נידוי דקאמר ליה ליעקב אם לא אביאנו אליך וחטאתי לך כל הימים (בראשית מ"ג:ט') ואע"פ שנתקיים התנאי נפקא לן במסכת מכות (דף יא:) קללת חכם אפי' על תנאי היא באה:

מי גרם לראובן כו' - מדרש אגדה הוא בתנחומא מכיון שהודה יהודה ואמר צדקה ממני עמד ראובן ואמר אני בלבלתי יצועי אבי:

לשפא - נכנס כל עצם ונתחבר למקומו ששף משם לשפא אשלוייה שדונא בלע"ז כמו שף מדוכתיה (חולין דף מב:):

אליבא דהלכתא - לא הוה מסתייעא מילתא למימר מילתא דתהוי הלכתא כוותיה:

לא הוה סלקא ליה - כלומר לא היה עולה בידו למימר שמעתתא אליבא דהלכתא:

הסלין והבכורין נותנין לכהן - והעשירים לא היו נותנין קלתותיהן לכהן:

נצרים - שבטים:

דף צב:

וטמא טמא - לא די לו נגעו אלא שמבייש את עצמו על כרחו הטיל עליו הכתוב חובה:

שיתין רהוטי רהוט - ששים איש רצו ולא הגיעו לאוכל שחרית:

אוכפא לגביך מוש - כלומר טול אוכף של חמור והסירהו אליך ושים אותו על גביך כלומר הודה לדבריו ואל תענהו. מוש לשון לא ימיש (שמות יג) כלומר הסירהו אליך כמו סורו נא (בראשית יט):

שפחת שרי - אמר לה והיא ענתה שרי גברתי:

ועיניה מטייפי - עיניו מצפות למעלה למרחוק למזונותיו וחבירו בכתובות (דף ס.) נטוף עיניך:

שפיל ואזיל - כלומר מחמת ענותנותו של אדם לא יהא בוש מלשאול דבר הצריך לו בין לתורה בין לפרנסתו ולתבוע חובו:

שיתין - לאו מקרא נפקי אלא מילתא בעלמא הוא דקאמרי אינשי ולאו דוקא הוא:

תכלי - אבלות ומכאובות:

ולי אני עבדך - אלמא קובל היה עליו שלא זימנו למשתה:

ויוסף אברהם - נתקנא ביצחק:

חמרא למריה וטיבותא לשקייה - היין של מלך הוא והשותין אותו מחזיקין טובה לשר המשקה ולא למלך:

ויסמוך את ידיו - תלה החכמה והגדולה במשה כאילו הוא נותנה ליהושע והיא אינה אלא מפי הקב"ה:

גללי - אבנים לשון מורי. ל"א גללים ממש וראשון ישר דגללים ממש אורחיה הוא:
קינא דשרכי - אילנות בטלים ואין עושים פרי כמו גברא דשרכא בטל כלומר דרך דקל רע ליגדל בצד אילן סרק:
המחובר לטמא טמא כו' - במסכת כלים היא בפרק טבעת אדם דקתני אונקלי של דרגש ושל שולחן טמאה ושל מנורת עץ טהורה זה הכלל המחובר לטמא טמא לטהור טהור אונקלי מסמר של מתכת עשוי כמזלג לתלות שם בהמה בשעת הפשטה ותחוב בכותל כדאמרינן בתמיד נשחט (פסחים סד.) אונקליות של ברזל היו תחובין בעמודים כו' ואם תחבו במנורת עץ דפשוטי כלי עץ בטל מסמר לגבה ואינה מקבלת טומאה ואפי' נגעה בו טומאה אבל בדרגש ובשולחן שמקבלין טומאה הן אף הוא מקבל טומאה:
לא לחנם הלך זרזיר - רבי אליעזר סבר זרזיר עוף טמא הוא ורבנן פליגי עליה בשחיטת חולין באלו טריפות (חולין ד' סה.):
זרזיר - אשטורוני"ל:
קרית חברך - להוכיחו ולא ענך:
דחי גודא - כותל הפל עליו כלומר הניחו ויפול ברשעו דחהו בידים:
דשתית מיניה - ששתית מינה כבר בצמא:
לא תשדי ביה קלא - מוט"א בלע"ז כלומר דבר הנצרך לך פעם אחת שוב לא תבזהו:
אי דלית דורא דלינא - אם תדלה ותגביה המשוי עמי דלינא דורא משוי משל הוא שאין אדם רוצה ליכנס בסכנת היזק ממון ותחת עול דבר אלא אם כן משתתף חבירו עמו:
כי הוינן זוטרי לגברי - כשהיינו קטנים היינו חשובים כגברי:
השתא דקשישנא - עכשיו שהזקננו הננו שפלים כתינוקות:

דף צג.

אחד הצועק ואחד הנצעק במשמע - וחרה אפי והרגתי אתכם (שמות כ"ב:כ"ג) שנים במשמע:
אלא שממהרין מן הצועק תחילה - כדאשכחן בשרה:
צערו - כאב מכה:
על מנת לפטור - על מנת שתהא פטור:'
רבא אמר לפי שאין אדם מוחל על ראשי אבריו - ובריית לא תקשי דעל צערו מוחל אדם:
ורבי יוחנן אמר - אדם מוחל על הכל ומתניתין לאו דא"ל נחבל לחובל קטע את ידי על מנת שתהא פטור אלא קטע את ידי סתמא וא"ל חובל על מנת לפטור כלומר אמור

לי אתה על מנת שאהיה פטור וא"ל היאך הן וקמ"ל מתני' דיש הן שהוא כלאו וכגון דמתמה אתמוהי:

הכני פצעני - וא"ל זה ע"מ לפטור ואמר נחבל הן יש הן שהוא כלאו אי אתמה חייב ואי בניחותא אהדריה פטור ובריית דלעיל דקתני הכני ופצעני ע"מ לפטור פטור בדאמר נחבל כולה מילתא הכני ופצעני ע"מ לפטור דהא ודאי דוקא אמר ליה:

יש לאו שהוא כהן - אי אתמה פטור והאי דנקט חיובא לגבי מכה ופוצע ופטורה לגבי ממונא אורחיה דמילתא נקט דמחיל איניש אממוניה טפי מגופיה:

לשמור ולא לאבד - כי יתן וגו' לשמור דהפקידו אצלו לשמור חייב בפשיעה ולא כשהפקידו אצלו ע"מ לאבד או ע"מ לחלק לעניים דלא קרינא ביה לשמור דכיון דאמר ליה חלקהו תו לא דמפקיד נינהו ומאן קתבע ועניים לא מצו תבעי דלכל חד וחד מצי אמר לאו לדידך יהיבנא אלא לאחריני:

דאתא לידיה - וקרע בידי' חייב אי לא א"ל על מנת לפטור ואפילו אתא לידיה מעיקרא ע"מ לאבד:

לשמור דאתא לידיה משמע - דכתיב וכי יתן ואפי' הכי קממעט ליה:

הא דאתא לידיה - מעיקרא בתורת שמירה והדר אמר ליה קרע חייב אי לא אמר ליה ע"מ לפטור:

רב יוסף - גבאי הוה:

קיץ להו - ממון כך וכך לשבת לכל אחד הוה ליה ממון שיש לו תובעין וקרינא ביה לשמור:

דף צג:

מתני' הגוזל עצים - משלם כשעת הגזילה. דמי עצים וצמר ואין חייב להחזיר לו כלים דקני בשינוי:

ודמי רחל הטעונה ליגזז - והעודף ששוה עכשיו הולד והגיזה יותר שלו הוא דקננהו בשינוי:

גמ' שפוי שייך בעצים וסתיתה באבנים ושניהן לשון תיקון שמתקנן ומחליקן:

ונקהו - מן הנעורת:

משלם כשעת הגזלה - ומתניתין אמאי נקט כלים ובגדים הא אינו חוקקם עד שישפם תחלה וכן צמר מלבנו תחילה ואחרי כן טווהו ומשעת שפוי וליבון קנה מיד ולמה לי כולי האי:

ה"ג אמר אביי תנא דידן תני שינוי דרבנן - עצים ועשאן כלים בעצים משופים ומאי נינהו כו':

וכ"ש שינוי דאורייתא - כלומר להכי נקט כלים לאשמועינן דהני עצים דקתני בנסרים משופים עסקינן ועשאן תיבות וקתדראות דהוי שינוי קל שחוזר לברייתו דאי בעי משליף ומנתק הנסרים זו מזו והרי הן נסרים כבתחילה ואפי' הכי קני וכ"ש עצים ושיפן דהוי שינוי גמור ומדאורייתא קני כדאמר במרובה (לעיל דף סו.) שינוי קונה כתיבא ותנינא והשיב את הגזלה מה תלמוד לומר אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר ואם לאו דמי בעלמא בעי לשלומי:

צמר ועשאן בגדים - להכי לא נקט ליבנו דלא מבעי' צמר וליבנו דשינוי שאין חוזר הוא אלא אפילו גזל צמר טווי וארגו דהדר לברייתו דאי בעי סתר לה והוי חוטין כמעיקרא אפי' הכי קני:

נמי שינוי דאורייתא - דלא הדר קתני דקני אבל שינוי דרבנן לא קני ודקשיא לך משיפוי וליבון הוא דקנה וכלים ובגדים למה לי הכי נמי קאמר:

כלים בוכאני - לכתוש דהיינו שיפן וליכא חקיקה:

בגדים נמטי - פלטי"ר בלע"ז דאין מלבנים אותו הצמר אבל היכא דלבנן קנייה:

נמטי - אין הצמר חוזר עוד לברייתו להיות כל נימא ונימא בפני עצמה:

לא הספיק ליתנו - לראשית הגז לכהן עד שבצעו:

פטור - דקנייה בשינוי ודמים נמי לא משלם דלאו גזל גמור הוא דלא מטא לידיה:

אין מצטרף - דתנן בשחיטת חולין חמש רחלות גוזזות כל אחת מנה ופרס חייבות בראשית הגז וראשית הגז מהו הגוזז רחל לאחר שגזזה נותן מן הגיזה לכהן לפי מה שירצה ובלבד שתהא נתינה חשובה וקתני דאם גזז אחת וצבעה וכן שניה וכן שלישית אין מצטרפות למנה ופרס להתחייב דקננהו בשינוי:

נפציה - ביד ירפי"ר בלע"ז ולא הוי שינוי כולי האי:

סרקיה - במסרק:

דכבריה - בגפרית להתלבן יפה:

גזז ראשון ראשון וצבעו - לבד או שגזז ראשון ראשון וטוואו וכל שעה כשהוא גוזז היה משנהו:

צפון - שיו"ן אבל ליבון לא הדר לברייתו:

קלא אילן - דומה לתכלת:

במקומו עומד - אין זז מרשות בעלים הראשונים ואפילו נשתנה:

אסור - למזבח:

דף צד.

מאספורק - שם מקום:

בוצע ברך - גוזל ומברך בוצע כמו כל בוצע בצע (משלי א':י"ט):

מאי קאמר - איירי בשבחה וקתני הרי שלך לפניך והאי לישנא לא שייך למימר אלא בדבר שכיחש מקדמותו שאמר לו טלנו כמות שהוא כחוש:

מצות פאה להפריש מן הקמה - דכתיב לא תכלה פאת שדך לקצור (ויקרא י"ט:ט'):

מרחו - מחליק את הכרי ברחת ומירוח הוי גמר מלאכה למעשר הלכך מעשר כל מעשרותיו תחלה ואחר כך נותן לו פאה כדי שלא יפסיד עני שאילו היה נותנו קודם מירוח אע"פ שעני מצרף לקט שכחה ופאה הרבה ועושה מהן כרי פטור מן המעשר שהרי הפקר הוא אבל עכשיו שנתמרח ביד בעל הבית נתחייב במעשר דהכי אמרינן במסכת ברכות (דף מ:) לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן הוקבעו:

אף מפריש מן העיסה - פאה אם לא נתנה כבר ואילו לת"ק מן העיסה לא דקנייה בשינוי והוי ממון שאין לו תובעים דעד השתא דישה לאו שינוי הוא דאוכל הוא כמו שהיה:

איכפל תנאי - טרחו ועמלו ונתקבצו לכך:

בהכחשה דהדר - מפטמו וחוזר לקדמותו:

תעזוב יתירא - בקדושים תהיו כתיב לא תכלה פאת שדך לקצור ובשור או כשב כתיב לא תכלה פאת שדך בקוצרך תרי קראי תעזוב אותו למה לי שמע מינה לאתויי שינוי דלא קני הכא:

תעזוב יתירא למה לי - הא בעלמא נמי לא קני שינוי: ה"ג ותו לרבנן תעזוב יתירא למה לי:

המפקיר והשכים לבקר - קודם שיבאו עניים לבצרה שיזכו בהפקר אם היו קודמין:

פרט - בכרם ולקט בקמה:

חייב בפרט כו' - דאע"ג דהפקר פטור מכולם דכתיב ארצך שדך וכרמך מהני תעזוב יתירא למעוטי כי האי גוונא דלא הוי הפקר לפטור ואע"ג שפטור מן המעשר ובכל הני כתיב תעזוב יתירא בקדושים כתיב כרמך לא תעולל ופרט כו' ובמשנה תורה (כד) כתיב כי תבצור כרמך לא תעולל וכן לא תפאר אחריך דהיינו פרט תפאר אישקובי"ר ופאה נמי מהכא משמע דתנא דבי ר' ישמעאל (חולין דף קלא.) שלא תטול תפארתו ממנו שכחה כתיב במשנה תורה (שם) לא תשוב לקחתו וגו' ובאילן כתיב לא תפאר אחריך ואמר מר בפרק י' דחולין (שם) אחריך זו שכחה ולא בעי למיהדר ומכתב באילן לגר ליתום אלא לא תפאר אחריך ואנא ידענא דלעניים הוא כדאשכחן בעמרים אבל במעשר לא כתיב תעזוב יתירא:

אין שמין - בפרק ראשון (דף יא.) גבי בעלים מטפלין בנבילה אמר שמואל דלנזקין הוא דשמין את הנבילה לניזק ומוסיף עליה מזיק עד שמשלים לו נזקו אבל גנב וגזלן שנטלו בהמה ומתה או כחשה אין שמין את הנבילה אלא שלהם תהא והם ישלמו בהמה מעליא אלמא שינוי קני:

פלוגתא דאביי ורבא - לעיל בשמעתין:

בהכחשה דלא הדר - כגון מתה או נשברה רגלה:

דף צד:

אמרו הלכה כרבי שמעון בן אלעזר - כלומר הכי אמר שמואל יש שאומר הלכה כרבי שמעון בן אלעזר וליה לא סבירא ליה:

הנשתנית - אע"פ שנשתנה חוזרת בעיניה כמות שהיא עכשיו ואפי' השביחה דשינוי לא קני:

וא"ת משנתנו - דקתני דלא משלם כלים אלא דמי עצים אלמא קני בשינוי:

עד שצבעו פטור - לגמרי והכא תקנת השבים אינה ואפי' הכי קני בשינוי:

מתניתין מוקי לה רבי יוחנן בגוזל עצים משופים כו' - משום הכי קאמר רבי יוחנן דטעמא משום תקנת השבים הוא דשינוי כי האי לאו שינוי הוא:

אין רוח חכמים נוחה הימנו - אין רוח חכמה וחסידות בקרבו:

אין חייבין להחזיר - דכתיב והשיב את הגזלה אשר גזל והני לא גזול מידי דקנינהו בשינוי רשות וקסבר רשות יורש כרשות לוקח דמי:

המסויים - דבר הניכר לרבים זו היא שגזל פלוני והניחה ליורשיו:

בעושה מעשה עמך - וזה לא עשה מעשה עמו ואינן חייבין בכבודו:

רב פנחס - בחומר בקודש (חגיגה כו.):

ואי לא גזול לא גזול - ואמאי קרי להו גזלנין:

אע"פ שגבו - וכל שכן לא גבו דמקרעינא שטרא:

הרועים - גזלנים הם לרעות בהמות בשדות אחרים:

גבאים - של מלך לגבות כסף גולגלתא וארנונא ושקלי טפי:

תשובתם קשה - שגזלו הרבים ואין יודעים למי להחזיר:

ומחזירין למכיריו - למי שמכיר שלו שגזלוהו:

בורות שיחין ומערות - להכניס בהן מים לשתות דהוי דבר הצריך לכל ויהנו מהן הנגזלים אלמא אהדורי בעי:

קודם תקנה - שבימי רבי נשנית משנה זו דמחייב למהדר:

דף צה.

גזילה קיימת - חייב להחזירה:

והא אבנט דגזילה קיימת הוא - ועליו נשנית תקנה שבימי רבי שלא להחזירו:

ועל המריש - מסכת גיטין מריש קורה:

משום פסידא דבירה שויוה רבנן כדליתא - ומיהו דמי בעי לאהדורי הואיל וגזילה קיימת בבירה:

משלם אותה ואת גיזותיה - כל מה שנטל ממנה ומה שהשביחה:

גזילה חוזרת בעיניה - כמות שהיא עכשיו ריקנית יחזירנה והדר משלם דמי גיזות ועובר כמו שהיה בשעת הגזילה ולא שבח הגיזה שהשביחה אצלו ולא שבח הולד דלא קניס רבי יהודה אבל דמים שבשעת הגזילה משלם דליכא למאן דאמר כל הגזלנים בציר משעת הגזילה ישלמו:

רואים אותה כאילו היא שומא אצלו בכסף - משעת הגזילה ומשלם דמים כשעת הגזילה ולקמן מפרש במאי פליגי ר' יהודה ור"ש:

קנסא קניס - שלא יהא חוטא נשכר בגזילה ליטול את השבח:

ונפקא מינה - להיכא דלא השביחה אלא כחשה אי אמרת טעמא משום דשינוי במקומו עומד כחשה נמי הדר כדאיתא השתא ואי טעמא משום קנס' הוא ושינוי קני משלם כדמעיקר' (היכא דליכא קנסא ה"נ איכא שינוי ומשלם כמעיקרא):

והזקינה - דאשתני לגריעותא והיינו כחשה:

בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך - דעבדא כמקרקעי דמי וקרקע הדרא בעינה ואינה נגזלת לקנות לגזלן בשינוי ולהיות ברשותו:

דמי צמרו - כדמעיקרא ואע"פ דמהשתא שוי טפי לצריכים צמר אדום:

והכא קנסא קא קניס - במתני' ובצבע דלאו גזלן הוא ולאו חוטא הוא לא קניס דהא שוגג הוא:

מדאפיך רב - לקמן בפרקין (דף צו:):

בשוגג - כגון לוקח שלקח מגזלן והשביחה ולא ידע שהיא גזולה:

מן המחוררין - מנכסים בני חורין ולא מנכסים משועבדים:

פירות ושבח פירות - תנן במסכת גיטין (דף מח:) אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות מנכסים משועבדים מפני תקון העולם הפסד לקוחות אכילת פירות ושבח קרקעו' מפרש להו בשנים אוחזין (ב"מ ד' יד:):

גט חוב - שטר חוב:

שאין בו אחריות - שלא שיעבד לו לוה בשעת הלואה את נכסיו ולא כתב לו כל נכסי אחראין לך לפרוע מלוה זה:

לאו טעות סופר הוא - ואינו גובה מנכסי' משועבדים ולא אמרינן אין לך אדם המלוה מעותיו בלא שעבוד נכסי לוה והסופר טעה ולא כתב בו אחריות אלא דוקא אזלינן בתר שטר:

רבי מאיר - בשנים אוחזין (שם דף יב:) מצא שטרי חוב אין בהן אחריות נכסים יחזיר לפי שאין ב"ד נפרעין מהן:

כשהוא גובה - הלוקח חוזר על הגזלן שהנגזל בא ונוטל שדהו כמות שהוא והלוקח חוזר על הגזלן שמכרה לו באחריות:

דף צה:

גובה מנכסים משועבדים - שהוא קדם והויא כמלוה בשטר שהרי כתב לו בשטר המכירה שאם יטרפוה ממנו יחזור ויגבה מנכסיו:

קניס - דלהדר שבח לנגזל:

צבעו - שוגג חשיב ליה דאיכא אינשי טובא דלא ידעי דאסור לשנות בדבור של בעל הבית:

בשבח שעל גבי גזילה - כגון שהשביחה אצלו ועדיין לא נטלה הימנו כגון ריקנית ונתעברה או טעונה גיזה:

דרבי יהודה סבר דנגזל הוי - והכי קאמר רבי יהודה גזלה חוזרת בעיניה לבעליה בין לשבח בין לגריעותא כמו שהיא בשעת תביעה בב"ד היא חוזרת והיכא דגרעה כגון גזזה וילדה משלם פחתה ודאי דהדר קתבע ליה נגזל דמי גזיזה ועובר שגזל ממנו ופליגא אדר' מאיר דאמר כוליה שבחא יהיב ליה ואע"ג דקנה גיזה וולד בשינוי חזינא ליה כמאן דכוליה שבחא אכתי עלה כמי שלא נגזזה ומשלם כולה משום קנסא וקאמר ליה רבי יהודה כדאיתא השתא הדרא ואי הדר תבע נמי מיניה גיזה וולד יהיב ליה דמי דמעיקר' דקנה גיזה וולד בשינוי והיכא דעדיין כל השבח עליה חוזרת כמות שהיא ואתא ר"ש למימר אפילו שבחא עליה נוטלו גזלן דשינוי קונה ולא ישלם אלא דמים ראשונים כאילו היא שומא אצלו בכסף:

דכ"ע שבח גזילה דגזלן הוי - ובעיניה דקאמר ר' יהודה כדמעיקרא קאמר:

למחצה לשליש כו' - כדרך מנהג המדינה למקבלי בהמות להשביחן לזמן גדול כזה:

לא ר' יהודה ולא ר"ש - וכ"ש דכר"מ לא מתוקמא דקתני רישא גזל פרה מעוברת וילדה רחל טעונה וגזזה משלם דמי פרה העומדת לילד כו' ולר"מ משלם גיזות וולדות כדהשתא:

איידי דנסב רישא ילדה - לאשמועינן דלא משלם גיזות וולדות כדהשתא אלא דמי פרה העומדת לילד נקט נמי סיפא ילדה:

בכור לפשוט - שהשביחו את הנכסים קודם חלוקה ובשעת חלוקה נוטל הבכור פי שנים בקרקעות צריך להחזיר לפשוט רביע השבח של חלק בכורה במעות שאין לו ליטול פי שנים במה שהשביח זה ואם השביח בי"ב זוז כשנטל זה פי שנים בקרקע נוטל מן השבח ח' זוזים צריך להחזיר לו ב' זוזים ומעלה לו בדמים ואין נותן לו מן הקרקע אלא אם רצה מסלקו בדמים ונותן לו שני זוזים ואין יכול לומר לו הפשוט תן לי קרקע כזה שוה ב' זוזים:

ובעל חוב ללוקח - ב"ח הטורף לקוחות בשביל חוב שיש לו על המוכר אין לו כח במה שהשביח ליקח ומסלקו ב"ח בדמים ונותן לו דמי שבחו ואין נותן לו קרקע בשיעור שבחו:

וב"ח ליתומים - ב"ח שיורד לנכסי יתומים בשביל חוב אביהן אין לו במה שהשביחו נכסים לאחר מיתת אביהן כלום ומעלה להן לשבחן בדמים ונותן מעות אם ירצה:

גובה את השבח - ואינו מחזיר ללוקח כלום:

המגיע לכתפים - כגון תבואה שגדלה כל צרכה נותנה ללוקח או דמיה:

דף צו.

לא יהא לך פרעון אלא מזה - ואי נמי הוו ליה זוזי ללוקח לא מצי מסלק ליה:

מה שהשביח מכר - ושקיל לוקח מחצה או שליש או רביע וכן יורש אי נמי כוליה שבחא כמתניתין מפני תקנת השבים כדאמרן לעיל בשמעתא קמייתא:

כל זכות שתבא לידו - וכי היכי דגזלן אי אשבח הוה שקיל מחצה או שליש או רביע הכי נמי כי אשבח לוקח שקיל מחצה או שליש או רביע ואליבא דר"ש:

וקטליה - קצצו:

לא קני - לשלומי דמי אלא יהיב ליה דיקלא גופיה דליכא שנוי השם למקנייה:

גובי - בלע"ז טרינקיי"ש:

קצוצייתא - קרשים:

הוצי - שנתקן עלה עלה מן השדרה:

חופיא - אשקוב"א שבו מכבדים את הבית וחולק כל הוצא לשנים דתו לא הדרא:

שרשרא - חבל:
התיומת - כף תומר האמצעי העליון תיומת היא:

דף צו:

מאי לאו ה"ה לנחלקה - וכיון דלענין פסול מפסלא לענין מקנה נמי שינוי הוא וקני:
פנים חדשות באו לכאן - לא זו היא לבינה הראשונה אלא זו לבינה אחרת שהוצרך תיקון וגיבול בפני עצמה ומשונה היא מהראשונים דאי אפשר לצמצם או גדולה או קטנה:
נסכא - פלטא של כסף:
הדר עביד להו נסכא - אם ירצה ושינוי החוזר לברייתו הוא והכא ליכא למימר פנים חדשות דאין אדם מקפיד על רבועה ותקונה אלא שתהא חתיכה בעלמא:
שחימי - שחורין כעין ישנים:
ועבדיה חדתי - שליבנה:
לא קני - שסופן לחזור ליושנן:
נעשה שינוי בידו וקנאו - לכך דאם טבח ומכר שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר ואין משלם אלא כפל:
פדנא - תרגום של צמד בקר ופדן ארם על שם ששני ארמים היו ארם נהריים וארם צובה:
כרבא - חרישה:
דאמר הונא חברין עלאי דאנא ושבור מלכא - שמואל אחי בדינא:
מתני' בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך - דכקרקע דמי וברשותיה דמריה קיימי:
גזל מטבע ונסדק - שינוי הניכר הוא:
ונעבדה בה עבירה - נרבעת או נעבדה פסולה לקרבן כדתניא בשור שנגח ארבעה וחמשה (לעיל דף מ:):
שנפסלה מעל גבי המזבח - במום שאין ניכר כדוקין שבעין:
פטורין - דכל בהמות לאו למזבח קיימי:
גמ' אלא אפילו כחשה - דלא הוי שינוי כולי האי דלא אישתני כולי גופה:
איפכא תניא - רבי מאיר אומר כשעת הגזלה וחכמים אומרים בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך וקאמר רב הלכה כר' מאיר דמתניתין דהיינו רבנן דברייתא:
איפכא אתנייה - רבותיו:
ואב"א כי לא מפכינא - מתני' מקמי ברייתא:
חדא מקמי חדא - אבל חדא משנה מקמי תרתי ברייתא מפיך והכא תרתי איכא חדא הא דאמרן לעיל ברייתא איפכא תניא ואידך הא דתניא כו':

המחליף כו' - להכי נקט מחליף גבי בהמה ולא תנא מוכר כדנקט בשפחה דבהמה אינה נקנית בכסף עד שימשוך וכי משך דבר הנראה לעינים הוא אם ילדה אם לאו ואין כאן ספק אבל בחליפין מתוקמא כגון שלא משך בעל החמור את הפרה אלא בעל הפרה משך את החמור ונקנית הפרה אל בעל החמור במשיכת החמור בכל מקום שהיא כדתנן קדושין (ד' כח.) כל הנעשה דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפין ולא ידעינן השתא אי כבר ילדה פרה בשעת משיכת החמור וברשות מוכר ילדה או לאחר משיכת החמור וברשות לוקח [ילדה]:

וכן המוכר שפחתו - עבד כנעני נקנה בכסף ואע"ג שאין לפנינו בשעת מתן מעות:

והלה שותק - ברי ושמא ברי עדיף:

ישבע המוכר - דאיכא הודאה במקצת ואיכא שבועה דאוריית' דקטע לידיה דאם קתבע ליה האי לוקח שפחה שלימה יש לי בידך עם ולדה וזה אומר אין שפחה שלימה יש לך בידי אבל לא ולדה דמודה ליה במקצת ומשום הילך לא מפטר דהא קטע ידה ולאו הילך הוא והכי מוקי לה בהשואל:

נשבעין ולא משלמין - מי שתובעים אותו ישבע ויפטר דכתיב (שמות כב) ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם הוא נשבע ולא נשבע התובע ויטול:

אין נשבעין - וברשות מוכר תעמוד עד שיביא לוקח ראיה אלמא לרבנן עבדא כמקרקעי דמי:

אין נשבעין על הקרקעות - בפרק הזהב (ב"מ דף נו.):

אי הכי - דמתניתין נמי בעינן למיתנא איפכא הלכה כרבנן מבעי ליה:

דף צז.

פטור - מלשלם לבעליו שכרו:

שלא בשעת מלאכה - בשעה [שאינו רגיל] לעשות מלאכה או שאין עכשיו לבעליו מלאכה לעשות דזה נהנה וזה אין חסר הוא ופטור:

כדשלח ליה כו' הדר בחצר חבירו - ומוקמינא לה בפ"ב (דף כא.) בחצר דלא קיימא לאגרא:

ביתא מיתבא יתיב - זה הדר בתוכה ההנהו לבית זה שהוא מיושב בדיורין:

יתיב - אין חרב לפי שהדר בתוכה טם ומשפיץ סדקיה תמיד:

ושאיה יוכת שער - שד הוא ושמו שאיה מכתת שערים וכותלי בית שאין אדם דר בתוכה:

דלא נסתרי - שלא ילמד דרכי הבטלה:

פחתה - אם נשברה או נתקלקלה ודמי פחתה יתירין על שכרה נוטל דמי פחתה:

עביד לאגרא - מסתמא כי נחית לה אדעתא דאגרא נחית הלכך לאו בתורת גזלן דיינינן ליה ונותן שכרה על כרחו אם רבין הן על דמי פחתה:
הא דלא עבידא לאגרא - לא יהיב ליה אלא פחתה:
נחת לה אדעתא דאגרא - רצה שכרה נוטל ואם פחתה יתר על שכרה נוטל דמי פחתה דהא ע"כ שקלה וגזל הוא:
נחית לה אדעתא דגזלנותא - אפי' שכרה גדול מפחתה לא יהיב אלא פחתה דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה:
פסלתו מלכות - המלך צוה שלא יצא לא במדינה זו ולא במדינה אחרת:
היינו נסדק - דכיון דלא נסדק לגמרי היזק גמור הוא ומשלם כשעת הגזלה:
אלא היכי דמי נפסל - דקתני מתניתין הרי שלך לפניך כגון שפסלתו מדינה זו בני מדינה פסלוהו מעצמן:
ויוצא במדינה אחרת - שיכול לומר לו לך להוציאו שם:
היינו נסדק - דכיון דלא נסדק לגמרי היזק גמור הוא ומשלם כשעת הגזלה:
תרומה לא מינכר היזיקה - לא נשתנה מראיתה משאר חטים:
הכא מינכרא הזיקה - שאין צורה זו דומה לצורה של כל היוצאים עכשיו וכשגזלה הימנו היו כל צורות המדינות שוות לה:
המלוה את חבירו - שום פרגמטיא:
על המטבע - שקצץ לו מעות:

דף צז:

נותן לו מטבע היוצא - בשעת פרעון דהא קיבל עליו לתת לו מטבע והאי לאו מטבע הוא ודוקא הלוהו פרגמטיא אבל הלוהו מעות את שהלוהו משלם לו:
על מעות שאין יוצאות - כלל בירושלים דלאו כסף צורה קרינא ביה:
כוזביות - מטבע של בן כוזיבא וירושלמיות הוו וה"ג כוזביות ירושלמיות או של מלכים הראשונים וכוזביות וירושלמיות לא נפקי כלל ל"א כוזביות של כזיב וה"ג כוזביות או ירושלמיות או של מלכים הראשונים:
הא של אחרונים - דנפקי במדינה אחרת ודומיא דראשונים הוא בכך דאין יוצאות כאן במקומו של בעל הבית שנפסלו בכאן:
מחללין - ואף על גב דלית ליה אורחא להתם במקום שיוצאין שהרי בירושלים צריך לילך ולהוציאן וקשיא לרב נחמן אליבא דשמואל דאמר אבל לית ליה אורחא למישן לא:
אלא כי אמר - רב נחמן אליבא דשמואל דכי לית ליה אורחא למישן לא:

כשמלכיות מקפידות - בתמיה אי הכי כי אית ליה אורחא למישן היכי מצי ממטי להו הא כי בדקי להו בני מדינה זו ומשכחי ליה אותן מעות מפסדי ליה:
ומשני דלא בחשי - שאין מקפידין כל כך שיהו בודקין ומחפשין על דבר זה ואי אשכחי קפדי הלכך אית ליה אורחא שנצרך לילך שם יקבלם ויוציא לשם בסחורה ואי לאו הואיל ואין יכול להראותם בכאן בפרהסיא לבני מישן הבאים כאן אם רוצה לא יקבלם:
אין מחללין על מעות של כאן והן בבבל - אין מחללין מעשר שני על מעות של כאן ירושלים והמעות והבעלים בבבל הואיל ואינן יוצאות מיד במקום שהן שם דבעינן מצוי בידך וליכא ולא על של בבל והן בכאן בירושלים והפירות לא שני לן כל היכא דאיתנהו יכול לחללן והן חוץ לירושלים קתני מיהת אין מחללין על המעות של כאן והן בבבל אלמא אע"ג דאית ליה אורחא למישן כגון הכא דסופו לעלות כאן ולהוציאן ואפ"ה לא קרי להו מעות היוצאות:
מקפידות זו על זו - יתר מדאי דבחשי ובדקי הלכך מסוכנות הן של בבל במלכות ירושלים דמקפדת ובחשי טפי:
למאי חזי - הא לא מצי לאמטויינהו להכא:
והתניא התקינו כו' - ואמאי תני לעיל ולא על של בבל והן כאן:
דוד ושלמה - כתוב מצד אחד ומצד שני כתוב ירושלים עיר הקדש:
בחור ובתולה - יצחק ורבקה:
זקן וזקינה - אברהם ושרה:
והוסיפו עליהן מהו - אליבא דרב דאומר נותן לו מטבע של אותה שעה היכא דהוסיפו עליו מאי אמר רב:
באותה שעה - בשעת פרעון:
כי תרטיא - סלע גדול במדה מחזקת רובע:
והא קזיילין פירות - לגבי מטבע זו נמצא שמשתכר זה בתוספת ואינה דומה לראשונים והוי רבית:

דף צח.

מחמת תרעא - שבאו גשמים ונמצאו רוב תבואות בעולם והוזלו הפירות:
לענין נסכא - אם בא להתיכן ולעשות מהן גרוטאות יש יותר מן הראשונים והוי רבית:
עבדו עובדא - באדם שהלוה את חבירו על המטבע והוסיפו עליו והלכו אצל אגרדימוס סוחר ישמעאל והיה לו מן הראשונה ומן השניה ומצאו בח' של מטבע שניה י' מן הראשונה ונתן לו שמנה:

אמר רבה - גרסינן בכולהו:
הזורק מטבע של חבירו בים - אע"ג שאין יכול ליטלו:
פטור - כדמפרש ואזיל דלא שקליה בידיה אלא דאדייה שהיתה ביד בעלים והכהו זה תחת ידו וניתזה לים הואיל וצלולים הן וקא חזו ליה אמר ליה הא מנח קמך ואינה אבודה ואי משום דבעי למיתב זוזא לבר אמוראה למישט ולמישקליה גרמא הוא שגורם להפסידו אותו שכר וגרמא בנזקין פטור:
אבל עכורין - בשעת התזה דהוה ליה מעשה בידים אבוד הוא ואין זה גורם אלא ממש דהא ממש התיזו:
אין מחללין - אלמא אבוד חשיב ליה בים הגדול:
היה לו מעות בקיסטרא - מקום והוא רחוק מאד ויש בו סכנת דרכים ואין שיירות מצויות שם:
השף - אשפרייי"ר בלע"ז שפחת את הצורה:
בקורנסא - מרטי"ל בלע"ז:
וטרשיה - עשאן כאבן חלקה לשון טרשים:
בשופינא - לימ"א בלע"ז של נפחים:
חסורי חסריה - וממש הוא ולא גרמא טעמא דרבה בכולהו משום גרמא בנזקין הוא ופטור:
על אזנו וחרשו - אלמא אף על גב דלא חסריה כיון דעשה מעשה בגופו לאו גרמא קחשיב ליה אלא ממש והכא נמי כיון דמחייה בקורנסיה ופחתיה ועל ככה חסרו דמים מעשה הוא:
רבה לטעמיה - הלכך גבי עבד נמי חסרון הוא [וכנגד אזנו פטור משום דבהכי לא הוי ליה למיחש והאי ודאי גרמא הוא]:
הצורם - אשקרנייי"ר בלע"ז פוגם:
במי חטאת - שקל כנגדן משקולות ופרה וכל מעשיה נפסלים במלאכה:

דף צח:

מנא ידעינן - מאי הוי כתיב ביה ומאי בעי למיתבי ולא אצטריך ליה למימר דפטור:
במאמינו - בעל השטר לשורף בכל מה שאומר שכך היה כתוב ביה ואפ"ה פטור:
דר"ש - בפרק מרובה (לעיל דף עד:) גבי קדשים שחייב באחריותן כו':
במועד - בזמן ביעורו בו' שעות ודכוותה בפסחים (דף י:) לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד:

לר"ש חייב - האי ששרפו לשלם לגזלן דמיהם דדבר הגורם לממון הוא שאם היה בעין היה מחזירו גזלן לבעליו ופטור דתנן לעיל (דף צו:) גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך ועכשיו שאין בעין יחזיר דמים לבעליו ובחמץ בפסח הוא דאמרינן הכי משום דעיקרו כלומר בתחלתו ממון הוי ועכשיו אע"פ שאינו שוה לכלום גורם לממון הוא אבל בשטרי דמעולם לא היה גופו ממון מי שמעת ליה:

מאן דדאין דינא דגרמי - ר"מ היא (בהגוזל בתרא) [לקמן] (דף ק.):

מגבי ליה - מן השורף כל השטר שהרי גרמו להפסיד:

ואכפייה רפרם לרב אשי - ששרף שטר חבירו בילדותו:

ואגבי מיניה - גוביינא מעליא כל מה שכתוב בשטר:

כי כשורא לצלמא - פרעון גמור מן העידית כקורה זו הנבחרת משאר קורות לתקן בה צורה ודיוקנאות:

שור שהמית - את האדם ומכרו עד שלא נגמר דינו:

מכור - ולא יסקל דבעינן מיתה והעמדה בדין שיהא שוין כאחד בפרק שור שנגח ד' וה':

החזירו שומר לבעליו מוחזר - ופטור שומר:

דכ"ע אומרים באיסורי הנאה כו' - ומתניתין דחמץ בפסח אפי' לרבנן:

דאם כן - דלרבנן אין אומרים אדמפלגי בשור לגבי שומר ליפלגו נמי לגבי גזל חמץ ועבר עליו הפסח אבל הכא בשור שהמית הוא דאמר אין מוחזר משום דאמר ליה האי איסור הנאה לאו איסור דאתי עליה ממילא הוא כגון חמץ בפסח אלא את קטלתיה בידים שהבאתו לב"ד דאי הוה גבאי אנא מעריקנא ליה לאגמא כו' אבל סיפא דמתניתין ודאי רבי יעקב היא ולא רבנן דקתני או שהיתה יוצאה ליסקל אומר לו הרי שלך לפניך:

אשכחיה רב חסדא כו' - רב חסדא מהדר אמתני' דניהוי בה פלוגתא אחמץ בפסח לאוקמא למילתיה דטעמא דרבנן משום דאין אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך:

אי משכחת להו - לבני הישיבה:

לא תימא להו ולא מידי - משום דחדו דמשכחי תיובתא למילתי:

שידה - ארגז של עגלה העשויה למרכב נשים:

דף צט.

והקדיחו יורה - נתקלקל הצבע מעצמו:

לאחר נפילה - לאחר שקלט הצבע ונעשה שבח בצמר:

לימא שמואל לית ליה דרב אסי - הואיל ומהדר לאוקמי בהכי מתניתין ומהשתא לא עבדינן כרב אסי דהא קיימא לן כשמואל בדיני:

אמר לך - הא מתניתין דמשמע דאי הקדיח לאחר נפילה יהיב ליה נמי דמי שבחיה כגון שצמר וסמנין דבעל הבית דהא ליכא למימר אומן קונה בשבח כלי דסמנין הוא דמשבחי ליה וצבע שכיר בעלמא הוא ודאי אומן שהסמנין שלו קונה בשבח כלי ואין משלם אלא דמי צמרו:

דחויי מדחי ליה - כלומר ממתניתין לא תסייעיה ולא משום דנשמע מינה דשמואל פליג אדרב אסי:

אמאי עובר - הא זבוני קא מזבן ליה ניהליה ולא שכירות היא:

בגרדא דסרבלא - פלוקי"ר בגדים:

לבטושי - פלארא"ש בלע"ז ושכרו לדרכה והתנה עמו סכום הדריכות כל דריכה במעה דשכיר יום הוא ולא קבלן דליקני בשבחא:

ולמאי דסליק אדעתא מעיקרא דלא אגריה למנין בטשי - וקבלנות הוא וקתני עובר:

מסייע ליה לרב ששת - לא גרסינן נימא:

נימא פליגא דרב ששת אדרב אסי - דמדקאמר עובר קסבר אין אומן קונה בשבח כלי ולא זביני נינהו וכיון דלא קני בשבחא היכא דנתן לו עצים לעשות מהן תיבה ועשאה ושיברה משלם תיבה:

בשליחא דאיגרתא - דקבלנות היא שלא שכרו ליום אלא להוליך לו אגרת למקום פלוני בההיא קאמר רב ששת דעובר דליכא שבחא דליקני:

עשה לי שירין - צמידין משלי אקדש לך בשכר פעולתך:

ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף - כיון שעלה שכרו לפרוטה נתחייבה לו מיד פרוטה והויא ליה מלוה גבה ואי לאו דאומן קונה בשבח כלי משום שכירות לא לימא ר"מ דתתקדש דהמקדש במלוה אינה מקודשת דמלוה להוצאה ניתנה ואינה בעין אלא משום דקסבר אומן קונה בשבח כלי וכי יהיב לה ניהליה מקדשה בשבחא דאית ליה בגוויה אף על פי שלא נתן לה ממון אחר ורבנן סברי לא קני ואינה מקודשת עד שיגיע ממון אחר לידה:

אינה לשכירות אלא לבסוף - כי מהדר להו ניהלה הלכך לאו מלוה הוא:

דף צט:

רבא אמר דכ"ע כו' - ודכ"ע אין אומן קונה בשבח כלי ה"ג:

מלוה ופרוטה - כי יהיב לה פרוטה מדידיה:

דעתה אפרוטה - ומיקדשא להכי נקט פרוטה דקדושי אשה דיו להו בכך:

בשכר שעשיתי עמך - התקדש לי:

אינה מקודשת - הואיל וכבר החזירו לה והוא מלוה גבה:
בשכר שאעשה עמך מקודשת - דאינה לשכירות אלא לבסוף וכי מהדר להו ניהלה מיקדשא ליה בשכרו:
וכל שכן שעשיתי - דמיום שהחזירו לה נזקף שכרו עליה במלוה:
בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת - דקסבר ר' נתן ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף וכל פרוטה ופרוטה הוה ליה מלוה:
ואם הוסיף כו' מקודשת - דקסבר מלוה ופרוטה דעתה אפרוטה ואילו לרבי נתן אע"ג דהוסיף לה אינה מקודשת דדעתה אמלוה:
טבח אומן שקלקל חייב - וכ"ש הדיוט דלא היה לו לשוחטה הואיל ואינו בקי:
דקעביד בשכר - דמזיק חייב באונסין דאדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד מדקרי ליה מזיק לחייבו באונס ש"מ באותו שכר קאמר וקמ"ל דפושע הוא דלא חשיב ליה אונס אלא פשיעה דהוה ליה למירמיה אנפשיה שמא תפרכס הבהמה ויזהר בה:
אומן פטור - דאנוס הוא:
לעכר מוחך - כמו מים עכורים:
קא מותיב ליה - הא מילתא:
התם בקראי פליגי - וגזירת הכתוב הוא בפ' שור שנגח ארבעה וחמשה:
בידים קלאו מיניה - שנתכוון לשנות:
לטחון - אדם הממונה על כך ועליו ללותתן במים וכותשן במכתשת להסיר הקליפה החיצונה כדי שתהא סולת נקיה:
סובין - גסין ממורסן:
ניפולי - נשבר ונופל כשאוחזין אותו:
כנושא שכר - אף זה חייב כנושא שכר ואף על פי שאין נושא אלמא פשיעה היא ולא אונס גבי שומר חנם נמי חייב:
מגרומתא - שחט מתוך אחת הטבעות והגרים חוץ בין טבעת לטבעת ושייר מלא החוט על פני רובה ורבי יוסי ברבי יהודה מכשר ליה במלא החוט על פני רובה ורבנן בעו על פני כולה בהכל שוחטין (חולין דף יח.):
בההוא גברא - בעל הבהמה:
לכשיצא כו' - בדיין קמיירי בסנהדרין:
דלא אכלך ספק איסורא - דמספקא ליה הלכתא כמאן אי כרבנן דאסרי אי כרבי יוסי ברבי יהודה דמכשר:
ומנעך מספק גזילה - דאי כשרה היא הוי טבח פטור:

המראה דינר - לדעת אם טוב הוא ויקבלנו מחבירו:
דנכי ואיסור - שולחנין אומנין היו:
טעו בסיכתא חדתי - שנפסל המטבע והעמידו צורה אחרת ועדיין לא היו בקיאין בה:
סיכתא - קוי"ץ בלע"ז:
דין עסק ביש - סחורה רעה היא שעל עסקי חנם אני מפסיד שלא היה לי לראותה:

דף ק.

בית חייהם - תלמוד תורה:
ביקור חולים וקבורה - פרכינן באלו מציאות היינו גמילות חסדים ומוקי לה ביקור חולים בבן גילו ונוטל אחד ששים בחליו וקבורה בזקן ואינו לפי כבודו ואפילו הכי חייב:
שנשא ונתן ביד - וזיכה את החייב שהיה לו משכון למלוה ממנו ונטל דיין למשכון והחזירו ללוה וחייב את הזכאי נטל ביד ממון מן הנתבע ושילם לתובע וטימא את הטהור נטל שרץ בידים וזרקו עליה לטמאו ודאי להחזיק דבריו וטיהר את הטמא נטל הדיין לפירות טמאים וערבן עם שאר פירות האיש השואלו והוה ליה עושה מעשה בידים ומזיק והכי מפרש בסנהדרין בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לג.):
קידש - אסר את התבואה:
מחיצת הכרם - קיימא לן היה גדר בנתיים זה סומך זרעים לגדר מכאן וזה סומך גפנים לגדר מכאן בלא יחפור (ב"ב דף כו.):

דף ק:

גדור - שלא יוסיף התבואה אחד ממאתים בעוד המחיצה פרוצה ותאסר:
נתייאש ולא גדרה - ובתוך כך הוציא הזרע אחד מן המאתים שהיו בה בהיתר:
הרי זה קידש - ואין בטל אלא באחד ומאתים וכאן יש קצ"ט מן ההיתר וחד באיסור:
מתני' והקדיחו יורה - שרפתו יורה שהרתיחו יותר מדאי:
נותן לו דמי צמרו - והכא ליכא שבחא כלל דהא נשרף לגמרי וליכא למימר אם השבח יותר:
צבעו כאור - כמו כעור בגמ' מפרש שצבעו בשירי צבע ומזיק בכוונה הוא לפיכך ידו על התחתונה דברי הכל:
ואם השבח - שהשביח הצמר יתר על היציאה של צבע:
נותן לו - לצבע את היציאה ולא שכר שלם ומקבל צמרו ודמי צמרו לא אמר דניתיב דלקני איהו שבחא דצמר דהא בצבע שהתנה עמו צבע וליכא שנויא דנקנייה:

לצבוע לו אדום כו' - קני בשינוי לר"מ ולא יהיב ליה אלא דמי צמרו אבל לא דמי שבחו או זה יתן שכרו משלם ויקח הצמר:

נותן לו דמי צמרו - והכא ליכא שבחא כלל דהא נשרף לגמרי וליכא למימר אם השבח יותר:

ר' יהודה אומר כו' - דקניס ליה להאי דשינה להיות ידו על התחתונה ולא נתהני משבחא ואגרא נמי כוליה לא ישקול אלא יציאה ואם יציאה יתירה על השבח יתן לו את השבח שהשביח את הצמר ואם ירצה לתת את שכרו כגון שהשבח יותר על השכר יתן שכרו: גמ'

דף קא.

כפרא דודי - קינח בו את היורה כלומר בשירי צבע שנשתיירו ביורה צבעו כופרא לשון קינוח כמו בליתא דפרסא למכפריה בהכל שוחטין (חולין דף ח.):

נותן לו דמי עציו - דקנינהו בשינוי אבל נתן עצים כו' דלא שינה ולא קני ידו על התחתונה:

יש שבח כו' - כלומר חזותא מילתא היא או לאו מילתא:

ותרנהו - שראן במים כדרכן:

וצבע בהן - צמר שלו מבעיא לן יש שבח סמנין על הצמר דחזותא מילתא היא ואמר ליה הב לי סמנאי דשקלתינהו כו' כדבעיא למימר קמן:

אמרי ואי אין שבח כו' מי מצי אמר ליה לית לך גבאי ולא מידי - בתמיה נהי נמי דחזותא לאו מילתא היא לימא ליה הב לי סמנאי דאפסדתינהו:

אמרי ואי אין שבח כו' מי מצי אמר ליה לית לך גבאי ולא מידי - בתמיה נהי נמי דחזותא לאו מילתא היא לימא ליה הב לי סמנאי דאפסדתינהו:

צפון - שוו"ן:

וקא מהדר ליה - לצמר כשהוא צבוע מאי:

יש שבח סמנים על גבי צמר - דחזותא מילתא היא וקמהדר ליה צמר וקמהדר ליה סמנים כלומר בהך השבה דצמר קמהדר:

א"נ דצבע בהו קופא - גזל קוף וסמנים וצבע את הקוף ומחזירו לו דלא אייקר ליה ואמרי לה קופה של נצרים:

כגון דצמר דחד וסמנין דחד כו' - ולאו לענין גזלן קבעי לה דאין כאן גזל:

בקליפי ערלה - קליפי אגוזים או שאר פירות אבל קליפת העץ לא דאין ערלה אלא בפירות:

הנראה לעינים - מראה בעלמא אע"פ שאין בו ממש כגון נר וצבע:

שביעית - אסור לעשות סחורה בפירותיה וקליפי פירות קאמר ולא קליפי עצים דעצים אין שביעית חלה עליהן כדלקמן דסתם עצים להסקה ניתנו:

דף קא:

רביעית דם - מטמאה באהל דכתיב על כל נפשות מת לא יבא (ויקרא כ"א:י"א) ודם הוא הנפש וקים להו לרבנן דברביעית דם חי:

בלעה בקרקע הבית טמא - כלים שבבית דבית לא מקבל טומאה דקרקע היא:

בכלים - דהוו בבית קודם שנבלעה שהיתה בעין והאהיל הבית עליה ועל הכלים ונטמאו:

לבסוף - לאחר שנבלעה:

אם מתכבסת הכסות ויוצא הימנה [**רביעית דם**] - שבתחילה נבלעה בו יותר מרביעית והכניס הכסות לבית הבית טמאה:

ויוצא הימנה רביעית דם - שאם יתנו מים במדה ימצאו רביעית יותר:

ואם לאו טהור - הבית שלא האהיל על רביעית שכבר חסר בהבלעו בכסות אבל הכסות טמא שתחלת נגיעה ברביעית מצומצם נטמאה וקתני מיהת ואם לאו טהור אע"ג דחזותא דרביעית איכא שהדם שנשאר בבגד שאי אפשר לסוחטו נראה לנו בבגד אלמא חזותא לאו מילתא היא:

מקולי רביעיות - של דם קל כגון דם תבוסה שאינו מטמא באהל אלא מדרבנן:

דם תבוסה - הרוג שיצא ממנו רביעית דם בחייו ובמותו ספק כולה בחייו ספק כולה ובמותו בפ' תינוקת (נדה דף עא.):

ספיקי סטים וקוצה - סטים קרוג"א בלע"ז כרכום קוצה גווד"א בלע"ז להכי נקט ספיחי דבשביעית ליכא אלא ספיחים:

יש להן ולדמיהן שביעית - שאין עושין מהן סחורה דרחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה ואסור לצבוע בהן דהיינו סחורה אבל מותרים הן להסיקן קודם זמן הביעור דהיינו דומיא דלאכלה:

יש להן ביעור - כשמגיע זמן הביעור חייב לבערן כדכתיב ולבהמתך ולחיה וגו' (ויקרא כ"ה:ז') כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך שבביתך והני ספיחי עץ בעלמא נינהו:

בחבא - לעשות מהן מחבוא אוצר לימות החורף:

אין בהן משום קדושת שביעית - ויהנה מהן אף לאחר זמן הביעור:

שהנאתן וביעורן שוה - דבר שבשעת הנאתו כלה מן העולם:

יצאו עצים - שלאחר ביעורן שנעשים גחלים הוא דהויא עיקר הנאתן אבל מיני צבעים בשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הצבע נמצאו הנאתן וביעורן שוה הלכך חיילא עלייהו שביעית:

והא איכא עצים דמשחן - שמאירין כנר אבוקה לנושאן בידו והנאתן וביעורן שוה תיחול עלייהו שביעית:

דף קב.

סתם עצים להסקה ניתנו - ולא להאיר הלכך עצים נינהו ומעיקרא לא חל עלייהו שביעית אבל ספיחי סטים סתמן לצביעה הלכך חל עלייהו קדושה ואסירי לאחר הביעור אף להיסק ועלי קנים וגפנים יש שאוכלין אותן ויש שמסיקין אותן הלכך בתר מחשבת לקיטה אזלינן:

תנאי היא - איכא למאן דאמר סתם עצים להסקה ניתנו ולא חיילא שביעית אפילו אעצים דמשחן ואיכא למאן דלית ליה ואעצים דמשחן מיהא חיילא:

לתוך המשרה - אין שורין פשתן ביין של שביעית וכן אין מכבסין בגדים דהוי סחורה:

מי שהנאתו וביעורו שוה - הנאה שהיא בשעה שהוא כלה מן העולם אתה יכול ליהנות מפירות שביעית קודם זמן הביעור:

יצאו משרה וכבוסה - שמשעה שמטילין פשתן או בגד ביין נתקלקל ונבער והנאתו אינו אלא עד שלשה ימים וד' עד שיהא הפשתן שרוי וכן הבגד והיינו תנאי דרבנן סברי סתם פירות לאכילה וחיילא עלייהו קדושת שביעית כדאמרן לעיל דכל דבר שהנאתו וביעורו שוה חיילא הלכך אפילו לקטן למשרה וכביסה לא מהניא מחשבה לאפקועי איסורן למיהוי כעלי קנים שלקטן לעצים דמשתרו דהתם סתמייהו להכי ולהכי אבל פירות סתמן לאכילה ומשעת יצירתן חייל קדושתן ותו לא מהני מחשבה לאפקועי ואסורין למשרה וכביסה דאין נהנין בקדושת שביעית אלא הנאה הדומה לאכילה וגבי עצים נמי סתם עצים להסקה ניתנו ולא חיילא אפילו אעצים דמשחן ור' יוסי סבר לא אמרינן סתם פירות לאכילה ניתנו ומהניא בהו מחשבה כעלי קנים וגפנים דהיכא דליקטן למשרה הוי דבר שהנאתו אחר ביעורו ולא חל עלייהו שביעית כך מצאתי. ויש לשונות אחרים וזו שמעתי והגון:

למלוגמא - אלנפשט"ר:

אינה שוה בכל אדם - אינה צריכה אלא לחולים:

לזלף - שמזלפין יין בבית והאי נמי אין שוה בכל אדם שא"צ זילוף אלא אדם מעונג ומעודן:

אפיקטויזין - וושי"ט להקיא:

איכא נמי משרה וכביסה - והכא לא נקט אלא דבר שאין שוה בכל אדם:

מלוה בשטר אין נפרעין מהן - לפני אידיהן מפני ששמחה היא לו ואזיל ומודה לעכו"ם ביום חגם ורבנן סברי אסור לפורען וליפרע מהן כלל:

ואיבעית אימא - הך סתמא ודאי עיקר הוא דקתני לה התם בב"מ (עו.) גבי הלכתא פסיקתא דהא לא שייכא התם ולא תני אלא משום פיסוק הלכה שפסקה התנא עם כל החוזר בו שלא נחלק אדם עליהן:

דף קב:

ליקח בהן חטין - למחצית שכר:

[**הא ר"מ**] - קמייתא ר"מ [דאמר] שינוי קונה בתרייתא ר' יהודה [דאמר] שינוי אינו קונה ומיהו אם פחתו פחתו לו דלאו לעוותיה שדריה:

[**הא ר"מ**] - קמייתא ר"מ [דאמר] שינוי קונה בתרייתא ר' יהודה [דאמר] שינוי אינו קונה ומיהו אם פחתו פחתו לו דלאו לעוותיה שדריה:

לגופיה - צמר ללבוש וספסל להשתמש:

אבל לסחורה - בכל מידי דאיכא רווחא ניחא ליה וכי הותירו לאו שינוי הוא:

מי הודיעו - למוכר החטין שלצורך בעל המעות הן שיקנה לו דקתני הותירו לאמצע בשלמא לר' אלעזר אליבא דר"מ דאמר בכל דהו ניחא ליה לאו משנה הוא ושליחותיה דבעל הבית קעביד וקני בעל מעות מחצית השכר אלא לר' יוחנן דאמר משנה הוא ולא הוי שליחות ומיהו שינוי לא קני קשיא דממאן קבעי למקני הא לא קננהו בעל מעות מעולם:

אין לו - לגזבר לא בכסות אשתו למשכנו בשביל הערך וכן לגבי מקדיש לא הוו בכלל נכסים להקדישו:

לשמן - דאשתו ובניו:

חדשים - רבותא נקט:

מעלין לו תפילין - ולוה המעות ויתן בשבילם להקדש:

מעלין - שמין:

אמר ליה אביי אין - ודאי דעתו של אדם על תפילין להקדישן דסבר האי נמי מצוה קעבידנא דיהיבנא להקדש:

והלא חייבי ערכין שנו כאן - דקתני המעריך את עצמו:
ממשכנין - בעל כרחו אלמא לאו משום דעתו הוא:
הלוקח שדה מחבירו בשם ריש גלותא - שאמר לו למוכר לצורך ריש גלותא אני לוקחה ונתכוון להטיל אימה שלא יצאו עליה עסיקין וכתב המוכר שטר המכירה בשם ריש גלותא:
אין כופין ריש גלותא - לחזור ולכתוב שטר מכירה שהוא מכרה ללוקח ואם אומר לו לוקח למוכר על מנת שיכתוב לי ריש גלותא בשמו לשמי שטר אחר כופין ריש גלותא למכור:
לא יקרייכו - שעשיתם אותי ראש להטיל אימה:
ולא זילותייכו - שאתם באים לעשות אותי למוכר שדות:
הכי קאמר הלוקח שדה בשם חבירו ריש גלותא:

דף קג.

אין כופין את המוכר - לחזור ולכתוב שטר מכירה אחר ללוקח שהיה לו להתנות ולהודיעו כתוב שטרי בשם ריש גלותא שאם יצאו עסיקין אראה להם שהוא של ריש גלותא וכתוב לי שטר אחר בשמי שלא יבאו היום או למחר יורשי ראש גולה לתובעה ממני:
ופנחיא בעלמא הוא דבעינא - כלומר להצלה נתכוונתי פנחיא לשון חוזק וחבירו בהאשה [שלום] ביבמות (דף קטו:) לפנחיא שבקיה גבי מצא כלי וכתוב עליו קו"ף קרבן מ"ם מעשר תי"ו תרומה:
עניינא - תנאי:
דאמר להו לוקח לסהדי קמי מוכר חזו כו' - ובהדי מוכר גופיה לא אתני:
אמינא שטרא אחרינא מהיאך כו' - אני הייתי סובר שאתה אומר לעדים בעינא דנכתוב לי שטרא אחרינא ריש גלותא:
זבניה מרוותא דכיתנא - על מנת ליתן דמיהן שהן לוקחין לרב כהנא:
לא תשקול - משום רבית:
כמאן כבני מערבא - בתמיה כלומר דאמרינן מי הודיעין ללוקחין שיקנו מעותיהן לרב כהנא לפיכך לא זכה בהן:
אטו - מאי איכפת לן בהקנאתן וכי רב כהנא עתיד ליטול מעות היה ויטול רבית שנתן לו ד' ויטול ח' והלא פשתנו היה נוטל וכל מקום שהיה שם שלו היה ואלו שמכרוהו גזלוהו מיניה ומשלמים כל דמיו ביוקר כשעת הגזילה ובשעת הגזילה כבר הוקר:

אמנה הואי - שנתן להם מעות באמנה ולא היה להם פשתן כשקבלו דמים והתנו עמו כשער הזול ליתן לו כל השנה בשער זה דתנן ב"מ (דף עב:) יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה:

ורב - דאסר ליה למשקל זוזי:

לטעמיה דא"ר - באיזהו נשך (ב"מ סג.) עושין אמנה ליתן מעות על השער של זול של עכשיו:

בפירות - לקבל פירות בשער היוקר:

ואין עושין אמנה בדמים - כשבא לשער היוקר לקבל פירותיו אסור ליתן לו מוכר דמים של עכשיו דמיחזי כרבית דיהיב ליה תרתי סלעים ושקיל ארבע:

מתני' ונשבע לו - על שקר והודה:

יוליכנו אחריו אפילו למדי - דאין לו כפרה עד שיחזיר לנגזל עצמו דכתיב לאשר הוא לו וגו' (ויקרא ה) וגבי נשבע לשקר כתיב:

לא יתן לא לבנו - של נגזל להוליכו לנגזל שאם יאנסוהו חייב להחזיר דלא הוי השבה עד דמטי לידיה כדאמרן:

לשליח ב"ד - תקנתא הוא דעבוד רבנן מפני תקנת השבים שלא נחייב לזה להוציא מנה בהוצאת הדרך:

ואם מת - נגזל יחזיר גזלן ליורשיו דנגזל:

ולא נתן לו את החומש - או שמחל לו נגזל על הקרן לאחר שהודה לו ולא מחל לו על החומש או שמחל לו על זה ועל זה כו':

נתן לו את הקרן - לאחר שנשבע והודה ונתחייב קרן וחומש נשבע לו שבועה שניה על החומש שנתנו לו והודה:

דף קג:

הרי זה משלם חומש על חומש - חומשו של חומש דחומש ראשון נעשה קרן:

עד שיתמעט כו' - שאם חזר ונתן לו חומש ראשון ונשבע על השני והודה משלם חומשו וחומשו של חומש שני וכן לעולם עד שיתמעט הקרן של חומש שלא יכפור לו שוה פרוטה:

תשומת יד - הלואה:

או עשק את עמיתו - שכר שכיר:

גמ' לא נשבע - לא בעי להוליך אחריו עד דמטי לידיה:

עד שישלם לכל אחד - דהשבה לידיה בעינן ולא סגי במניח לפניו לומר מי שהוא שלו יטלנה:

מניח גזילה - ולא בעי לאמטויי לידיה וסגי במניח לפניו שהרי הבעלים שם הוא:

לעולם רבי עקיבא - כר"ע מעיקרא מהדרינן לאוקמי משום דכולהו תנאי סתימתאה אליבא דר"ע סתם כדאמר באלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פו.):

עבוד רבנן תקנתא - תקנת השבים והכא דמספקא ליה תסגי להו במניח כדתניא עבוד תקנות גבי גוזל ונשבע והודה ואין הנגזל כאן דאע"פ דכתיב לאשר הוא לו תקון רבנן דנתביה לשליח בית דין ויהא תחת ידם עד שיבא נגזל ויטלנו:

דקא מהדר ממונא למריה - לאחר זמן יחזירנו בית דין:

לא נחלקו על שלקח - דכיון דליכא איסורא סגי ליה בהכי דלא כתיב לאשר הוא לו אלא במקום שחטא דבעי כפרה:

מה לי לוקח כו' - הרי נשבע לשקר ואשבועת שקר כתיב לאשר הוא לו בין אגזל בין אתשומת יד דבהיתר אתא לידיה:

עד שישלם לכל אחד - דהשבה לידיה בעינן ולא סגי במניח לפניו לומר מי שהוא שלו יטלנה:

ור' טרפון מכדי כו' - אמתניתין פריך דאמר נשבע אין לא נשבע לא ואוקימנא כר' טרפון:

לא סגיא דלא הודה - דכפרה והשבון דקרא אהודה כתיב דכתיב בגזל הגר והתודו את חטאתם וגו' (במדבר ה':ז'):

דף קד.

שכבר הודה מפי עצמו - ובא לצאת ידי שמים ואע"ג דבי דינא לא מצו מחייבי ליה אלא מניח לפניהם מיהו ידי עונש אין יוצא עד שישלם לשניהם דהא לאו לבעלים אהדריה כו':

אלא אמר רבא - מתני' דברי הכל היא ולא דמיא לאין יודע דהתם בין נשבע בין לא נשבע הוא דפליגי ר' טרפון ור"ע לענין דינא דר' טרפון לא מחייב להחזיר ליד הנגזל ור"ע מחייב אע"ג דלא נשבע והאי דפרכת לעיל ואי ר"ע אע"ג דלא אשתבע לאו פירכא היא דהתם דין הוא דאע"ג דלא משתבע דיחזיר לכל אחד שהרי אין יודע למי גזל ולא נפיק ידי שמים כלל אבל הכא במתני' דידע למאן גזל ומודי ליה משעת הודאה דמזומן הוא להשיב הוי גביה כפקדון הלכך נשבע תחילה קודם הודאה אע"ג כו':

שליח שעשאו בעדים - ראובן שיש לו מעות ביד שמעון ומינה שליח בעדים לקבלם הימנו ונתנם לו:

הוי שליח - ואם נאנסו בדרך פטור בעל הבית שנתנם לו:

פטור - דלא קמה ברשות שואל להתחייב באונסים עד שיאמר לו מפיו לשלחה לו ביד בנו כו':
מנא ידעינן - דשלוחו הוא דקרי ליה מתני' שלוחו:
לקיטו - שלקטו אצלו לדור עמו בביתו לצוותא בעלמא לשון מורי:
ושכירו - נשכר עמו ליום ולחדש ולשנה ולשבת. לישנא אחרינא לקיטו לוקט תבואתו:
ולאפוקי מהאי תנא - הא מתניתין דאוקימנא שליח ב"ד אפילו עשאו גזלן ולא נגזל הוה שליח והוי באחריותו דנגזל לאפוקי מהאי תנא:
שליח ב"ד - דמשמע מתני' דמשנתן לו נפטר גזלן כשעשאו נגזל קאמר ולא כשעשאו גזלן:
ושלח הלה ונטל שלו - מיד השליח:
פטור - מאונס הדרך טעמא דנטל הנגזל הא נאנסו מן השליח הראשון חייב:
וא"ת משנתנו - דקתני לא יתן לשלוחו ואי דלא עשאו בעדים מנא ידעינן תוקמא בשעשאו בעדים אלא בממציא לו שליח ביקש מחבירו שימציא לו לגזלן את עצמו לומר לו אם תרצה לשלח כלום לפלוני שלח בידי:

דף קד:

בדיוקני - מסר לו בעל הפקדון לשליח סימנין וכתב לו חותמו באגרת ומסרה לו ואמר לו לך והתראה לפלוני ויתן לך מעות שיש לי בידו:
אי כתב לך - ר' אבא:
התקבלתי - מעותי בקבלתו של רב ספרא:
אדאתית - בעוד שתהיה בדרך בשובך אצלנו:
שכיב רבי אבא - דזקן הוא וכבר בטל שליחותו קודם שתקבלם ואי הוו אנסי להו מינך באורחא תבעי לן יתמי:
נקנינהו ניהלך אגב ארעא - ויהיו שלך בכל מקום שהן דקיימא לן קדושין (דף כו.) נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להן אחריות:
אסיפא דביתיה - מפתן ביתו דמחובר לקרקע הוא וכקרקע הוא כך שמעתי. ל"א סיפא דביתיה סוף בית הקנה לו זוית אחת:
נפק לאפיה עד תווך - הלך לקראתו עד תווך שם מקום שהיה שמח שהביא לו מעותיו:
ואי מיית - גזלן משלמי יורשין ועוד מדקתני הרי זה מוסיף חומש על חומש ש"מ ממונא כפריה:
אלמא חומשא ממונא הוא - מדאיצטריך ליה למתני א"צ לילך אחריו אלמא ממונא הוא גביה:

ופטורין מן האשם - דהא מתו בעליו דאם הפרישו בחייו היה טעון [רעיה] וכי לא הפרישו פטורין דאשם כפרה הוא ולאו ממונא ואין כפרה למתים:

עדיין אני אומר - רישא בתורת כהנים אשר גזל על גזילו הוא מוסיף חומש ולא על גזילת אביו:

כאן שהודה - אביו בחייו אחר שנשבע ונתחייב לו חומשא משלמי יורשין ובירייתא בת"כ בשלא הודה וקס"ד השתא בלא הודה לא אב ולא בן:

ה"ג - ויתיב רב הונא:

יש תלמוד קאמר מר - ותנא מקרא מייתי לה מדכתיב כל הני ריבויא הוא שהבן חייב לשלם או ישתלמו קאמר מר ומסברא הוא משלם ולא מקראי:

לא הודה אביו והודה בנו - קרן משלם אבל חומש לא דמעטיה קרא מחומש על גזל אביו:

ונחייב חומש אשבועתא דידיה - דקתני נשבע הוא ואביו לפטורא דכיון דבן נשבע והודה אמאי פטור:

בשאין גזילה קיימת - דלאו עליה רמיא לשלומי דתנן (לקמן דף קיא:) הגוזל ומאכיל את בניו פטורים מלשלם הלכך אי כפר כפירת דברים בעלמא היא ושבועת בטוי הוא דליכא חומש:

לא צריכא דאיכא אחריות נכסים - ואמרינן לקמן (שם) דאם הניח אביהן אחריות נכסים קרקעות חייבים להחזיר מפני כבוד אביהן:

וכי איכא אחריות נכסים מאי הוי כו' - ל"ג חדא דהא תני התם דמשום כבוד אביהם חייבים להחזיר ועוד דקמשני ליה כשעמד בדין קודם מיתתו והך העמדה מאי מהני הרי כפר ונשבע ולא הודה דהא אוקמינן דלא הודה אב והודה בנו ועוד דקמשני כשעמד בדין מכלל דעד השתא בשלא עמד בדין והא נשבע הוא ואביו קתני מכלל דבב"ד הוה הלכך ל"ג ליה. וה"ג אי הכי חומש נמי משלם א"ר הונא כו' אי הכי ממון גמור הוא וחומש נמי לשלם:

דף קה.

לפי שאין משלמין חומש על כפירת שעבוד קרקעות - דחומש אמאי קאתי אשבועתא לאו שבועה היא דקי"ל שבועות (דף מב:) אין נשבעין על הקרקעות והאי בן כי אישתבע כפר לה שעבוד הקרקעות דאי לאו משום אחריות נכסים לאו עליה רמיא לשלומי:

רבא אמר - לעולם בגזילה קיימת ודקשיא לך ולחייב הבן חומש על שבועת עצמו כיון דהודה הכא כשהיתה דסקיא שממון אביו נתון בה מופקדת ביד אחרים וגזילה זו בתוכה דכי אשתבע האי בקושטא אשתבע (ולא תימא בשיקרא אשתבע כדסברת לעיל) ותנן

במס' שבועות (דף לו:) וחייבים על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון הפקדון ואין חייבין על שגגתה גרידתא כי הכא דליביה אנסיה:
לא שנו אלא שאין - אותה חצי פרוטה קיימת מן הגזילה עצמה וחצי פרוטה הוא דמחייב ליה ולאו ממונא איכא אבל אם קיימת היא מן הגזלה עצמה צריך לילך:
חיישינן שמא תייקר - ותעמוד על הפרוטה:
חייב להחזיר לו - אגודה אחרת ואע"פ דהשתא לא שויא פרוטה כיון דבשעת גזילה הוי שוה פרוטה בעי לאהדוריה ולהוליכה אחריו:
ותנא תונא - תנא דידן סייעתו:
שגילח - אחת מהשתים ששייר:
ונשרה השניה מהו - הוי גילוח או לא:
אמר ליה רב אחא לרבינא נזיר שגילח - כל השערות אחת אחת קמבעיא ליה בתמיה כלומר הא ודאי גילוח הוי כיון שבשעה שבא לגלח האי שיור הוה ביה שיעור גילוח וגילח אחת ואע"פ דנשרה שניה גילוח הוא:
שנשרה אחת - שכשבא לגלח אין כאן שיעור גילוח:
ה"נ - מי אמרינן השתא מיהא ליכא שיעור:
חבית שניקבה וסתמוה שמרים - ונתנוה ע"פ ארובה וממרחת יפה סביבותיה וטומאה בבית מצלת על העלייה כולה מלבא בה שום טומאה דסתימת שמרים סתימה היא ולא שלטה ביה טומאה במסכת כלים בפרק ואלו מצילין:
אגף - לשון מגופה אגף חציה היה בה תחתיה שיעור נקב לטמא וכלי המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה ואגף בטיט חציה מהו מי אמרינן השתא מיהא ליכא שיעור נקב או דלמא הא לא סתם שיעור סתימה:
פקקה בזמורה - ואין שם שמרים:
עד שימרח - בטיט מן הצדדין של זמורה לסותמו היטב:

דף קה:

נשבע עליו - לאחר שנאסר נשבע שאין אצלו ולא גזלו ממנו:
מהו - מי אמרינן הא מנח ויכול לפטור בו את עצמו ואשתכח דלאו מידי כפריה:
שומר חנם אני עליו - ונשבע והודה:
חייב - קרבן שבועה אע"פ שהודה קודם שבועה בגוף הממון:
שהרי פטר עצמו - בשבועה:

מגניבה ואבידה - שאם היה נגנב ממנו משבועה ואילך היה נפטר בדברי שקר שהרי הוא עצמו גנבו וחייב בכל אונסין עד שיחזירנו:
שואל - פטור במתה מחמת מלאכה ומכחש בשר מחמת מלאכה דלמעבד מלאכה שייליה ולאו לאוקמה בכילתא:
אע"ג דהא קאים - ומודה ליה בגויה והשתא איהו לא כפר מידי אפ"ה כיון דשמא סוף השבועה לבא לידי כפירת ממון חייב:
הכא נמי - אע"ג דכפירה דחמץ כהודאה הוא דהא עפרא בעלמא הוא כיון דשמא יאבד ויתחייב לו ממון ונמצא שתועיל לו שבועה זו להפטר חייב:
אתה מכרתו - לקמן פריך מאי מודה בעיקר איכא:
תועה בדרך מצאתיו - והביאותיו לבית:
תדורא - אין לב:
הילך - וליכא למימר אילו מיגניב דהא קמיה קאי ושקיל ליה:
איבעיא לך לאהדוריה ניהלי - כשמצאתו לא היה לך לאוספו אל ביתך שהרי מכיר היית בו ואין לך גנב גדול מזה:
שלש שבועות הן - בעדות אבידה שהשביע את העד אם ראית את אבידתי ואמר לאו ואח"כ הודה:
הכיר בה ולא במוצאה - האבידה שאמר שראה אותה מהלכת ברשות אחרת ואינו יודע מי הוא או הודה שהכיר במוצאה ולא בה והיה לו לומר איש פלוני מצא אבידה ואיני יודע אם שלך הוא ובעד אחד קמיירי:
בה ולא במוצאה - אי הוה מסהיד ליה ראיתיה שנמצא בזוית פלוני ואיני יודע מי מצאה היה מחזר באותה שכונה עד שיודיעוהו וכ"ש במוצאה ולא בה [ומיהו ממון ממש לא מפסדו דאי נמי אסהידו ליה ראינו שמצא פלוני זה היה יכול לומר נאנסה ממני ופוטר עצמו משבועה]:
לפטור - על כולן פטור העד:
המשביע עד אחד - וכפר ואמר שבועה שאיני יודע לך עדות:
פטור - העד מקרבן שבועת העדות דהא אי הוה מסהיד ליה לא הוה מחייב להיאך אלא שבועה ואע"ג דאיכא למימר דלמא לא משתבע גורם לממון פטור והני נמי גורם לממון נינהו:
הכופר בפקדון - ובאו עדים:
נעשה עליו גזלן - משעת כפירה ואע"פ שלא נשבע ומכאן ואילך אין לו דין דשומר חנם אלא חייב באונסים אם יאנס:

וכחש בה למדנו לעונש - דכתיב בתריה והשיב את הגזילה אלמא קמה ליה ברשותיה משעת וכחש עד דעביד השבה וזהו עונשה:

ה"ג מאי לאו עונש כפירה - כלומר עונש דמאי לאו דאיעניש אכפירה אף על גב דלא אשתבע:

לא עונש שבועה - האי עונש דענשיה קרא להתחייב באונסין משום שבועת שקר היא אבל אי לא אשתבע לא:

ונשבע על שקר למדנו לעונש - דכתיב בתריה חומש ואשם:

ת"ל לא תשקרו - דהיינו אזהרת שבועת שקר דסמיך ליה לא תשבעו בשמי לשקר ומלא תשקרו נפקא לן דבשבועת כפירת ממון משתעי כדכתיב איש בעמיתו כמו וכחש בעמיתו בפקדון:

כאן שהודה - בסיפא כשהודה שיש חומש ואשם:

ושכנגדו חשוד - במסכת שבועות (דף מד:) גבי ואלו נשבעין ונוטלין דזה אחד מהן מי שהיה לו חבירו חייב שבועה והוא חשוד על השבועה שנמצא שקרן בשבועתו שכנגדו נשבע ונוטל:

ואחד - שנשבע על שבועת הפקדון שראינוהו שנשבע לשקר ואפילו לא נחשד אלא לשבועת שוא שאין בה כפירת ממון ורע לשמים הוא ולא רע לבריות נפסל לשבועת ממון:

אחד - שנחשד על שבועת העדות:

ואם איתא - לדרב ששת דמשעת כפירתו נעשה גזלן למה לי למתנייה גבי הנך דמשמע דלא אפסיל עד שעת שבועה כי הנך הא משעת כפירה אפסיל ליה משום דהוי גזלן:

דקאי באגם - וכי אמר רב ששת כגון דאמרי סהדי דכי כפר ליה בידיה נקט ליה (תדע) דהיכא דאיכא למימר לאשתמוטי איכוין עד דמייתי ליה לא מפסיל בלא שבועה:

דאמר רב אידי הכופר במלוה - ולא נשבע ובאו עדים כשר לעדות דמלוה להוצאה ניתנה ואינה עכשיו בידו ורוצה לדחותו עד שתשיג ידו:

דף קו.

בפקדון פסול לעדות - ומוקמינן לה בריש שנים אוחזין כגון דאמרי סהדי דההיא שעתא דכפר ליה נקיט בידיה ומפסיל אף ע"ג דלא אשתבע דאי באשתבע מה לי מלוה מה לי פקדון:

שבועה קונה - קס"ד להתחייב באונסים משעה שנשבע לשקר קאמר:

ואיבעית אימא שבועה קונה - דקאמר אילפא לגמרי קאמר דתו לא משלם כדרב הונא:

שבועה קונה - קס"ד להתחייב באונסים משעה שנשבע לשקר קאמר:
דלהוצאה ניתנה - ובעיא תשלומין ואיכא למימר דבשבועה אפטר ליה מתשלומין כדכתיב ולא ישלם:
אבל פקדון ברשותיה דמריה קאי - ואין כאן ולא ישלם דהא כל היכא דאיתיה דמריה הוא:
בפקדון כתיב - גבי שומר שכר:
להא שמעתא - דרב הונא:
משלם את הקרן - וכפל לא דאין כפל אלא בטוען נגנב וחומש ואשם נמי לא שייכי אלא כשהודה דכתיב בגזל הגר והתוודו:
הודה מעצמו - לאחר שבועה קתני מיהא רישא משלם קרן על ידי עדים וקשיא לרב דאמר כיון שנשבע לא ישלם אפי' באו עדים ומסיפא לא פריך דבהודה לא קאמר רב דהא כתיב והשיב את הגזלה ובנשבע והודה משתעי קרא:
חוץ לב"ד - לא אלימא שבועה לאפקועי ממונא:
כאן בקפץ - ברישא דקתני משלם כשקפץ זה והשביעו קודם שחייבוהו בית דין וכי קאמר רב בלא קפץ והדיינין השביעוהו וקנייה אותה שבועה דקרא בשבועת הדיינין כתיב ואע"ג דסיפא לא מתוקמא בקפץ דקתני כפל וכפל לא איתי' אלא בשבועת הדיינין מ"מ רישא בקפץ וניחא ליה לאוקמי בתרי גווני ובחד דוכתא ולא לאוקמי בשני מקומות וסיפא לא קשיא ליה לרב דאע"ג דקתני משלם כפל לאחר שבועה וכל שכן קרן דמודה רב בטוען טענת גנב כדלקמן בשמעתין דשבועה דקא מחייב ליה כפל לא מקנייה ליה קרנא:
משכוני נפשך - לבא במקומו לתרץ קושיות ולהעמיד דבריו:
נשבעין ולא משלמין - הנתבע ישבע ויפטר ולא ישבע התובע ליטול:
חייב על כל אחת ואחת - חומש ואשם:
הואיל ויכול לחזור ולהודות - ונמצא דבכולן כופר ממון:
השביע עליו קתני - ומדלא תני השביעו שמע מינה על ידי דיינין הטיל עליו שבועה וקיבל על כרחו וקתני יכול לחזור ולהודות אלמא אכתי ממונא אית ליה גביה:
לצדדין קתני השביעו עליו חוץ לב"ד - דאע"ג דחייבוהו ב"ד שבועה כיון דמחוץ לב"ד השביעו לא קנייה ובפני ב"ד דקתני לא אהשביע עליו קאי:
אם עד שלא באו עדים הודה משלם קרן וחומש ואשם - ולא כפל דאין משלם קנס על פי עצמו:
משלם כפל ואשם - אבל חומש לא דחומשו עולה לו בכפלו כדאמרינן בפרק מרובה (לעיל דף סה.) אלמא בין נשבע ובאו עדים בין נשבע והודה חייב:

אלא אמר רבא - לא תשנייה לתיובתיה דרב המנונא לצדדין דיכול לחזור ולהודות לאו תיובתא הוא לרב הונא דכיון דהודה לא קאמר רב דכל הודה לא שנא טוען טענת גנב ונשבע והודה ולא שנא טוען טענת אבד ונשבע והודה לא אמר רב דפטור:

דהא כתיב והתודה - בגזל הגר כתיב (במדבר ה) ובנשבע דהא קרן וחומש כתיב:

וטוען טענת גנב ובאו עדים נמי לא אמר רב - דכפל כי כתיב בהכי כתיב בנשבע ובאו עדים כדאמר בפרק מרובה:

אמרה לשמעתא - להא דרבא דאמר כל הודה לא אמר רב:

רב המנונא תלמידו דרב הוה - דקיימא לן אמרי בי רב רב המנונא בפ"ק דסנהדרין (דף יז:) ואי לאו דידע דאפילו בהודה פטר רב לא הוה מותיב ליה מהואיל דיכול לחזור ולהודות:

דף קו:

אי אמרת בשלמא אי אתו עדים - אחר שבועה קמייתא מחייב לשלומי קרנא אשתכח דאכתי ממונא הוא גביה ואמטו להכי מחייבינן ליה קרבן שבועה אשבועה שניה דמשום דאין שבועה חלה על שבועה לא תפטריה דהואיל ויכול לחזור ולהודות בין זו לזו נמצא דכל אחת שבועת כפירה בפני עצמה היא:

השתא מיהת הא לא אודי - בין זו לזו ואשתכח דכפירת דברים בעלמא הוא ולאו ממונא הוא גביה שהרי אין יכול להוציאו בעדים:

טוען טענת גנב - אינו משלם כפל עד שישבע ואחר כך יבאו עדים כדילפינן במרובה:

היקישא הוא - דאיתקש גנב וטוען טענת גנב דסמיכי קראי אהדדי אם ימצא הגנב הרי גנב ואם לא ימצא הגנב כמו שאמר אלא הוא עצמו גנבו היינו טוען טענת גנב ונמצא שהוא גנבו:

אלא למאן דאמר - בפרק מרובה (דף סג:):

תרוייהו בטוען טענת גנב - דגנב עצמו נפקא לן מאם המצא בידו דכתיב בפרשה אחריתי היכי איתקוש:

גנב הגנב - מרבוייא דה"א דאתרבאי בטוען טענת גנב [ילפינן לה כל דיני גניבה לרבות] תשלומי [כפל] וד' וה':

משלם תשלומי כפל - דטוען טענת גנב:

ולישני ליה כגון שאכלו טריפה - דאיכא ר"ש דפטר בהשוחט ונמצאת טריפה מתשלומי ד' וה' לעיל (דף ע.) ומשני רבי יוחנן כר"מ ס"ל דאמר שחיטה שאינה ראויה לאכילה הואיל ונשחטה כהלכתה שמה שחיטה:

ולישני ליה בגונב בן פקועה - שנמצא במעי אמו ופקעה לאחר שחיטה והוציאוהו דאיכא למאן דמכשר ליה בלא שחיטה בפ' בהמה המקשה (חולין דף עד:) דתנן ר"ש שזורי אומר אפילו הוא בן חמש שנים וחורש בשדה שחיטת אמו מטהרתו:

כר"מ - בשחיטת חולין דתנן השוחט את הבהמה ומצא בה בן ט' חי כו':

ולישני ליה כגון שעמד בדין - קודם לכן ואמר נגנב ונשבע ובאו עדים שגנבו הוא עצמו וחייבוהו ב"ד ואמרו צא תן לו קרן וכפל ואח"כ שחטו ואכלו (וחזר ונשבע עליו) דמשלם כפל אשבועה קמייתא ופטור מטביחה כדרבא כו':

בשותף שטבח - שותפין שגנבו וטבחו האחד שלא מדעת חבירו אמרינן בפרק מרובה (דף עח:) שפטור מד' וה' דחמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר והכא לא קרינא וטבחו כולו בחיובא דעל החצי של חבירו הוה טובח ומוכר אחר הגנב דפטור אבל לדעת חבירו משלמין שניהם דשלוחו הוא ואמרינן תחת לרבות את השליח:

על כל אבדה - וגו' ישלם שנים:

אין נתינת קטן כלום - דכתיב איש פרט לקטן דאין נשבעין על טענת נתינתו ואין באין לידי כפל על ידו דהכא כפל כתיב:

אין לי אלא כשנתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן - דאיכא למימר דהאי איש אהשתא קאי וה"ק כי יתן מי שהוא עכשיו איש בשעת טענה פרט לנתינת מי שהוא עדיין קטן אבל אי הוי עכשיו איש לא ממעט ליה:

נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול מנין - דפטור:

ת"ל יבא דבר שניהם - איתקוש נתינה והעמדה בדין להדדי דבתרוייהו בעינן איש:

תהוי נמי כאבידה - דליכא נתינה והוי טענה להשביע ולהתחייב כפל וכי תבעו כשהוא גדול ליחייביה להאיך שבועה וכפילא אע"ג דנתינה ליכא:

שאכלו - בעל הבית לפקדון בעוד שהמפקיד קטן דלא ירד פקדון זה לתורת טענה מעולם אבל אבידה מכי מטא לידיה דהאי איחייב ליה שהרי יש לה בעלים בני טענתא:

הכי נמי דמשלם - דמשהגדיל קטן ונעשה בר טענה נתחייב זה לבא עמו לדין ואע"ג דנתינה לא הוי:

דאמר קרא כי הוא זה - היינו הודה במקצת ובפרשת טוען טענת גנב כתיב:

דף קז.

עירוב פרשיות - פסוק שהוא מפרשה אחרת נתערב בזו שאינו מקומו דהאי כי הוא זה באם כסף תלוה הוה ליה למכתביה דהתם קאי דאילו בהך פרשתא דפקדון בלא הודאה במקצת מחייב:

ומאי שנא מלוה - דעקרינן לקרא מדוכתיה ומוקמינן ליה עלה:
כדרבה דאמר רבה - אין אדם מעיז פניו בפני זה שעושה לו טובה הלכך היכא דכפר הכל פטור משבועה דאי לאו קושטא בהדיה לא הוה מצי למכפר ביה והיכא דמודה מקצת בכולה בעי למכפריה והא דלא כפריה משום דאין אדם מעיז:
אבל בפקדון - דאין כאן טובה:
מעיז ומעיז - הלכך אפי' כפר בכוליה רמיא רחמנא שבועה עליה:

דף קז:

צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת - קודם שיתחייבו שבועה ואם נשבעו בלא כפירה והודאה אין שבועתו של ש"ח כלום ולא מחייבתו כפל ודרמי בר חמא פליג אדרבי חייא בר יוסף:
פרשה ראשונה - נאמרה בש"ח ושניה בשומר שכר:
שוכר - פלוגתא דר"מ ורבי יהודה לעיל (דף נז:):
אינו חייב - כפל:
עד שישלח בה יד - קודם שבועה כגון שעשה בה מלאכה:
ה"ג - דאמר קרא ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח:
למימרא - דהאי דכתיב בתריה אשר ירשיעון אלהים וגו':
בששלח בה יד עסקינן - דנמצא רשע בכך שנשבע לשקר שהרי שלח בה יד:
בעומדת על אבוסה - שלא שלח בה יד שנו דחייב כפל:
אבל שלח בה יד - קודם שבועה קנאה בתורת גזילה ושומר חנם אינו נעשה גנב אלא בטענת גנב וזה קודם שטען טענת גנב קנאה וקמה ליה ברשותיה שאם מתה ישלמנה ואשתכח דכי כפר דידיה קא כפר:
או דלמא אפילו עומדת על אבוסה קאמר - וכל שכן כי שלח בה יד דבהכי קאי קרא כדאמר ר' חייא בר יוסף:
הטוען טענת אבידה ונשבע - ל"ג והודה:
פטור - מן הכפל:
מ"ט לאו משום דקנה בשבועה ראשונה - להתחייב באונסין כדרב ששת דאמר לעיל הכופר בפקדון נעשה עליו גזלן אפי' בלא שבועה והיכא דאשתבע כל שכן דכ"ע מודו אלמא כיון דקמה ליה ברשותיה כי כפר דידיה קא כפר ולא מיחייב ליה כפל וה"ה לשולח בה יד כיון דפשיטא לן בפ' המפקיד (ב"מ מא:) דקמה ליה ברשותיה תו לא מיחייב עליה כפל:

לא - התם לאו משום דקמה ליה ברשותיה הוא אלא הואיל ויצא שומר זה ידי בעלים בשבועה ראשונה שמבית דין ראשון נסתלק מידם ושבועה אחרונה זו לאו שבועת הדיינים הוא לחייבו כפל דכיון דנשבע בתחילה שוב לא היה מחויב שבועה לבעלים:

כיון ששלח בה יד - קודם שבועה:

ה"ק אם לא שלח - ונקרב בעל הבית וקיימא לן בהמפקיד (שם) דהאי ונקרב לשבועה הוא וכתיב בתריה ישלם שנים אם נמצא רשע:

הא שלח יד פטור - מכל הדין הזה:

שלש שבועות משביעין - את שומר חנם האומר נגנבה:

שבועה שלא פשעתי - בשמירתו כשנגנבה דאי פשע בה חייב דכתיב על כל דבר פשע:

שבועה שלא שלחתי בה יד - ליהנות בה קודם לכן דאם שלח בה יד קמה ליה ברשותיה דנעשה גזלן עליה ומיחייב באונסין וכ"ש בגניבה ואבידה:

כי מגליא מילתא דפשע בה - ונגנבה:

פטור מכפל - דהא אינו גנב עליה:

אף שבועה דשלח בה יד כי מגליא מילתא דשלח בה יד פטור מכפל - אפילו עדיין היא אצלו:

בעי רמי בר חמא - דקיימא לן בפרק מרובה (לעיל דף סה:) ממון שאין משתלם בראש דאיכא כפל בהדיה אין מוסיף חומש ולעיל (דף קו.) נמי תנינן לה אם משבאו עדים הודה משלם תשלומי כפל ואשם אבל חומש לא מאן פטר ליה מחומשא ממונא או שבועה:

והיכי דמי - כלומר למאי נ"מ כגון שטען טענת גנב כו':

דף קח.

ובאו עדים - דכשנשבע היתה אצלו לחייב כפל והדר הודה איהו אבתרייתא:

מאי - מיחייב חומש אהך שבועה בתרייתא או לא:

והא איחייב ליה כפילא - עליה דהאי ממון:

או דלמא שבועה המחייבתו כפל פוטרתו מן החומש - כגון אי הוה מודה השתא אקמייתא אחר העדאת עדים הוה מיפטר מחומש אבל השתא דאבתרייתא אודי והך שבועה לא חייבתיה כפילא תחייביה חומשא והכא ליכא למימר יצא ידי בעלים בשבועה ראשונה דכי אמרינן ליה היכא דאתו סהדי אשבועה שניה דאמרינן אשבועת חנם לא מחייבי כפילא אבל היכא דאודי עלה קיימא לן לעיל (דף קו.) השביע עליו חמשה פעמים כו' דלענין חומש ואשם לא שני ליה בין שבועת עצמו לשבועת דיינין ובלבד שיכפור ממון:

אמר לאחד מן השוק - שאין שומר על שורו:
משביעך אני - משום הודה מעצמו דסיפא נקט אבל משום כפל בלאו שבועה נמי מיחייב:
תרי חומשי או תרי כפילי בחד גברא מאי - הכי גרסינן:
לקרן אחת - אם כפר וחזר וכפר וה"ה לתרין כפילי:
תבעוהו בעלים לשומר חנם ונשבע - שנגנבה ונפטר ואח"כ שילם לפנים משורת הדין:
כיון דאטרחיה - שומר לבעלים עד שהביאוהו לבית דין ונשבע אע"ג דהדר שילם לא מקנו ליה בעלים לשומר כפילא בשעת תשלומים:
שהרי אמרו וכו' - ויכול היה ליפטר בשבועה:

דף קח:

הא נשבע אע"פ ששילם - כיון דאטרחיה בשבועה למי משלם גנב כפל לבעל הפקדון כטעמיה דאביי דלעיל:
מי נפטר הגנב - מן הכפל כשאר מודה בקנס:
בהודאה - שהודה לשומר:
או לא נפטר - דכיון דנשבע שומר תחילה נסתלק ושוב אינה בשמירתו ולא הויא הודאה:
אם באמת נשבע - השומר שטען נגנבה באונס ונמצא כן:
ולא הניחוהו מאי - מדלא נשבע נאמן הוא עדיין לבעלים או דלמא כיון דעמד לישבע תו לא מהימני ליה בעלים:
נשבע לשקר מהו - מי אמרינן אכתי עליה רמיא דכיון דלשקר נשבע סופו להתחרט ולשלם הלכך תביעתו תביעה או לא:
אית דגרס אם באמת נשבע - דלא פשע לא נפטר הגנב דכיון דבאמת נשבע אפטר ליה שומר ותו לא רמיא עליה למתבעיה לגנב ואם לשקר נשבע כגון דפשע נפטר הגנב בהודאת שומר דאכתי עליה רמיא לשלומי וראשון שמעתי ועיקר הוא. דהכא איכא לאקשויי א"כ מאי בעי רבא עמד לישבע לשקר ולא הניחוהו מהו השתא נשבע ממש דאסתלק ליה מבי דינא דתו לא רמיא עליה לא שבועה ולא פרעון עד שיבאו עדים שפשע אמרינן דנפטר הגנב דאכתי אשומר רמיא למתבעיה כל שכן היכא דלא נשבע דעליה רמיא לשלומי:
את עבדת לן מילתא - טובה ששילמת לפנים משורת הדין הלכך על דידן נמי רמיא למיעבד מילתא דטיבותא לאהדורי בתר גנבא ולמתבעיה ותביעתן תביעה:

נגנבה באונס - בלסטים מזויין דשומר שכר פטור בו ואח"כ הוכר הגנב ויכול לכופו ולהוציא מידו:

רצה נשבע - והבעלים יפרעו מן הגנב:

עושה עמו דין - משלם לבעלים והוא יפרע מן הגנב:

ואם שומר שכר הוא - אע"ג דפטור בלסטים מזויין הכא הואיל והוכר הגנב ולא יפסיד כלום עליו לטרוח אחריה לפיכך הוא ישלם לבעלים ויחזור ויפרע מן הגנב:

עושה עמו דין - ישלם דמצוה עליו לחזר אחר האבידה:

לימא פליגא - דרבא אדרב הונא בר אבין:

כגון שקדם ונשבע - קודם שהוכר הגנב:

מתני' משלם קרן - דאין חומש ואשם אלא אם הודה דכתיב בגזל הגר בפרשת נשא והתוודה:

הרי זה משלם קרן וחומש לבניו - של אביו או לאחיו של אביו אם אין לו בנים ואף על גב דנפלה ירושה קמיה דהאיך בעי למעבד השבה ואין מעכב אפילו כנגד חלקו:

אין לו - נכסים כל כך שיכול לוותר על חלקו או שאין רוצה להפסיד חלקו:

לוה - מאחרים ומשיב לאחיו לקיים מצות השבה:

ובעלי החוב באין ונפרעין - מן ההשבה את חלקו כגון אם היו שנים אחין והוא שלישי נפרעים בעלי חובים מן (ההשבה שליש החוב) והשאר יגבו ממנו:

דף קט.

בחייו ובמותו - אם מת לא ירשנו:

ואם אין לו - מה יאכל לוה ואוכל ובעלי חוב באין ונפרעין מן הירושה את חלקו:

גמ' ואפי' לארנקי של צדקה - אם אינו מוצא יורש לאביו למי ישיב יתן אותה לארנקי של צדקה ולא יעכבנו בידו:

וצריך שיאמר - כשהוא משיב לארנקי של צדקה זה גזל אבא:

ונמחליה לנפשיה - היכא דאין יורש אלא הוא וכולה שלו:

מי לא תנן מחל לו על הקרן - ולא מקיימא מצות השבה אלמא למיפק ידי גזילה בעינן והא נפקא ליה במחילה הכא נמי כיון דירושה קמיה נפלה נפק ליה מידי גזילה:

להשיב האשם - זה קרן של גזילה כדתניא לקמן בפרקין (דף קי.):

גואל - יורש:

וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים - אם אין לו בן או בת או אח יש לו קרוב עד יעקב אבינו הקרוב קרוב יורש:

אלא בגזל הגר - ונשבע לשקר דכתיב למעול מעל בה':
והיה מעלה כספו ואשמו לירושלים - לכהנים כדכתיב האשם המושב לה' לכהן ואמרינן לקמן בשמעתין אשם זה קרן:
וזקפו עליו - גר במלוה נפק ליה מתורת גזילה ולכי מיית גר הוה ליה האי מוחזק וזכה מן ההפקר:
לא שנא לנפשיה - כגון הכא דמחיל ליה האי גברא גזל הגר לנפשיה וה"ה גוזל את אביו ונשבע לו ומת אביו דמחיל לנפשיה:
ול"ש לאחרים - נגזל לגוזל מצי מחיל ומתני' דקתני מחל לו על הקרן רבי יוסי הגלילי היא ואשמעינן לאחרים וה"ה לנפשיה היכא דנפק מידי גזילה כגון יורש או גזל הגר וקס"ד האי זקפו לאו דוקא כדמפרש ואזיל:
לר' עקיבא לא שנא כו' - ומתני' דקתני משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו ר' עקיבא היא ולאשמועינן לנפשיה דלא מצי מחיל וה"ה לאחרים דאפילו מחיל ליה נגזל גופיה לאו מחילה היא:
ה"ה אפי' לא זקפן - הלכך יורש את אביו נמי אע"ג דלא זקפו עליו במלוה ולא יצא מתורת גזילה בחיי אביו כיון דמת אביו ונפלו נכסים לפניו מחיל לנפשיה ולקמן (קט ע"ב) פריך א"כ גזל הגר דנפיק לכהנים היכי משכחת לה:
הא והא ר' יוסי - הא דאמר בזקפו במלוה דכיון דאפקה גר גופיה דהוה נגזל מתורת גזילה דהוי כמוחל לאחרים הוי מחילה ולכי מיית קנייה האי הלכך מחל לו על הקרן דמתני' ר' יוסי היא דאי לרבי עקיבא בעי השבה משלו כדקתני אין לו תקנה עד שיוציא גזילה וסיפא נמי רבי יוסי היא דמודי רבי יוסי לנפשיה דלא מצי מחיל כיון דלא אפקיה נגזל מתורת גזילה:
רבא אמר הא והא רבי עקיבא - דלרבי יוסי לנפשיה נמי מצי מחיל דזקפו לאו דוקא וכי אמר רבי עקיבא דלא מצי מחיל לנפשיה הוא דקאמר דאע"ג דגר זקפו כיון דלא מחיל מחילה גמורה לא נפקא ליה מתורת גזילה אבל נגזל לגזלן מודה ר' עקיבא דמחיל:

דף קט:

מכלל דרבי יוסי הגלילי סבר מצי מחיל לנפשיה - אפי' לא זקפו לרבא פרכינן:
קנאו השם - הקב"ה כדכתיב המושב לה' לכהן:
קנאו השם ונתנו לכהנים - אבל הודה בחיי הגר נעשה אצלו כמלוה וכי מיית גר מחיל לנפשיה:
גזל הגיורת - שגזל אותה ונשבע והודה לאחר מיתה:

מהו - מי נפיק לכהנים או זכה בה איהו:
איש אמר רחמנא - אם אין לאיש גואל:
הרי כאן שנים - תרי השבות כתיב להשיב המושב. לישנא אחרינא תרי אשמות כתיבי להשיב האשם האשם המושב:
צריכין לחזור אחריו - ולשאול אם יש לו בנים קודם שתתנהו לכהן:
קטן - שאין איש בידוע שאין לו בנים יתנהו לכהנים ומהכא נפקא לן דקטן לאו בר אולודי הוא בסנהדרין בבן סורר ומורה (סנהדרין דף סט.):
לכהן שבאותו משמר - שהוא בא להתכפר בו:
כשהוא אומר מלבד איל הכפורים - משמע למי שזה ניתן זה ניתן ואיל הכפורים אין יכול להקריב אלא כהן שבאותו משמר כדכתיב (דברים י"ח:ח') לבד ממכריו על האבות אני בשבתי ואתה בשבתך:
הרי שהיה כהן גוזל - את הגר וכשהגיע משמר שלו בא והודה לאחר מיתת הגר:
בשל אחרים - אם היה ישראל מביא גזל הגר במשמר זה הריני נוטל חלקי עם אחיי הכהנים בני המשמר:
בשל עצמי לא כ"ש - שאטול את הכל:
מה דבר שאין לו חלק בו - כגון כהן שהתנדב קרבן דאמרינן לקמן בשמעתין כהן בא ומקריב קרבנותיו בכל שעה שירצה ובשרה ועורה שלו דכתיב ואיש את קדשיו לו יהיו נמצא שאין לבני משמר חלק בו:
משנכנס לרשותו אין אחר יכול כו' - שאם נתנה לכהן אחר של אותו משמר שוב אין יכול להוציאו מידו שנאמר ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה:
דבר שיש לו חלק בו עד שלא נכנס ברשותו - שכיון שבא ישראל והביא גזל הגר למשמר זה אע"פ שנתנו לאחד מאחיו יש לו חלק בו:
ל"א - מה דבר (שלא נכנס ברשותו) כגון תרומות ומעשרות מפי עוקר הרים:
כך אין לאחרים חלק בו - לפיכך משנתנו לך מי יעכב עליך:
תאמר בגזל - הגר שהוא לכל בני משמר וכולם תובעין:
והכתיב ואיש את קדשיו [**וגו'**] - ונפקא לן לקמן מיניה שכהן מקריב קרבנותיו בכל עת שירצה ובשרה ועורה שלו והכא נמי האי איל אשם קרבנות דכהן הוא וזכי ביה וכיון דמקריב ליה וזכי ביה גזל נמי דידיה הוא כדאמרינן מלבד איל הכפורים למי שזה ניתן זה ניתן:
בכהן טמא - דאין ראוי להקריב איל האשם:

אי [בכהן] טמא - היכי מצי למימר דבר שיש לו חלק בו והא קיימא לן בזבחים (דף צח:) דאין טמא חולק בקדשי המקדש ואפילו בעורות וגזל הגר נמי קדשי המקדש הוא:
אלא - לעולם בכהן טהור והאי דמוציאין מידו משום דילפינן ג"ש כהן כהן משדה אחוזה ואיש את קדשיו במילי אחריני מתוקמא:
אחוזתו - לכהן תהיה היה לו למימר ודיו ומה ת"ל אחוזתו:
לשדה היוצאה לכהנים - מקדיש שדה אחוזה ולא גאלה מן ההקדש ומכרה גזבר לאחרים כשהיא יוצאה מיד הלוקח ביובל מתחלקת לכהנים משמר שנכנס בו יובל שנאמר ואם לא יגאל את השדה בעלים ואם מכר את השדה גזבר לא יגאל עוד בעלים אלא והיה השדה וגו' והכי תניא בת"כ ובערכין:
וגאלה אחד מן הכהנים - כלומר והלוקח מן הגזבר כהן היה ומבני המשמר של יובל היה:
בשל עצמי לא כ"ש - שאטול את הכל:
שבא ומקריב - אם נדר קרבן או שהיה מוטל עליו חטאת ואשם חובה מקריב אף במשמר שאינו שלו:
שעבודתה - שכר עבודתה דהיינו בשרה:
אם היה בעל מום - ראוי לאכול ואין ראוי להקריב אין יכול לעשות שליח להקרבה מי שירצה אלא נותנה לבני המשמר והואיל והוא ראוי לאכילה קרינן ביה ואיש את קדשיו לפיכך עבודה ועורה שלו. לשון אחר גרסינן עבודה ועורה לאנשי משמר כיון דהם הקריבוהו:

דף קי.

ואם היה זקן - וראוי לעבודה כדמפרש לקמן ואין ראוי לאכילה:
נותנה - להקריב:
לכל כהן שירצה - דהואיל דהוא חזי לעבודה מצי לשוייה שליח:
ועבודתה ועורה לאנשי משמר - דכיון דלא חזי לאכילה לא משוי שליח לאכילה:
אכילה גסה - שנפשו קצה בה:
אם היה הכהן - של המשמר טמא ויש לו קרבן צבור להקריב:
אי דאיכא טהורין - בההוא משמר:
טמאים מי מצו עבדי - וכיון דלא מצו עבדי שליח היכי משווי:
לבעלי מומין טהורין - מתחלקת דקיימא לן זבחים (ד' צח:) איש חולק ואפי' בעל מום בקדשים ובמנחות:
אם היה כהן גדול אונן - ויש לו קרבן עצמו להקריב:

נותנו לכל כהן שירצה - דכיון דכהן גדול מקריב אונן דכתיב לאביו ולאמו לא יטמא ומן המקדש לא יצא אם מת אביו ואמו דהוי אונן אפילו הכי מקדושתו לא יצא ולא יחלל כלומר דעבודתו שיעבוד באנינות לא תתחלל הא אחר הדיוט שלא יצא חילל:

ואינו חולק לאכול לערב - כשתסתלק אנינותו דאנינות לילה דרבנן דאנינות דאורייתא אינו אלא יום מיתה דכתיב (עמוס ח':י') ואחריתה כיום מר אלמא אין מרירות אלא יום אחד:

מתני' היה מעלה את הכסף ומת - בדרך:

הכסף ינתן לבניו - של גזלן דהא זכה ביה ממיתת הגר אלא דבעי למעבד השבה כי היכי דתיהוי ליה כפרה אשבועתיה והשתא תו ליכא כפרה כיון דמית ליה:

האשם ירעה - דהוי אשם שמתו בעליו וקיי"ל לקמן כל שבחטאת מתה באשם רועה:

לנדבה - לשופרות קיץ המזבח עולות בשר לשם ועורות לכהנים:

משמרת יהויריב - ראשונה לכל המשמרות ושל ידעיה אחריה:

נתן - הגזלן את הכסף ליהויריב במשמרתו ואח"כ נתן אשם לידעיה במשמרתו:

יצא - כדמפרש ואזיל שהמביא גזילו עד שלא הביא קרבן אשמו יצא וזה זכה בשלו וזה בשלו:

אם קיים האשם יקריבוהו בני ידעיה - דקנסינהו ליהויריב להחזיר האשם דשלא כדין עבוד בני יהויריב דקבול אשם מקמי כסף ולידעיה ליכא למקנס מידי דבמשמר דידהו קבילי ור' יהודה דפליג אברייתא בגמרא במתניתין מודה:

נתן הקרן - לכהנים אין החומש מעכב מלהקריב את האשם אם לא נתן עדיין ולבסוף נתן:

גמ' או אינו אלא אשם זה איל - אשם ומושב זה קרן:

ולמאי נ"מ - דהא ממה נפשך תרוייהו קאמר קרא תיפוק ליה מינה לאפוקי מדרבא דאמר דאשם קרייה רחמנא לקרן ומה אשם אינו בא בלילה דכתיב (ויקרא ז':ל"ח) ביום צותו ואינו בא לחצאין אף קרן כו':

כשהוא אומר מלבד איל הכפורים הוי אומר אשם - דרישא קרן הוא:

או אינו אלא אשם זה חומש - ומושב זה קרן ונ"מ לאפוקי ממתניתין דתנן אין החומש מעכב נימא אדרבה חומש מעכב דאשם קרייה רחמנא לשון קרבן כשהוא אומר כו':

משתלם בראש - קרן לבדו שהוא ראש:

לכל כהן וכהן - שבמשמר ומוסיף משלו עוד להשלים:

אין בו - שוה פרוטה לכל משמר יהויריב ויש בו שוה פרוטה לכל משמר ידעיה שהן מועטין מהו:

דף קי:

אין חולקים - מנחות כנגד מנחות וקרבן כנגד קרבן מלכל בני אהרן תהיה איש כאחיו נפקא לן בקדושין (דף נג.) ובמנחות פרק אלו מנחות (מנחות דף עג.):

יורשין - הגר הן או מקבלי מתנות גבוה הן:

היינו האי דירתי - ירושה זאת נפלה להן והרי היא לפניהן שאילו היה הגר קיים היה זה אומר לו הרי שלך לפניך:

רב זעירי בעי לה - הכי אפילו אם תמצי לומר מקבלי מתנות הוו הא לא מבעיא לן דהא מתנה. יהיב להו רחמנא. והרי הן לפניהן:

כגון שנפלו לו - לכהן:

קנו - יתומים שקנו בהמות:

בתפיסת הבית - כלומר נפלו להן בהמות בירושה עד שלא חלקו:

הלוקח - לקח עשרה טלאים שלא נתעשרו מן השוק:

פטור - ובמסכת בכורות מפרש טעמא:

בכלל ופרט וכלל - לכל קדשי בני ישראל לך נתונים למשחה כלל וזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש פרט כל מתנה בפני עצמה וכל תרומת קדשים חזר וכלל והדר כתיב ברית מלח עולם הוא וגו' בסוף הפרשה (במדבר יח):

כל המקיימן כאילו קיים - כל התורה כולה שניתנה לדרוש בכלל ופרט וכלל וכאילו קיים כל הקרבנות שניתנה בהן ברית מלח:

עשר במקדש - נאכל לפנים מן הקלעים:

ארבע בירושלים - בכל העיר:

ועשר בגבולים - בערי ארץ ישראל:

אשם ודאי - חמשה הן גזילות מעילות שפחה חרופה נזיר ומצורע וחד חשיב להו:

אשם תלוי - בא על ספק כרת שלא נודע לו שעבר ודאי שיביא חטאת:

וזבחי שלמי צבור - כבשי עצרת שנקראו שלמים כדכתיב (ויקרא כ"ג:כ') ושני כבשים בני שנה וקדשי קדשים הן כדכתיב (שם) קדש יהיו לה' לכהן ונאכלים לפנים מן הקלעים:

ולוג שמן של מצורע - מה שנשאר בלוג מיציקה לכף כהן של השמאלית נאכל לכהנים דתניא במנחות (דף עג.) ובזבחים (דף מד:) לכל קרבנם לרבות לוג שמן של מצורע דהוא נמי קרוי קרבן דכתיב והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן וסמיך ליה לקרא קמא בקדש הקדשים תאכלנו בויקח קרח:

מותר העומר - מנחת העומר נקמצת ושיריה נאכלים וכל המנחות קדשי הקדשים הן כדכתיב לא (תאכל עליו חמץ) וגו':
ושירי מנחות - כל מנחות הנקמצות מנחת נדבה ומנחת חוטא ומנחת סוטה:
הבכורה - בכור תם נאכל בכל העיר וכן הבכורים צריכין חומה כדכתיב (דברים י"ב:ז') ואכלתם שם לפני ה' אלהיכם וגו' ואמר מר תרומת ידך אלו בכורים מכות (דף יז.):
והמורם מתודה - חזה ושוק וארבע חלות מארבע מינים שבה חלות ורקיקין חמץ ורבוכה וכתיב (ויקרא ז':י"ד) והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לכהן הזורק וגו':
והמורם מאיל נזיר - זרוע בשלה וחלה ורקיק וחזה ושוק של שלמים בכלל תודה הוא דתודה שלמים אקרי והנך תרתי תודה ואיל נזיר משום דדמיין להדדי חשיב להו בחדא כדאמר בשחיטת חולין בפרק הזרוע:
ועורות קדשים - עורות עולה וחטאות ואשמות אבל קדשים קלים עורותיהן לבעלים כדאמר בזבחים פרק טבול יום (זבחים דף קג.) ומש"ה קא חשיב להו בהדי הנך דבירושלים למעוטי דאין נחשבים בהדי הנך דגבולים דהני עורות לא מתייהבי להו אלא בירושלים ובהדי הנך דבמקדש לא חשיב אלא הנהו דאי נפקי חוץ לקלעים מפסלי ביוצא:
ושדה אחוזה - שהקדישוה בעליה ולא גאלה ומכרה גזבר כשהלוקח מחזירה ביובל מתחלקת לכהנים:
ושדה חרמים - ישראל שהחרימו שדיהן:
וגזל הגר - נמי קרי ליה מתנת גבולין שאם נתנו לכהן המשמר חוץ לירושלים יצא ואיל אשמו יעלה לירושלים להקריב:
אדעתא דהכי - דלא תיהוי ליה כפרה:
תיפוק לחולין - ולא תיזל למיתה:
באשם רועה - עד שיומם וימכר ויפלו דמיו לקיץ המזבח עולה לשם ועורה לכהנים זה מדרש דרש יהוידע הכהן בשקלים (דף ט:) ובתמורה (דף כג:) וכל זמן שהוא תם אין יוצא לחולין לימכר לפיכך ירעה והוא מעצמו אין יכול להשתנות מאשם לעולה:

דף קיא.

דמינח ניחא לה - להתקדש לראשון שהוא שלם על ספק זה שאם ימות תזקק לאחיו:
טן דו - גוף שנים כלומר אשה בכל דהו ניחא לה:
זה זכה בשלו וזה זכה בשלו - ונהי נמי לרבנן דקנסו ליהוירב דקבול אשם מקמי כסף אלא לרבי יהודה מ"ט דקניס לידעיה:

לדברי רבי יהודה - ואע"ג דקניס ליה לידעיה ה"מ היכא דאשם ראשון קיים דיכולין בני יהויריב להקריבו בעוד משמרתן קיימת ובהכשר אבל אם קדמו והקריבוהו בפסול דאשם הבא קודם הקרן פסול הוא כדמפורש לקמן ינתן אשם השני לידעיה:

למאי חזי - דקתני זכו:

כגון דנפק משמרתם - דהני ודהני ולא תבעו בני יהויריב את הכסף במשמרתם ולא בני ידעיה את האשם במשמרתם ואיצטריך לאשמועינן דלא תימא טעמא דרבי יהודה בדתבעו בני יהויריב שיחזור בעוד משמרתן קיימת אבל היכא דלא תבעו מחלו לבני ידעיה:

קמ"ל - דכיון דבני ידעיה נמי לא תבעו לאשם במשמרתן יחזור כסף אצל אשם ויקריבוהו בני יהויריב כשיחזיר שבת משמרתם:

האשם המושב [לה'] **לכהן מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו** - כלומר לא קרב האיל עדיין:

אנא מאשר יכפר קאמינא - דכתיב בלשון עתיד מדלא כתיב אשר כיפר ומשמע דכשהשיב לכהן את האשם דהיינו קרן הכסף עדיין לא כיפר:

מנין שאם הביא מעילתו - גבי נהנה מן ההקדש קאמר:

מעילתו - קרן דהקדש שמעל בו:

באיל האשם ונסלח - משמע אין סליחה אלא בשניהם איל כמשמעו האשם קרן כדיליף לקמיה הקדש מהדיוט מה האשם דכתיב בגזל הגר קרן הוא כדאמר לעיל (דף קי.) אף אשם דכתיב בהקדש קרן הוא:

באיל האשם - משמע באיל שהוא בא חובה לאשם שהוא קרן אלמא קרן ברישא מייתי:

אין החומש מעכב - את הכפרה:

דף קיא:

מתני' הגוזל ומאכיל - והניח לפניהם. או שהניח לפניהם הגזילה קיימת:

פטורים מלשלם - בגמרא מפרש טעמא:

אם היה דבר כו' - בגמ' מפרשי לה מר הכי ומר הכי:

גמ' ברשותיה דמריה קאי - וזה שאכלו נעשה כגוזלו מבעליו:

זאת אומרת - דקתני והניח לפניהם פטורין:

רשות יורש כרשות לוקח דמי - והויא לה כרשות אחרת וכיון דאוקימנא למתניתין לאחר יאוש קני להו יתמי ביאוש ושינוי רשות דאי ביאוש כדי לא קני מדלא קתני פטורא באבוהון:

כשאכלום - לאחר מיתת אביהן ונגזל אין יכול לתובען שהרי לא גזלוהו:
והא מדקתני סיפא אם היה דבר שיש בו אחריות - כגון דבר הניכר לרבים ונראה כל שעה כעין קרקע או כגון טלית וכסות:
חייבים להחזירה - מפני כבוד אביהן שהבריות אומרות זו טלית שגזל פלוני:
מכלל דבגזילה קיימת עסקינן - ואפ"ה היכא דלאו משום כבוד פטר להו ברישא במתני':
הכי קאמר אם הניח להן אביהן - קרקעות משלו אפילו אכלו את הגזילה חייבין דאשתעביד נכסים דאבוהון מחיים:
לא דבר שיש בו אחריות ממש - לא שגזל קרקע והניחה לפניהן:
אלא אפילו גזל פרה וחרש בה או חמור ומחמר אחריו - והכל מעידין שהיה דנגזל חייבין אלמא בגזילה קיימת עסקינן:
אמר רבא כי שכיבנא רבי אושעיא נפק לוותי - יצא לקראתי:
דמתריצנא למתניתין כוותיה - באחריות ממש ובשאין גזילה קיימת וחסורי מיחסרא ולא מוקי לה בדבר המסויים ובגזילה קיימת כרבי [דכיון דאשכחן הכי מתריצנא לה מתניתין כברייתא ולא חיישינן למאי דמתני רבי לר' שמעון בריה דברייתא קיימא כוותיה]:
גזילה קיימת - שלא אכלוה אחרי מותו ותבען הנגזל:
חייבין - דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי ויאוש כדי לא קני:
אין גזילה קיימת - שאכלוה אחרי מותו:
חייבין לשלם - דאשתעבוד נכסיה:
דרב חסדא - דאמר לעיל רצה מזה גובה:
לאחר יאוש - ואכלוה:
תיהוי תיובתא דרמי בר חמא - כיון דלאחר יאוש אוקימתה:

דף קיב.

לפני יאוש - דשינוי רשות בלא יאוש לא קני וכי אין גזילה קיימת שאכלוה אחרי מות אביהן פטורין דלית ליה דרב חסדא:
מאן דמתני לה - להא דרמי בר חמא אברייתא כ"ש אמתניתין דליכא טעמא אחרינא למפטריה אלא האי כל כמה דלא מחסרת לה למתניתין משמע דגזילה קיימת:
מאן דמתני לה אמתניתין אבל אברייתא רמי בר חמא - משום טעמא דקרא מתני לה כרבא. ל"א איפכא גרסינן מאן דמתני לה אמתני' כ"ש אברייתא דמתניתין איכא לאוקמא בשאכלום אבל ברייתא קתני שיודעין שהן של רבית אלמא דקיימי בעין וקתני

פטורים דרשות יורש כרשות לוקח ומאן דמתני לה אברייתא אבל אמתניתין רמי בר חמא בשאכלום מתני לה כרבא וראשון שמעתיו ועיקר:

קטנים פטורים - דלאו בני דינא נינהו ואע"פ דגזילה קיימת מיהו מחסרא גובייגא וסומכוס הוא דפטר קטנים לקמן:

גדולים חייבים - ורמי בר חמא מוקי לה לפני יאוש:

ואין אנו יודעין חשבונות - ושמא אבינו חישב לך דמים:

משום דאין יודעים פטורים - בתמיה הואיל ויודעים שבגזילה באה לידו דברי ושמא הוא וברי עדיף:

לא יהא אלא דאזיק אזוקי - נכנס לחצר דנגזל והזיקו מי מחייבי קטנים לשלם והא אנן תנן לעיל (דף פז.) והם שחבלו באחרים פטורים והכא כיון דאכלום מאן כפי להו לשלומי:

הניח לפניהם - ועדיין לא אכלום אפילו קטנים חייבים כיון דגזילה קיימת ברשותא דמרה הוא ורבנן הוא דפליגי עליה דסומכוס ולא תקשי אברייתא דלעיל דאמר גדולים חייבין קטנים פטורים:

אין חייבין באונסיה - דלא קבילו עלייהו נטירותא:

בזול - כל זוזא חשבינא בארבע דנקי וכן כל היכא דתני בזול בפרק מי שמת (ב"ב דף קמו:) והיינו שני שלישי דמים וכולהו דמים לא נשלמו דאי הוו ידעי דבעו שלומי לא הוו אכלי בשרא והעור יחזירנו כמות שהוא:

איכא דמתני להא - הניח להן אביהן אחריות נכסים חייבין:

אריש - דקאמר מתה אין חייבין באונסיה ואם הניח להן אביהן קרקעות חייבין לשלם דאשתעבוד נכסים מחיים דאבוהון דקסבר רבא חיוב אונסים משעת שאלה מוטל על השואל ופליגא דרב פפא דאמר לקמן לא רמי חיוב אונסים אשואל עד שעה שתיאנס:

ואיכא דמתני לה אסיפא - טבחוה ואכלוה משלמים דמי בשר בזול ואם הניח להן אביהן קרקע משלמין פרעון שלם דהוו אינהו במקום אבוהון והואיל והן אכלוה משלמין:

אבל אריש - דמתה כדרכה לא דלא אמרינן אשתעבוד נכסים דלא רמי חיוב אונסין על השואל עד שעת אונסין והכא כי אתניסא ליתיה לשואל והני לא קבול עלייהו מידי:

והיינו דרב פפא דאמר היתה פרה גנובה לו - כלומר גנב פרה מערב שבת וטבח בשבת חייב אף בתשלומין ארבעה וחמשה שהרי נתחייב בקרן קודם שיבא לידי איסור סקילה ואף על גב דקנסא לא אתי עליה עד שבת לא פטרינא ליה מקנסא משום חיוב

מיתה דאמר באלו נערות (כתובות דף לד:) קנס חידוש הוא שחידשה תורה הלכך אע"ג דמקטיל משלם:

היתה פרה שאולה לו וטבחה בשבת פטור - מן הכל דלא אמרינן משעת שאלה מחייב ליה אקרנא וקמה ברשותיה אפילו למלאך המות אלא בשעת טביחה הוא דגזליה ואיסור שבת וגניבה באין כאחד ונפטר מן הקרן משום דקם ליה בדרבה מיניה וקנסא ליכא דהא אין כפל ולא ארבעה וחמשה אלא בגנב עצמו שגנב מבית בעלים או בשומר חנם הבא לפטור עצמו בטענת גניבה אבל שואל ונושא שכר ושוכר שאין יכולין להפטר בטענת גנב אין בהן כפל כדאמר בכמה דוכתי לא אם אמרת בשומר חנם שכן משלם תשלומי כפל תאמר בש"ש כו': שאם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה לא גרס ליה ואנן שמעינן כאן ובכתובות וכן פירש לנו רבינו שאם אין גניבה אחר שפטור מן הקרן משום דקם ליה בדרבה מיניה אין טביחה קנס נמי לא משלם ואף על גב דחידוש הוא ואין מיתה פוטרתו הכא דליכא קרן פטור דתשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא תשלומי ג' וד' וכי מדלית מהכא קרנא הוו להו ג' לצאן וד' לבקר. ולא היה לי לב להבין את מושל שטעם זה אין צריך לכאן שהרי אין קנס בשואל הטובח ואפילו אמרינן כרב פפא דעד השתא קם ברשותא דמרה אפילו הכי גזלן נעשה עליה ולא גנב שאין דין גנב אלא בטוען טענת גנב והוה שומר חנם וכי גרס ליה בכתובות גרסינן ליה ובמלתא דרבא דאמר התם גנב וטבח בשבת פטור שאם אין גניבה כו' דהתם בגנב עצמו קאי וליכא למיפטריה מקנסא אלא משום האי טעמא אבל בדרב פפא ליכא למגרסא לא התם ולא הכא ואיידי דמילתא דרב פפא איתמר התם גבי מלתא דרבא איגרסא נמי אגב שטפא בדרב פפא ותשובות רב האי גאון מסייעא לי:

כעין שגזל - כלומר אם גזילה קיימת יחזיר אבל אין גזילה קיימת פטור ובדידיה ליכא לאוקמה אלא בבניו:

בר חמוה דרבי ירמיה - קטן הוה:

טרק גלי - דלת פתוחה בבית אביו סגר ולא הניח ליכנס לפי שהיה רוצה רבי ירמיה להחזיק בה:

דאחזקי בה בחיי דאבוה - והיה טוען שאביו מכרה לו או נתנה לו:

דף קיב:

שלא בפני בעל דין - והאי קטן כמאן דליתיה דמי:

שתקף בעבדיו - שלקח עבדיו עמו שיסייעוהו [לישנא אחרינא שתקף בעבדיו ואמר שלי הן]:
ונראה - אם שלו הוא:
התם - הוא דירד לתוך שדה חבירו דלית ליה להך תינוק בהך שדה חזקה דאבוה אבל היכא דאית ליה להאי תינוק בבית זה חזקה דאבוה לא מפקינן ליה מיניה ולכשיגדיל יביא רבי ירמיה עדיו וידון עמו:
חולים - מסוכנים למות ואם לא עכשיו אימתי:
לב"ד הגדול - שבארץ ישראל:
כגון דנקט - בעל דין חבירו:
דסקא - אגרת מב"ד הגדול ששלחו לב"ד של כאן [לכופו]:
מקיימים את השטר - היו עדים החתומים מבקשים ליל למדינת הים מביאן מלוה לב"ד ומעידין על כתב ידן ובית דין כותבין תחתיו במותב תלתא הוינא ואתו פלוני ופלוני ואסהידו אחתימת ידייהו ואשרנוהי וקיימנוהי כדחזי:
ואע"פ שעומד - בעל דין וצווח אל תקיימוהו מזויף הוא אין חוששין:
פתיחא - שטר שמתא על שאין פורע החוב:
אדרכתא - פסק דין לירד המלוה לתוך נכסים של לוה וליטלם בשומא בחובו:
שמא תכסיף - קרקעות של מלוה תבור ותפחות מדמיה:
מר אחא - זה שמו והיה לו חוב על חבירו ולא היה הלוה בעיר:
שני וחמישי - בתי דינין קבועים בעיירות תקנת עזרא בפרק מרובה (לעיל דף פב.):
שליח דרבנן - שהלך להזמין איש לדין וחזר ואמר לב"ד אינו רוצה לבא:
מהימנינן ליה כבי תרי - דלא משקר בבי דינא:
פתיחא - שטר שמתא וכי שרו ליה שמתא לא שרו ליה עד דיהיב זוזא דפתיחא לספרא:
יהבינן זמנא - מזמנין בעל דין ליום פלוני לדין:
על פי אשה - ההולכת אצלו לפי דרכה או ע"פ שכיניו וסמכינן עלייהו דעבדין שליחותייהו אי לא אתי מחזקינן באפקרותא ומשמתינן ליה:
אלא דליתיה במתא - שאין אותו פלוני עכשיו בעיר שב"ד בה ואמר לשכניו כשישוב פלוני אמרו לו לבא:

דף קיג.

אבל איתיה במתא לא - משמתינן ליה דהנהו איתתא ושיבבי לא עבדי שליחותם:

דאמרי שליחא דבי דינא אשכחיה ואמר ליה - אלא משדרינן ליה עוד שליחות אחרינא בתריה:

ולא אמרן אלא דלא חליף אבבא דבי דינא - כי אתי ההוא פלוני לביתיה לית ליה אורחא לבבא דבי דינא אבל חליף אבבא דבי דינא לא סמכינן אשיבבי דאמרי בי דינא אמרי ליה:

אישתלי - שכחו שליחותם קודם ששב אותו פלוני לביתו:

עד דאתא לבי דינא לא קרעינא ליה - ואע"ג דאמר אתינא אתינא:

על דלא ציית לבי דינא - שאמרו צא תן לו ולא קיים:

עד דצייית דינא - ויפרע לו:

לא מקרעינן ליה - ואע"ג דאמר פרענא:

ולא היא כיון דאמר דצייתנא קרענא - לאלתר דדלמא לית ליה זוזי השתא וטרח אבל באתא לדינא כל כמה דלא אתי אפקרותא הוא:

קובעין זמן - ליום שני בשבת ואם לא יבא מזמנין אותו ליום חמישי ואם לא יבא מזמנין אותו ליום שני ועד למחר לא כתבינן פתיחא שכל היום ממתינין שמא יבא:

לא יהבינן זימנא ביומי ניסן - אין מזמנין אדם לדין בניסן ובתשרי שהן זמן קציר ובציר:

אבל לבתר ניסן - שולחים שיבא ביום פלוני באייר:

לבני כלה בכלה - באין לשמוע הדרשה בכל שבת אין אומרים לו בא ביום שני לדין דממנע ולא אתי לכלה:

בריגלא - באין לשמוע הלכות הרגל קודם הרגל ל' יום:

כי אתו - תובעין לקמיה דרב נחמן ביום כלה להזמין בעלי דינין לדין:

אמר להו וכי לדידכו כנופייכו - לצורך דינכם הקהלתי אתכם:

מטה ושלחן מהו - כיון דמידי דקאי בגו בית' הוא ולא מתחזי לעלמא כי פרה וחמור וליכא זילותא דאבוהון או דלמא כיון דנפקי ועיילי אינשי לביתייהו וחזו להו איכא זילותא:

דאמרי שליחא דבי דינא אשכחיה ואמר ליה - אלא משדרינן ליה עוד שליחות אחרינא בתריה:

ויחכם עוד - כפרה וחמור כן מטה ושלחן:

מתני' אין פורטין - להחליף סלעים בפרוטות מיד מוכסים ליטול הפרוטות מתיבתן שנותנין בה מעות המכס וכן מכיס של גבאי המכס שגובה כסף גולגולת וארנונא לפי שהן של גזל:

מתוך ביתו - של מוכס ממעות שלו:

או מן השוק - אם יש לו מעות בשוק שאין לוקח מתיבת המכס:

גמ' אבל נותן לו דינר - היה חייב לו פרוטות למוכס מן המכס בשוה חצי דינר ואין לו הפרוטות נותן לו דינר כסף ומקבל הימנו פרוטות בשוה חציו מפני שהוא כמציל מידו:
דינא דמלכותא דינא - וזה שקיבל את המכס מן המלך בדבר קצוב כך וכך לשנה אין גזלן:
שאין לו קצבה - אלא נוטל ככל חפצו:
מאליו - שלא מאת המלך אפי' יש לו קצבה:
כדי להבריח את המכס - ואע"פ שאין כוונתו להנאת לבישה אלא להבריח בו בלבישת כלאים:
דינא דמלכותא דינא - ונמצא שגוזל את המוכס ישראל זה שקיבל את המכס מיד המלך נכרי בהיתר:
נודרין - קונם כל פירות עלי אם אין תבואה זו של בית המלך:
הורגים - רוצחים:
חרמים - בעלי תיגרה ומריבה וגוזלי ממון:
במוכס שהוא כנעני אנס - ואין לחוש אם גוזלו היכא דליכא חילול השם שאין מבין שזה מכוז:
באין עליו בעקיפין - בחכמה עד שפוטרין את הישראל:
אחרי נמכר - בעבד עברי הנמכר לנכרי בשוק משתעי:

דף קיג:

שלא ימשכנו ויצא - כלומר שלא יוציאוהו בית דין מיד הכותי אלא בגאולה:
יגלום - יכול יניח את הכנעני לכפול ולהוסיף ולתבוע מה שלא נתן:
גר תושב - אין עובד ע"ז ואוכל נבילות:
ולא לך אלא לגר - בקדושין היא (ד' כ.) ובערכין (דף ל:) כמה קשה אבקה של שביעית אדם שנושא ונותן בפירות שביעית סוף מוכר את עצמו שנאמר ונמכר לך לא לך אלא לכנעני כו' ולע"ז עצמה לחטוב עצים ולשאוב מים ואכולהו קאי גאולה תהיה לו אלמא גזל כנעני אסור:
בהפקעת הלוואתו - שאין גזל ממש שרי כי ליכא חילול השם ולהבריח המכס הוי כהפקעת הלואתו:
הפקעת הלואתו הוא - שהלוהו על עבודתו ואפי' הכי אמר ר' עקיבא לא יצא על כרחו:
גופו קנוי - כל שש שנים ונמצא שגזלו ממש:
והני מילי דבורלא - אברול ארעא מס קרקע שאכל פירות:
טעותו - היה חייב לו לישראל וטעה בחשבון דליכא חילול השם:

לקנא דדהבא במר דפרזלא - מזרק של זהב בחזקת של נחושת:
ואיבלע ליה זוזא - ועוד טעות אחרת שעיכב זוז מדמיו והטעהו בחשבון שלקח ג' במקום ד':
לצלחא - לבקע:
מעיקרו - פסקית של צד העיקר קח לצרכי שהן עבים:
דכותי מניינא ידע - מנין הפסקים מנה אבל לא נתן עיניו כמה דקים יש וכמה גסים יש:
שיבשא - זמורות:
קטופי - אשכולות:
היכי מיאשי - כלומר מי הוי יאוש הא יאוש כדי הוי ואין כאן שנוי רשות שברה"ר הן ושינוי מעשה נמי ליכא דהשתא נמי גובא דדיקלא מקרו:
והא לא עבדי שליחותיה כדקאמר מלכא - ואשתכח דלאו דינא דמלכותא הוא ואמאי עברינן עלייהו:
באגא - בקעה:
ולא טרח - אין עליו לטרוח וליקח מזה אחד ומזה אחד:
דמשתכח בבי דרי - היו ארבעה שותפין בגורן והביאו שלשה חלקן בביתן והרביעי' נמצא בגורן:
פרע מנתא דמלכא - בשביל כולם ולכשיבאו חביריו אין יכולין לומר שלך היה ולא שלנו ואם גבאי זה ישראל הוא שקנה מן המלך את המס אין כאן משום גזל דדינא דמלכותא דינא ואם כותי הוא מותר לקנות ממנו:
אריסותיה מפיק - דאין לו חלק בגופו של קרקע ואין עליו לפרוע חלק על הבית ולענין זבוני לא מזבנינן מיניה דגזל הוא מה שנטלו מן האריס:
בר מתא אבר מתא מיעבט - רשות ביד ישראל גבאי המלך למשכן בן העיר על מס בן עיר חבירו דדינא דמלכותא דינא:
וכרגא - כסף גולגולת דשתא דא:
אבל שתא דחליף חליף - והוא הגבאי כבר פרע למלך כל קצבה שקיבל עליו שנה שעברה ומעתה המס שלו ולו אין כח למשכן את זה על חבירו:
דדיירי דרי - עכו"ם שיש להם בהמות ומזבלין מהן שדות בשכר:
אסור ליקח מהן - בהמה שמא נתחברה עם בהמותיהם של ישראל ושל בני ישראל הוא:

דף קיד.

אפומא דחד - ונמצא שהפסידו שלא כדין:

דמגיסתא - בני כפר שאין יודעין לדון במשפט:
בי דוואר - שלטון:
חד אמומתא שדו ליה - על פי עד אחד אין מוציאין ממון אבל מחייבין בעל דין שבועה להכחיש העד כדין תורה לשון אחר דמגוזתא אנסין בחזקה כמו אתו גוזאי וקא מחו ליה (מגילה כח.) סריסים (של בית רבי) העומדין לרדות בחזקה:
והאמר מר זבין מעכו"ם כו' - בבבא מציעא בהמקבל:
ארבעית - הרבעת:
מתני' הרי אלו שלו - דמסתמא נתייאשו הבעלים מיד וקננהו היאך ביאוש ושינוי רשות:
אם נתייאשו - הבעלים דשמעינן דאייאוש דאמר ווי לחסרון כיס אבל סתמא לא וקשיא לסטים דסיפא אלסטים דרישא ובגמרא פריך ומשני לה חדא בלסטים עכו"ם וחדא בליסטים ישראל דמייאש מסתמא:
נחיל - גיור"א:
לא יקוץ את הסוכה - נתיישבו דבורים על סוכת חבירו וירא ליטלן אחת אחת שלא יברחו לא יקוץ את הסוכה להוליכן כולן ביחד ואפילו ע"מ ליתן דמים:
גמ' אם נטל - חמור מן המוכסין:
יחזיר לראשונים - ופליגא ברייתא אמתני':
יאוש כדי - שנתייאשו הבעלים ביד מוכס לא קנה המוכס ביאוש לבדו בלא נתינת דמים או שינוי מעשה וכי אתא ליד שני באיסור אתא לידיה"
אם בא להחזיר - שחסיד הוא:
יחזיר לבעלים הראשונים - ולא למוכס:
בגיותא - בגאוה ובזרוע:
אמרי מימר - צא ותן לו ואין חובטין במקלות לשון אחר דאמרי לנגזל מי יימר כדקאמרת הבא עדים שגנבו ממך:
מחשבתו מטמאתן - חישב עליהם בדבר שאין בו חסרון מלאכה כגון לעוצבא ולמטה ירדו לטומאה מיד:
ושל עבדן - שאומנותו בכך סתמיה למכירה הלכך אין מחשבתו מחשבה שאם יבאו בני אדם לקנותו ימכרנו להן ונמצא שסופן למנעלין ועדיין לא נגמרה מלאכתן לכך:
של גזלן אין מחשבתו מטמאתן - דלאו דידיה הוא דכיון דידע מאן שקליה מיניה לא מייאש:

ושל גנב מחשבתו מטמאתן - דאייאוש מרייהו דלא ידעי למאן יתבעו. חילוף הדברים גזלן כיון דשקליה מיניה בהדיא ולא מצי קאי באפיה מייאש גנב סבר בחישנא ליה ומשכחינא ליה:

בסתם - דלא שמעינן דמייאש דבהא פליגי דמר סבר סתם גניבה יאוש בעלים הוא ולא סתם גזילה ומר סבר חילוף הדברים כדפרישית:

אבל בידוע - דשמעינן דמייאש:

דברי הכל יאוש כדי קני - ואפי' גנב לר"ש וגזלן לרבנן:

בידוע נמי מחלוקת - דאי נמי דשמעינן דמייאש אמרי רבנן בגזלן דלא הוי יאוש דכל שעתא דעתיה למנקטיה בדינא וכן גנב לרבי שמעון:

שאין יאוש לבעלים - אין יאושן יאוש:

מוכס גזלן - לסטים גנב:

ומשני בלסטים מזויין - דגזלן הוא:

היינו גזלן - והא תנא ליה מוכס:

אנס - דקתני גבי גזלן הוי חמסן דיהיב זוזי:

ורבי שמעון היא - דאמר גזלן קני:

דף קיד:

וקיימא לן - לקמן דהא גנב כגזלן דקאמר רבי כגזלן דר"ש קאמר דקני ולא כגזלן דרבנן דלא קני:

הא לאו מפני כבוד אביהם לא - אלמא גזלן לרבי קני כר"ש וקאמר גנב כגזלן אלמא תרוייהו קני:

מאי וכן - פשיטא דקני ביאוש דמ"ש נחיל מכסות:

קנין דרבנן הוא - דאין כאן גזל אלא מפני דרכי שלום דהא דהפקר נינהו ותניא (חולין דף קמא:) יוני שובך ויוני עלייה אין בהן משום גזל אלא מפני דרכי שלום:

מרדפין אחריהם - קודם דיבור הקטן דרגלים לדבר דשלו הם:

לעדות אשה - שמע מן התינוקות שהיו אומרים הרי אנו הולכין לספוד ולקבור איש פלוני בפ' בתרא דיבמות (דף קכא:):

והטבילוני - לפי שדרכו של תינוק לטפח בשרצים ובטומאות:

בדיליו ממני - מפני תרומתי:

בתרומה דרבנן - בזמן הזה דרבי לאחר חורבן היה ואיכא מ"ד לא קידשה לעתיד לבא:

והשיאה רבי לכהונה - ואע"ג דאיסורא דאורייתא היא משום זונה:

בשבויה הקילו - דספיקא בעלמא היא:
שיהא שופך יינו - במתני' הוא זה בא בחביתו של יין וזה בא בכדו של דבש נסדקה חבית של דבש:
וטוען פשתנו - אם מת חמור חבירו הטעון פשתן בדרך וחמורו של זה טעון עצים:
מתני' שם גניבה - שיצא קול שנגנבו כליו:
נשבע לוקח כמה נתן ויטול - ויחזיר לו כליו ולפני יאוש קמיירי:
גמ' הפגין - צעק:
עילא מצא - פירכא היא כלומר עילא מצא כשמכר כליו ונתחרט וידע שמכרן לוקח לאחר עמד והפגין וצעק בלילה להאמין דבריו כשיערער:
אנברקראות - חבילות:
בדמי קננהו - דהבא במחתרת בר מיתה הוא כדכתיב אם במחתרת ימצא הגנב וגו' וכיון דאי הוה בידיה פטור כי מכרן לאחר אמאי מהדר להו לוקח:

דף קטו.

לא צריך לאהדורי כולי האי - דנימא ספר פלוני ופלוני:
הדין עם הראשון - דינו של בע"ה ותביעתו על הגנב היא ואין הלוקח בעל דינו ואם בא לגבותו הימנו יתן דמים ואע"ג שהוכר הגנב לא אמרינן יחזיר לוקח הכלים בחנם ויפרע מן הגנב:
הדין עם השני - דינו של בעל הבית עם הלוקח הוא ויוציא הימנו כליו בחנם:
לפני יאוש - לקחו מן הגנב לפני יאוש:
דרב חסדא - גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר ואכלו רצה מזה גובה כו' בריש פירקין והאי נמי אע"ג דיהיב דמי לגנב לגבי האי מיהא גזלן הוא ומיהו היכא דלא הוכר הגנב עבוד ליה רבנן תקנת השוק ליטול מה שנתן אבל היכא דהוכר הגנב עליו להחזיר אחריו:
כלפני יאוש דמי - דכהן לא מייאש מינייהו:
ופליגי - כלומר ואמר רב הדין עם הראשון:
מתנות - קיבה:
נותן הלוקח - קיבה לכהן דמסתמא מתנות לא זבין ליה:
לא שנו - לקח הימנו במשקל נותנן לכהן דמשמע דהלוקח ע"כ נותנן לכהן והוא יתבע דמים מן המוכר:
אלא ששקל - הוא לעצמו:

הדין עם הטבח - דינו של כהן וערעורו על הטבח הוא רב לטעמיה דאמר הדין עם הראשון דטבח כגנב ראשון ולוקח הוי שני וקאמר הדין עם הטבח אלמא רב לית ליה דרב חסדא:

אינן נגזלות - דאלימא קנייה דידהו דמכח גבוה קאתו ליה וכל היכא דאיתנהו אימא דכהן נינהו ואפילו שקל לו הטבח יגבה הכהן נמי מן הלוקח קמ"ל:

פליגי בלפני יאוש ובדרב חסדא - דרב לית ליה דרב חסדא:

רב זביד אמר - היכא דלא אייאוש בעלים דכ"ע אית להו דרב חסדא והדין עם השני והכא כגון שנתייאשו כו':

לא שנא - דקני לגמרי ואפילו בדמי לא מהדר לו:

רב פפא אמר - לעולם בדלפני יאוש פליגי ותרוייהו אית להו דרב חסדא ובגלימא דגניבה כ"ע לא פליגי דהדרא למרה מיד בחנם ואין הלוקח יכול לעכבה על מעותיו וכדרב חסדא והדין עם הראשון דאמר רב לא בדין הבעל הבית קאמר אלא בדינו של לוקח קאמר:

תקנת השוק - על שקנאו לוקח בשוק בפרהסיא ולא הבין בו שנגנב עשו לו תקנה שישלם לו בעל הבית מעותיו:

ורבי יוחנן סבר עשו תקנה - ונהי דאית לן דרב חסדא ולא מצי לוקח למימר לבעל הבית לאו בעל דברים דידי את מיהו לאחר שישלם הגניבה יתבע מעותיו מבעל הבית ואי קשיא מ"מ דמי שקיל מה לי משום תקנה מה לי משום טענת לאו בעל דברים דידי את נפקא מינה היכא דגזל ובא אחר ואכל בלא דמים דאמרינן כדרב חסדא ואם השני נוח לו מן הראשון גובה הימנו:

שרי עביטך - התר משכונך כלומר פדה משכונך שבידו:

חוב - מלוה:

הקף - לחנוני:

לאו אדעתא - דהאי גניבה יהבתה ליה זוזי דמקמי הכא אוזפת ליה:

משכנתא שוה בשוה - אין דרך לעשות כן להלוות על המשכון כל שויו הלכך לאו אדעתא דהאי משכנתא אוזפיה אלא הימוני הימניה:

רב ששת אמר לא עשו - ואפילו ליטול מאה דכי היכי דמאה יתירין מתנה היא מאה דשויה נמי מתנה הוו:

ורבא אמר עשו תקנה - אפילו ליטול מאתים דאורחיה למזבין בדמים יקרים:

בר מגנב ופרע בחובו ובהיקיפו - דלא יהיב זוזי אהאי חפץ:

הלכתא כרב כהן - דכיון דהימניה מעיקרא השתא נמי הימניה:

נרשאה ופפונאה ובני מחוזאה - על שם מקומן נקראו: מתני'

דף קטו:

אין לו אלא שכרו - שכר כלי ושכר פעולה:

גמ' ולימא ליה מהפקירא זכינא - דבש שלך היה הולך כולו לאיבוד והריני כמציל מן ההפקר ואמאי אין לו אלא שכרו כוליה דבש לישקול וגבי חמור ליכא למימר הכי דיכול להצילה הוא:

משתברות - והכל נשפך ביחד:

לא אמר כלום - אלמא כיון דלאיבוד אזל לית בהו זכייה והפקירא הוא:

כדאמר ר' ירמיה - לקמן:

בעקל - דדובשא כרוך עליה חבית של דבש קשורה בעקל ולא ישפך הכל אלא מנטף מעט מעט וליכא הפקר:

הרי פירות - של מעשר שני שיש לי בתוך ביתי מחוללין כו':

וכל היכא דאיכא - קצת הפסד וליכא איבוד לגמרי כי הכא דמוקמת לה בשיכול להציל ע"י הדחק ושמא יציל:

לכתחלה לא יאמר - בתמיה:

הרי שהיו לו - ללוי:

עשר חביות של טבל - הטבול לתרומת מעשר והוא טמא דתרומת מעשר דידיה לא חזיא לכהן לשתיה אלא לזלף ולקמיה מוקי לה ביין חדש דלא חזי כולי האי לזלף דלא אלים ריחא ופסידא פורתא הוא דאיכא כמו זה שיכול להציל על ידי הדחק:

ה"ג - אומר הרי היא תרומת מעשר על תשע חברותיה:

שמן דתרומה טמאה - חזי להדליק וכי מפסיד לה לכהן איכא פסידא טובא:

כשעקל בית הבד כרוך עליה - דלא חשיב פסידא כולי האי כגון זה שאין יכול להציל אלא ע"י הדחק:

למאי חזיא - ואפ"ה קתני אומר הרי הוא תרומה אלמא להפסד מועט לא חששו:

לא ישפכם - שלא יעבור עליהם אדם יחף ויכנס ארס של נחש ברגלו ע"י מכת צרור וימות:

(**ולא יגבל בהן את הטיט**) **ולא ישקה בהן לבהמתו** - משום סכנת נפשות שמא ישחטנה אחרי כן:

מסננת - כלי ע"ג כלי ונותנין השמרים בתוך העליון והוא ככברה והיין מסתנן מאליו:

יש בה משום גילוי - צריך לכסות העליון כדי שלא ישתה בו נחש ואף על פי שהיין מסתנן והולך חיישינן שמא יעבור הארס עם היין לתוך הכלי וכ"ש כשהתחתון מגולה:

שלא טרקו - בשלא עירבו אדם וכגון הך מסננת שאין איש נוגע בה:
אבל טרקו אסור - והכא בהך חבית כי מערה ושדי ליה מחבית למסננת מטריק ומתבלבל הארס עם היין ויוצא דרך המסננת לכלי:
דמנח מידי - בגד או שולי כברה על פי חבית ושפי ליה ומסננו בנחת שפי לשון שופך כמו השופה יין (לתמרי) [לחבירו] בבא מציעא (דף ס. ע"ש) רודיי"ר:
ורבי נחמיה - ואי ההיא די' חביות רבי נחמיה היא:
מי תרמינן - מן הטמא על הטמא:
אלא בשל דמאי - הקילו משום דרוב עמי הארץ מעשרין הן וכבר נתעשר:
שותין מלוג בסלע ומזלפין מלוג בשתים - לשתיה אם ימצא יין בזול לוג בסלע יקח אבל לזלף יקח אפי' ביוקר הלוג בשתים סלעים דהנאה יתירא היא:
תקלה - לשתותן והרי היא טמאה:

דף קטז.

תשפך הכל - כולה ביחד:
בשדה תשפך הכל - דאדממטי ליה לגו ביתא אתי ביה לידי תקלה:
אין הכרעה שלישית מכרעת - טעם עצמך אתה אומר ולא כדברי אחד מהן ששניהם לא הזכירו בית ושדה והיכי דמי הכרעה כגון אי הוה תני ב"ש בין נטמאת בבית בין בשדה תשפך הכל וב"ה אומרים בין בבית ובין בשדה תעשה זילוף ר"ש אומר נטמא בשדה תשפך הכל בבית תעשה זילוף דטעמא דתרוייהו קמכרע והוו להו לגבי בית תרי ולגבי שדה תרי והלכתא כתרי שאין עומדין דברי יחיד במקום שנים דאחרי רבים להטות כתיב (שמות כג) כי ההוא דקולי מטלניות דבמה מדליקין (שבת דף כט.) אבל הכא דאינהו לא גלו דעתייהו דליהוי שום מידי חילוק בין בית לשדה טעמא דנפשיה קאמר:
מעבורת - ספינה רחבה שעוברים בה רוחב הנהר:
דאפסדתן כווריי בזוזא - והיינו בשכרו דקתני טול דינר בשכר שאתה מפסיד כאן ותעבירני נותן לו אותו שכר משלם ומתני' נמי הרי הפסידו ניכר:
דבידים קא פסיד - שופך את יינו בידים בשבילו:
ירד להציל - ע"מ שיתן לו דמי שלו:
ועלה שלו מאיליו מהו - מי אמרינן מעיקרא דאפקריה כאבוד דמי ומחייב לו היאך לשלומי והדר זכה ביה מריה מהפקירא או דלמא כיון דסליק סליק:
מן שמיא רחימו עליה - ויהיב ליה דמי כאילו מת:
לוינהו - נתחבר עמהם ארי והיה משמר בהמותיהם מחיות וליסטים:

קדים רב ספרא - קודם שיחזיק בהן אחר שהרי הפקר היה:
לרווחא דמילתא - שלא יהא ערעור בדבר:

דף קטז:

דורמסקנין - פרושים לשון מורי. לשון אחר אדרופיי"ש ועשב הוא הנאכל בשלקות קדירה:
לטורפה - לבזזה ונתפשרו עמהן בממון:
תייר - מראה להם הדרך:
אף לפי נפשות - שטעות הדרך במדבר סכנת נפשות היא:
ולא ישנו ממנהג החמרים - שאם נהגו לתייר לפי ממון או לפי נפשות עושין:
בכוסיא - בפשיעה:
אין שומעין לו - שמא לא יקח החמור והם לא התנו אלא כדי שיקח החמור ויהיה מוסר נפשו לשמור עמהן בלילות מן החיות וליסטים:
קא מנטר ליה - ואפילו אם יאמר האחד אני יכול לשמור יפה אבל שנים איני יכול לשמור:
קמ"ל - דאמרי ליה לא כ"ש דהשתא מסרת נפשך טפי:
מחשבין לפי משוי - אם השליך זה מאה ליטרין זהב ישליך זה מאה ליטרין ברזל:
בניסן - שגדל הנהר מהפשרת שלגים ומן הגשמים מרחקים חד אשלא מלא חבל משפת הנהר לתוך המים ובתשרי שהמים חסרים והספינה גוששת אצל שפת הנהר רגילים להתרחק לתוך עומק המים תרי אשלי:
ואזל היאך בניסן למקום תשרי - באמצע המים ומתוך שהנהר גדול וחזק נטבעה:
הציל לאמצע - כל אחד מכיר את שלו ונוטל:
אי שיכולים - בעלים להציל לא אייאוש ואפי' אמר לעצמו גזלן הוא:
הכא בשותף - ובין יכולים להציל ובין אין יכולין להציל:
וכגון זה - במקום איבוד ממון:
שותף חולק - ואפי' לא ירצה חבירו:
אמר פליג - ומעכב חלקו את מה שהציל:
לא אמר לא פליג - ושפיר עבד דמסר נפשי' אעיסקא דתרוייהו הואיל והוא שותף עמו אורחיה למטרח אכולה עיסקא:
בפועל - שהיה שכיר לבעלי ספינה וכשאין יכולין להציל:
הדר ביה - וזכי מהפקירא:

רב אשי אומר - לעולם באיניש דעלמא וכגון דיכולין להציל ע"י הדחק:
מתני' ונטלוה מסיקין - אנסין גזלוה מן הגזלן:
מכת מדינה היא - דאנסוה ארעתא דאחריני ודהאיך:
ואם מחמת הגזלן - מפרש בגמרא:
גמ' צלצל - ארבה גזלן הוא שאוכל תבואות כל אדם:
דאחוי אחויי - שלא גזלה הוא עצמו אלא שמע מבית המלך שמבקשין לגזול שדות והראה להם טלו קרקע זו של פלוני:

דף קיז.

אי דינא - הוא שמסור ישלם:
גמרינן - מהאי מעשה דרב נחמן לשאר גרמי דנזקין דעלמא:
ואי קנסא - הוא דקנסיה רב נחמן משום דרגיל היה בכך לא גמרינן מיניה:
המטמא - טהרותיו של חבירו או מנסך יינו של חבירו לע"ז דאע"ג דקמיה מנח ואין הזיקו ניכר משלם:
לא חזרו - לא היינו גמרי' מדמע ממנסך:
להפסד מרובה - מטמא תרומה הפסד מרובה הוא דתו לא חזיא לאכילה מדמע הפסד מועט הוא דהא מזדבן לכהנים בדמי תרומה:
המדמע - ערב חולין בתרומה דהפחית דמי החולין דלא חזו מהשתא אלא להמכר לכהנים:
אף המנסך [כו'] - לא חזרו לא גמרינן מנסך אע"ג דהפסידו מרובה ממדמע ומטמא דהפסידן מועט לגבי מנסך:
זרק חץ - בשבת:
עקירה צורך הנחה - דכיון דבין עקירה להנחה קרע נמצא מעשה שבת ומעשה עקירה באין כאחד ולא אמרינן משעת עקירה חייב ממון ומתחייב בנפשו לא הוי עד שעת הנחת חץ והכא נמי הגבהת יין צורך ניסוך הוא ותשלומין וחיוב מיתה דע"ז באין כאחד:
לבי אביוני - מקום:
נשא ונתן ביד חייב - דהציל עצמו בממון חברו:
מעצמו - בלא אונס:
דרי ואמטי - שאי והולך עמנו לבית המלך:
ה"מ - דאם נשא ונתן ביד חייב:

היכא דלא אוקמינהו - העובדי כוכבים על הממון מעיקרא ע"י האונס אלא הלך ונטל ונתנו להם אבל הכא דאוקמינהו על היין קלייה ואההיא שעתא פטור כי אמטי תו דידהו אמטי:

פקיע - קשר:

חייב - ואע"ג דקאי עכו"ם ע"ג הממון הואיל ונשא ונתן ביד חייב:

בתרי עיברי נהרא - עכו"ם מצד זה והעמיר מצד זה דאי לא יהביה נהליה לא מצי אנס למשקליה:

שותא - מכמורת לדגים או לחיות:

לקועיה - לצואריה שבר מפרקתו:

תוא - חיה והוא שור הבר כדמתרגם (דברים יד) תוא וזמר תורבלא תור שור בלא יער:

אין מרחמין עליו - ושפיר עבדת דקטלתיה:

מסיים מתיבתא דיומא לרבנן - היה מחזר ושונה להם מה שדרש רבי יוחנן אותו היום לפי שר"ל חכם גדול היה ולאחר ששמעו כולן מפי הרב חוזר ומכוונה בידם:

בדרא קמא - שבע שורות תלמידים יושבים לפניו זו לפנים מזו:

ביסתרקי - תפי"ד בלעז:

מסרחי גביניה - גבות עיניו גדולים ומכסין עיניו:

פריטא שפתיה - נקרעה שפתו על ידי מכה:

דף קיז:

הדרא ליה עכנא - נחש גדול עשה עצמו כגלגל ומקיף את פי המערה ונותן זנבו לתוך פיו ואין אדם יכול ליכנס:

פתח פיך - הרחיבי פתחיך להסיר זנביך מפיך ועשה פתח ליכנס:

אי מצית למבעי רחמי דתו לא שכיבנא - אי אקשינא לך אזלינא בהדך ואעמוד אצלך בבית המדרש:

ואי לא הואיל וחליף שעתא - ואתרחיש ניסא חליף ולא אלך עוד עמך שמא תכעוס עלי ואמות עוד פעם אחרת אלא אלך לביתי חי ולא אעמוד עוד אצלך פן אמות פעם אחרת ואית דמפרש הואיל וחליף שעתא וקבלתי צער מיתה לא אקבל עוד פעם אחרת ליילך מכאן ובפסחים (דף מט.) מוכח שהלך לביתו דאמר רב כהנא אי לאו דנסיבנא כהנתא לאו אנא גלאי אמרי ליה והא למקום תורה גלית א"ל לאו אנא גלאי כדגלו שאר אינשי שהרי לא בעבור מקום תורה גליתי אלא מאימת מלכות ברחתי אלמא בתר הכי חי הוה ועוד אמרי' בברכות ירושלמי דפגע ביה ההוא גברא אמר ליה מאי עביד בשמיא כלומר

שליגע עליו שהיה מת וחיה א"ל גזר דיניה דההוא גברא מחתם ומת ההוא גברא פגע ביה אחרינא אמר ליה הכי נמי ומית אתי לקמיה דר' יוחנן אמר ליה בר איניש דאמיה מבסרא ליה ואנתתיה דאבוה מיקרא כו':

תייריה - הקיצו משנתו:

א"ל דילכון אמרי - שלכם הייתי אומר תורה של בני א"י היא:

דילהון היא - של בני בבל:

מטכסא - תכשיט משי:

וישלם מביתו - דאדבורא בעלמא חייב:

שנשא ונתן ביד - ובכולם מפרש שנשא ונתן ביד באחד דיני ממונות בסנהדרין:

אמיד - עשיר:

אסיק חמריה למברא - מכניס חמורו לספינה מעבר הנהר והיו בה אנשים:

בעא - חמרא לטבועי מעברא:

מלח ליה - דחפו לחמור והשליכו למים לשון אחר מלח ליה כמו המלחים (יונה א) התחיל המלח להציל הספינה ודחפו והשליכו:

[**האי**] - בעל החמור רודף הוא להרוג נפשות:

ושיבר את הכלים - בין של נרדף בין של כל אדם פטור מלשלם שהרי מתחייב בנפשו הוא ברדיפה זו ואפילו אין הורגו דתנן בפרק בן סורר ומורה ואלו ניתנו להציל בנפשו הרודף אחר חבירו להרגו ונמצא תשלומין וחיוב מיתה באין כאחד:

מגופו - שהרי נרדף זה רשאי להרוג את רודפו שנאמר (שמות כ"ב:א') אם במחתרת ימצא הגנב התורה אמרה אם בא להרגך השכם להרגו:

ולא מן הדין - שהרי המציל עצמו בממון חבירו חייב כ"ש מציל אחרים בממון חבירו:

שטפה נהר - שהיתה על שפת הנהר והגביה שפתו והמים שוחקים וכורין תחת השפה ומתפשט בתוך השדה:

רבי כל מילי - ואפילו קרקעות לשבועה ולהשבון:

מיעט שטרות - שאין גופן ממון דיהיב ליה ניירא בעלמא:

דף קיח.

פרה רבוצה כו' - וגזלן לא משכה והוי כקרקעות ולר"א דאמר שדה נגזלת קונה פרה עמה וחייב לשלם דמטלטלין נקנין אגב קרקע ולרבנן לא קנה שדה ולא פרה שבה:

מתני' לא יחזיר לו במדבר - אם אין זה תובעו אין זה יכול לכופו לקבל חובו או פקדונו במדבר דלאו מקום שימור הוא:

על מנת לצאת למדבר - קס"ד שאמר לו לוה זה על מנת שנצא למדבר ושם אפרע לך להכי פריך פשיטא והא מתנה בהדיא לקבלו במדבר:
גמ' ניתנה ליתבע - אם ירצה מלוה דידו על העליונה:
אי בעית לאהדוריה ניהלך התם מהדרנא לך - ואשמועינן תנא דאע"ג דלא תנאי גמור הוא דהא אי בעית קאמר אפ"ה כיון דידע דאיהו נמי למדבר נפיק על כרחו יקבלם:
רב הונא ורב יהודה אמרי חייב - לשלם:
פטור - ומיהו ישבע כדאמר שאין יודע שחייב לו כלום דלא עדיף שמא מברי דהא א"נ הוה טעין ליה אין לך בידי כלום הוי משביעין ליה שבועת היסת:
דקא תבע ליה - וא"ל גזלתני דהוי טענת ברי:
לצאת ידי שמים - וכיון דקא מודי דודאי גזליה לא נפיק ידי שמים עד דעביד השבה אבל סיפא הואיל ולא גזלן ידע ולא נגזל ידע ליכא שום טענת ברי לא צריך למיפק ידי שמים:
אתמר נמי - דהיכא דבא לצאת ידי שמים אפילו מאן דפטר ליה מדיני אדם מודה דחייב היכא דאיכא קצת טענת ברי הלכך רב הונא דאוקמה רישא בדלא תבע הואיל ואיכא קצת ברי דהא גזלן ידע דגזליה מעיקרא חייב בבא לצאת ידי שמים:
מתני' חייב באחריותו - דמכי גנבה קם ליה ברשותיה והשבה דעבד לאו השבה היא עד שמודע להו לבעלים:
ומנו את הצאן - אחר שהחזירו והיא שלימה הרי יש כאן דעת בעלים:
אסיפא - לא ידעו הבעלים בגניבתו ובחזרתו ומנו את הצאן והיא שלימה פטור אבל ידעו לא מהני מנין:
ושמואל אמר בין לדעת בין שלא לדעת מנין פוטר וכי קתני מנו את הצאן אכולה - בין ידעו בין שלא ידעו והכי משמע מתני' הגונב טלה ורישא בשהכירו בה הבעלים וידעו שנגנבה מהן קאי מדקתני סיפא לא ידעו מכלל דרישא בידעו והחזירה ומת חייב באחריותו וכן לא ידעו בגניבתו ובחזירתו נמי חייב אבל מנו את הצאן והיא שלימה פטור בין רישא דידעו בין סיפא דלא ידעו:
ור' יוחנן אומר לדעת מנין פוטר שלא לדעת אפילו מנין לא צריך ומנו את הצאן ארישא - והכי קתני הגונב טלה דהיינו ידעו אחרי כן והחזירו חייב באחריותן היכא דלא מנו אבל לא ידעו הבעלים בגניבתו ובחזרתו אפי' אין מנין או שמנו אפילו הואי ידיעה פטור:
ורב חסדא אמר לדעת מנין פוטר שלא לדעת צריך להודיעו - אם לא הודיעו אע"ג דמנו חייב ומנו את הצאן ארישא והכי משמע מתני' חייב באחריות בין מנו בין לא מנו

אימתי בזמן שלא ידעו בעלים בחזרתו ובגניבתו ואם מנו הנך דרישא את הצאן לאחר חזרה פטור:

גמ' לדעת צריך דעת - אם הכירו הבעלים שנגנב מהן טלה צריך שיודיעם כשיחזירנה ואי לא הודע להו אע"ג דמנו את הצאן והיא שלימה עדיין חייב באחריותה דכיון דידע הויא ליה גזילה גמורה ובעינן השבה מעליותא:

דף קיח:

מ"ט דרב חסדא - בשלמא טעמא דכולהו ניחא דעדיף להו לדעת משלא לדעת ועוד מתני' ניחא לתרוצי כוותייהו טפי:

הואיל ואנקטה נגרי ברייתא - למדה לצאת חוץ ומעתה צריכה שימור יפה וכיון דלא ידעו בעלים לא מזדהרי בה אבל לדעת מנין פוטר שהרי הכירו שנגנבה והחזירה ומעכשיו יזהרו בה:

האי מאן דחזייה לחבריה דאגבה אימרא מעדרא דידיה - כדי לגונבה:

אע"ג דמני - אלמא לדעת צריך דעת:

החזירו לעדר - שיש לו לבעל הבית במדבר יצא ואע"ג דליכא לא לדעת ולא מנין ורב לא סגי ליה בלאו חד מהני:

ברקועתא - שהטלה ניכר הוא כשנגנב וניכר הוא לרועה במדבר כשניתוסף על צאנו ואפי' לא מנה:

אית להו דרבי יצחק - והבעלים יודעין בגניבתו שמנו והיא חסירה ולאחר חזרה מנו והיא שלימה:

מאי לאו בסלע - פליגי לדעת כדפרישית וידעו הבעלים בגניבתו וקאמר רבי ישמעאל מנין פוטר שאדם עשוי למשמש בכיסו ומנה והיא שלימה פטור וכשמואל דאמר לדעת מנין פוטר ור"ע כרב דאמר לדעת צריך דעת:

בטלה פליגי שלא לדעת ובפלוגתא דרב חסדא ור' יוחנן - דרבי ישמעאל דאמר למקום שגנב יחזיר כרבי יוחנן דאמר שלא לדעת אפילו מנין לא צריך ור"ע כרב חסדא דאמר שלא לדעת צריך דעת:

ה"ג א"ר זביד משמיה דרבא בגונב מרשות בעלים דכ"ע לא פליגי - דסבירא להו כרב חסדא כדמפרש טעמא משום דאנקטה ניגרי ברייתא והכא בשומר שגנב מרשות עצמו עסקינן ובעי למפטר נפשיה מן הבעלים בטענת גניבה או אבידה וכ"ע כרב חסדא דאמר שלא מדעת צריך דעת:

ר"ע סבר - כיון שנעשה גנב כלתה שמירתו דתו לא מהימן להו לבעלים דהא ה"ל גונב שלא לדעת צריך דעת ולא אמרינן סגיא בדעת שומר והא איהו ידע בחזירתו:
ורבי ישמעאל סבר - עדיין הוא שומר עליו וסגי בדעת דידיה:
והבליע לו בחשבון - לאחר זמן לקח הימנו מקח וכשנתן לו דמים הוסיף עליהם מעות הגזילה והבליע בחשבון שהיה בוש לומר הרי גזילתך יצא:
אדם עשוי למשמש - ולמנות כמה בכיסו וזה מיד מנה אחריו ומצא יותר מדמי המקח והכיר שהחזיר לו גזילתו:
לית ליה דר' יצחק - וליכא מנין:
והא - דקתני יצא דמני גזלן ורמא לכיסיה דנגזל וכיון דאית לן דר' יצחק מנין פוטר:
הא - דקתני לא יצא דמני גזלן ורמא לידיה דנגזל הלכך איכא למימר דהשליכו זה לתיבתו ולא מנאן:
אית ליה זוזי אחריני בכיסיה - ולא ידע כמה:
מתני' אין לוקחין מן הרועים - דאיכא למימר שמא גנבו מצאנו של בעל הבית המסור להם:
צמר ביהודה ופשתן בגליל - זו היא מלאכת הנשים והן עצמן עושות ומוכרות ולדעת בעליהן הוא:
ועגלים - הרועים בשרון ברחבה לעין כל מאחר שמוכרין בפרהסיא לא גנבום. ל"א שרון שם מקום ומקום גידול עגלים הוא ולוקחין עגלים בזול ומגדלין אותן ושלהן הן לשון זה עיקר דתניא במנחות בפרק כל קרבנות (מנחות דף פז.) אילים ממואב וכבשים מחברון עגלים משרון:
גמ' ולא תלושין - שנתלש הצמר שעל הרחל מעט מעט:
תפורים - בגדים תפורים דאי נמי גנבו קננהו בשינוי:
חלב וגבינה במדבר - דאין דרך בעלים לילך שם וליטלם והרועה נטלן:
אבל לא בישוב - שדרך להביאו לבית בעל הבית:
ארבע וחמש צאן - שחסרונן ניכר בעדר ואין יכול לישמט ולומר זאב טרפה:
בייתות לוקחין מהן - שהרי בעל הבית יודע מניינם:
מרגיש - מבין:
ארבע מתוך חמש - אם לא היה לו בעדר אלא חמש צאן ומוכר מהן ארבע מותר ליקח דכולי האי לא גניב מדבר מועט:
בברייתא - בריאות עין בעל הבית תמיד עליהן ומרגיש בשלש:

כחושות - אין חשובות לו ואין עינו עליהם לפיכך אין מרגיש כלומר אין יודע כשמוכרם זה:

ארישא קאי - ארבע וחמש דשרי ת"ק:

אסיפא - שתי צאן דקאסר ת"ק:

ארבע וחמש צאן - שחסרונן ניכר בעדר ואין יכול לישמט ולומר זאב טרפה:

דף קיט.

מדקאמר בכל מקום - לוקחין ארבעה וחמשה אלמא האי דקמפליג בין בייתות למדבריות אשתי צאן פליג ולקולא קאי:

שבישתא - חבילי זמורות: שומר שכרו הוא נוטל במעות ואין לו חלק בעצים אבל אריס חולק בזמורות ובעצים וביין:

והטורטני - מאזנים גדולים ומוכרין פירות במשקל כדרך התגרים דכיון דמוכרין בפרהסיא לא גנבום:

רוב - ממונו משלו בלא גזילה הולכין אחר הרוב ונהנין ממנו:

אפילו מיעוט משלו - תלינן ואמרינן האי מידי דיהיב ליה מדידיה הוא:

אדא - שם האיש:

דיילא - שמש דרבנן:

מסור - מלשין המוסר ממון חבירו לאנסים:

חמיר מגופו - דקיימא לן בפרק שני דע"ז (דף כו:) דמותר לאבד גופו בידים דקתני המינין והמסורות מורידין אותן לבור ולא מעלין:

תקיל ושקיל - לנפשיה מדקדק בחלוקה ואינו מוותר מחלקו כלום לשון אחר מחצה היה נוטל ודרך שאר האריסין ליטול שליש:

תקיל ויהיב - לרב חסדא:

[**קרא אנפשיה**] - רב חסדא צדיק והאריס חוטא ונצפן חילו לרב חסדא דסלקו ונטל חלקו:

כי ישל אלוה נפשו - משליך הקב"ה נשמתו ומאבד ממנו נשמה אחת:

אל תגזל דל כי דל הוא - אע"פ שדל הוא ואין לו מה לגוזלו:

אל תדכא עני בשער - מעשר עני ולקט שכחה ופאה המתחלקין בשעריך אל תדכאהו בם:

וקבע את קובעיהם נפש - גוזל נפש גוזליהם:

בעלים דהשתא - גזלן שנעשה עכשיו בעלים לממון:

ואכל קצירך ולחמך - ודומה לך כאוכל בניך ובנותיך לפי שאין לך שוב במה לפרנסם:

מחמס בני יהודה - מגזל שעשו מעלה אני עליהם כאילו שפכו דם נקי:

המית הגבעונים - כדמפרש לקמיה שהמית כהני נוב שהיו מספקים מים ומזון לגבעונים שהגבעונים היו משמשין למזבח חוטבי עצים ושואבי מים ומעלה עליו כאילו המית הגבעוני':

[**אבל נפש בניו ובנותיו לא**] - הא מאת נפש בעליו יקח לא נפקא לן אלא נפש הגוזל אבל בניו ובנותיו לא נענש גזלן אנפש בני הנגזל:

[**דלא יהיב דמי**] - חמסן יהיב דמי וזה לא היה רוצה למכור:

אבל לא יינות ושמנים וסלתות - שדרך האיש למוכרן ואין עושה את אשתו שליח לכך ושמא גנבתו מבעלה:

כפה - צעיף ואין הבעל מקפיד:

והבדדין - בעלי בית הבד שתגרין הן בשמן לוקחין מן נשיהם זיתים ושמן במדה כלומר דרך מכירה בפרהסיא ודבר מרובה דאין יכולה לגנוב כל זאת ולעשות בצינעא אבל לא במועט דגנבתו ויכולה לעשות בצינעא ולא ירגיש בעלה ל"א במועט במעטן שנטלתן מן המעטן ואין דרך למוכרן כך:

בגליל העליון - שהשמן שם ביוקר ומקפיד על דבר מועט:

רבינא - גבאי צדקה היה:

כבלי - שרשרות זהב:

ושירי - צמידין:

לבני מחוזא - עשירים הם:

מתני' הכובס מוציא - מבגד צמר דבר מועט על ידי שטיפה ואין הבע"ה מקפיד ומן הדין הן שלו והמקפיד לא הוי קפידא:

שהסורק מוציא - ע"י הקוצים שקורין קרדונ"ש:

סורק - פילונ"ש כך שם האומנות על שם שהוא סורקו בקוצים כעין מסרק:

של בעל הבית - שדבר חשוב הוא ולא מחיל:

הכובס נוטל ג' חוטין - דרך אורגי בגדי צמר לארוג שלשה חוטין ממין אחר בסוף הבגד והכובס נוטלן ומשוה הבגד ומייפהו:

ואם היה החוט שחור - שארגו בבגד לבן רשאי ליטול הכל לפי שהשחור מגנה את הלבן:

החייט ששייר מן החוט כדי לתפור בו - ובגמרא מפרש שיעור תפירה:

ה"ג ומטלית שהוא ג' על ג' - חייט שהשוה את תפירתו וקיצץ הימנה מטלית קטנה שלש אצבעות על שלש אצבעות הרי אלו של בעה"ב:

מעצד - דילדיי"ר בלע"ז קטנה ומחליק בה את הנסרים ושפאין שהוא משוה דקין הן טנב"ש בלע"ז:

בכשיל - קרדום ומפיל שפאין גסין:
אצל בעל הבית - שכיר יום:
נסורת - אפי' דק דק היוצא מתחת המקדח שהיא דק מאד של בעל הבית ורישא בקבלן שקיבל לבנות הבית בדמים קצובים: גמ'

דף קיט:

ולא יטיל בו יותר מג' חובין - דרך הסורקים לתת לולאות של טוי במחט לאורכו של בגד שמותחו בהן כשהוא נסרק וחובטו במקלות וכשנגמר ובולטין אותו מקום הלולאות שנמתח שם משוה אותן ונוטל אותן הקצועים לעצמו כדאמר לקמן ואשמועינן תנא שלא יתפרם לאותן לולאות בחזקה כדי שלא יכול למתחו יותר מדאי אלא ג' חבין יפיינ"ץ בלעז ג' תפירות במחט:
ומשויהו - מקום הבליטות שנמתח שם נוטל במספרים:
אפילו עד טפח - ליטול ממנו רצועות רחבות טפח:
אלימי - גסין שנים:
גלימא - טלית העשויה לכל יום וכשהוא סורק לשתיו נוחה ליקרע מהר:
סרבלא - עשוי. לכבוד ולנוי וכשהוא סורק לשתיו נאה יותר:
ה"ג אמטויי ואתויי חד או דלמא אמטויי ואתויי תרי - מנהג תופר אומן להוליך ולהביא המחט בבגד קודם שימשוך כל החוט וקא מבעיא ליה הנך ג' חוטין דקתני מי חשיבא הולכה והובאה חד דהוו להו ג' הולכות וג' הובאות א"ד הולכה והובאה תרי חשיב להו:
גלימא משויהו לארכו - כדפרישית לעיל:
המיונא - אינו נראה אלא שני ראשיה התלויין לכך משוה לרחבה ב' ראשיה התלויין:
אירין - דרך הגרדי להניח צמר בקנה של ערב כדי שלא יצא הערב מן הקנה לכאן ולכאן והוא של בעה"ב:
נירין - ליציי"ץ:
פקעיות - לוישיי"ל:
פונקלין - טריימ"ש שעושין ליריעות הנארגות מעומד ואין עושין להו קנה כדרך הגרדין:
בגד מנומר - כלומר אפילו מנומר בצבעים הרבה אע"פ שרגלים לדבר שגנב הצמר מן בגדים שארג לוקחין מהן דקנינהו בשינוי:
טווי אריג - והיינו אירין דאמרן לא יקח אם טלאן הגרדי לוקחין דקנינהו בשינוי:
ארוג מבעי - הא ה"ל טווי קודם לאריג:
תיכי - שרשרות שרימ"ש דלא טוואן קודם לכן:

אותות - כשמביאין לו בגד לצבוע חותך ממנו מעט לפני בעליו לידע אם יקלוט את הצבע ופעמים שמעכבו אצלו ושכחו בעלים:
דוגמאות - שמביאין לו הבעלים צמר לצבוע ומביא עמו מעט צמר צבוע ואומר כזה צבע לי:
תלושי צמר - שתלש מן הגיזה הצמר מעט מעט:
אבל לוקחין ממנו בגד צבוע - דבגד שלם לא גנב ואי נמי גנבו קנייה בשינוי:
טווי ובגדים - והנך דוגמאות שטוואן או עשה מהן בגדים לוקחין:
השתא טווי שקלינן בגדים מבעיא - הא אין בגדים אא"כ טוואן:
נמטי - לבדין פליטר"ש בלע"ז ואין שם טווי:
הקיצוין - רונייור"ש בלע"ז שמקצע מן העור סביב:
והתלושין - צמר התלוש מן העור:
צמר העולה מן שטף המים שלו - דדבר מועט הוא ואפקורי מפקר ליה:
קצרא שמיה וקצרא שקיל ליה - הכובס נקרא קצרי בלשון ארמי וקצרא שהוא מקצר מן הבגד איהו שקיל ליה ודידיה הוא:
הכל עולין למנין תכלת - אותן שלשה חוטין אם לא קצרן הכובס עולין למדת מלא קשר גודל שצריך להרחיק את תכלת של ציצית משפת הבגד במסכת מנחות (דף מב.):
קפיד עלייהו - ונוטלן:
מלא המחט - מלא אורך המחט:
וחוץ למחט - שכל זמן שאין מן החוט אלא מלא המחט מצומצם אין יכול לתוחבו בבגד:
בברייתא גרסינן ומטלית שהיא פחותה מג' על ג':
לסיכתא - חבין שפירשנו למעלה:
פחות מכאן למאי חזי - הא אין יכול להפוך המחט ולתוחבו:
מגירה - שייר"ה בלע"ז וסכין הוא שיש בו פגימות הרבה וקוצצת מהר:
הנפסק במגירה - פסקי עצים שהעץ ארוך ופוסקו:
מקדח - טרייד"א והיוצא משם דק כעפר:
רהיטני - פלייני"א:
והנגרר במגירה - דק דק שהיא משרת במקום חתך דק כעפר:
חד הוא דאיכא - ורבתי היא ומשרת שפאי גסין:
מסתתי אבנים - מרבע אותן ומחליק אותן:
מפסגי אילנות - כשיש בהן ענפים יותר מדאי קוצץ אחת מבינתים והיינו פיסוג לשון דילוג והרחבה:

ניקוף - שייך בהיגא כמו ונקף סבכי היער בברזל (ישעיהו י:ל"ד):

היגא - סנה:

ומנכשי זרעים - נוטלים ירקות מביניהם:

ועודרי ירקות - כשהן תכופות יותר מדאי נוטל אחת מבינתים כדי שיהא מקום להרחיב ולהתפשט:

היגא - סנה:

חזיז - שחת של תבואה חטין ושעורין בעודן ירק:

מתא מחסיא - מקום בהמות הוא וצריכין למרעה טוב: